

SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

**Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach**

**International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context**

**Vydáva
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave**

**Issued by
Faculty of Law
Trnava University in Trnava**

**Vychádza štvrťročne
2016, ročník IV.**

**Issued Quarterly
2016, Volume IV.**

ISSN 1339-5467

2016

3

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach

International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context

Vydáva:
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

Issued by:
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

Vychádza štvrt'ročne
2016, ročník IV.

Issued Quarterly
2016, Volume IV.

URL časopisu:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Journal's URL:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika

Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic

E-mailová adresa redakcie:
sei.journal@gmail.com

Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Editor in Chief:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Výkonný redaktor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

© Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

ISSN 1339-5467

Redakčná rada

Hlavný redaktor

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Výkonný redaktor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Predseda redakčnej rady

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční členovia redakčnej rady

Doc. Dr. Christian Alunaru

 Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad, Rumunsko

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA

 London School of Economics and Political Science, Veľká Británia

Prof. Daniel Barnhizer

 Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Česká republika

 WSM Warszawa, Poľsko

Prof. Dr. Pavel Boyko

 Kubanskij gosudarstvennyj universitet, Ruská federácia

Prof. dr hab. Józef Ciągwa

 Uniwersytet Śląski w Katowicach, Poľsko

Prof. Elizabeth Clark

 Brigham Young University, Spojené štáty americké

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt, Nemecko

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova

 Pontificia Universidade Católica do Rio de Janeiro, Brazília

Professeur titulaire Louis-Léon Christians

 Université catholique de Louvain, Belgicko

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

 Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.

 Pyatigorskij gosudarstvennyj lingvisticheskij universitet, Ruská federácia

Doc. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

 Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Assist. Prof. Nikos Maghioros

 Aristotelio Panepistimio Thessalonikis, Grécko

Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.

 Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Tsuyoshi Nakano

 Sōka University, Japonsko

Prof. Dr. Dušan Nikolić

 Univerzitet u Novom Sadu, Srbsko

Prof. Alberto Patiño Reyes

 Universidad Iberoamericana, Mexiko

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad

 Universitat de Barcelona, Španielsko

Prof. Dr. Meliha Powlakić

 Univerziteta u Sarajevu, Bosna a Hercegovina

Prof. Michele Rosboch

 Università degli Studi di Torino, Taliansko

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.

 Yugozapaden universitet „Neofit Rilski“, Bulharsko

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.

 Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Maďarsko

Prof. Charles Szymanski

 Vytauto Didžiojo universitetas, Litva

 Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Doc. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

 Univerzita Karlova v Praze, Česká republika

Emmanuel Tawil, MC

 Université Panthéon-Assas, Francúzsko

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

 Goethe-Universität Frankfurt am Main, Nemecko

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

 Universität Wien, Rakúsko

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.

 Univerza v Ljubljani, Slovinsko

Domáci členovia redakčnej rady

Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

 Ekonomická univerzita v Bratislave

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční redaktori

Dr. Preeti D. Das

 Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

 Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.

 Velikoturnovski universitet „Sv. Sv. Kiril i Metodii“, Bulharsko

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.

 Tavricheskaya akademie Krymskogo federalnogo universiteta imeni V. I. Vernadskogo, Krymská republika

Jazykové garanti

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 slovenčina

 čeština

 angličtina

 němčina

PhDr. Jozef Matúš

 francúzština

 ruština

Doc. JUDr. Peter Vyšný, PhD.

 španielčina

Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.

 polština

JUDr. Ľubica Masárová, PhD.

 srbčina

Lea Prijon, Ph.D., Assist. Prof.

 slovinčina

Doc. Mgr. Martin Slobodník, PhD.

 čínština

Yuko Kambara-Yamane, M.A., Ph.D.

 japončina

Mgr. Shapoor Sahidi

 perzština – daríjčina

Editorial Board

Editor in Chief

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Executive Editor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Chairman of the Editorial Board

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Members of the Editorial Board

Assoc. Prof. Dr. Christian Alunaru

 "Vasile Goldiș" Western University of Arad, Romania

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA

 London School of Economics and Political Science, United Kingdom

Prof. Daniel Barnhizer

 Michigan State University College of Law, United States of America

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Czech Republic

 WSM Warszawa, Poland

Prof. Dr. Pavel Boyko

 Kuban State University, Russian Federation

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova

 Pontifical Catholic University of Rio de Janeiro, Brasil

Professeur titulaire Louis-Léon Christians

 Catholic University of Louvain, Belgium

Prof. dr hab. Józef Ciągwa

 University of Silesia in Katowice, Poland

Prof. Elizabeth Clark

 Brigham Young University, United States of America

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt, Germany

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

 University of Zagreb, Croatia

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.

 Pyatigorsk State Linguistic University, Russian Federation

Assoc. Prof. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

 University of Zagreb, Croatia

Assist. Prof. Nikos Maghioros

 Aristotle University of Thessaloniki, Greece

Assoc. Prof. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.

 Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Tsuyoshi Nakano

 Soka University, Japan

Prof. Dr. Dušan Nikolić

 University of Novi Sad, Serbia

Prof. Alberto Patiño Reyes

 Ibero-American University, Mexico

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad

 University of Barcelona, Spain

Prof. Dr. Meliha Powlakić

 University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Prof. Michele Rosboch

 University of Turin, Italy

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.

 Pázmány Péter Catholic University, Hungary

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.

 South-West University “Neofit Rilski”, Bulgaria

Prof. Charles Szymanski

 Vytautas Magnus University, Lithuania

 Michigan State University College of Law, United States of America

Assoc. Prof. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

 Charles University in Prague, Czech Republic

Emmanuel Tawil, MC

 Panthéon-Assas University, France

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

 Goethe University Frankfurt am Main, Germany

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

 University of Vienna, Austria

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.

 University of Ljubljana, Slovenia

Internal Members of the Editorial Board

Dr. h. c. Prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Dr. h. c. Prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

 University of Economics in Bratislava, Slovakia

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. Assoc. Prof. JUDr. Marek Šmid, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Editors

Dr. Preeti D. Das

 Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

 Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.

 St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo, Bulgaria

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.

 Taurida Academy of Crimean Federal University named after V. I. Vernadsky, Republic of Crimea

Language Supervisors

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Slovak language

 Czech language

 English language

 German language

PhDr. Jozef Matúš

 French language

 Russian language

Doc. JUDr. Peter Vyšný, PhD.

 Spanish language

Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.

 Polish language

JUDr. Ľubica Masárová, PhD.

 Serbian language

Lea Prijon, Ph.D., Assist. Prof.

 Slovenian language

Doc. Mgr. Martin Slobodník, PhD.

 Chinese language

Yuko Kambara-Yamane, M.A., Ph.D.

 Japanese language

Mgr. Shapoor Sahidi

 Persian language Dari

Obsah

Jana Koprlová

Editoriál k jesennej edícii

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2016 11

ŠTÚDIE

Игорь Иванович Бабин

Современная система местных налогов

и сборов Украины 21

Juraj Jankuv

Klíčové momenty vývoja a súčasná podoba

medzinárodného morského práva 41

Renata Pawlik

Sanctions from Perspective of Ius Puniendi:

Between Criminal Liability and Liability

for a Misdemeanour, and Administrative Liability –

the Example of Poland 72

Kristián Blaškovič

Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov

a environmentálne hrozby 117

Marie Sciskalová – Soňa Harasimová

Percepce korupce mezi úředníky

územních samosprávných celků 165

Jana Koprlová

Applying the Skip Navigation Links in the Context

of the Websites' Accessibility of Central Public

Administration Bodies in the Košice Region 177

Informácie pre autorov 200

Etický kódex 212

Contents

Jana Koprlová

Editorial for Autumn Edition

of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2016 16

STUDIES

Igor Ivanovich Babin

Modern System of Local Taxes

and Fees in Ukraine 21

Juraj Jankuv

Key Moments of Development and Present Face

of International Law of the Sea 41

Renata Pawlik

Sanctions from Perspective of Ius Puniendi:

Between Criminal Liability and Liability

for a Misdemeanour, and Administrative Liability –

the Example of Poland 72

Kristián Blaškovič

The United Nations Security Council

and Environmental Threats 117

Marie Sciskalová – Soňa Harasimová

Perception of Corruption among Officials

of Local Government 165

Jana Koprlová

Applying the Skip Navigation Links in the Context

of the Websites' Accessibility of Central Public

Administration Bodies in the Košice Region 177

Information for Authors 206

Code of Ethics 216

Editoriál k jesennej edícii SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2016

Ctení čitatelia, vážení přátelia,

dovoľte, aby som Vám predstavila tretie číslo štvrtého ročníka **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, medzinárodného internetového vedeckého časopisu zameraného na právne otázky v interdisciplinárnych súvislostiach.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza pod záštitou Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, zastúpeného predovšetkým odvetviami dejiny práva, teória práva, rímske právo, cirkevné právo, ústavné právo, ľudské práva a základné slobody, medzinárodné právo, európske právo, občianske právo, hospodárske právo a obchodné právo, pracovné právo, právo sociálneho zabezpečenia, správne právo, právo životného prostredia, finančné právo, právo duševného vlastníctva, trestné právo a kriminológia, prelínajúce sa s ťažiskovými oblasťami spoločensko-vedných disciplín v najširšom zmysle, ku ktorým patria najmä medzinárodné vzťahy, verejná politika, verejná správa, psychológia, sociológia, demografia, manažment a marketing, medzinárodné ekonomické vzťahy, svetová ekonomika, nadnárodné ekonomiky a národné ekonomiky.

Časopis vychádza v elektronickej on-line podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch 31. marec, 30. jún, 30. september a 31. december, pričom ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií, esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témou alebo dianím, recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu, a taktiež informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu.

Časopis prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky v slovenskom jazyku, českom jazyku, anglickom jazyku, nemeckom jazyku, ruskom jazyku, francúzskom jazyku, španielskom jazyku, poľskom jazyku, srbskom jazyku, slovinskom jazyku, čínskom jazyku, japonskom jazyku, perzskom jazyku darjčina a po vzájomnej dohode podľa aktuálnych možností redakcie aj v iných svetových jazykoch.

Webová stránka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súbežne

aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre zrakovo hendikepovaných čitateľov paralelne v slovenskom, anglickom a nemeckom jazyku. V uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu prostredníctvom svojej osobitnej e-mailovej adresy. Zároveň webová stránka časopisu ponúka čitateľom vďaka uplatneniu dynamického responzívneho webdizajnu možnosť prístúpenia a prehliadania z akéhokoľvek zariadenia umožňujúceho prenos informácií prostredníctvom globálnej siete internet.

Aktuálne, tretie číslo štvrtého ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka celkovo šesť samostatných vedeckých štúdií v štyroch rôznych jazykoch – v angličtine, ruštine, češtine a slovenčine. Úvodná štúdia ponúka čitateľom systematicky sprehľadnený a dôsledne objasnený výklad problematiky uplatňovania moderného systému miestnych daní a poplatkov na Ukrajine. Nasledujúca štúdia predstavuje veľmi komplexne, systematicky a prehľadne kľúčové momenty vývoja, ako aj súčasnú podobu medzinárodného morského práva, a to rovnako z teoretického i prakticko-aplikačného pohľadu. Tretia štúdia prináša sprehľadnenie, vysvetlenie, ako aj veľmi precíznu analýzu sankcií a ich aplikácie v trestnom práve Poľskej republiky, pričom sa osobitná pozornosť kladie na inštitúty trestnej zodpovednosti, zodpovednosti za priestupky, ako i administratívnoprávnej zodpovednosti a ich vzájomné vzťahy. Štvrtá štúdia precízne analyzuje a dôkladne objasňuje problematiku vzťahujúcu sa na otázky kompetencií Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov určujúcich jej možnosti zaoberať sa agendou environmentálnych hrozieb, pričom ponúka čitateľom tiež pohľad na doterajšie súvisiace skúsenosti a dosiahnuté výsledky. Nasledujúca štúdia starostlivo objasňuje, analyzuje a hodnotí aktuálny právny stav a kľúčové zistenia vzťahujúce sa na otázky korupcie a jej percepcie úradníkmi územných samosprávnych celkov, a to rovnako z pohľadu platnej českej legislatívy, ako i z hľadiska vlastného, autorkami uskutočneného prieskumu na území Českej republiky. Posledná štúdia dôkladne analyzuje a hlbkovo hodnotí prístupnosť webových stránok ústredných verejno-správnych orgánov v Košickom samosprávnom kraji z hľadiska uplatňovania mechanizmu preskakovania navigácie (tzv. Skip Navigation Mechanism).

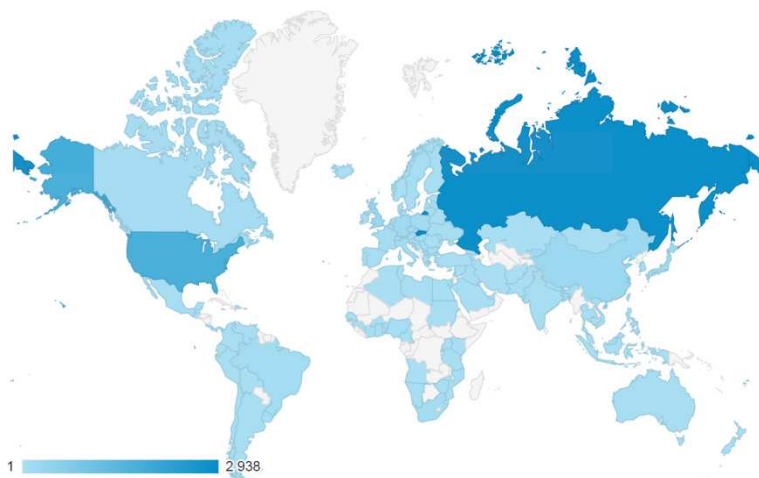
V súvislosti s vydaním tretieho čísla štvrtého ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** by sme veľmi radi informovali všetkých jeho čitateľov, prispievateľov aj priaznivcov, že časopis bol úspešne zaregistrovaný v medzinárodných vedeckých databázach ERIH PLUS a Index-Copernicus International a požiadal o registráciu v ďalších medzinárod-

ných vedeckých databázach. Súčasne by sme veľmi radi informovali aj o tom, že do okamihu vydania nového čísla časopisu zaznamenali jeho webové stránky celkom 120 krajín návštev (v abecednom poradí):

1. Afganistan	41. Irak	81. Panama
2. Alžírsko	42. Irán	82. Peru
3. Angola	43. Island	83. Pobrežie slonoviny
4. Argentína	44. Izrael	84. Poľsko
5. Arménsko	45. Írsko	85. Portoriko
6. Austrália	46. Jamajka	86. Portugalsko
7. Bangladéš	47. Japonsko	87. Rakúsko
8. Barbados	48. Južná Afrika	88. Rumunsko
9. Belgicko	49. Južná Kórea	89. Rusko
10. Benin	50. Kambodža	90. Rwanda
11. Bielorusko	51. Kamerun	91. Saudská Arábia
12. Bolívia	52. Kanada	92. Senegal
13. Bosna a Hercegovina	53. Kazachstan	93. Seychely
14. Brazília	54. Keňa	94. Singapur
15. Bulharsko	55. Kirgizsko	95. Sint Maarten
16. Burkina Faso	56. Kolumbia	96. Slovensko
17. Curaçao	57. Kosovo	97. Slovinsko
18. Cyprus	58. Kostarika	98. Spojené arabské emiráty
19. Česká republika	59. Kuvajt	99. Spojené kráľovstvo
20. Čile	60. Libanon	100. Spojené štáty americké
21. Čína	61. Litva	101. Srbsko
22. Dánsko	62. Líbya	102. Sudán
23. Dominikánska republika	63. Lotyšsko	103. Sýria
24. Egypt	64. Luxembursko	104. Španielsko
25. Ekvádor	65. Macedónsko	105. Švajčiarsko
26. Estónsko	66. Maďarsko	106. Švédsko
27. Fidži	67. Malajzia	107. Taiwan
28. Filipíny	68. Malta	108. Taliansko
29. Fínsko	69. Maurícius	109. Tanzánia
30. Francúzsko	70. Mexiko	110. Thajsko
31. Ghana	71. Moldavsko	111. Togo
32. Grécko	72. Mongolsko	112. Trinidad a Tobago
33. Gruzínsko	73. Mozambik	113. Tunisko
34. Guatemala	74. Namíbia	114. Turecko
35. Guinea	75. Nemecko	115. Uganda
36. Holandsko	76. Nepál	116. Ukrajina
37. Hongkong	77. Nigéria	117. Uruguaj

38. Chorvátsko	78. Nórsko	118. Venezuela
39. India	79. Nový Zéland	119. Vietnam
40. Indonézia	80. Pakistan	120. Zimbabwe

Obrázok 1 Teritoriálny prehľad krajín návštev webových stránok časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA do okamihu vydania tretieho čísla štvrtého ročníka

Prameň: Nástroje Google Analytics uplatnené na webových stránkach časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**. Dostupné na internete: <http://www.google.com/analytics/>.
© Google Analytics.

Pri príležitosti vydania tretieho čísla štvrtého ročníka časopisu by som sa veľmi rada úprimne poďakovala všetkým prispievateľom, ktorí doň aktívne prispeli a podelili sa tak s čitateľmi o svoje vedomosti, skúsenosti či nevšedné pohľady na problematiku právnych otázok v ich rozmanitých interdisciplinárnych súvislostiach, a rovnako tiež vedeniu Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, všetkým priateľom, kolegom, zamestnancom Právnickej fakulty i rektorátu Trnavskej univerzity v Trnave za ich podporu a podnetné rady, a napokon tiež členom redakčnej rady časopisu a redakčnému tímu.

Verím, že časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** poskytne podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych právnych otázok v kontexte ich najširších interdisciplinárnych spoločenských súvislostí, a to nielen na národnej, ale aj na regionálnej a medzinárodnej úrovni.

V mene celej redakčnej rady a redakcie časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

s úctou,

Jana Koprlová

Trnava 30. september 2016

Editorial for Autumn Edition of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2016

Dear readers and friends,

let me introduce the third issue of the fourth volume of **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, an international scientific online journal for the study of legal issues in the interdisciplinary context.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued under the auspices of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, Slovakia, and it thematically focuses on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels, represented first of all by following branches of law – legal history, theory of law, roman law, canon law, constitutional law, human rights & fundamental freedoms, international law, European law, civil law, economic law & trade law, labour law, social security law, administrative law, environmental law, financial law, intellectual property law, criminal law, and criminology, connected to the key areas of social science disciplines in the broadest understanding, those represent above all international relations, public policy, public administration, psychology, sociology, demography, management and marketing, international economic relations, world economy, transnational economies, and national economies.

The journal is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on March 31st, June 30th, September 30th, and December 31st, and it offers a platform for publication of contributions in the form of separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles, essays on current social topics or events, reviews on publications related to the main orientation of the journal, and also information or reports connected with the inherent mission of the journal.

The journal accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions in the Slovak language, Czech language, English language, German language, Russian language, French language, Spanish language, Polish language, Serbian language, Slovenian language, Chinese language, Japanese language, Persian language Dari, and by mutual agreement in relation to current possibilities of the editorial office also in other world languages.

The website of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers the reading public information in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface designed for visually handicapped readers, both parallel in the Slovak, English as well as German languages. In all those languages the journal's editorial office provides also feedback communication through its own e-mail address. At the same time the website of the journal offers readers due to the use of dynamic responsive web design accession and browsing by using any equipment that allows transmission of information via the global Internet network.

The current, third issue of the fourth volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a total of six separate scientific studies in four different languages – in the English, Russian, Czech, and Slovak languages. The initial study offers readers consistently clarified and exhaustively elucidated interpretation of the questions of application of the modern system of local taxes and fees in Ukraine. The following study presents very broadly, systematically, and clearly the issues concerning the key moments of development as well as the present face of international law of the sea, both from the theoretical and practical point of view. The third study brings explanation, clarification as well as very precise analysis of sanctions and their application within the criminal law in the Republic of Poland, where a special attention is given to the institutes of the criminal liability, liability for a misdemeanour as well as administrative liability and to their interrelationships. The fourth study accurately analyses and thoroughly clarifies questions relating to the competences of the United Nations Security Council connected with its possibilities to deal with the environmental threats agenda, while offering readers also the view of till present related experience and achievements. The following study carefully clarifies, analyses, and evaluates the current legal state and key results connected with the questions of corruption and its perception among the officials of the local government, both in terms of the valid Czech legislation and in terms of the own, by the authors realised survey in the Czech Republic. The final study very precisely analyses and deeply evaluates the websites' accessibility of the central public administration bodies in the Košice region from the view of applying the skip navigation mechanism.

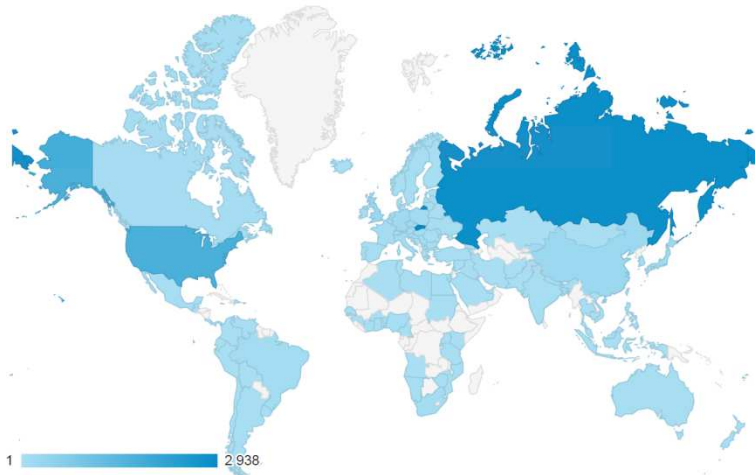
In relation to the release of the third issue of the fourth volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** we are pleased to inform all its readers, contributors as well as fans that the journal has been successfully registered in the international scientific databases ERIH PLUS and In-

dexCopernicus International and applied for registration in other international scientific databases. At the same time we would like to inform that till the date of the new issue, the journal's websites had recorded a total of 120 countries of visits (in alphabetical order):

1. Afghanistan	41. Greece	81. Peru
2. Algeria	42. Guatemala	82. Philippines
3. Angola	43. Guinea	83. Poland
4. Argentina	44. Hong Kong	84. Portugal
5. Armenia	45. Hungary	85. Puerto Rico
6. Australia	46. Iceland	86. Romania
7. Austria	47. India	87. Russia
8. Bangladesh	48. Indonesia	88. Rwanda
9. Barbados	49. Iran	89. Saudi Arabia
10. Belarus	50. Iraq	90. Senegal
11. Belgium	51. Ireland	91. Serbia
12. Benin	52. Israel	92. Seychelles
13. Bolivia	53. Italy	93. Singapore
14. Bosnia and Herzegovina	54. Jamaica	94. Sint Maarten
15. Brazil	55. Japan	95. Slovakia
16. Bulgaria	56. Kazakhstan	96. Slovenia
17. Burkina Faso	57. Kenya	97. South Africa
18. Cambodia	58. Kosovo	98. South Korea
19. Cameroon	59. Kuwait	99. Spain
20. Canada	60. Kyrgyzstan	100. Sudan
21. Chile	61. Latvia	101. Sweden
22. China	62. Lebanon	102. Switzerland
23. Colombia	63. Libya	103. Syria
24. Costa Rica	64. Lithuania	104. Taiwan
25. Côte d'Ivoire	65. Luxembourg	105. Tanzania
26. Croatia	66. Macedonia	106. Thailand
27. Curaçao	67. Malaysia	107. The Netherlands
28. Cyprus	68. Malta	108. Togo
29. Czech Republic	69. Mauritius	109. Trinidad and Tobago
30. Denmark	70. Mexico	110. Tunisia
31. Dominican Republic	71. Moldova	111. Turkey
32. Ecuador	72. Mongolia	112. Uganda
33. Egypt	73. Mozambique	113. Ukraine
34. Estonia	74. Namibia	114. United Arab Emirates
35. Fiji	75. Nepal	115. United Kingdom
36. Finland	76. New Zealand	116. United States of America

37. France	77. Nigeria	117. Uruguay
38. Georgia	78. Norway	118. Venezuela
39. Germany	79. Pakistan	119. Vietnam
40. Ghana	80. Panama	120. Zimbabwe

Figure 1 Territorial View of Visitors' Countries in Relation to the Websites of the Journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** before Issuing the Third Issue of the Fourth Volume

Source: Tools of Google Analytics in Relation to Websites of the Journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**. Available at: <http://www.google.com/analytics/>. © Google Analytics.

On the occasion of launching the third issue of the fourth volume of the journal I would be delighted to sincerely thank all contributors who contribute actively in it and share with the readers their knowledge, experience or extraordinary views on legal issues in their broadest social context as well as the top management of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, all friends, colleagues, employees of the Faculty of Law as well as rector's administration at the Trnava University in Trnava for their support and suggestive advices and, finally, also members of journal's editorial board and editorial team.

I believe that the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** will provide a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current legal issues in

context of their broadest interdisciplinary social relations, in like manner at national, regional, and international levels.

On behalf of the entire editorial board and editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Yours faithfully,

Jana Koprlová

Trnava, Slovakia, September 30th, 2016

Современная система местных налогов и сборов Украины

Modern System of Local Taxes and Fees in Ukraine

Игорь Иванович Бабин
[Igor Ivanovich Babin]

Abstract: Local taxes and fees are the financial basis of the local self-government. The implementation of the constitutional guarantees of independence of local governments depends on securing sufficient and stable sources of own revenues of local budgets in the legislation. After all, the local authorities are endowed with real powers to impose and to levy these taxes and fees. The paper describes the modern system of local taxes and fees in Ukraine. The specifics of local taxes and fees are revealed. The types of local taxes and fees are analysed. The features of each of the local taxes and fees are investigated.

Key Words: Tax Law; Tax Legislation; Local Taxes and Fees; Property Tax; Land Tax; Transport Tax; Single Tax; Tourist Fee; Ukraine.

Аннотация: Местные налоги и сборы являются финансовой основой местного самоуправления. Реализация конституционных гарантий самостоятельности органов местного самоуправления зависит от закрепления в законодательстве достаточных и стабильных собственных источников доходов местных бюджетов. Ведь по ним органы местного самоуправления наделены реальными полномочиями по введению и взиманию. В статье показывается современная система местных налогов и сборов Украины. Раскрывается специфика местных налогов и сборов. Анализируются виды местных налогов и сборов. Показаны особенности каждого местного налога и сбора.

Ключевые слова: Налоговое право; налоговое законодательство; местные налоги и сборы; налог на имущество; земельный налог; транспортный налог; единый налог; туристический сбор; Украина.

Введение

Реализация конституционных гарантий самостоятельности органов местного самоуправления во многом зависит от закрепления в законодательстве достаточных и стабильных собственных источников доходов местных бюджетов, поскольку по ним органы местного самоуправления наделены реальными полномочиями по установлению и взиманию. Как отмечает Н. Ю. Пришва, “местное налогообложение является неотъемлемым и определяющим элементом местного самоуправления. Введение местных налогов и сборов как одного из источников доходов местных бюджетов, в первую очередь, отвечает интересам местного самоуправления. Укрепление последнего, реализация поставленных перед ним задач невозможно без совершенной и достаточной системы местных налогов и сборов”.¹

Европейская хартия местного самоуправления определила, что финансовые ресурсы органов местного самоуправления должны быть, во-первых, достаточными, то есть соразмерными полномочиям, предоставленным этим органам конституцией и законами. Во-вторых, финансовые системы, на которых базируются ресурсы органов местного самоуправления должны быть разнообразными и гибкими. Иными словами, доходы органов местного самоуправления должны быть стабильными, несмотря на изменение условий их деятельности. И, наконец, в-третьих, органы местного самоуправления должны владеть собственными доходами. Хартия определила, что “по крайней мере часть финансовых ресурсов органов местного самоуправления должна пополняться за счет местных сборов и налогов, ставки которых органы местного самоуправления вправе определять в пределах установленных законом”.² Остальную часть финансовых ресурсов составляют регулирующие доходы (трансферты) в форме дотаций и субвенций из бюджетов других уровней управления. Важным является вопрос о соотношении этих частей. Хартия не определила, какую долю в бюджете местного

¹ PRISHVA, N. Yu. *Legal Problems of Regulation of Mandatory Payments: Monography*. Kiev: EksOb, 2003, p. 215. ISBN 966-7769-26-7 [in the Ukrainian original ПРИШВА, Н. Ю. *Правові проблеми регулювання обов'язкових платежів. Монографія*. Київ: ЕксОб, 2003, с. 215. ISBN 966-7769-26-7].

² Article 9. *European Charter of Local Self-government*. Supreme Council of Ukraine, 1997, No. 38, p. 249 [in the Ukrainian original Стаття 9. *Європейська хартія місцевого самоврядування*. Відомості Верховної Ради України, 1997, № 38, ст. 249].

органа должны составлять собственные доходы. Этот вопрос в каждой стране решается по-своему. Например, в экономически развитых странах, доля собственных доходов в местных бюджетах составляет в среднем от 40 % до 60 %, тогда как в Украине этот показатель не превышает 5 % – 10 %.³ Хотя необходимо отметить, что в Украине существует постоянная динамика роста доли собственных доходов в структуре доходов местных бюджетов. Так, в 1992 году, когда только началось внедрение системы местных налогов и сборов, за их счет формировалось только 0,2 % доходов местных бюджетов Украины. Уже через год после принятия Декрета Кабинета Министров Украины “О местных налогах и сборах” их удельный вес увеличился до 1 %, а в 1998 году – до 2 %.⁴ В структуре доходов бюджета г. Черновцы в 2008 году доля доходов от местных налогов и сборов составила 5,8 %.⁵ Однако, несмотря на постоянную динамику роста доли собственных доходов в структуре местных бюджетов, все-таки львиную их долю составляют закрепленные и регулирующие доходы, что, конечно, не может отразиться на самостоятельности местного самоуправления, его независимости от государственной власти.

Специфика местных налогов и сборов

Местные налоги и сборы являются составной частью системы налогов и сборов Украины, на них распространяются ее общие принципы и признаки. Однако, эти платежи имеют и свои особенности, связанные со статусом органов местного самоуправления и их полномочиями в сфере налогообложения. Это касается:

- порядка установления местных налогов;
- порядка их введения;

³ MUZIKA, O. A. *Non-tax Revenues of Local Budgets of Ukraine (Financial and Legal Research): Monography*. Kiev: Atika, 2006, p. 45. ISBN 966-326-161-7 [in the Ukrainian original МУЗИКА, О. А. *Неподаткові доходи місцевих бюджетів України (фінансово-правове дослідження): Монографія*. Київ: Атіка, 2006, с. 45. ISBN 966-326-161-7].

⁴ KIRILENKO, O. P. *Local Budgets of Ukraine: History, Theory, Practice*. Kiev: NIOS, 2000, p. 224. ISBN 966-95321-7-5 [in the Ukrainian original КИРИЛЕНКО, О. П. *Місцеві бюджети України: Історія, теорія, практика*. Київ: НІОС, 2000, с. 224. ISBN 966-95321-7-5].

⁵ BABIN, I. I. *Budget Law of Ukraine: Textbook*. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2010, p. 111. ISBN 978-966-423-118-0 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Бюджетне право України: Навчальний посібник*. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010, с. 111. ISBN 978-966-423-118-0].

- порядка направления в бюджет;
- обязательности введения.

В соответствии с частью 2 статьи 92 Конституции Украины налоги устанавливаются исключительно законами Украины. Независимо от того, налог общегосударственный или местный, установления его осуществляется путем принятия соответствующего закона Украины. Статья 67 Конституции Украины закрепляет, что каждый обязан платить налоги и сборы в порядке и размерах установленных законом. Это означает, что местные налоги и сборы устанавливаются законом и что никто не обязан платить местные налоги и сборы неустановленные законом. С другой стороны, статья 143 Конституции Украины определила, что территориальные общины села, поселка, города непосредственно или через образованные ими органы местного самоуправления [...] устанавливают местные налоги и сборы в соответствии с законом. Это в свою очередь означает, что установление местных налогов и сборов законом не означает автоматическое их взимания на территории определенной территориальной общины. Для этого необходимо соответствующее решение территориальной общины или образованного ею органа местного самоуправления. В совокупности эти две конституционные нормы определяют, что лицо обязано будет уплатить местный налог или сбор только при наличии двух правовых оснований – закона и решения территориальной общины (органа местного самоуправления) о его установлении. То есть, процедура установления местных налогов и сборов состоит из двух этапов – общегосударственного и местного. В науке налогового права они получили название – определение и установление.⁶

Органы местного самоуправления не вправе устанавливать дополнительные местные налоги и сборы, не предусмотренные законом. Рамки компетенции представительных органов местного самоуправления в сфере налогообложения ограничены такими действиями, как выбор из установленного на уровне закона перечня местных налогов и сборов конкретного налога или сбора, разработка и конкретизация содержания четко определенных элементов юридической конструкции выбранного местного налога или сбора,

⁶ KOFLAN, V. M. *Legal Basis of Local Taxation in Ukraine*. Irpin, 2002, p. 8 [in the Ukrainian original КОФЛАН, В. М. *Правові основи місцевого оподаткування в Україні*. Ірпінь, 2002, с. 8].

а также осуществление процесса по принятию соответствующего решения (нормативно-правового акта) о введении этого местного налога или сбора в действие на территории своей юрисдикции.

Различаются общегосударственные и местные налоги и сборы также по порядку их введения. Введение общегосударственных налогов осуществляется одновременно на территории всего государства путем принятия соответствующего закона (Налогового кодекса Украины). Местные налоги вводятся на основании решения органа местного самоуправления. Обязательность их взимания распространяется только соответственно на территорию села, поселка или города, в зависимости от органа, который ввел этот платеж.

Исходя из статей 29, 64 – 69 Бюджетного кодекса Украины, закона Украины о Государственном бюджете на соответствующий год, общегосударственные налоги и сборы могут направляться как в Государственный бюджет Украины, так и в местный. Местные налоги и сборы – это платежи, которые направляются исключительно в бюджет территориальной общины. Вид бюджета, в который поступает налог или сбор, зависит от вида органа местного самоуправления, решением которого он был введен на соответствующей территории.⁷

Виды местных налогов и сборов

Статьей 10 Налогового кодекса Украины определено следующий перечень местных налогов и сборов: 1) налог на имущество; 2) единый налог; 3) сбор за места для парковки транспортных средств; 4) туристический сбор.

В отличие от общегосударственных налогов и сборов, которые являются обязательными для установления и введения на всей территории Украины, местные налоги и сборы по обязанности введения могут быть как обязательными, так и факультативными. Так, в соответствии с пунктом 10.2. статьи 10 Налогового кодекса Украины, местные советы обязательно устанавливают единый налог и налог на имущество (в части транспортного налога и платы за

⁷ BABIN, I. I. *Budget Law of Ukraine: Textbook*. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2010, p. 104. ISBN 978-966-423-118-0 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Бюджетне право України: Навчальний посібник*. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010, с. 104. ISBN 978-966-423-118-0].

землю). К факультативным относятся налог на недвижимое имущество, отличное от земельного участка, сбор за место для парковки транспортных средств и туристический сбор, вопрос обязательности введения которых решается каждым местным советом отдельно, в зависимости от целесообразности их введения. Такое право предоставлено органам местного самоуправления в соответствии с пунктом 10.3. статьи 10 Налогового кодекса Украины. Установление местных налогов и сборов, не предусмотренных Налоговым кодексом Украины, запрещается.

Налог на имущество

В результате проведенной в конце 2014 года налоговой реформы, среди перечня местных налогов и сборов появился налог на имущество, который объединяет в настоящее время три фактически самостоятельные платежи: 1) налог на недвижимое имущество, отличное от земельного участка; 2) транспортный налог; 3) плата за землю. Если налог на недвижимое имущество, отличное от земельного участка, был предусмотрен еще Налоговым кодексом Украины 2010 года, то новшеством стало введение транспортного налога и перенос платы за землю из перечня общегосударственных налогов в местные. Что касается последнего, то здесь наконец была восстановлена справедливость, поскольку с самого начала введения плата за землю по своей сути была местным налогом, а не общегосударственным. Ведь ставки данного платежа регулируются в установленных пределах органами местного самоуправления; эти же органы имеют право устанавливать льготы по уплате; средства от платы за землю зачисляются в местные бюджеты.

1) Налог на недвижимое имущество, отличное от земельного участка

Налог на недвижимое имущество, отличное от земельного участка – это местный налог, который уплачивается плательщиками за объекты жилой и нежилкой недвижимости и зачисляется в местный бюджет.⁸ Объектом налогообложения является объект жилой и нежилкой недвижимости, в том числе его часть. К объектам налого-

⁸ BABIN, I. I. *Tax Law of Ukraine: Textbook*. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2012, p. 472. ISBN 978-966-423-190-6 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Податкове право України: Навчальний посібник*. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2012, с. 472. ISBN 978-966-423-190-6].

обложения не относятся: а) объекты жилой и нежилой недвижимости, находящихся в собственности органов государственной власти, органов местного самоуправления, а также созданных ими организаций, которые полностью содержатся за счет соответствующего государственного бюджета или местного бюджета и являются неприбыльными; б) объекты жилой и нежилой недвижимости, которые расположены в зонах отчуждения и безусловного (обязательного) отселения, определенные законом, в том числе их доли; в) здания детских домов семейного типа; г) общежития; д) жилая недвижимость непригодная для проживания; е) объекты жилой недвижимости, принадлежащие детям-сиротам, детям лишенным родительской опеки, детям-инвалидам, которые воспитываются одинокими матерями (отцами), но не более одного такого объекта на ребенка; е) объекты нежилой недвижимости, которые используются субъектами хозяйствования малого и среднего бизнеса, осуществляющих свою деятельность в малых архитектурных формах и на рынках; ж) здания промышленности; з) здания, сооружения сельскохозяйственных товаропроизводителей; и) объекты жилой и нежилой недвижимости, находящихся в собственности общественных организаций инвалидов и их предприятий.

Плательщиками налога являются физические и юридические лица, в том числе нерезиденты, которые являются владельцами объектов жилой и/или нежилой недвижимости. Базой налогообложения является общая площадь объекта жилой и нежилой недвижимости. База налогообложения объектов жилой недвижимости, в том числе их долей, находящихся в собственности физического лица налогоплательщика, уменьшается: а) для квартиры/квартир независимо от их количества – на 60 кв. метров; б) для жилого дома/домов независимо от их количества – на 120 кв. метров; в) для различных типов объектов жилой недвижимости, в том числе их частей – на 180 кв. метров. Такое уменьшение предоставляется один раз за каждый базовый налоговый (отчетный) период (год).

Сельские, поселковые, городские советы могут увеличивать предельную границу жилой недвижимости, на которую уменьшается база налогообложения, а также предоставлять льготы юридическим лицам, в том числе религиозным организациям. Льготы по налогу для физических лиц не предоставляются, если площадь объекта/объектов превышает пятикратный размер необлагаемой площади, утвержденной решением органов местного самоуправле-

ния, или объекты налогообложения используются их владельцами с целью получения доходов (сдаются в аренду, лизинг, ссуду, используются в предпринимательской деятельности).

Ставки налога устанавливаются решениями сельского, поселкового или городского совета в зависимости от места расположения (зональности) и типов таких объектов недвижимости в размере, что не превышает 3 % от размера минимальной заработной платы, установленной законом на 1 января отчетного (налогового) года, за 1 кв. метр базы налогообложения. Например, самая низкая ставка налога действует в Кривом Роге (0,1 %), а самая высокая – в Виннице (2 %). В городе Черновцы действует средняя по Украине ставка налога для плательщиков физических лиц – 1 %.⁹ Владельцы квартир площадью более 300 кв.м. и домов площадью более 500 кв.м. дополнительно к исчисленной сумме налога также еще платят 25 000 грн. в год.

Для физических лиц база исчисляется контролирующим органом на основании данных Государственного реестра вещественных прав на недвижимость. Налоговый орган направляет физическому лицу налоговые уведомления по месту его налогового адреса (месту регистрации) до 1 июля года, следующего за базовым налоговым годом. Юридические лица исчисляют базу самостоятельно исходя из общей площади каждого отдельного объекта налогообложения на основании документов, что подтверждают право собственности на этот объект. Налог за отчетный год уплачивается: 1) физическими лицами – в течение 60 дней со дня вручения налогового уведомления-решения; 2) юридическими лицами – авансовыми взносами ежеквартально до 30 числа месяца, следующего за отчетным кварталом, которые отображаются в годовой налоговой декларации.

2) Транспортный налог

С 1 января 2015 года в Украине был введен новый местный налог – транспортный налог. Плательщиками данного налога являются физические и юридические лица, в том числе нерезиденты, которые

⁹ BABIN, I. I. *Tax Law: Textbook*. 2nd ed. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2013, p. 466. ISBN 978-966-423-274-3 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Податкове право: Навчальний посібник*. 2-ге вид. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2013, с. 466. ISBN 978-966-423-274-3].

имеют зарегистрированные в Украине согласно действующему законодательству собственные легковые автомобили, являющиеся объектами налогообложения. С самого начала объектом налогообложения были легковые автомобили, которые использовались до 5 лет и имели объем цилиндров двигателя более 3 000 куб.см. Однако, в 2016 году объект налогообложения был несколько изменен и объем цилиндров двигателя более 3 000 куб.см. было заменено среднерыночной стоимостью автомобиля свыше 750 размеров минимальной заработной платы, установленной законом на 1 января налогового (отчетного) года. Таким образом была осуществлена попытка трансформировать данный налог действительно в налог на роскошь, однако недостатком продолжает оставаться то, что к объектам налогообложения не входят другие элитные транспортные средства: яхты, корабли, самолеты, вертолеты [...] Ставка налога является единственной и фиксированной и составляет 25 000 грн. за каждый легковой автомобиль, являющийся объектом налогообложения. Базовый налоговый период равен календарному году.

Исчисление суммы налога физических лиц осуществляется контролирующим органом по месту регистрации налогоплательщика. Налоговое уведомление об уплате суммы налога и соответствующие платежные реквизиты направляются налогоплательщику контролирующим органом по месту его регистрации до 1 июля года базового налогового периода. Налогоплательщики – юридические лица самостоятельно исчисляют сумму налога по состоянию на 1 января отчетного года и до 20 февраля этого же года подают контролирующему органу по месту регистрации объекта налогообложения декларацию по форме, установленной в порядке, предусмотренном статьей 46 Налогового кодекса Украины, с разбивкой годовой суммы равными долями поквартально.

Транспортный налог уплачивается: а) физическими лицами – в течение 60 дней со дня вручения налогового уведомления-решения; б) юридическими лицами – авансовыми взносами ежеквартально до 30 числа месяца, следующего за отчетным кварталом, которые отображаются в годовой налоговой декларации.

3) Плата за землю

На сегодняшний день плата за землю имеет смешанную правовую природу и представлена публично-правовым платежом – земельным налогом и частноправовым платежом – арендной платой.

Плательщиками земельного налога являются собственники земельных участков, земельных долей (паев) и землепользователи. Объектами налогообложения являются земельные участки, находящиеся в собственности или пользовании, или земельные доли (пай), находящиеся в собственности. Базой налогообложения является нормативная денежная оценка земельных участков с учетом коэффициента индексации и площадь земельных участков, нормативная денежная оценка которых не проведена. Ставка земельного налога устанавливается органами местного самоуправления, но не более 3 % от нормативной денежной оценки земельного участка для владельцев земельных участков и не более 12 % для постоянных землепользователей в пределах населенного пункта; не более 5 % за пределами населенного пункта. Для сельскохозяйственных угодий и земель общего пользования ставка земельного налога не может превышать 1 %. Налоговым кодексом Украины определяются категории физических и юридических лиц, которые освобождаются от уплаты земельного налога, а также категории земель, которые не являются объектом налогообложения. Органам местного самоуправления разрешено расширять этот перечень. Базовым налоговым периодом для земельного налога является календарный год. Начисление физическим лицам сумм налога осуществляется контролирующими органами, которые выдают плательщику до 1 июля текущего года налоговое уведомление-решение о внесении налога. Плательщики – юридические лица самостоятельно исчисляют сумму налога ежегодно и не позднее 20 февраля подают соответствующему контролирующему органу по местонахождению земельного участка налоговую декларацию на текущий год с разбивкой годовой суммы равными частями по месяцам. Налог физическими лицами уплачивается в течение 60 дней со дня вручения налогового уведомления а юридическими лицами ежемесячно в течение 30 календарных дней, следующих за последним календарным днем налогового месяца.

Арендная плата уплачивается за земельные участки государственной и коммунальной формы собственности на основании договора аренды, в котором указывается размер и условия внесения платы. Относительно размера арендной платы, то Налоговый кодекс предусматривает определенные ограничения, в частности, годовая ее сумма не может быть меньше 3 % и больше 12 % нормативной денежной оценки земельного участка. Но все же превы-

шение допускается в случае определения арендатора на конкурсной основе. Кроме того, установлено, что плата за субаренду земельных участков не может превышать арендной платы.

Единый налог

Единый налог – это налог, уплачиваемый физическими лицами – предпринимателями, и юридическими лицами, находящимися на упрощенной системе налогообложения. Единый налог предусматривает упрощенный учет доходов и расходов, а также заменяет собой уплату и расчет определенного количества обязательных налогов и сборов, уплачиваемых в Украине. Единый налог базируется на следующих принципах: а) простота начисления и уплаты налогов; б) минимизация налоговой отчетности; в) гармонизация бухгалтерского и налогового учета; г) минимизация количества штрафных санкций; д) уменьшение общих расходов по оплате труда, информационного обеспечения деятельности, необходимости содержания избыточных помещений.¹⁰

Основана Указом Президента Украины “Об упрощенной системе налогообложения, учета и отчетности субъектов малого предпринимательства” упрощенная система налогообложения на первых этапах своего существования обеспечила динамичное развитие малого предпринимательства, стабильные поступления в бюджет и на пике своего развития (2009 г.) охватывала более 1,3 млн. лиц.¹¹ Однако, после проведения налоговой реформы 2014 – 2015 годов, упрощенная система налогообложения стала менее привлекательной для субъектов хозяйствования и количество плательщиков единого налога начало стабильно уменьшаться.

Для избрания или перехода на упрощенную систему налогообложения субъект хозяйствования подает в орган государственной фискальной службы заявление. В случае соответствия установленным требованиям юридические лица и физические лица – пред-

¹⁰ BABIN, I. I. *Presumptions and Fictions in Tax Law: Textbook*. Chernivtsi: Ruta, 2009, pp. 258-259. ISBN 978-966-423-009-1 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Презумпції та фікції в податковому праві: Навчальний посібник*. Чернівці: Рута, 2009, с. 258-259. ISBN 978-966-423-009-1].

¹¹ BABIN, I. I. *Tax Law: Textbook*. 2nd ed. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2013, p. 478. ISBN 978-966-423-274-3 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Податкове право: Навчальний посібник*. 2-ге вид. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2013, с. 478. ISBN 978-966-423-274-3].

приниматели регистрируются плательщиками единого налога. Плательщики единого налога делятся на 4 группы:

1) физические лица – предприниматели, не использующие труд наемных лиц, осуществляют исключительно розничную продажу товаров с торговых мест на рынках и/или осуществляют хозяйственную деятельность по предоставлению бытовых услуг населению и объем дохода которых в течение календарного года не превышает 300 000 гривен;

2) физические лица – предприниматели, которые осуществляют хозяйственную деятельность по предоставлению услуг, в том числе бытовых, плательщикам единого налога и/или населению, производство и/или продажу товаров, деятельность в сфере ресторанного хозяйства, при условии, что в течение календарного года соответствуют совокупности следующих критериев: а) не используют труд наемных лиц или количество лиц, состоящих с ними в трудовых отношениях, одновременно не превышает 10 человек; б) объем дохода не превышает 1 500 000 гривен;

3) физические лица – предприниматели, не использующие труд наемных лиц или количество лиц, состоящих с ними в трудовых отношениях, не ограничено, и юридические лица – субъекты хозяйствования любой организационно-правовой формы, в которых в течение календарного года объем дохода не превышает 5 000 000 гривен;

4) сельскохозяйственные товаропроизводители, у которых доля сельскохозяйственного товаропроизводства за предыдущий налоговый год равна или превышает 75 %.

Плательщики единого налога освобождаются от обязанности начисления, уплаты и представления налоговой отчетности по таким налогам и сборам: 1) налога на прибыль предприятий; 2) налога на доходы физических лиц; 3) налога на добавленную стоимость (кроме плательщиков III группы, которые выбрали 3 % ставку налога, и плательщиков IV группы); 4) земельного налога; 5) рентной платы за специальное использование воды плательщиками IV группы.

Ставки единого налога для плательщиков I и II группы устанавливаются органами местного самоуправления в пределах до 10 % размера минимальной заработной платы для I группы и в пределах

до 20 % размера минимальной заработной платы для II группы. Для III группы налогоплательщиков ставка составляет 3 % дохода – в случае уплаты налога на добавленную стоимость, и 5 % дохода – в случае включения налога на добавленную стоимость в состав единого налога. Размер налога для плательщиков IV группы устанавливается в процентах к нормативной денежной оценки сельскохозяйственных земель и зависит от категории земель и вида деятельности (от 0,16 % до 5,4 %).

Налоговым периодом для плательщиков единого налога I, II и IV группы является календарный год а для III группы – календарный квартал. Плательщики I и II группы уплачивают единый налог путем осуществления авансового взноса не позднее 20 числа текущего месяца а III группы в течение 10 календарных дней после предельного срока представления налоговой декларации за налоговый квартал. Уплата налога плательщиками IV группы осуществляется ежеквартально в течение 30 календарных дней, следующих за последним календарным днем налогового квартала в следующих размерах: в I квартале – 10 %; во II квартале – 10 %; в III квартале – 50 %; в IV квартале – 30 %.

Сбор за места для парковки транспортных средств

Сбор за места для парковки транспортных средств относится к местным сборам, взимание которых осуществляется исключительно по инициативе местного совета. При отсутствии решения соответствующего местного совета данный сбор не взимается. Плательщиками сбора являются юридические лица, их филиалы, физические лица – предприниматели, которые согласно решению местного совета организуют и осуществляют деятельность по обеспечению парковки транспортных средств на площадках для платной парковки и специально отведенных автостоянках.

Объектом налогообложения является земельный участок, согласно решению местного совета специально отведенный для обеспечения парковки транспортных средств на автомобильных дорогах общего пользования, тротуарах или других местах, а также коммунальные гаражи, стоянки, паркинги, построенные за счет средств местного бюджета, за исключением площади земельного участка, который отведен для бесплатной парковки транспортных средств, предусмотренных статьями 30 Закона Украины “Об основах социальной защищенности инвалидов в Украине”.

Базой налогообложения является площадь земельного участка, отведенная для парковки, а также площадь коммунальных гаражей, стоянок, паркингов (зданий, сооружений, их частей), которые построены за счет средств местного бюджета.

Ставки сбора устанавливаются местными советами за каждый день осуществления деятельности по обеспечению парковки транспортных средств в гривнах за 1 м² площади земельного участка, отведенного для организации и осуществления такой деятельности в размере от 0,03 % до 0,15 % минимальной заработной платы, установленной законом на 1 января налогового (отчетного) года.

При определении ставки сбора должны учитываться: местонахождение специально отведенных мест для парковки транспортных средств; площадь специально отведенного места; количество мест для парковки транспортных средств; способ постановки транспортных средств на стоянку; режим работы и их заполняемость.¹²

Базовый налоговый (отчетный) период по сбору равен календарному кварталу. Плательщики сбора самостоятельно исчисляют его сумму, которую указывают в налоговой декларации и подают декларацию ежеквартально в течение 40 календарных дней, следующих за последним календарным днем налогового (отчетного) периода контролирующему органу по месту нахождения объекта налогообложения.¹³ Сумму сбора, указанную в налоговой декларации, плательщик обязан уплатить в течение десяти календарных дней, следующих за последним днем предельного срока представления декларации.

¹² *Letter of the State Tax Administration of Ukraine No. 25388/7/15-0717м on Parking Vehicles Fee and Tourist Fee* [2010-12-23] [online]. 2016 [cit. 2016-08-15]. Available at: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/mistsevi-zbori/zbir-za-mistsya-dlya-parkuvann/listi-dps/print-53572.html> [in the Ukrainian original *Лист ДПА України № 25388/7/15-0717м Про збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір* [2010-12-23] [онлайн]. 2016 [цит. 2016-08-15]. Доступно на: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/mistsevi-zbori/zbir-za-mistsya-dlya-parkuvann/listi-dps/print-53572.html>].

¹³ *Order of Ministry of Finance of Ukraine No. 636 on Approval of Tax Declarations Form for Parking Vehicles Fee and Tourist Fee* [2015-07-09]. Official Bulletin of Ukraine, 2015, No. 63, p. 259 [in the Ukrainian original *Наказ Міністерства фінансів України № 636 Про затвердження форм податкових декларацій збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору* [2015-07-09]. Офіційний вісник України, 2015, № 63, ст. 259].

Туристический сбор

Украина является одним из мировых лидеров в сфере туризма. В 2013 году ее посетило 25,7 млн. лиц, что позволило занять 6 место в мировом рейтинге по количеству посещений иностранцами. В 2014 и последующих годах, в связи с войной на востоке страны и аннексией Крыма, количество посещений Украины иностранцами уменьшилось почти наполовину, однако продолжает оставаться существенным. В большинстве государств, где туризм является важной отраслью экономики, одним из источников наполнения местных бюджетов является туристический сбор. Не является исключением и Украина. Местные советы самостоятельно принимают решение о необходимости взимания данного сбора на территории общины. На сегодняшний день правом на введение данного сбора воспользовалось абсолютное большинство местных советов, в том числе городские советы Киева, Львова, Одессы, Черновцов и многих других туристических и курортных центров Украины.¹⁴

Плательщиками сбора являются физические лица, прибывающие на территорию административно-территориальной единицы, на которой действует решение местного совета об установлении туристического сбора, и получают услуги по временному проживанию с обязательством покинуть место пребывания в указанный срок. Не могут быть плательщиками сбора лица, которые: а) постоянно проживают, в том числе на условиях договоров найма, в селе, поселке или городе, советами которых установлен такой сбор; б) лица, прибывшие в командировку (касается только работников органов государственной власти, предприятий, учреждений, организаций, которые полностью или частично содержатся (финансируются) за счет бюджетных средств и которые по распоряжению руководителя прибыли на определенный срок в другой населенный пункт для выполнения служебного поручения);¹⁵ в) инвалиды, де-

¹⁴ BABIN, I. I. *Tax Law: Textbook*. 2nd ed. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2013, p. 474. ISBN 978-966-423-274-3 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Податкове право: Навчальний посібник*. 2-ге вид. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2013, с. 474. ISBN 978-966-423-274-3].

¹⁵ *Letter of the State Tax Administration of Ukraine No. 1091/0/71-12/15-2217m about Collection Tourist Fee* [2012-08-20] [online]. 2016 [cit. 2016-08-15]. Available at: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/mistsevi-zbori/turistichniy-zbir/listi-dps-ukraini/print-68388.html> [in the Ukrainian original *Лист ДПС України № 1091/0/71-12/15-2217м Щодо справляння туристичного збору* [2012-08-20] [онлайн]. 2016 [цит.

ти-инвалиды и лица, сопровождающие инвалидов I группы или детей-инвалидов (не более одного сопровождающего); г) ветераны войны; д) участники ликвидации последствий аварии на Чернобыльской атомной электростанции; е) лица, прибывшие по путевкам на лечение, оздоровление, реабилитацию в лечебно-профилактические, физкультурно-оздоровительные и санаторно-курортные учреждения, которые имеют лицензию на медицинскую практику и аккредитацию Министерства здравоохранения Украины; е) дети в возрасте до 18 лет; ж) детские лечебно-профилактические, физкультурно-оздоровительные и санаторно-курортные учреждения.

Базой взимания сбора является стоимость всего периода проживания (ночевки) в гостиницах и других заведениях гостиничного типа, санаторно-курортных учреждениях, домах, квартирах, принадлежащих на праве собственности (найма) физическим лицам, за вычетом налога на добавленную стоимость. В стоимость проживания не включаются расходы на питание или бытовые услуги (стирка, чистка, починка и глажка одежды, обуви или белья), телефонные счета, оформление загранпаспортов, разрешений на въезд (виз), обязательное страхование, расходы на устный и письменный перевод, другие документально оформленные расходы, связанные с правилами въезда.

Ставка устанавливается местными советами в размере от 0,5 % до 1 % к базе взимания сбора. Большинство местных советов установлена максимальная ставка данного сбора. На территории города Черновцы действует ставка туристического сбора – 1 %¹⁶ и, например, с помощью данного сбора в 2015 году в городской бюджет поступило 125 000 гривен.

2016-08-15]. Доступно на: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/mistsevi-zbori/turistichniy-zbir/listi-dps-ukraini/print-68388.html>].

¹⁶ *Decision of Chernivtsi City Council No. 1635 on Collection in City Chernivtsi Local Taxes and Fees, Excise Tax from Sale of Business Entities Retail Excise Goods and Cancellation Previous Decisions* [2015-06-25] [online]. 2016 [cit. 2016-08-15]. Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/HV150052.html [in the Ukrainian original *Рішення Чернівецької міської ради № 1635 Про справляння в місті Чернівцях місцевих податків і зборів, акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів та відміну раніше прийнятих рішень* [2015-06-25] [онлайн]. 2016 [цит. 2016-08-15]. Доступно на: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/HV150052.html].

Обязанность начислять и удерживать сумму туристического сбора возлагается на налоговых агентов (лица, предоставляющие услуги по временному проживанию).¹⁷

Базовый налоговый (отчетный) период равен календарному кварталу. Налоговые агенты самостоятельно исчисляют сумму туристического сбора и подают налоговую декларацию ежеквартально в течение 40 календарных дней, следующих за последним календарным днем налогового (отчетного) периода контролирующему органу – по месту собственной налоговой регистрации. Сумму сбора, указанную в налоговой декларации, налоговый агент обязан уплатить в течение десяти календарных дней, следующих за последним днем предельного срока представления декларации.

Заключение

Современная система налогов и сборов Украины является результатом многочисленных реформ, одной из целей которых является бюджетная децентрализация и финансовая самостоятельность территориальных общин. Установленный Налоговым кодексом Украины перечень местных налогов и сборов защищает налогоплательщиков от чрезмерной инициативности органов местного самоуправления в сфере налогообложения, поскольку является исчерпывающим. Но, с другой стороны, не позволяет в полной мере учитывать различные экономические особенности территориальных общин. Администрирование значительной части местных налогов и сборов во многих территориальных общинах является экономически не оправданным. Например, взимание туристического сбора. Что касается других, непродуманными остаются отдельные элементы юридической конструкции. Так, в качестве базы налогообложения налога на недвижимое имущество, отличное от земельного участка, избрано общую площадь недвижимости, что создает ситуацию, при которой владельцы недвижимости одинаковой площади, но разной стоимости должны платить одинаковый размер налога. Попираются та-

¹⁷ *Letter of the State Tax Administration of Ukraine No. 12291/7/15-0717 on Tourist Fee* [2011-04-29] [online]. 2016 [cit. 2016-08-15]. Available at: <http://sfs.gov.ua/yuridichnim-osobam/podatki-ta-zbori/turistichniy-zbir/listi-dps-ukraini/print-61310.html> [in the Ukrainian original *Лист ДПА України № 12291/7/15-0717 Про туристичний збір* [2011-04-29] [онлайн]. 2016 [цит. 2016-08-15]. Доступно на: <http://sfs.gov.ua/yuridichnim-osobam/podatki-ta-zbori/turistichniy-zbir/listi-dps-ukraini/print-61310.html>].

кие особенности недвижимости, как ее физическое состояние, местоположение, размер жилой и нежилой частей. Или, например, выбор в качестве объекта транспортного налога исключительно автомобилей, хотя современные элитные транспортные средства не ограничиваются только ими. Кроме того, доля доходов от местных налогов и сборов в структуре бюджетов территориальных общин продолжает оставаться незначительной. Основными источниками наполнения местных бюджетов продолжают быть закрепленные и регулирующие доходы.

Библиографический список [References]

- BABIN, I. I. *Budget Law of Ukraine: Textbook*. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2010. 296 p. ISBN 978-966-423-118-0 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Бюджетне право України: Навчальний посібник*. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010. 296 с. ISBN 978-966-423-118-0].
- BABIN, I. I. *Presumptions and Fictions in Tax Law: Textbook*. Chernivtsi: Ruta, 2009. 319 p. ISBN 978-966-423-009-1 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Презумпції та фікції в податковому праві: Навчальний посібник*. Чернівці: Рута, 2009. 319 с. ISBN 978-966-423-009-1].
- BABIN, I. I. *Tax Law: Textbook*. 2nd ed. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2013. 496 p. ISBN 978-966-423-274-3 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Податкове право: Навчальний посібник*. 2-ге вид. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2013. 496 с. ISBN 978-966-423-274-3].
- BABIN, I. I. *Tax Law of Ukraine: Textbook*. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2012. 503 p. ISBN 978-966-423-190-6 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Податкове право України: Навчальний посібник*. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2012. 503 с. ISBN 978-966-423-190-6].
- Decision of Chernivtsi City Council No. 1635 on Collection in City Chernivtsi Local Taxes and Fees, Excise Tax from Sale of Business Entities Retail Excise Goods and Cancellation Previous Decisions* [2015-06-25] [online]. 2016 [cit. 2016-08-15]. Available at: <http://search.liga>

zakon.ua/l_doc2.nsf/link1/HV150052.html [in the Ukrainian original *Рішення Чернівецької міської ради № 1635 Про справляння в місті Чернівцях місцевих податків і зборів, акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів та відміну раніше прийнятих рішень* [2015-06-25] [онлайн]. 2016 [цит. 2016-08-15]. Доступно на: http://search.liga-zakon.ua/l_doc2.nsf/link1/HV150052.html].

European Charter of Local Self-government. Supreme Council of Ukraine, 1997, No. 38, p. 249 [in the Ukrainian original *Європейська хартія місцевого самоврядування*. Відомості Верховної Ради України, 1997, № 38, ст. 249].

KIRILENKO, O. P. *Local Budgets of Ukraine: History, Theory, Practice*. Kiev: NIOS, 2000. 384 p. ISBN 966-95321-7-5 [in the Ukrainian original КИРИЛЕНКО, О. П. *Місцеві бюджети України: Історія, теорія, практика*. Київ: НІОС, 2000. 384 с. ISBN 966-95321-7-5].

KOFLAN, V. M. *Legal Basis of Local Taxation in Ukraine*. Irpin, 2002. 18 p. [in the Ukrainian original КОФЛАН, В. М. *Правові основи місцевого оподаткування в Україні*. Ірпінь, 2002. 18 с.].

Letter of the State Tax Administration of Ukraine No. 1091/0/71-12/15-2217M about Collection Tourist Fee [2012-08-20] [online]. 2016 [cit. 2016-08-15]. Available at: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/mistsevi-zbori/turistichniy-zbir/listi-dps-ukraini/print-68388.html> [in the Ukrainian original *Лист ДПС України № 1091/0/71-12/15-2217М Щодо справляння туристичного збору* [2012-08-20] [онлайн]. 2016 [цит. 2016-08-15]. Доступно на: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/mistsevi-zbori/turistichniy-zbir/listi-dps-ukraini/print-68388.html>].

Letter of the State Tax Administration of Ukraine No. 12291/7/15-0717 on Tourist Fee [2011-04-29] [online]. 2016 [cit. 2016-08-15]. Available at: <http://sfs.gov.ua/yuridichnim-osobam/podatki-ta-zbori/turistichniy-zbir/listi-dps-ukraini/print-61310.html> [in the Ukrainian original *Лист ДПА України № 12291/7/15-0717 Про туристичний збір* [2011-04-29] [онлайн]. 2016 [цит. 2016-08-15]. Доступно на: <http://sfs.gov.ua/yuridichnim-osobam/podatki-ta-zbori/turistichniy-zbir/listi-dps-ukraini/print-61310.html>].

Letter of the State Tax Administration of Ukraine No. 25388/7/15-0717M on Parking Vehicles Fee and Tourist Fee [2010-12-23] [online]. 2016

[cit. 2016-08-15]. Available at: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/mistsevi-zbori/zbir-za-mistsya-dlya-parkuvann/listi-dps/print-53572.html> [in the Ukrainian original *Лист ДПА України № 25388/7/15-0717м Про збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір* [2010-12-23] [онлайн]. 2016 [цит. 2016-08-15]. Доступно на: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/mistsevi-zbori/zbir-za-mistsya-dlya-parkuvann/listi-dps/print-53572.html>].

MUZIKA, O. A. *Non-tax Revenues of Local Budgets of Ukraine (Financial and Legal Research): Monography*. Kiev: Atika, 2006. 256 p. ISBN 966-326-161-7 [in the Ukrainian original МУЗИКА, О. А. *Неподаткові доходи місцевих бюджетів України (фінансово-правове дослідження): Монографія*. Київ: Атіка, 2006. 256 с. ISBN 966-326-161-7].

Order of Ministry of Finance of Ukraine No. 636 on Approval of Tax Declarations Form for Parking Vehicles Fee and Tourist Fee [2015-07-09]. Official Bulletin of Ukraine, 2015, No. 63, p. 259 [in the Ukrainian original *Наказ Міністерства фінансів України № 636 Про затвердження форм податкових декларацій збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору* [2015-07-09]. Офіційний вісник України, 2015, № 63, ст. 259].

PRISHVA, N. Yu. *Legal Problems of Regulation of Mandatory Payments: Monography*. Kiev: EksOb, 2003. 280 p. ISBN 966-7769-26-7 [in the Ukrainian original ПРИШВА, Н. Ю. *Правові проблеми регулювання обов'язкових платежів. Монографія*. Київ: ЕксОб, 2003. 280 с. ISBN 966-7769-26-7].

Assoc. Prof. Igor Ivanovich Babin, Ph.D.

Faculty of Law
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Kotsjubynskyy St. 2
58012 Chernivtsi
Ukraine
i.babin@chnu.edu.ua

Kľúčové momenty vývoja a súčasná podoba medzinárodného morského práva

Key Moments of Development and Present Face of International Law of the Sea

Juraj Jankuv

Abstract: *International law of the sea can be defined as a body of law governing regime of the seas and regulating relations between subjects of international law in connection with their activities on the seas and oceans in the world. The aim of this study is to identify the key moments of the development of international law of the sea, the most relevant features of the existing arrangement which is mainly based on the United Nations Convention on the Law of the Sea (1982), and institutional support of application of international law of the sea.*

Key Words: *International Public Law; International Law of the Sea; United Nations Convention on the Law of the Sea; International Maritime Organization.*

Abstrakt: *Medzinárodné morské právo je možné definovať ako súhrn právnych noriem upravujúcich režim morských vôd a regulujúcich vzťahy medzi subjektmi medzinárodného práva v súvislosti s ich činnosťou na svetových moriach a oceánoch. Cieľom tejto štúdie je identifikovať kľúčové momenty vývoja medzinárodného morského práva, najpodstatnejšie črty jeho súčasnej úpravy, ktorá vychádza najmä z Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve (1982), a inštitucionálne zabezpečenie aplikácie medzinárodného morského práva.*

Kľúčové slová: *Medzinárodné právo verejné; medzinárodné morské právo; Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve; Medzinárodná námorná organizácia.*

Úvod

Medzinárodné morské právo je možné definovať ako súhrn právnych noriem upravujúcich režim morských vôd a regulujúcich vzťahy medzi subjektmi medzinárodného práva v súvislosti s ich činnosťou na svetových moriach a oceánoch. Z rámca medzinárodného morského práva ako súčasti

medzinárodného verejného práva je potrebné vyčleniť problematiku prepravy tovaru a osôb na mori a práv a povinností s tým spojených. Uvedená problematika je spravidla regulovaná najmä vnútroštátnym námorným právom obchodným jednotlivých štátov, respektíve medzinárodnými zmluvnými pravidlami, ktoré svojím obsahom spadajú do oblasti medzinárodného práva súkromného. Pojem *more* medzinárodné právo v zmysle existujúcich názorov vedy definuje ako *súvislé slané vody navzájom spojené na zemskom povrchu*. Do tohto pojmu teda nepatria vnútrozemské slané vody, ako sú Kaspické more či Mŕtve more.

Cieľom predloženej štúdie je identifikovať kľúčové momenty vývoja medzinárodného morského práva, najpodstatnejšie črty jeho súčasnej úpravy, ktorá vychádza najmä z Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve (1982), a inštitucionálne zabezpečenie aplikácie medzinárodného morského práva.

Kľúčové momenty vývoja medzinárodného morského práva

Správy o existencii námorných obchodných plavieb sú známe už od obdobia staroveku. Najstaršie archeologicky potvrdené sú námorné plavby Egypťanov do priestoru súčasného Libanonu v 4. tisícročí pred n. l. Podľa niektorých názorov vedy bola plavba po šírych moriach od staroveku až do prvej polovice stredoveku pokladaná za slobodnú pre všetky štáty, pričom more sa považovalo za spoločné pre celé ľudstvo a nemohlo byť ovládnuté žiadnym štátom.¹ V uvedenom období však ešte zrejme nevznikli relevantné univerzálne obyčajové pravidlá. Je však pravdepodobné, že v danom období mohli v oblasti úpravy slobody plavby existovať obyčaje partikulárneho charakteru. Túto skutočnosť však nie je možné vierohodne doložiť. Z existujúcich prameňov je zreteľné iba to, že do 15. storočia bola námorná plavba regulovaná najmä vnútroštátnymi kódexmi. Išlo o východorímsky *Codex Iustiniani – Justiniánov kódex* z roku 529, stredomorskú kodifikáciu *Lex Rhodia* zo 7. storočia, katalánsko-francúzske *Consolato del mare* z konca 13. storočia a začiatku 14. storočia, severoeurópsku, v Dánsku spísanú *Zbierku z Wisby* (1505) či francúzske *Rolles d'Oleron – Olerónske zvitky* z 12. storočia.² Žiadna z uvedených

¹ Bližšie pozri VASCIANNIE, S. Resource Entitlement in the Law of the Sea: Some Areas of Continuity and Change. In: G. S. GOODWIN-GILL a S. TALMON, eds. *The Reality of International Law: Essays in Honour of Ian Brownlie*. 1st ed. Oxford; New York: Clarendon Press, 1999, s. 542. ISBN 0-19-826837-8.

² Bližšie pozri KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 315. ISBN 978-80-8078-414-0.

zbierok nevytvárala univerzálne medzinárodné morské právo; pravdepodobne kopírovali existenciu alebo tiež vytvárali základy pre vznik spomenutých partikulárnych medzinárodných obyčají. Predmetné vnútroštátne zbierky však zreteľne ovplyvnili neskoršiu podobu súčasného univerzálneho medzinárodného morského práva.³ Korene vzniku stabilizovaných univerzálnych pravidiel medzinárodného morského práva, ktoré vytvorili priestor pre kreovanie medzinárodného morského práva ako samostatného odvetvia medzinárodného práva verejného, sú spojené so súperením Španielska a Portugalska na jednej strane, ktoré sa snažili privlastniť si šíre more od konca 15. storočia, a ďalších mocností na čele s Francúzskom a Holandskom na strane druhej, ktoré, naopak, hlásali zásadu slobody morí. Snahy Španielska a Portugalska o privlastnenie si celého radu morských priestorov výrazne podporili *Pápežské buly* z rokov 1493 a 1506, ako aj *Zmluva z Tordesillas* z roku 1494, ktoré proklamovali nárok oboch štátov na obrovské morské priestory, najmä v oblasti tzv. Nového sveta (Ameriky). Tieto nároky boli spochybňované inými európskymi mocnosťami, avšak i tieto mocnosti, ako napríklad Anglicko, Dánsko, Janov, Toskánsko, Pápežský štát, Turecko či Benátky, rovnako deklarovali suverenitu nad morami priľahlými k ich štátnemu územiu.⁴ V nadväznosti na uvedené akty sa v medzinárodnom morskom práve začala presadzovať *zásada uzavretosti morí*. Koncepcia uzavretého mora (latinsky *mare clausum*) kulminovala v praxi mnohých štátov v 17. storočí.⁵ Predmetná prax však nevyústila do vzniku všeobecných obyčajových noriem. Základom pre formovanie obyčajových noriem morského práva v oblasti právneho režimu šíreho mora sa totiž stali názory holandského teoretika Huga Grotia v jeho diele známom pod skráteným názvom *Slobodné more* (latinsky *Mare liberum*) z roku 1608.⁶

³ Bližšie pozri KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 315. ISBN 978-80-8078-414-0.

⁴ Bližšie pozri VASCIANNIE, S. Resource Entitlement in the Law of the Sea: Some Areas of Continuity and Change. In: G. S. GOODWIN-GILL a S. TALMON, eds. *The Reality of International Law: Essays in Honour of Ian Brownlie*. 1st ed. Oxford; New York: Clarendon Press, 1999, s. 542. ISBN 0-19-826837-8.

⁵ Bližšie pozri BROWNLIE, I. *Principles of Public International Law*. 7th ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2008, s. 224. ISBN 978-0-19-921770-0.

⁶ Bližšie pozri GROTIUS, H. *Mare liberum sive de iure quod Batavis competit ad Indiana commercia: Dissertatio*. Lugduni Batavorum [Leiden]: Ludovici Elzevirii, 1609. 66 s. Dostupný je i anglický preklad tohto diela GROTIUS, H. *The Freedom of the Seas or the Right which Belongs to the Dutch to Take Part in the East Indian Trade: A Dissertation*. 1st ed. Kitchener: Batoche Books, 2000. 63 s. ISBN 1-55273-048-4.

Hugo Grotius v uvedenom diele sformuloval neskôr všeobecne uznávanú *obyčajovú zásadu slobody morí*, ktorá sa stala základným kameňom vývoja medzinárodného morského práva ako celku. Grotius takto do medzinárodného práva opäť vniesol myšlienky, ktoré vo vzťahu k námornej plavbe štáty aplikovali v období pred vznikom koncepcie uzavretého mora. Jeho dielu oponoval v tzv. „bitke kníh“ anglický teoretik John Selden prostredníctvom diela *Mare clausum* z roku 1635, v ktorom obhajoval koncepciu uzavretého mora a rozsiahle nároky anglického kráľa na priľahlé moria. Jeho názory však nikdy netriumfovali nad Grotiovými.⁷ Grotius pokladal moria za obchodné cesty, ktoré sú svojou podstatou slobodné, a tak je úplne nemožné si ich privlastniť. Rešpektoval však suverénne práva štátov v pobrežných moriach.⁸ Jeho názory výrazne podporili ďalší teoretici, najmä Pufendorf, van Bynkershook, de Vattel či de Martens.⁹ Uvedený doktrínálny pohľad postupne prijali najvýznamnejšie námorné mocnosti a svoju suverenitu začali aplikovať iba v rámci užších pásov svojich pobrežných vôd.¹⁰ Tento prístup bol zreteľný v 18. storočí, kedy bol realizovaný hlavne Anglickom a Holandskom. Koncom 18. storočia takto úplne zanikla koncepcia uzavretého mora.¹¹ Zásada slobody morí sa stala v danom období *všeobecnou zásadou medzinárodného práva*. Táto zásada primárne zahŕňala *slobodu plavby obchodných lodí, a tiež slobodu rybolovu*. Princíp slobodnej plavby po moriach sa stal hlavným princípom užívania morí. Sloboda rybolovu bola všeobecne akceptovaná neskôr. Po prijatí *Dohovoru o ochrane podmorských káblov* (1884) sa vše-

⁷ Bližšie pozri VACULČÍK, V. *Morské právo*. 1. vyd. Bratislava: EPOS, 2013, s. 19. ISBN 978-80-562-0021-6.

⁸ Bližšie pozri VACULČÍK, V. *Morské právo*. 1. vyd. Bratislava: EPOS, 2013, s. 19. ISBN 978-80-562-0021-6.

⁹ Osobitný význam v tomto smere mali dielo Samuela Pufendorfa *De jure naturae et gentium libri* z roku 1688, diela Cornelia van Bynkershooka *Quaestionum juris publici libri duo* z roku 1737 a *De dominio maris disseratio* z roku 1744 a dielo Emera (Emericha) de Vattela *Le droit des gens ou principes de la loi naturelle* z roku 1758. Bližšie pozri VACULČÍK, V. *Morské právo*. 1. vyd. Bratislava: EPOS, 2013, s. 20-27. ISBN 978-80-562-0021-6; a VASCIANNIE, S. Resource Entitlement in the Law of the Sea: Some Areas of Continuity and Change. In: G. S. GOODWIN-GILL a S. TALMON, eds. *The Reality of International Law: Essays in Honour of Ian Brownlie*. 1st ed. Oxford; New York: Clarendon Press, 1999, s. 542-543. ISBN 0-19-826837-8.

¹⁰ Bližšie pozri VASCIANNIE, S. Resource Entitlement in the Law of the Sea: Some Areas of Continuity and Change. In: G. S. GOODWIN-GILL a S. TALMON, eds. *The Reality of International Law: Essays in Honour of Ian Brownlie*. 1st ed. Oxford; New York: Clarendon Press, 1999, s. 543. ISBN 0-19-826837-8.

¹¹ Porovnaj BROWNLEE, I. *Principles of Public International Law*. 7th ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2008, s. 225. ISBN 978-0-19-921770-0.

obecne akceptovala *sloboda kladenia podmorských káblov*. Prijatím dohovorov v oblasti medzinárodnej leteckej dopravy v prvej polovici dvadsiateho storočia sa všeobecne akceptovala *sloboda preletu nad širým morom*. S rozvojom vedy a techniky po druhej svetovej vojne došlo k postupnej akceptácii *slobody vytvárania umelých ostrovov a iných zariadení a slobody vedeckého výskumu*. Zásada slobody morí je teda v súčasnosti tvorená uvedenými šiestimi konkrétnymi slobodami.

Búrľivý rozvoj námornej dopravy, rybolovu, a najmä ťažby nerastov z pevninských plytčín (kontinentálnych šelfov) po druhej svetovej vojne preukázal, že existujúce obyčajové pravidlá nestačia na úpravu tejto problematiky. Komisia Organizácie Spojených národov pre medzinárodné právo sa preto začala problematikou medzinárodného morského práva zaoberať už na svojom prvom zasadnutí v roku 1949 a na svojom ôsmom zasadnutí v roku 1956 stanovila konečnú verziu správy nazvanej „*Články ohľadom morského práva s komentárom*“.¹² V roku 1958 bola následne z podnetu Organizácie Spojených národov zvolaná *I. Konferencia Organizácie Spojených národov o morskom práve* do švajčiarskej Ženevy. Základom pre jej rokovanie bola vyššieuvedená správa Komisie Organizácie Spojených národov pre medzinárodné právo.¹³ Štáty v rámci tejto konferencie vytvorili na základe uvedeného kodifikačného návrhu štyri tzv. *Ženevské dohovory o morskom práve*, a to *Dohovor o územných vodách a osobitnej zóne*,¹⁴ *Dohovor o širom mori*,¹⁵ *Dohovor o pevninskej plytčine*¹⁶ a *Dohovor o rybolove a o ochrane biologického bohatstva mora*.¹⁷ Na konferencii bol prijatý i *Opčný protokol týkajúci sa povinného riešenia spo-*

¹² Bližšie pozri III. Commentary to the Articles Concerning the Law of the Sea. In: *Yearbook of the International Law Commission: 1956: Volume II* [online]. 1st ed. New York: United Nations, 1957, s. 265-301 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1956_v2.pdf.

¹³ Bližšie pozri TANAKA, Y. *The International Law of the Sea*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2012, s. 22. ISBN 978-0-521-27952-9.

¹⁴ *Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone* [1958-04-29]. 516 UNTS 205 [Dohovor bol publikovaný vo Vyhláške MZV č. 101/1965 Zb.].

¹⁵ *Convention on the High Seas* [1958-04-29]. 450 UNTS 11 [Dohovor bol publikovaný vo Vyhláške MZV č. 92/1964 Zb.].

¹⁶ *Convention on the Continental Shelf* [1958-04-29]. 499 UNTS 311 [Dohovor bol publikovaný vo Vyhláške MZV č. 144/1974 Zb.].

¹⁷ *Convention on Fishing and Conservation of the Living Resources of the High Seas* [1958-04-29]. 559 UNTS 285. Predmetný dohovor nebol podpísaný a ratifikovaný Slovenskou republikou a ani jej územnými predchodcami.

rov.¹⁸ Predmetné dohovory predstavovali kodifikáciu existujúcich obyčajových pravidiel a ich čiastočné rozvinutie, t.j. pokrokový rozvoj. Pravidlá obsiahnuté v uvedených dohovoroch znamenali na svoju dobu relatívny pokrok, avšak v mnohých ohľadoch boli nedostatočné, osobitne kvôli nie celkom dôslednej úprave vymedzenia pobrežných vôd a priľahlého pásma, nedoriešeniu otázky rybolovných práv mimo pobrežných vôd, nedostatočnej definícii kontinentálneho šelfu a vynechaniu otázky ťažby z dna a podzemia šíreho mora. Tieto medzery v právnej úprave mnohé technicky vyspelé štáty využívali vo svoj prospech. V praxi sa stávalo, že viaceré štáty sa ani nestali stranou Ženevských dohovorov. Uvedené medzery sa snažili štáty riešiť celkovo deviatimi rezolúciami prijatými v rámci konferencie ohľadom *nukleárnych testov na šírom mori, znečistenia šíreho mora rádioaktívnymi materiálmi, zachovania rybolovných zdrojov, spolupráce pri prijímaní opatrení v oblasti zachovania zdrojov, pobrežného rybolovu, historických vôd* a podobne.¹⁹

Napriek nesporným kladom, ktoré do kodifikácie morského práva vniesla I. Ženevská konferencia o morskom práve, bolo zrejmé, že naďalej zostali otvorené závažné otázky, ktoré bolo potrebné urýchlene riešiť. Išlo predovšetkým o záväzné určenie šírky pobrežných vôd a určenie hraníc, pokiaľ štát môže vykonávať rybolovné práva. I preto bola na základe záverečných dokumentov I. Konferencie Organizácie Spojených národov o morskom práve zvolaná *II. Konferencia Organizácie Spojených národov o morskom práve* v roku 1960. Činnosť tejto konferencie sa však skončila neúspechom.²⁰

Uvedené štyri Ženevské dohovory neskôr doplnil celý rad ďalších dohovorov (*o ochrane morí pred znečistením, o technických otázkach plavby a love rýb, o zákaze umiestňovania jadrových zbraní a iných zbraní hromadného ničenia na morskom dne*) prijatých mimo rámca konferencií Organizácie Spojených národov o morskom práve. Ani tieto úpravy však nevyriešili spomenuté kľúčové problémy v oblasti morského práva. Existujúce medzery v medzinárodnoprávnej úprave v tomto období naďalej spôsobovali problémy aj vo vzťahoch medzi ekonomicky vyspelými

¹⁸ *Optional Protocol of Signature Concerning the Compulsory Settlement of Disputes* [1958-04-29]. 450 UNTS 169. Predmetný protokol nebol podpísaný a ratifikovaný Slovenskou republikou a ani jej územnými predchodcami.

¹⁹ Bližšie pozri TANAKA, Y. *The International Law of the Sea*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2012, s. 22. ISBN 978-0-521-27952-9.

²⁰ Bližšie pozri KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 322. ISBN 978-80-8078-414-0.

štátmi, ako o tom svedčia napríklad spojené prípady *Severomorský kontinentálny šelf* z roku 1969,²¹ ktoré riešil Medzinárodný súdny dvor. V uvedenom prípade išlo o delimitáciu kontinentálneho šelfu v priľahlej oblasti Severného mora, medzi susediacimi štátmi Spolková republika Nemecko (ďalej len „SRN“), Holandsko a Dánsko. Dánsko a Holandsko v predmetnom prípade tvrdili, že delimitácia sa má uskutočniť v súlade s princípom rovnakej vzdialenosti, definovanom v článku 6 *Ženevského dohovoru o pevninskej plytčine* (1958). Medzinárodný súdny dvor v rozsudku dané tvrdenie zamietol primárne s tým, že SRN neratifikovala tento dohovor, a preto nebola viazaná ustanoveniami článku 6. Medzinárodný súdny dvor ďalej doplnil, že princíp rovnakej vzdialenosti nebol dôsledkom všeobecnej praxe štátov vo vzťahu ku kontinentálnemu šelfu, a nebol tiež podľa Medzinárodného súdneho dvora v čase vzniku sporu ani pravidlom obyčajového medzinárodného práva. Medzinárodný súdny dvor v tomto prípade ďalej konštatoval, že v medzinárodnoprávnej praxi neexistuje žiadna metóda delimitácie kontinentálneho šelfu, ktorá by bola záväznou za všetkých okolností, a že delimitácia sa má dosiahnuť dohodou strán v súlade s princípmi spravodlivosti, berúc do úvahy všetky relevantné okolnosti, tak, aby každej zo strán zostala čo najväčšia časť kontinentálneho šelfu, ktorý vytvára prirodzené predĺženie jej územia do podložia priľahlého mora, bez zásahu do prirodzeného predĺženia územia do podložia priľahlého mora iného štátu.

Neupravené otázky medzinárodného morského práva vyvolávali pre vyššieuvedené dôvody zvýšenú pozornosť medzinárodného spoločenstva. Kľúčovými problémami boli využívanie prírodných zdrojov v rámci pevninskej plytčiny a jej vymedzenie, rozvoj technológií v oblasti ťažby v priestoroch dna a podzemia širého mora, ochrana morského životného prostredia a štrukturálne zmeny medzinárodného spoločenstva po rozpade koloniálnej sústavy, pričom nové štáty namietali, že sa nemohli podieľať na rozvoji morského práva v rámci I. Konferencie Organizácie Spojených národov o morskom práve.²² V nadväznosti na uvedené problémy bola zvolaná *III. Konferencia Organizácie Spojených národov o morskom práve*, ktorá pracovala v rokoch 1973 až 1982. Jej mandát bol stanovený *Rezolúciou č. 3067 (XXVIII) Valného zhromaždenia Organizácie Spojených*

²¹ *Cases of the North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany v. Denmark; Federal Republic of Germany v. the Netherlands)* [1969-02-20]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1969, s. 3-56.

²² Bližšie pozri TANAKA, Y. *The International Law of the Sea*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2012, s. 24-25. ISBN 978-0-521-27952-9.

národov zo 16. novembra 1973 tak, aby prijala „... dohovor zaoberajúci sa všetkými záležitosťami týkajúcimi sa morského práva...“.²³ Výsledkom práce III. Konferencie Organizácie Spojených národov o morskom práve bolo prijatie *Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve* z roku 1982,²⁴ ktorý nadobudol platnosť v novembri 1994. Keďže k podpisu dohovoru došlo na ostrove Jamajka, tento dohovor je v teórii známy aj ako tzv. *Jamajský dohovor*. Jamajský dohovor dopĺňajú ďalšie neskôr prijaté medzinárodné zmluvy týkajúce sa *potláčania protiprávnych činov proti bezpečnosti pevných plošín umiestnených na podmorskej plytčine, potláčania protiprávnych činov proti bezpečnosti námornej plavby a uplatňovania časti XI Jamajského dohovoru*.

Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve (1982), inštitucionálne zabezpečenie aplikácie medzinárodného morského práva podľa tohto dohovoru a súvisiace právne úpravy

Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve (ďalej len „Jamajský dohovor“) reviduje (mení) spomenuté štyri Ženevské dohovory z roku 1948, čo znamená, že uvedené dohovory platia iba vo vzťahu k tým zmluvným stranám, ktoré neratifikovali Jamajský dohovor. Jamajský dohovor pozostáva z 320 článkov a deviatich príloh. V porovnaní s uvedenými dohovormi priniesol celý rad významných zmien.²⁵ Zahŕňa podstatnú časť noriem medzinárodného morského práva, pričom rozoznáva viaceré právne režimy morských vôd a morského dna. V rámci dohovoru je možné identifikovať režimy *vnútorných morských vôd* (anglicky internal sea waters), *pobrežných vôd* (územné vody, územné more, teritoriálne more, anglicky territorial seas), *prilahlého pásma* (prilahlá zóna, osobitná zóna, anglicky contiguous zone), *výlučnej ekonomickej zóny* (výlučné hospodárske pásmo, anglicky exclusive economic zone), *kontinentálneho šelfu* (podmorská plytčina, pevninská plytčina, anglicky continental shelf), *šitého mora* (voľné more, anglicky high seas) a *dna a podzemia*

²³ Bližšie pozri TANAKA, Y. *The International Law of the Sea*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2012, s. 27. ISBN 978-0-521-27952-9.

²⁴ *United Nations Convention on the Law of the Sea* [1982-12-10]. 1833 UNTS 3 [V Zbierke zákonov Slovenskej republiky je informácia o medzinárodnoprávnej záväznosti tohto dohovoru pre Slovenskú republiku publikovaná v rámci Oznámenia MZV SR č. 242/1996 Z.z. Text tohto dohovoru však v rámci tohto oznámenia publikovaný nebol s informáciou, že jeho text je dostupný k nahliadnutiu v rámci Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky].

²⁵ Bližšie pozri TANAKA, Y. *The International Law of the Sea*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2012, s. 31-32. ISBN 978-0-521-27952-9.

šíreho mora (anglicky sea-bed and subsoil of high seas). Jamajský dohovor obsahuje i rámcovú právnu úpravu *morských prielivov*, osobitne upravuje *otázku súostrovnych štátov a súostroví, ochranu morského životného prostredia, morský vedecký výskum, rozvoj a šírenie morských technológií, ochranu morského archeologického dedičstva a problematiku riešenia sporov v medzinárodnom morskom práve*. Väčšina uvedených režimov má obyčajový pôvod, avšak niektoré z nich boli vytvorené až Jamajským dohovorom. Niektoré z týchto režimov sú vymedzené priestorovo od *línie (čiary) najvyššieho odlivu* (pomyselná čiara spájajúca body na hranici vody a suchej zeme v čase najvyššieho odlivu), ktorá sa v medzinárodnom práve označuje anglickým skráteným pojmom *baseline*.²⁶

Právny režim *vnútorných morských vôd* je rámcovo upravený v článku 8 Jamajského dohovoru. Vnútorné morské vody podľa uvedeného článku zahŕňajú morské prístavy, zátoky, zálivy a morské priestory obklopené územiami jedného štátu (napríklad Biele more v Ruskej federácii). Ich právny režim upravuje výlučne štát, v rámci ktorého sa nachádzajú, a považuje ich za súčasť svojho územia.

Právny režim *pobrežných vôd* (územných vôd) upravujú články 2 až 32 Jamajského dohovoru. *Pobrežné vody predstavujú pobrežný pás mora meraný od línie najvyššieho odlivu v šírke najviac 12 námorných míľ*. Starší Ženevský dohovor o územných vodách a osobitnej zóne (1958) stanovuje pre pobrežné vody spolu s príľahlým pásom limit 3 až 12 námorných míľ meraných od baseline. Z právneho hľadiska pobrežné more tvorí súčasť štátneho územia pobrežného štátu, ktorý nad ním vykonáva zvrchovanosť tak, ako na ostatnom svojom území. Zvrchovanosť štátu v pobrežných vodách je obmedzená *právom pokojného prechodu cudzích obchodných lodí*. Pokojný prechod musí byť rýchly, neprerušený, nesmie ohrozovať mier, verejný poriadok a bezpečnosť pobrežného štátu. Za pokojný prechod sa nesmú vyberať poplatky, s výnimkou reálne poskytnutých služieb (napríklad poskytnutie lodivoda). Nedovolený prejazd je definovaný v článku 19 a zahŕňa použitie sily a hrozbu silou proti zvrchovanosti štátu, použitie zbraní, zbieranie informácií, ktoré môžu ohroziť bezpečnosť či obranu pobrežného štátu, vylodenie alebo prijatie vojenského zariadenia, tovaru, valút alebo osôb na palubu, vážne znečistenie vôd alebo ovzdušia, lov rýb, vykonávanie vedeckého prieskumu, rušenie

²⁶ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVÍČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 75-76. ISBN 978-80-7380-597-5.

spojovacieho systému pobrežného štátu a vykonávanie iných činností nesúvisiacich s pokojným prejazdom. Pobrežný štát si v tejto súvislosti ponecháva právo úpravy pobrežnej osobnej a obchodnej dopravy (právo *kabotáže*), právo úpravy otázok rybolovu, vedeckých a výskumných činností, právo výkonu policajných právomocí, zdravotnej i colnej služby a právo výkonu trestnej jurisdikcie. Cudzie vojnové lode požívajú právo pokojného prechodu po predchádzajúcom oznámení. Delimitácia *pobrežného mora medzi protihľými alebo susediacimi štátmi* sa má podľa článku 15 Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve dosiahnuť na základe tzv. *ekvidistančného pravidla*, podľa ktorého žiadny z oboch štátov nie je oprávnený rozšíriť svoje pobrežné more za stredovú líniu, pokiaľ dohoda medzi nimi neustanovuje opak. Stredová línia je taká línia, ktorej každý bod je v rovnakej vzdialenosti od najbližších bodov na základných líniách, od ktorých sa meria šírka pobrežného mora každého z oboch štátov. Uvedené ustanovenie však neplatí tam, kde je z historických dôvodov alebo pre iné zvláštne okolnosti potrebné vymedziť hranice pobrežných morí dvoch štátov spôsobom, ktorý sa líši od tohto ustanovenia.

Prilahlé pásmo (osobitnú zónu) upravuje článok 33 Jamajského dohovoru. Podľa daného ustanovenia je prilahlé pásmo pásmom mora priľiehajúcim k pobrežným vodám štátu, v ktorom pobrežný štát môže vykonávať kontrolu dodržiavania svojich colných, finančných, prístahovateľských a zdravotných predpisov. Zistené porušenia týchto predpisov sa trestajú podľa zákonov pobrežného štátu. *Prilahlé pásmo sa nepokladá za súčasť územia pobrežného štátu. Šírka prilahlého pásma nesmie presahovať 24 námorných míľ meraných od čiary najvyššieho odlivu.* Prilahlé pásmo teda tvorí zóna v rozsahu 12 námorných míľ od konca pobrežných vôd. *Ženevský dohovor o územných vodách a osobitnej zóne* (1958) stanovuje pre prilahlé pásmo spolu s pobrežnými vodami najviac 12 námorných míľ.

Výlučná ekonomická zóna je novým inštitútom, ktorý bol zavedený až Jamajským dohovorom v zmysle jeho článkov 55 až 75. Tento režim teda nebol predmetom úpravy niektorého zo Ženevských dohovorov z roku 1958 a donedávna neexistoval ani v obyčajovej podobe. Po podpise Jamajského dohovoru sa však rozvinula intenzívna prax štátov vychádzajúca z príslušných ustanovení Jamajského dohovoru. Medzinárodný súdny

dvor v roku 1985 v tejto súvislosti v rámci prípadu *Libya/Malta*²⁷ uviedol, že inštitút výlučnej ekonomickej zóny sa stal súčasťou obyčajového práva. Podľa Jamajského dohovoru by *výlučná ekonomická zóna nemala presahovať 200 námorných míľ meraných od čiary najvyššieho odlivu*. Nie je súčasťou štátneho územia štátu. Pobrežný štát má v tejto zóne *zvrchované práva na prieskum, využívanie, zachovanie a spravovanie zdrojov či už živých alebo neživých, vrátane práva produkcie energie z vody a vetra, právomoc zriaďovať a požívať umelé ostrovy a stavby, nad ktorými má výlučnú colnú, zdravotnú, bezpečnostnú, imigračnú jurisdikciu, právo na vedecký výskum a právo na ochranu a zachovanie morského prostredia*. Ostatné štáty majú vo výlučnej ekonomickej zóne pobrežného štátu slobodu plavby, preletu a kladenia podmorských káblov a potrubí. Právo využívať zdroje svojej výlučnej ekonomickej zóny môže pobrežný štát zmluvne postúpiť iným štátom. Delimitácia výlučnej ekonomickej zóny *medzi štátmi, ktoré majú protiľahlé alebo susediace pobrežie*, má byť podľa článku 74 Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve vykonaná dohodou na základe medzinárodného práva tak, aby bolo dosiahnuté spravodlivé riešenie. Predmetné pravidlo je považované za obyčajovo normované.²⁸

Právny režim *kontinentálneho šelfu* (pevninskej plytčiny) bol prvýkrát vymedzený *Ženevským dohovorom o pevninskej plytčine* (1958), ktorý umožňoval využitie šelfu za hranicami pobrežných vôd do hĺbky 200 metrov alebo za touto hranicou až k miestu, kde to hĺbka vôd dovoľuje. V súčasnosti je tento právny režim upravený v článkoch 76 až 85 Jamajského dohovoru. Je definovaný ako *morské dno a vnútro podmorských oblastí, ktoré ležia za hranicami pobrežného mora štátu po celom prirodzenom predĺžení jeho pevninového územia k vonkajšej hranici kontinentálneho okraja alebo vo vzdialenosti 200 námorných míľ od čiary, odkiaľ sa meria šírka pobrežných vôd tam, kde vonkajšia hranica kontinentálneho okraja nepresahuje túto vzdialenosť*. V prípadoch, ak hranica kon-

²⁷ Bližšie pozri *Case Concerning the Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta)* [1985-06-03]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1985, s. 33.

²⁸ Bližšie pozri prípad z praxe Medzinárodného tribunálu pre morské právo „Spor ohľadom delimitácie morskej hranice medzi Bangladéšom a Mjanmarskom“. *Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh v. Myanmar)* [2012-03-14] [online]. Judgement of the International Tribunal for the Law of the Sea, 2012, No. 16 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/C16_Judgment_14_03_2012_rev.pdf.

inentálneho okraja *presahuje vzdialenosť 200 námorných míľ, štát môže hranicu svojho šelfu predĺžiť o 150 míľ, teda do vzdialenosti 350 námorných míľ*. Za využívanie predĺženia šelfu je však štát povinný platiť poplatky Medzinárodnej organizácii pre morské dno. Pobrežný štát má v oblasti šelfu *suverénne práva preskúmať a využívať prírodné bohatstvo*, ktoré sa tam nachádza. Uvedené výlučné práva sú prevoditeľné na iný štát. Pre účely využívania šelfu si štát môže zriadiť umelé ostrovčeky a iné zariadenia a okolo nich bezpečnostné zóny. Kvôli ochrane takýchto zariadení bol uzatvorený v roku 1988 *Rímsky protokol o potláčaní protiprávných činov proti bezpečnosti pevných plošín umiestnených na podmorskej plytčine*.²⁹ Pre účely posúdenia nárokov štátov na kontinentálny šelf bola vytvorená podľa článku 76 ods. 8 a Prílohy II Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve *Komisia pre hranice kontinentálneho šelfu* (anglicky Commission on the Limits of the Continental Shelf; alternatívne Commission alebo CLCS), ktorá má oprávnenie rozhodnúť o nárokoch štátov na prilahlý kontinentálny šelf. Komisia sa zvyčajne schádza dvakrát ročne, na jar a na jeseň, v sídle Organizácie Spojených národov v New Yorku. Zvolanie takýchto zasadnutí podlieha schváleniu Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, ktoré tak robí vo svojich výročných uzneseniach o oceánoch a morskom práve.³⁰ Komisia prijala vlastné pravidlá konania v roku 2008.³¹ Doposiaľ dostala celkovo 77 podaní od štátov, pričom niektoré nároky štátov boli po prvotnom odmietnutí predložené s novými argumentmi. Napríklad Ruská federácia predložila celkovo tri nároky na kontinentálny šelf v priestore Arktídy, ostatný v auguste 2015.³² Osobitný význam pre využívanie kontinentálnych šelfov má otázka *rozhraničenia kontinentálneho šelfu medzi štátmi, ktoré majú protilahlé alebo susediace pobrežie*. Uvedenú problematiku

²⁹ Uvedený protokol vyšiel v rámci Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 174/2001 Z.z.

³⁰ Bližšie pozri Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS). In: *United Nations* [online]. 2013-09-18 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: http://www.un.org/depts/los/clcs_new/clcs_home.htm.

³¹ Bližšie pozri *Rules of Procedure of the Commission on the Limits of the Continental Shelf* [2008-04-17] [online]. United Nations Convention on the Law of the Sea, 2008, UN Doc. CLCS/40/Rev.1, 35 s. [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/309/23/PDF/N0830923.pdf?OpenElement>.

³² Bližšie pozri Submissions, through the Secretary-General of the United Nations, to the Commission on the Limits of the Continental Shelf, Pursuant to Article 76, Paragraph 8, of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982. In: *United Nations* [online]. 2016-07-08 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: http://www.un.org/depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm.

pôvodne upravoval už spomínaný článok 6 *Ženevského dohovoru o pevninskej plytčine* (1958), ktorý akcentoval potrebu primárnej dohody štátov vo veci, pri rešpektovaní osobitných okolností situácie. Pre prípad, ak by k dohode nedošlo, a pokiaľ osobitné okolnosti neoprávňovali iné rozhraničenie, zakotvoval tzv. *ekvidistančné pravidlo*, podľa ktorého hranicu tvorí stredná čiara, každý bod ktorej je rovnako vzdialený od najbližších bodov základných línií, od ktorých sa meria šírka územných vôd každého z týchto štátov. V rámci prípadu *Severomorský kontinentálny šelf* (1969)³³ však Medzinárodný súdny dvor konštatoval, že dané pravidlo nenadobudlo obyčajový charakter, a uviedol, že v medzinárodnoprávnej praxi neexistuje žiadna iná metóda delimitácie, ktorá by bola záväznou za všetkých okolností. Delimitácia sa má dosiahnuť dohodou strán v súlade s princípmi spravodlivosti, berúc do úvahy všetky relevantné okolnosti, tak, aby každej zo strán zostala čo najväčšia časť kontinentálneho šelfu, ktorý vytvára prirodzené predĺženie jej územia do podložia priľahlého mora, bez zásahu do prirodzeného predĺženia územia do podložia priľahlého mora iného štátu. Ak sa pri takomto vymedzení vytvoria územia šelfov, ktoré sa prekrývajú, majú byť prekrývajúce sa územia rovnoprávne rozdelené dohodou strán, prípadne má byť dohodnutá spoločná jurisdikcia ich požívania a využívania. Medzinárodný súdny dvor taktiež v danom prípade stanovil pomocné kritériá, ako dospieť ku spravodlivému riešeniu rozdelenia šelfu.³⁴ Jamajský dohovor kopíruje uvedený prístup Medzinárodného súdneho dvora vo svojom článku 83 ods. 1 s tým, že upúšťa od ekvidistančného pravidla a zakotvuje, že *rozhraničenie kontinentálneho šelfu medzi štátmi, ktoré majú protihľé alebo susediace pobrežie, má byť vykonané dohodou na základe medzinárodného práva tak, aby sa dosiahlo spravodlivé riešenie*. Toto pravidlo je považované za obyčajové.³⁵

³³ Bližšie pozri *Cases of the North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany v. Denmark; Federal Republic of Germany v. the Netherlands)* [1969-02-20]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1969, s. 3-56.

³⁴ Pri delimitácii sa podľa Medzinárodného súdneho dvora majú okrem iného vziať do úvahy najmä všeobecné usporiadanie pobrežia strán a prítomnosť špeciálnych alebo nezvyčajných črt, fyzická a geologická štruktúra a prírodné zdroje šelfu, proporционаlita medzi rozsahom kontinentálneho šelfu a dĺžkou pobrežia a účinky, súčasné alebo budúce, inej delimitácie šelfu v rovnakom regióne, respektíve oblasti.

³⁵ Bližšie pozri prípad z praxe Medzinárodného tribunálu pre morské právo „Spor ohľadom delimitácie morskej hranice medzi Bangladéšom a Mjanmarskom“. *Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh v. Myanmar)* [2012-03-14] [online]. Judgement of the International Tribunal for the Law of the Sea, 2012, No. 16 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/C16_Judgment_14_03_2012_rev.pdf.

Právny režim *šíreho mora* je komplexne upravený v rámci článkov 86 až 132 Jamajského dohovoru. Šíre more je tu definované ako „*všetky vody oceánov a morí, ktoré nepodliehajú zvrchovanosti nijakého štátu, t.j. všetky morské vody, ktoré nie sú zahrnuté do výlučnej ekonomickej zóny, pobrežných vôd alebo vnútorných vôd určitého štátu*“. Právny režim šíreho mora v duchu článku 87 Jamajského dohovoru vychádza zo *zásady slobody šíreho mora*, ktorá je všeobecne uznanou zásadou medzinárodného práva. Uvedená zásada zahŕňa *slobodu plavby, slobodu preletu, slobodu kladenia podmorských káblov a potrubí, slobodu vytvárania umelých ostrovov a iných zariadení, slobodu rybolovu a slobodu vedeckého výskumu*. Jednotlivé slobody sú rozpracované v jednotlivých častiach a ustanoveniach dohovoru. Vo vzťahu k slobode rybolovu bola v roku 1995 prijatá *Dohoda o populáciách rýb*.³⁶ Predmetná dohoda dopĺňa ustanovenia Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve o zachovaní a správe populácií rýb, tak, ako sú obsiahnuté v jeho časti V venovanej výlučnej ekonomickej zóne a časti VII venovanej právnemu režimu šíreho mora.

Ďalšou dôležitou zásadou je *zásada mierového využívania šíreho mora* zakotvená v článku 88 Jamajského dohovoru. Vedenie bojových akcií na šírom mori je však podľa noriem medzinárodného práva ozbrojených konfliktov prípustné v prípade vojnového stavu medzi loďami znepriatelených krajín. V zmysle článku 89 Jamajského dohovoru ďalej platí zásada, podľa ktorej *územné nároky štátov na šíre more sú neplatné*. Podľa článku 92 je každá loď na šírom mori povinná plávať *pod vlajkou určitého štátu*, ktorý si nad takto označenou loďou zachováva zvrchovanosť ako nad svojím fiktívnym štátnym územím. Zo zásady zvrchovanosti štátu vlajky existujú podľa článkov 99 až 111 výnimky v prípade *tzv. horúceho stíhania* (prenasledovania, anglicky *hot pursuit*) *z pobrežných vôd, zneužitia vlajky, prepravy otrokov, porušovania práv rybolovu, poškodzovania podmorských káblov, neoprávneného zvukového či televízneho vysielania z lode a pirátstva*. V takýchto prípadoch môže byť cudzia loď zadržaná a skontrolovaná. Ak sa podozrenie nepreukáže, príslušný štát, ktorý loď zadržal, je objektívne zodpovedný za prípadné škody, ktoré danej lodi

³⁶ Oficiálny názov predmetnej dohody je Dohoda o uplatňovaní ustanovení Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve z 10. decembra 1982 o ochrane a využívaní transzonálnych populácií rýb a populácií rýb migrujúcich na veľké vzdialenosti (1995), anglicky *Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks* [1995-08-04]. 2167 UNTS 88 [Dohoda bola publikovaná v Zbierke zákonov Slovenskej republiky v rámci Oznámenia MZV SR č. 44/2009 Z.z.].

vznikli. V prípade *prenasledovania z pobrežných vôd* ide o stíhanie lode podozrivej zo spáchania protiprávneho aktu v pobrežných vodách. Stíhanie je možné vtedy, ak začalo v pobrežných vodách (výnimočne i v priľahlej zóne) loďou či lietadlom a nebolo prerušené. Stíhanie končí, ak bolo prerušené alebo ak loď vpláva do pobrežných vôd svojho či iného štátu. V prípade preukázania spáchania zločinu pirátstva je možné posádku zatknúť, zhabať jej náklad a v prípade odporu či pokusu o útek loď i potopiť. *Pirátstvo* je definované ako protiprávny násilný akt spáchaný za súkromnými účelmi posádkou súkromnej lode alebo lietadla, ktorý smeruje voči inej lodi alebo lietadlu alebo osobám a majetku na ich palube na šírom mori alebo v mieste nepodliehajúcim jurisdikcii žiadneho štátu. Z dôvodu zvýšenia ochrany námornej plavby bol v roku 1988 uzavretý *Dohovor o potláčaní protiprávnych činov proti bezpečnosti námornej plavby*.³⁷ V súvislosti s námornou plavbou majú štáty celý rad povinností podľa článku 94 Jamajského dohovoru. Každý štát je v zmysle článku 94 ods. 2 povinný najmä *viest loďný register* obsahujúci mená a ďalšie údaje o lodiach plávajúcich pod jeho vlajkou, s výnimkou tých, ktoré sú vyňaté všeobecne prijatými medzinárodnými predpismi s ohľadom na svoju malú veľkosť, a *uplatňovať jurisdikciu podľa svojho vnútroštátneho práva nad každou loďou*, ktorá pláva pod jeho vlajkou, a nad jej *kapitánom, dôstojníkmi a mužstvom* v správnych, technických a sociálnych záležitostiach, ktoré sa dotýkajú lode. Podľa článkov 95 a 96 majú na šírom mori *imunitu vojnové lode a lode používané pre neobchodnú štátnu službu* (štátne lode).

Vnútrozemské štáty (anglicky *landlocked states*) majú právo na rovnaký prístup k moru a k slobode morí ako pobrežné štáty. Ostatné štáty sú povinné poskytnúť vnútrozemským štátom prístup k moru a slobodu tranzitu cez ich územie prostredníctvom zmluvných úprav.

Právny režim *dna a podzemia šíreho mora* zaviedol Jamajský dohovor v článkoch 133 až 191. V rámci Ženevskej konferencie z roku 1958 sa existencia tohto inštitútu nepredpokladala. Jamajský dohovor dna a podzemie šíreho mora nazýva *oblasť* (anglicky *area*). Oblasť spolu so svojimi zdrojmi je prehlásená za „*spoločné dedičstvo celého ľudstva*“. Pod zdrojmi v *oblasti* sa rozumejú pevné, kvapalné a plynné minerálne zdroje. Režim *oblasti* sa nevzťahuje na príľahlé morské vody a vzdušný priestor, iba na

³⁷ *Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation* [1988-03-10]. 1678 UNTS 201 [Dohovor bol publikovaný v Zbierke zákonov v rámci Oznámenia MZV SR č. 175/2001 Z.z.].

dno a podzemie šíreho mora. Ťažobné aktivity v *oblasti* môžu štáty vykonávať na základe licencie pridelennej *Medzinárodnou organizáciou preorské dno*³⁸ (anglicky International Seabed Authority – ISA), ktorá bola vytvorená Jamajským dohovorom. Medzinárodná organizácia preorské dno mala k 15. januáru 2015 celkovo 167 členov, vrátane Slovenskej republiky. Pre svoju činnosť si vytvorila viaceré orgány, ako sú Zhromaždenie, Rada, Sekretariát a Podnik. Zhromaždenie je orgánom parlamentného typu so zastúpením všetkých zmluvných štátov. Kreuje ostatné orgány, vytvára podmienky pre ich činnosť, stanovuje výšky príspevkov a podobne. Rada je výkonným orgánom. Vydáva licencie na ťažbu štátom a medzinárodným organizáciám na návrh Podniku. Podnik má oprávnenie vykonávať prieskumné i ťažobné práce. Je oprávnený vystupovať pred súdmi a nadobúdať majetok. Podnik však doposiaľ formálne nebol vytvorený vzhľadom na skutočnosť, že v *oblasti* ešte nezačali ťažobné práce (začiatok ťažby sa predpokladá v roku 2016 a následne bude vytvorený aj Podnik). Funkcie Podniku zatiaľ vykonáva Sekretariát. Medzinárodná organizácia preorské dno existuje od roku 1994, t.j. od dátumu platnosti Jamajského dohovoru. Podľa Deklarácie I k Jamajskému dohovoru však bola po podpise dohovoru vytvorená *Komisia pre prípravu Medzinárodnej organizácie preorské dno*, ktorá v zmysle Deklarácie II k Jamajskému dohovoru mohla pridať časť dna a podzemia šíreho mora pre účely prieskumu výskytu polymetalických rúd tzv. *priekopníckym investorom*. Viacero štátov, vrátane bývalej Československej socialistickej republiky, danú možnosť aj využilo. V roku 1994 bola Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov prijatá *Dohoda o uplatňovaní časti XI Dohovoru Organizácie Spojených národov oorskom práve*.³⁹ Uvedená dohoda revidovala ustanovenia časti XI Jamajského dohovoru. Jej účelom bolo zefektívniť a zjednodušiť právny režim podmorskej ťažby a vytvoriť stabilné a rovnaké podmienky pre všetkých investorov.

Právny režim *prielivov* používaných pre medzinárodnú plavbu je všeobecne upravený v článkoch 34 až 45 Jamajského dohovoru. Aplikuje sa vo vzťahu k prielivu, ktoré spájajú jednu časť šíreho mora alebo výlučnú ekonomickú zónu s inou časťou šíreho mora či výlučnou ekono-

³⁸ *International Seabed Authority* [online]. 2016 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: <https://www.isa.org.jm/>.

³⁹ *Agreement Relating to the Implementation of Part XI of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982* [1994-07-28]. UN Doc. A/RES/48/263 [Dohoda bola publikovaná v Zbierke zákonov Slovenskej republiky v rámci Oznámenia MZV SR č. 316/1996 Z.z.].

mickou zónou. V rámci prielivov majú lode a lietadlá právo tranzitného prejazdu a preletu. Takýto prejazd či prelet musí byť uskutočnený bez prerušenia a rýchlo. Lode a lietadlá sa musia zdržať použitia sily alebo hrozby silou proti zvrchovanosti a územnej celistvosti pobrežného štátu. Detailná *medzinárodnoprávna úprava jednotlivých morských prielivov je obsiahnutá v osobitných dohovoroch. Samostatnú zmluvnú úpravu majú i umelé prielivy*, nazývané *prieplavy* alebo *kanály*. Z prirodzených prielivov požívajú osobitnú medzinárodnoprávnú zmluvnú úpravu Bospor a Dardanely, Gibraltár a Magalhaesov prieliv, z umelých kanálov kanál Panamský a kanál Suezský. Základnými charakteristikami týchto osobitných režimov sú sloboda plavby pre všetky druhy lodí, sloboda preletu lietadiel, demilitarizácia a neutralizácia.

Právny režim *súostrovnych štátov* regulujú ustanovenia článkov 46 až 54 Jamajského dohovoru. Súostrovny štát je tu definovaný ako štát skladajúci sa z jedného alebo viacerých súostroví, pričom pomer medzi obklopujúcou morskou vodou a súšou je najviac 9:1. Inak ide o oddelené štátne územie. V rámci súostrovia uplatňuje štát plnú suverenity. Ostatné štáty majú právo pokojného prejazdu a preletu. Pobrežné more, prilahlé pásmo a výlučná ekonomická zóna sa merajú od vonkajšieho okraja ostrovných súš, prípadne od čiar, ktoré ich spájajú.

Jamajský dohovor okrem vymedzenia uvedených právnych režimov komplexne upravuje otázky *ochrany morského životného prostredia* (časť XII, články 192 až 237 Jamajského dohovoru). Je teda dohovorom zasahujúcim ako do medzinárodného morského práva, tak i do medzinárodného práva životného prostredia. Kľúčovým ustanovením pre ochranu morského životného prostredia je článok 194 ods. 1, ktorý zakotvuje záväzok štátov urobiť všetky nevyhnutné opatrenia v súlade s týmto dohovorom na predchádzanie, obmedzenie a kontrolu znečisťovania morského prostredia z akýchkoľvek zdrojov a použiť pre tento účel najúčinnnejšie prostriedky, ktoré majú k dispozícii, podľa svojich schopností, buď individuálne alebo spoločne, a harmonizovať pre uvedený účel svoju politiku. Súbor potrebných opatrení je následne uvedený v článku 194 ods. 3.

V častiach XIII a XIV sú upravené otázky *morského vedeckého výskumu a rozvoja a šírenia morských technológií*. Základný rámec pre tieto aktivity vytvárajú články 238 a 266 ods. 1 Jamajského dohovoru. Podľa článku 238 Jamajského dohovoru majú všetky štáty bez ohľadu na ich zemepisnú polohu a príslušné medzinárodné organizácie *právo vykonávať morský výskum* s podmienkou rešpektovania práv a povinností ostat-

ných štátov predvídaných v dohovore. Podľa článku 266 ods. 1 Jamajského dohovoru *štáty priamo alebo prostredníctvom príslušných medzinárodných organizácií spolupracujú v súlade so svojimi možnosťami za účelom aktívnej podpory rozvoja a prevodu vedeckých poznatkov o mori a morskej technológii za spravodlivých a rozumných podmienok.*

V Jamajskom dohovore sú zakotvené i fragmentárne úpravy týkajúce sa zachovania *archeologických a historických predmetov*. Všeobecnejšia úprava je obsiahnutá v článku 303, v duchu ktorého majú štáty povinnosť chrániť archeologické a historické predmety nájdené v mori, a za tým účelom spolupracujú. S cieľom kontrolovať obchodovanie s takýmito predmetmi môže pobrežný štát predpokladať, že ich odstránenie z morského dna, nad ktorým má jurisdikciu, bez jeho súhlasu by znamenalo porušenie článku 303. Žiadne ustanovenie predmetného článku sa nedotýka práv vlastníkov, ktorých totožnosť je možné určiť, práva týkajúceho sa zachraňovania alebo iných pravidiel námorného práva alebo zákonov a praxe, pokiaľ ide o kultúrne výmeny. V článku 149 Jamajského dohovoru existuje špeciálne ustanovenie týkajúce sa nakladania s archeologickými a historickými predmetmi nájdenými na dne a v podzemí šireho mora. Podľa jeho znenia sa všetky predmety archeologickej a historickej povahy nájdené v uvedenej oblasti uschovávajú alebo sa s nimi naloží v prospech ľudstva ako celku, so zvláštnym ohľadom na prednostné práva štátu alebo krajiny ich pôvodu, či štátu kultúrneho pôvodu, alebo štátu historického alebo archeologického pôvodu.⁴⁰ Daná úprava je naozaj stručná, a preto bol v roku 2001 prijatý špecializovaný dohovor, ktorý uvedené ustanovenia Jamajského dohovoru konkretizuje. Ide o *Dohovor o ochrane svetového kultúrneho dedičstva pod vodou* (2001)⁴¹ prijatý v rámci *Organizácie Spojených národov pre vedu, výchovu a kultúru* (UNESCO). Predmetný dohovor v článku 1 ods. 1 považuje za „*kultúrne dedičstvo pod vodou*“ všetky stopy ľudskej existencie, ktoré majú kultúrny, historický alebo archeologický charakter a ktoré sa čiastočne alebo úplne nachádzajú pod hladinou vody, opakovane alebo sústavne, aspoň počas 100 rokov, ako sú napríklad stavby, konštrukcie, budovy, artefakty a ľudské pozostatky spolu s ich archeologickým a prírodným kontextom,

⁴⁰ K uvedeným dvom článkom bližšie pozri dielo RAU, M. The UNESCO Convention on Underwater Cultural Heritage and the International Law of the Sea. In: J. A. FROWEIN a R. WOLFRUM, eds. *Max Planck Yearbook of United Nations Law: Volume 6: 2002*. 1st ed. The Hague; New York: Kluwer Law International, 2002, s. 387-472. ISBN 90-411-1990-6.

⁴¹ *Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage* [2001-11-02]. 41 ILM 40 (2002) [Dohovor bol publikovaný v Zbierke zákonov Slovenskej republiky v rámci Oznámenia MZV SR č. 210/2009 Z.z.].

plavidlá, lietadlá, iné vozidlá alebo ich časti, náklad alebo obsah spolu s archeologickým a prírodným kontextom a predmety predhistorického charakteru. Cieľom tohto dohovoru podľa článku 2 ods. 1 je zabezpečiť a posilniť ochranu kultúrneho dedičstva pod vodou. Dohovor má celkovo 35 článkov a komplexne upravuje všetky najdôležitejšie pravidlá týkajúce sa nakladania s kultúrnym dedičstvom pod vodou. K najdôležitejším všeobecným pravidlám podľa neho patria pravidlo, že ochrana kultúrneho dedičstva pod vodou na pôvodnom mieste sa považuje za prvú voľbu pred tým, ako sa povolia akékoľvek činnosti zamerané na takéto dedičstvo, ďalej pravidlo, že kultúrne dedičstvo objavené pod vodou sa uloží, konzervuje a spravuje spôsobom, ktorý zabezpečuje jeho dlhodobé zachovanie, ako aj pravidlo, že kultúrne dedičstvo pod vodou sa nesmie komerčne využívať.

Jamajský dohovor okrem vyššie uvedených úprav vytvoril i niekoľko mechanizmov riešenia sporov v oblasti medzinárodného morského práva. V článku 284 a Prílohe V dohovor predpokladá osobitné *zmierovacie konanie*. Dohovor zakotvuje i možnosť *arbitrážneho konania*, pričom vytvára dva druhy rozhodcovských orgánov. Ide o *arbitrážny orgán pre spory o výklad a aplikáciu morského práva* podľa Prílohy VII dohovoru a *osobitné rozhodcovské tribunály pre špeciálne otázky morského práva* podľa Prílohy VIII dohovoru. Osobitné rozhodcovské tribunály je možné podľa Prílohy VIII vytvoriť pre *rybolov, ochranu a uchovanie morského prostredia, vedecký výskum mora, plavbu po mori, vrátane znečisťovania z lodí*.

V roku 1996 bol na základe dohovoru vytvorený i medzinárodný stály súdny orgán *Medzinárodný tribunál pre morské právo*⁴² (anglicky International Tribunal on the Law of the Sea – ITLOS), ktorý rieši spory vznikajúce pri výklade a aplikácii Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve.⁴³ Prístup k tribunálu majú okrem štátov i medzinárodné úrady, organizácie, podniky i jednotlivci s pôsobnosťou v oblasti morského práva. Judikatúra uvedeného súdneho orgánu sa relatívne sľubne rozvíja.⁴⁴ Prvým prípadom bol prípad *Saiga* (1997),⁴⁵ v ktorom

⁴² The Tribunal. In: *ITLOS – International Tribunal for the Law of the Sea* [online]. 2016 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: <https://www.itlos.org/en/the-tribunal/>.

⁴³ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLÁŠKOVÍČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 292-293. ISBN 978-80-7380-559-3.

⁴⁴ Bližšie pozri ONDŘEJ, J. *Právní režimy mezinárodních prostorů*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 184-200. ISBN 80-86473-69-7.

⁴⁵ Bližšie pozri *Case of the M/V "Saiga" (Saint Vincent and the Grenadines v. Guinea)* [1997-12-04] [online]. Judgement of the International Tribunal for the Law of the Sea, 1997,

Svätý Vincent a Grenadíny žalovali Guineu kvôli zadržaniu lode Saiga a žiadali jej prepustenie. Tribunál v tejto veci vyhovel žalujúcej strane. Momentálne najaktuálnejším prípadom je prípad *Arctic Sunrise* (2015),⁴⁶ v rámci ktorého Medzinárodný tribunál pre morské právo koncom augusta 2015 nariadil prepustenie holandskej lode Arctic Sunrise patriacej aktivistom organizácie Greenpeace a zvyšného počtu z 30 osôb, ktoré boli na palube. Uvedená loď bola aj s posádkou zadržaná v rámci ruskej výlučnej ekonomickej zóny v Pečorskem mori, keď sa pokúšala z ekologických dôvodov zabrániť v ťažbe na ruskej vrtnej plošine Prirazlomnaja. Všetkých 30 členov posádky bolo pôvodne obvinených z pirátstva trestného podľa ruských zákonov až pätnástimi rokmi vo väzení. Počiatočné obvinenia boli neskôr zmenené na obvinenia z „výtržníctva“. Členovia posádky boli privezení pred súd do Murmanska a odsúdení ku dvom mesiacom vo väzení. Následne boli prevezení na výkon trestu do väzenských zariadení v Petrohrade. Väčšina zadržaných osôb bola prepustená skôr, než Medzinárodný tribunál pre morské právo vo veci rozhodol.⁴⁷

Inštitucionálne zabezpečenie aplikácie medzinárodného morského práva mimo rámec Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve (1982)

Inštitucionálne zabezpečenie aplikácie medzinárodného morského práva mimo rámec Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve (1982) je možné identifikovať v dvoch rovinách, a to v rovine riešenia sporov a rovine existencie Medzinárodnej námornej organizácie.

Z hľadiska riešenia sporov je pre aplikáciu medzinárodného morského práva významný najmä Medzinárodný tribunál pre morské právo. Štáty si už tradične riešia svoje spory v oblasti morského práva i pred *Medzinárodným súdnym dvorom*, ako o tom svedčia napríklad prípady *Severomorský kontinentálny šelf* (1969),⁴⁸ *Kontinentálny šelf* (1985)⁴⁹ alebo

No. 1 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_1/judgment_041297_eng.pdf.

⁴⁶ Blížšie pozri *Case of the "Arctic Sunrise" (Kingdom of the Netherlands v. Russian Federation)* [2013-11-22] [online]. International Tribunal for the Law of the Sea, 2013, No. 22 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: <https://www.itlos.org/cases/list-of-cases/case-no-22/>.

⁴⁷ Blížšie pozri ALLEN, C. H. ITLOS Orders Russia to Release ARCTIC SUNRISE and Its Greenpeace Protestors. In: *Opinio Juris* [online]. 2013-11-25 [cit. 2016-06-22]. ISSN 2326-0386. Dostupné na: <http://opiniojuris.org/2013/11/25/itlos-orders-russia-release-arctic-sunrise-greenpeace-protestors/>.

⁴⁸ Skutkové okolnosti a podstatu žiadostí sporových strán prípadu bližšie pozri v diele LANTAJOVÁ, D. et al. *Prípadové štúdie z európskeho a medzinárodného práva*. 1. vyd. Brati-

v literatúre často citovaný prípad *Rybolov* z roku 1951.⁵⁰ Ostatne menovaný prípad dokonca významne ovplyvnil teóriu medzinárodného práva verejného z pohľadu spôsobov nadobúdania štátneho územia. Na základe rozsudku Medzinárodného súdneho dvora v danej veci totiž belgický profesor de Visscher sformuloval koncepciu nadobudnutia štátneho územia v dôsledku tzv. *historickej konsolidácie titulu* (anglicky *historical consolidation of title*),⁵¹ ktorá v sebe zahŕňa niektoré aspekty prvotnej okupácie i vydržania. V tomto prípade Medzinárodný súdny dvor uznal nárok Nórska na časť rybolovných lovísk Veľkej Británie, v rámci širšieho mora, v dôsledku dlhodobej praxe Nórska a tolerance zo strany medzinárodného spoločenstva. De Visscher na základe predmetného prípadu skoncihoval teóriu historickej konsolidácie, podľa ktorej je dostatočným právnym titulom uznanie dlhodobej praxe štátu v rámci určitého územia v záujme základných záujmov stability územných situácií z pohľadu mieru a bezpečnosti. Uvedená teória je podľa niektorých názorov vedy medzinárodného práva považovaná za kontroverznú a rozsudok vo veci *Rybolov* (1951) sa považuje za výnimku z platnej medzinárodnoprávnej úpravy.⁵² Napriek tomu túto koncepciu štáty občas využívajú ako argument pre podporu svojich nárokov, ako o tom svedčí arbitrážny prípad *Ostrov v Červenom mori* (1998).⁵³ V tomto prípade rozhodcovského rozhodnutia špeciálneho arbitrážneho tribunálu vytvoreného zmluvne Eritreou a Jemenom vo veci tribunál odkázal na koncepciu historickej konsolidácie titulu so súhlasom,⁵⁴ pričom v danej súvislosti osobitne spomenul profesora de Visschera. Uvedená koncepcia bola zrejme tribunálom i aplikovaná v prospech Jemenu. V tomto zložitom prípade totiž nie je možné identifikovať, či arbitrážny orgán potvrdil prvotnú okupáciu alebo vydr-

slava: Iura Edition, 2008, s. 53-55. ISBN 978-80-8078-231-3. Podstatu rozsudku v tejto veci pozri v diele VACULČÍK, V. *Morské právo*. 1. vyd. Bratislava: EPOS, 2013, s. 74-75. ISBN 978-80-562-0021-6.

⁴⁹ Bližšie pozri VACULČÍK, V. *Morské právo*. 1. vyd. Bratislava: EPOS, 2013, s. 84-87. ISBN 978-80-562-0021-6.

⁵⁰ Bližšie pozri *Case of the Fisheries (United Kingdom v. Norway)* [1951-12-18]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1951, s. 116-144.

⁵¹ Bližšie pozri DE VISSCHER, Ch. *Theory and Reality in Public International Law*. 1st ed. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1957, s. 199.

⁵² Bližšie pozri BROWNLIE, I. *Principles of Public International Law*. 7th ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2008, s. 156. ISBN 978-0-19-921770-0.

⁵³ Bližšie pozri *Case of the "Red Sea Islands"* [Territorial Sovereignty and Scope of the Dispute (Eritrea v. Yemen)] [1998-10-09]. Reports of International Arbitral Awards, 1998, vol. 22, s. 209-332.

⁵⁴ Bližšie pozri BROWNLIE, I. *Principles of Public International Law*. 7th ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2008, s. 158. ISBN 978-0-19-921770-0.

žanie sporných ostrovov Hanish a Zugar. Zreteľný je iba fakt, že Jemen si nárokoval na oba ostrovy na základe staršieho historického titulu. Eritrea svoj nárok odvádzala od talianskej okupácie ostrovov v rámci teritória svojho územného predchodcu Etiópie a následného výkonu správy etiópskymi orgánmi po tom, ako Etiópia získala nezávislosť.

Aplikáciu Jamajského dohovoru i ďalších súvisiacich noriem medzinárodného morského práva v praxi inštitucionálne podporuje i *Medzinárodná námorná organizácia* (anglicky International Maritime Organization – IMO). Medzinárodná námorná organizácia vznikla na základe *Dohovoru o založení Medzinárodnej námornej konzultatívnej organizácie* (1948) ako Medzinárodná námorná konzultatívna organizácia známa pod skratkou IMCO (anglicky International Maritime Consultative Organization). Uvedený dohovor nadobudol platnosť v roku 1958. V roku 1982 došlo ku zmene názvu organizácie do súčasnej podoby – Medzinárodná námorná organizácia. Medzinárodná námorná organizácia je špecializovanou organizáciou pridruženou k Organizácii Spojených národov, a zároveň je významnou medzinárodnou medzivládnu organizáciou zabezpečujúcou spoluprácu medzi štátmi v oblastiach bezpečnosti námornej plavby (vrátane koordinácie aktivít štátov v oblasti boja proti pirátstvu), prevencie pred znečistením mora loďami a odstraňovania prekážok pre služby v námornej plavbe. Do jej kompetencie patrí aj zvolávanie medzinárodných námorných konferencií a pripravovanie medzinárodných námorných dohovorov. Medzinárodná námorná organizácia využíva v oblastiach námornej bezpečnosti, námorného obchodu a ochrany životného prostredia v mori viac ako 60 nástrojov. Ide spravidla o už spomínané dohovory staršieho dáta ako Jamajský dohovor, ktoré sú priebežne menené a dopĺňané. Medzi najdôležitejšie dohovory patria *Medzinárodný dohovor o bezpečnosti ľudského života na mori* (1914, anglická skratka SOLAS),⁵⁵ *Medzinárodný dohovor o zabránení znečisťovaniu z lodí* (1973, anglická skratka MARPOL),⁵⁶ zmenený v roku 1978, *Medzinárodný dohovor o normách výcviku, kvalifikácie a strážnej služby námorníkov* (1978, anglická skratka STCW)⁵⁷ a *Dohovor o medzinárodných pra-*

⁵⁵ *International Convention for the Safety of Life at Sea* [1914-01-20]. 1184 UNTS 278.

⁵⁶ *International Convention for the Prevention of Pollution from Ships* [1973-11-02]. 1340 UNTS 184.

⁵⁷ *International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (STCW)* [1978-07-07]. In: *International Maritime Organization* [online]. 2016 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Standards-of-Training-Certification-and-Watchkeeping-for-Seafarers-\(STCW\).aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Standards-of-Training-Certification-and-Watchkeeping-for-Seafarers-(STCW).aspx).

vidlách na zabránenie zrážkam na mori (1972, anglická skratka COL-REG).⁵⁸ V súčasnosti sa Medzinárodná námorná organizácia zameriava hlavne na aktualizáciu platnej a prípravu novej legislatívy a dohliada na ich ratifikáciu všetkými členskými štátmi. Do jej pôsobnosti spadá aj kontrola dodržiavania platných predpisov zo strany členských štátov.⁵⁹

Záver

Medzinárodné morské právo je možné definovať ako súhrn právnych noriem upravujúcich režim morských vôd a regulujúcich vzťahy medzi subjektmi medzinárodného práva v súvislosti s ich činnosťou na svetových moriach a oceánoch.

Správy o existencii námorných obchodných plavieb sú známe už od obdobia staroveku. Najstaršie archeologicky potvrdené sú námorné plavby Egyptanov do priestoru súčasného Libanonu v 4. tisícročí pred n. l. Podľa niektorých názorov vedy bola plavba po šírých moriach od staroveku až do prvej polovice stredoveku pokladaná za slobodnú pre všetky štáty, pričom more sa považovalo za spoločné pre celé ľudstvo a nemohlo byť ovládnuté žiadnym štátom. Kľúčové momenty vývoja medzinárodného morského práva sa začali postupne odohrávať neskôr a boli spojené so súperením Španielska a Portugalska na jednej strane, ktoré sa snažili privlastniť si šíre more od konca 15. storočia, a ďalších mocností na čele s Francúzskom a Holandskom na strane druhej, ktoré, naopak, hlásali zásadu slobody morí. Snahy Španielska a Portugalska o privlastnenie si celého radu morských priestorov výrazne podporili Pápežské buly z rokov 1493 a 1506, ako aj Zmluva z Tordesillas z roku 1494, ktoré proklamovali nárok oboch štátov na obrovské morské priestory, osobitne v oblasti tzv. Nového sveta (Ameriky). Ich nároky boli spochybňované inými európskymi mocnosťami, avšak i tieto mocnosti, ako napríklad Anglicko, Dánsko, Janov, Toskánsko, Pápežský štát, Turecko či Benátky, rovnako deklarovali suverenitu nad morami prilahlými k ich štátnemu územiu. V nadväznosti na uvedené akty sa v medzinárodnom morskom práve začala presadzovať zásada uzavretosti morí. Konceptia uzavretého mora (latinsky *mare clausum*) kulminovala v praxi mnohých štátov v 17. storočí. Uvedená prax však nevyústila do vzniku všeobecných obyčajových noriem. Základom pre formovanie obyčajových noriem morského práva

⁵⁸ *Convention on the International Regulations for Preventing Collisions at Sea* [1972-10-20]. 1050 UNTS 16.

⁵⁹ Bližšie pozri VALUCH, J., M. RIŠOVÁ a R. SEMAN. *Právo medzinárodných organizácií*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 189-190. ISBN 978-80-7400-368-4.

v oblasti právneho režimu šíreho mora sa totiž stali názory holandského teoretika Huga Grotia sformulované v jeho diele známom pod skráteným názvom Slobodné more (latinsky *Mare liberum*) z roku 1608. Hugo Grotius v ňom vymedzil neskôr všeobecne uznávanú obyčajovú zásadu slobody morí, ktorá sa stala základným kameňom vývoja medzinárodného morského práva ako celku. Grotius takto do medzinárodného práva opäť vniesol myšlienky, ktoré vo vzťahu k námornej plavbe štáty aplikovali v období pred vznikom koncepcie uzavretého mora. Grotiovmu dielu oponoval v tzv. „bitke kníh“ anglický teoretik John Selden, osobitne v diele *Mare clausum* z roku 1635, v ktorom obhajoval koncepciu uzavretého mora a rozsiahle nároky anglického kráľa na priľahlé moria. Jeho názory však nikdy netriumfovali nad Grotiovými.

Grotiova zásada slobody morí primárne zahŕňala slobodu plavby obchodných lodí, a tiež slobodu rybolovu. Princíp slobodnej plavby po moriach sa stal hlavným princípom užívania morí. Sloboda rybolovu bola všeobecne akceptovaná neskôr. Po prijatí Dohovoru o ochrane podmorských káblov (1884) sa všeobecne uznala sloboda kladenia podmorských káblov. Prijatím dohovorov v oblasti medzinárodnej leteckej dopravy v prvej polovici dvadsiateho storočia sa všeobecne akceptovala sloboda preletu nad šírým morom. S rozvojom vedy a techniky po druhej svetovej vojne došlo k postupnému uznaniu slobody vytvárania umelých ostrovov a iných zariadení a slobody vedeckého výskumu. Zásada slobody morí je teda v súčasnosti tvorená uvedenými šiestimi konkrétnymi slobodami.

Búrliivy rozvoj námornej dopravy, rybolovu, a najmä ťažby nerastov z pevninských plytčín (kontinentálnych šelfov) po druhej svetovej vojne preukázal, že existujúce obyčajové pravidlá už nestačia na úpravu predmetnej problematiky. Vo vzťahu k morskému právu Organizácia Spojených národov preto postupne zvolala tri konferencie, pričom až posledná z nich priniesla komplexnú úpravu medzinárodného morského práva. Išlo o III. Konferenciu Organizácie Spojených národov o morskom práve, ktorej výsledkom bolo prijatie Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve z roku 1982, ktorý nadobudol platnosť v novembri 1994. Keďže k podpisu dohovoru došlo na ostrove Jamajka, uvedený dohovor je v teórii známy aj ako tzv. Jamajský dohovor. Jamajský dohovor dopĺňajú ďalšie neskôr prijaté medzinárodné zmluvy týkajúce sa potláčania protiprávnych činov proti bezpečnosti pevných plošín umiestnených na podmorskej plytčine, potláčania protiprávnych činov proti bezpečnosti námornej plavby a uplatňovania časti XI Jamajského dohovoru. Jamajský dohovor reviduje (mení) štyri Ženevské dohovory o morskom

práve z roku 1948, čo znamená, že dané dohovory platia iba vo vzťahu k tým zmluvným stranám, ktoré neratifikovali Jamajský dohovor. Jamajský dohovor pozostáva z 320 článkov a deviatich príloh. Priniesol celý rad významných zmien v porovnaní s uvedenými dohovormi. Zahŕňa podstatnú časť noriem medzinárodného morského práva, pričom rozoznáva viaceré právne režimy morských vôd a morského dna. V rámci dohovoru je možné identifikovať režimy vnútorných morských vôd, pobrežných vôd, prilahlého pásma, výlučnej ekonomickej zóny, kontinentálneho šelfu, ššieho mora a dna a podzemia ššieho mora. Jamajský dohovor obsahuje i rámcovú právnu úpravu morských prielivov, osobitne upravuje otázku súostrovnych štátov a súostroví, ochranu morského životného prostredia, morský vedecký výskum, rozvoj a šírenie morských technológií, ochranu morského archeologického dedičstva a problematiku riešenia sporov v medzinárodnom morskom práve. Väčšina uvedených režimov má obyčajový pôvod, avšak niektoré z nich boli vytvorené až Jamajským dohovorom. Niektoré z uvedených režimov sú vymedzené priestorovo od línie (čiary) najvyššieho odlivu (pomyselná čiara, ktorá spája body na hranici vody a suchej zeme v čase najvyššieho odlivu), ktorá sa v medzinárodnom práve označuje anglickým skráteným pojmom baseline. Z hľadiska inštitucionálneho zabezpečenia aplikácie medzinárodného morského práva Jamajský dohovor vytvoril primárne Komisiu pre hranice kontinentálneho šelfu, ktorá má oprávnenie rozhodnúť o nárokoch štátov na prilahlý kontinentálny šelf, a Medzinárodnú organizáciu pre morské dno, ktorej úlohou je regulovať ťažbu nerastných surovín v priestoroch dna a podzemia ššieho mora. Jamajský dohovor vytvoril i niekoľko mechanizmov riešenia sporov v oblasti medzinárodného morského práva. V článku 284 a Prílohe V dohovor predpokladá osobitné zmierovacie konanie. Dohovor zakotvuje i možnosť arbitrážneho konania, pričom vytvára dva druhy rozhodcovských orgánov. Ide o arbitrážny orgán pre spory o výklad a aplikáciu morského práva podľa Prílohy VII dohovoru a osobitné rozhodcovské tribunály pre špeciálne otázky morského práva podľa Prílohy VIII dohovoru. Osobitné rozhodcovské tribunály je možné podľa Prílohy VIII vytvoriť pre rybolov, ochranu a uchovanie morského prostredia, vedecký výskum mora, plavbu po mori, vrátane znečisťovania z lodí. V roku 1996 bol na základe dohovoru vytvorený i medzinárodný stály súdny orgán Medzinárodný tribunál pre morské právo, ktorý rieši spory vznikajúce pri výklade a aplikácii Jamajského dohovoru. Inštitucionálne zabezpečenie aplikácie medzinárodného morského práva je však možné identifikovať i mimo rámec Jamajského dohovoru. Z hľadiska riešenia sporov v oblasti medzinárodného morského

práva je veľmi významná judikatúra Medzinárodného súdneho dvora, ako o tom svedčia prípady Severomorský kontinentálny šelf (1969), Kontinentálny šelf (1985) alebo v literatúre často citovaný prípad Rybolov z roku 1951. Aplikáciu Jamajského dohovoru i ďalších súvisiacich noriem medzinárodného morského práva v praxi inštitucionálne podporuje i Medzinárodná námorná organizácia, ktorá vznikla na základe Dohovoru o založení Medzinárodnej námornej konzultatívnej organizácie (1948) ako Medzinárodná námorná konzultatívna organizácia. Uvedený dohovor nadobudol platnosť v roku 1958. V roku 1982 došlo ku zmene názvu organizácie do súčasnej podoby – Medzinárodná námorná organizácia. Predmetná organizácia je špecializovanou organizáciou pridruženou k Organizácii Spojených národov. Je tiež významnou medzinárodnou vládnu organizáciou zabezpečujúcou spoluprácu medzi štátmi v oblastiach bezpečnosti námornej plavby (vrátane koordinácie aktivít štátov v oblasti boja proti pirátstvu), prevencie pred znečistením mora loďami a odstraňovania prekážok pre služby v námornej plavbe. Do jej kompetencie patrí aj zvolávanie medzinárodných námorných konferencií a pripravovanie medzinárodných námorných dohovorov. Medzinárodná námorná organizácia využíva v oblastiach námornej bezpečnosti, námorného obchodu a ochrany životného prostredia v mori viac ako 60 nástrojov. Ide spravidla o niektoré dohovory staršieho dáta ako Jamajský dohovor, ktoré sú priebežne menené a dopĺňané. Medzi najdôležitejšie dohovory patria Medzinárodný dohovor o bezpečnosti ľudského života na mori (1914), Medzinárodný dohovor o zabránení znečisťovaniu z lodí (1973), zmenený v roku 1978, Medzinárodný dohovor o normách výcviku, kvalifikácie a strážnej služby námorníkov (1978) a Dohovor o medzinárodných pravidlách na zabránenie zrážkam na mori (1972).

Zoznam bibliografických odkazov

Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks [1995-08-04]. 2167 UNTS 88 [Dohoda bola publikovaná v Zbierke zákonov Slovenskej republiky v rámci Oznámenia MZV SR č. 44/2009 Z.z.].

Agreement Relating to the Implementation of Part XI of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 [1994-07-28]. UN Doc. A/RES/48/263 [Dohoda bola publikovaná v Zbierke záko-

nov Slovenskej republiky v rámci Oznámenia MZV SR č. 316/1996 Z.z.].

ALLEN, C. H. ITLOS Orders Russia to Release ARCTIC SUNRISE and Its Greenpeace Protestors. In: *Opinio Juris* [online]. 2013-11-25 [cit. 2016-06-22]. ISSN 2326-0386. Dostupné na: <http://opiniojuris.org/2013/11/25/itlos-orders-russia-release-arctic-sunrise-greenpeace-protestors/>.

BROWNLIE, I. *Principles of Public International Law*. 7th ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2008. 784 s. ISBN 978-0-19-921770-0.

Case Concerning the Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta) [1985-06-03]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1985, s. 13-58.

Case of the "Arctic Sunrise" (Kingdom of the Netherlands v. Russian Federation) [2013-11-22] [online]. International Tribunal for the Law of the Sea, 2013, No. 22 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: <https://www.itlos.org/cases/list-of-cases/case-no-22/>.

Case of the "Red Sea Islands" [Territorial Sovereignty and Scope of the Dispute (Eritrea v. Yemen)] [1998-10-09]. Reports of International Arbitral Awards, 1998, vol. 22, s. 209-332.

Case of the Fisheries (United Kingdom v. Norway) [1951-12-18]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1951, s. 116-144.

Case of the M/V "Saiga" (Saint Vincent and the Grenadines v. Guinea) [1997-12-04] [online]. Judgement of the International Tribunal for the Law of the Sea, 1997, No. 1 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_1/judgment_041297_eng.pdf.

Cases of the North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany v. Denmark; Federal Republic of Germany v. the Netherlands) [1969-02-20]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1969, s. 3-56.

Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS). In: *United Nations* [online]. 2013-09-18 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: http://www.un.org/depts/los/clcs_new/clcs_home.htm.

- Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation* [1988-03-10]. 1678 UNTS 201 [Dohovor bol publikovaný v Zbierke zákonov v rámci Oznámenia MZV SR č. 175/2001 Z.z.].
- Convention on Fishing and Conservation of the Living Resources of the High Seas* [1958-04-29]. 559 UNTS 285.
- Convention on the Continental Shelf* [1958-04-29]. 499 UNTS 311 [Dohovor bol publikovaný vo Vyhláške MZV č. 144/1974 Zb.].
- Convention on the High Seas* [1958-04-29]. 450 UNTS 11 [Dohovor bol publikovaný vo Vyhláške MZV č. 92/1964 Zb.].
- Convention on the International Regulations for Preventing Collisions at Sea* [1972-10-20]. 1050 UNTS 16.
- Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage* [2001-11-02]. 41 ILM 40 (2002) [Dohovor bol publikovaný v Zbierke zákonov Slovenskej republiky v rámci Oznámenia MZV SR č. 210/2009 Z.z.].
- Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone* [1958-04-29]. 516 UNTS 205 [Dohovor bol publikovaný vo Vyhláške MZV č. 101/1965 Zb.].
- De VISSCHER, Ch. *Theory and Reality in Public International Law*. 1st ed. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1957. 381 s.
- Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh v. Myanmar)* [2012-03-14] [online]. Judgement of the International Tribunal for the Law of the Sea, 2012, No. 16 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/C16_Judgment_14_03_2012_rev.pdf.
- GROTIUS, H. *Mare liberum sive de iure quod Batavis competit ad Indicana commercia: Dissertatio*. Lugduni Batavorum [Leiden]: Ludovici Elzevirii, 1609. 66 s.
- GROTIUS, H. *The Freedom of the Seas or the Right which Belongs to the Dutch to Take Part in the East Indian Trade: A Dissertation*. 1st ed. Kitchener: Batoche Books, 2000. 63 s. ISBN 1-55273-048-4.
- III. Commentary to the Articles Concerning the Law of the Sea. In: *Yearbook of the International Law Commission: 1956: Volume II* [online].

- 1st ed. New York: United Nations, 1957, s. 265-301 [cit. 2016-06-22].
Dostupné na: http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1956_v2.pdf.
- International Convention for the Prevention of Pollution from Ships* [1973-11-02]. 1340 UNTS 184.
- International Convention for the Safety of Life at Sea* [1914-01-20]. 1184 UNTS 278.
- International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (STCW) [1978-07-07]. In: *International Maritime Organization* [online]. 2016 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Standards-of-Training,-Certification-and-Watchkeeping-for-Seafarers-\(STCW\).aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Standards-of-Training,-Certification-and-Watchkeeping-for-Seafarers-(STCW).aspx).
- International Seabed Authority* [online]. 2016 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: <https://www.isa.org.jm/>.
- JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 463 s. ISBN 978-80-7380-597-5.
- JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLAŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 319 s. ISBN 978-80-7380-559-3.
- KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011. 725 s. ISBN 978-80-8078-414-0.
- LANTAJOVÁ, D. et al. *Prípadové štúdie z európskeho a medzinárodného práva*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2008. 133 s. ISBN 978-80-8078-231-3.
- ONDŘEJ, J. *Právní režimy mezinárodních prostorů*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 263 s. ISBN 80-86473-69-7.
- Optional Protocol of Signature Concerning the Compulsory Settlement of Disputes* [1958-04-29]. 450 UNTS 169.
- RAU, M. The UNESCO Convention on Underwater Cultural Heritage and the International Law of the Sea. In: J. A. FROWEIN a R. WOLFRUM, eds. *Max Planck Yearbook of United Nations Law: Volume 6: 2002*.

1st ed. The Hague; New York: Kluwer Law International, 2002, s. 387-472. ISBN 90-411-1990-6.

Rules of Procedure of the Commission on the Limits of the Continental Shelf [2008-04-17] [online]. United Nations Convention on the Law of the Sea, 2008, UN Doc. CLCS/40/Rev.1, 35 s. [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/309/23/PDF/N0830923.pdf?OpenElement>.

Submissions, through the Secretary-General of the United Nations, to the Commission on the Limits of the Continental Shelf, Pursuant to Article 76, Paragraph 8, of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982. In: *United Nations* [online]. 2016-07-08 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: http://www.un.org/depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm.

TANAKA, Y. *The International Law of the Sea*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2012. 435 s. ISBN 978-0-521-27952-9.

The Tribunal. In: *ITLOS – International Tribunal for the Law of the Sea* [online]. 2016 [cit. 2016-06-22]. Dostupné na: <https://www.itlos.org/en/the-tribunal/>.

United Nations Convention on the Law of the Sea [1982-12-10]. 1833 UNTS 3 [V Zbierke zákonov Slovenskej republiky je informácia o medzinárodnoprávnej záväznosti tohto dohovoru pre Slovenskú republiku publikovaná v rámci Oznámenia MZV SR č. 242/1996 Z.z. Text tohto dohovoru však v rámci tohto oznámenia publikovaný nebol s informáciou, že jeho text je dostupný k nahliadnutiu v rámci Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky].

VACULČÍK, V. *Morské právo*. 1. vyd. Bratislava: EPOS, 2013. 303 s. ISBN 978-80-562-0021-6.

VALUCH, J., M. RIŠOVÁ a R. SEMAN. *Právo medzinárodných organizácií*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 378 s. ISBN 978-80-7400-368-4.

VASCIANNIE, S. Resource Entitlement in the Law of the Sea: Some Areas of Continuity and Change. In: G. S. GOODWIN-GILL a S. TALMON, eds. *The Reality of International Law: Essays in Honour of Ian Brownlie*. 1st ed. Oxford; New York: Clarendon Press, 1999, s. 539-564. ISBN 0-19-826837-8.

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
juraj.jankuv@gmail.com

Sanctions from Perspective of *Ius Puniendi*: Between Criminal Liability and Liability for a Misdemeanour, and Administrative Liability – the Example of Poland¹

Renata Pawlik

Abstract: *In a system of law, sanctions are defined as a set of negative legal effects that should apply when an addressee of a legal norm fails to abide by an order or prohibition regarding certain conduct. Their essence lies in the coercion applied in order to enforce obedience to a norm mandating specific behaviour. Thus understood, sanctions appear in various branches of the law (civil, administrative, labour, and disciplinary law alike) and, accordingly, also vary in nature. A tendency can currently be observed towards moving away from repressive sanctions; these are gradually being replaced with other forms of liability, particularly with civil and administrative sanctions. In light of the above-mentioned, it is worth taking a look at sanctions from the perspective of *ius puniendi*, in order to delimit the boundaries of criminal liability, misdemeanour liability, and administrative liability under the Polish system.*

Key Words: *Ius Puniendi; Criminal and Misdemeanour Law; Sanctions; Administrative Liability; Poland.*

Introduction

In a system of law, sanctions are defined as a set of negative legal effects that should apply when an addressee of a legal norm fails to abide by an order or prohibition regarding certain conduct.² Their essence lies in the

¹ This study is part of a research project funded from the resources of the National Science Centre (NCN 2011/03/D/HS5/01456).

² NOWACKI, J. and Z. TOBOR. *Wstęp do prawoznawstwa*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2000, p. 32 and following. ISBN 83-88551-31-0; WINCENCIAK, M. *Sankcje w prawie administracyjnym i procedura ich wymierzania*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008, p. 17 and following. ISBN 978-83-7526-924-6; ŚMIAŁOWSKI, J. Pojęcie i analiza sankcji prawnej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego: Prace Prawnicze*. 1962, nr 9, pp. 263-283. ISSN 1689-7080; ŚMIAŁOWSKI, J. Zagadnienie przymusu w prawie a struktura normy prawnej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego: Prace Prawnicze*. 1961, nr 8, p. 81. ISSN 1689-7080; and BORUCKA-ARCTOWA, M. and J. WOLEŃSKI. *Wstęp do prawo-*

coercion applied in order to enforce obedience to a norm mandating specific behaviour. Thus understood, sanctions appear in various branches of the law (civil, administrative, labour, and disciplinary law alike) and, accordingly, also vary in nature. J. Woleński distinguishes three basic types: repressive sanctions, enforcement sanctions, and sanctions of nullity.³ Repressive sanctions are designed to inflict punishment on those who break the law, while enforcement sanctions serve to bring about a certain state of affairs that violation of the law has prevented. In criminal and misdemeanour law, it is also important to distinguish harshness as a separate category that should remain proportional to the crime committed.⁴ The third type, the sanction of nullity, consists in rendering null and void an action aimed at achieving certain legal effects due to their non-compliance with binding legal requirements.⁵

znawstwa. 2. wyd. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1997, p. 76. ISBN 83-233-1065-3.

³ See BORUCKA-ARCTOWA, M. and J. WOLEŃSKI. *Wstęp do prawoznawstwa*. 2. wyd. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1997, p. 77. ISBN 83-233-1065-3.

⁴ See Article 53 of the Penal Code. It seems that penal sanctions should be distinguished from penalties based on the broader understanding of the penal sanction as a response to crime composed of a penalty, as defined in the Article 32 of the Penal Code, and a penal measure, as defined in the Article 39 of the Penal Code. For more information on the latter cf. WRÓBEL, W. and A. ZOLL. *Polskie prawo karne: Część ogólna*. 1. wyd. Kraków: Znak, 2010, p. 412. ISBN 978-83-240-1351-7; cf. also JANISZEWSKI, B. Dolegliwość jako element współczesnej kary kryminalnej. In: J. GIEZEK, ed. *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna: Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa: Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2006, p. 302. ISBN 83-7444-283-2; CIEŚLAK, M. *Polskie prawo karne: Zarys systemowego ujęcia*. 2. popr. i uzup. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994, p. 433. ISBN 83-01-11562-9; WRÓBLEWSKI, B. *Penologia: Socjologia kar: Tom I*. 1. wyd. Wilno: [s.n.], 1926, p. 185 and following; WARYLEWSKI, J. *Prawo karne: Część ogólna*. 1. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2004, p. 344. ISBN 83-7334-375-X; ANDREJEW, I. *Polskie prawo karne w zarysie*. 5. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978, pp. 244-245; ŚWIDA, W. *Prawo karne*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978, p. 256; MA-REK, A. *Prawo karne: Zagadnienia teorii i praktyki*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 1997, pp. 232-233. ISBN 83-7110-801-X; KOCHANOWSKI, J. *Subiektywne granice sprawstwa i odpowiedzialności karnej*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1985, pp. 5-17. ISBN 83-219-0327-4; and KRÓLIKOWSKI, M. *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych: Zasada proporcjonalności*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2005, p. 1. ISBN 83-7387-969-2.

⁵ See BORUCKA-ARCTOWA, M. and J. WOLEŃSKI. *Wstęp do prawoznawstwa*. 2. wyd. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1997, p. 77. ISBN 83-233-1065-3; and WINCENCIAK, M. *Sankcje w prawie administracyjnym i procedura ich wymierzania*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008, p. 17 and following. ISBN 978-83-7526-924-6.

The idea of sanction should be distinguished from that of liability; the two are closely interrelated, but not synonymous.⁶ According to W. Radecki, liability is technical in nature and involves various sanctions imposed to address an event that has already occurred,⁷ while a sanction, as indicated above, is more properly understood as negative legal effects that should apply when an addressee of a legal norm fails to abide by an order or prohibition regarding certain conduct.

A tendency can currently be observed towards moving away from repressive sanctions; these are gradually being replaced with other forms of liability, particularly with civil and administrative sanctions.⁸ W. Radecki points out that administrative penalties, such as monetary fines, may supplement the traditional instruments of criminal liability or replace the latter with administrative liability altogether.⁹ There has recently been considerable interest in the issue of sanctions in administrative law.¹⁰ In accordance with utilitarian theories, penal sanctions are justified only insofar as they can be expected to bring about positive outcomes in terms of safeguarding an important social good in the future.¹¹ J. Bentham argues that in accordance with the principle of utility, if a pun-

⁶ See RADECKI, W. Pojęcie i rodzaje odpowiedzialności prawnej. *Služba MO*. 1982, vol. 26, nr 3, p. 372.

⁷ See RADECKI, W. *Odpowiedzialność w ochronie środowiska – tytuł VI ustawy Prawo ochrony środowiska: Komentarze do ustawy Prawo ochrony środowiska*. 1. wyd. Wrocław: Prawo Ochrony Środowiska, 2002, p. 10. ISBN 83-915555-1-8.

⁸ See GROSZYK, H. Refleksje o przyszłości sankcji prawnej (przyczynek do ewolucji sankcji prawnej w społeczeństwach przyszłości). In: H. GROSZYK, J. MALARCZYK, A. PIENIAŻEK, W. SKRZYDŁO and W. ŚLADKOWSKI, eds. *Problemy teorii i filozofii prawa*. 1. wyd. Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 1985, p. 107 and following. ISBN 83-227-0017-2.

⁹ See RADECKI, W. Kilka uwag o zastępowaniu odpowiedzialności karnej odpowiedzialnością administracyjną. In: M. BOJARSKI, ed. *Współczesne problemy nauk penalnych: Zagadnienia wybrane*. 1. wyd. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1994, pp. 13-22. *Acta Universitatis Wratislaviensis*, nr 1663. ISBN 83-229-1163-7.

¹⁰ See KRÓL-BOGOMILSKA, M. *Kary pieniężne w prawie antymonopolowym: W ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów, w europejskim prawie wspólnotowym*. 1. wyd. Warszawa: Konieczny i Kruszewski, 2001, pp. 13-17. ISBN 83-88715-04-6; DZIEWIĘCKA-BOKUN, L. Sankcja prawna w prawie administracyjnym. *Acta Universitatis Wratislaviensis: Prawo*. 1972, nr 36, pp. 46-47. ISSN 0524-4544; and LEWICKI, M. Pojęcie sankcji prawnej w prawie administracyjnym. *Państwo i Prawo*. 2002, vol. 57, nr 8, p. 63 and following. ISSN 0031-0980.

¹¹ See GLASER, S. *Kara odwetowa a kara celowa: Zalety i braki teorii pragmatycznej*. 1. wyd. Lublin: Uniwersytet Lubelski, 1924, p. 18 and following; cf. also UTRAT-MILECKI, J. *Podstawy penologii: Teoria kary*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2006, p. 180 and following. ISBN 83-235-0256-0.

ishment “ought at all to be admitted, it ought only to be admitted in as far as it promises to exclude some greater evil”,¹² and goes on to claim that its broad, primary, and most desirable objective is to prevent, to the extent possible, all kinds of crime.¹³ In light of the above-mentioned, it is worth taking a look at sanctions from the perspective of *ius puniendi*, in order to delimit the boundaries of criminal liability, misdemeanour liability, and administrative liability under the Polish system.

Liability for crimes and misdemeanours versus administrative liability

Traditionally understood, criminal law is a system of norms that defines socially harmful acts, referred to as crimes, and determines the relevant principles of liability as well as the penalties and punitive and preventive measures imposed on their perpetrators.¹⁴ In contrast to other branches of law, such as civil law, labour law, trade law, or tax law, it does not regulate a single, clearly delineated sphere of social relations, but plays an accessory role and enters into play whenever an important attack occurs against social relations and the rights of their subjects.¹⁵ At the same time, criminal law is branch of the legal system whose sanctions, once the legal conditions for their implementation have been met, most severely encroach upon the fundamental values and interests of the individual.¹⁶

Misdemeanours, on the other hand, are understood as petty offences that constitute a failure to abide by administrative orders or prohibitions, but can also take the form of criminal torts. Under the Polish system, misdemeanours form a separate class of proscribed acts, typically characterized by a lower degree of social harm than crimes; some misdemeanours, however, might still be more harmful than certain crimes. Liability for misdemeanours is based on principles similar, but not identical, to those of criminal liability. For this reason, it is not viewed as criminal

¹² See BENTHAM, J. *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958, p. 236.

¹³ See BENTHAM, J. *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958, p. 236; and BECCARIA, C. *O przestępstwach i karach*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1959, p. 88.

¹⁴ Cf. WRÓBEL, W. and A. ZOLL. *Polskie prawo karne: Część ogólna*. 1. wyd. Kraków: Znak, 2010, p. 21 and following. ISBN 978-83-240-1351-7.

¹⁵ See ZOLL, A. O normie prawnej z punktu widzenia prawa karnego. *Krakowskie Studia Prawnicze*. 1990, nr 23, p. 72. ISSN 0023-4478.

¹⁶ See ZOLL, A. Zasady prawa karnego w projekcie konstytucji. *Państwo i Prawo*. 1997, vol. 52, nr 3, pp. 72-78. ISSN 0031-0980.

liability in the strict sense, but rather as criminal liability in a broad sense.¹⁷

As regards the treatment of misdemeanours under the Polish system, J. Makarewicz points out that all modern states draw a distinction between punishable acts proper and a group of crimes referred to as “police misdemeanours”; there is a theoretical difference between crimes and misdemeanours. In case of the latter, J. Makarewicz argues, as in the case of crimes, we deal with disobedience on the part of the perpetrator with respect to a norm mandated by the state or on its behalf with a view to safeguarding certain legal interests, and with a subsequent punishing response.¹⁸ The current law of misdemeanours is the product of multiple transformations in the scope and nature of this type of liability. In a sense, the beginnings of the Polish law of misdemeanours largely coincide with the so-called criminal-administrative law. R. Rajkowski argued that the latter was a part of administrative law, distinct in that it directly organized the practical performance of the state tasks as well as, to a certain extent, social relations.¹⁹ It was not a separate branch under the sys-

¹⁷ See GRZEGORCZYK, T., W. JANKOWSKI and M. ZBROJEWSKA, eds. *Kodeks wykroczeń: Komentarz*. 2. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2013. 744 p. ISBN 978-83-264-4055-7, cf. uzasadnienie projektu kodeksu wykroczeń p. 3; cf. also SKUPIŃSKI, J. and J. SZUMSKI. *Problemy kodyfikacji prawa wykroczeń. Państwo i Prawo*. 1998, vol. 53, nr 9-10, p. 189. ISSN 0031-0980; POTULSKI, J. *Ocena stopnia społecznej szkodliwości czynu jako sposób realizacji zasady subsydiarności prawa karnego – glosa do postanowienia SN z dnia 17 grudnia 2003 r., V KK 222/03. Gdańskie Studia Prawnicze*. 2005, nr 3, pp. 115-124. ISSN 1734-5669; MAREK, A. *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*. 6. uaktual. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2008, p. 2. ISBN 978-83-7483-807-8; *Prawo o wykroczeniach (projekt)*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1970, pp. 65-66; and SZUMIŁO-KULCZYCKA, D. *Prawo administracyjno-karne*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2004, p. 110 and following. ISBN 83-7333-407-6.

¹⁸ See MAKAREWICZ, J. *Wstęp do filozofii prawa karnego w oparciu o podstawy historyczno-rozwojowe*. 1. wyd. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2009, p. 101 and following. ISBN 978-83-7363-984-3; for more on the subject see PAWLIK, R. *Konstytucyjne podstawy i zakres prawa karania – zagadnienia wybrane z perspektywy odpowiedzialności za przestępstwo i wykroczenie*. In: M. GRZYBOWSKI, ed. *Państwo demokratyczne, prawne i socjalne: Studia prawne: Księga jubileuszowa Profesora Zbigniewa Maciągga: Tom III*. 1. wyd. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, 2014. 907 p. ISBN 978-83-7571-304-6.

¹⁹ Cf. RAJKOWSKI, R. *Prawo karno-administracyjne Polski Ludowej: Zarys części ogólnej i postępowania*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1955, p. 28; cf. also JĄRO-SZYŃSKI, M. *Przedmiot, zakres i ogólna charakterystyka administracji i prawa administracyjnego w PRL*. In: M. JAROSZYŃSKI, M. ZIMMERMANN and W. BRZEZIŃSKI. *Polskie prawo administracyjne: Część ogólna*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1956, p. 28.

tem of the Polish People's Republic, but the product of administrative law.²⁰ The norms of criminal-administrative law apply to relations stemming from the administrative activity of the state authorities, but are closely linked to criminal law because of their similar objectives, solutions, principles of liability, penalties, and structure. By employing criminal-administrative repression, the state authorities do not aim to take the place of courts; they perform separate functions that have their own features specific to the nature of the state administration. R. Rajkowski described administrative penalties as administrative measures with social and educational character.

In M. Bojarski's view, the theory that distinguishes between general criminal law and criminal-administrative law originates in the distinct function performed by the two in the past; general criminal law is designed to carry out the *ius puniendi*, while criminal-administrative law performs the tasks of the state administration. Thus, crimes are considered criminal and misdemeanours administrative in nature. As emphasized by M. Bojarski, however, it is no longer possible to draw a clear distinction between the two classes based on the above-mentioned criterion today; it can only serve as one of many factors to take into account.²¹

The primary difference between crimes and misdemeanours lies in the degree of social harm that they pose. This is not disputed in the doctrine; the controversy revolves around the question of whether the difference is qualitative or quantitative. Scholars such as A. Marek,²² J. Bafia,²³ L. Lernell,²⁴ W. Wolter²⁵ argue in favour of the former, while the

²⁰ Cf. RAJKOWSKI, R. *Prawo karno-administracyjne Polski Ludowej: Zarys części ogólnej i postępowania*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1955, p. 42.

²¹ See BOJARSKI, M. W sprawie ostatecznego uregulowania kwestii tzw. czynów przepełnionych. In: P. KARDAS, T. SROKA and W. WRÓBEL, eds. *Państwo prawa i prawo karne: Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla: Tom II*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2012, p. 37. ISBN 978-83-264-3923-0.

²² See MAREK, A. Materialna definicja wykroczenia. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu: Prawo*. 1971, nr 10, p. 103.

²³ See BAFIA, J. Kodyfikacja prawa o wykroczeniach. *Państwo i Prawo*. 1971, vol. 26, nr 10, p. 529. ISSN 0031-0980.

²⁴ See LERNELL, L. *Wykład prawa karnego: Część ogólna*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1961, p. 67; and LERNELL, L. Określenie wykroczenia w projekcie prawa o wykroczeniach. *Zagadnienia Karno-Administracyjne*. 1961, vol. 6, nr 2, p. 23 and following.

²⁵ See WOLTER, W. *Zarys systemu prawa karnego: Część ogólna: Tom I*. 1. wyd. Kraków: Leon Frommer, 1933, p. 264 and following; and WOLTER, W. O stopniowaniu społecznego nie-

latter is supported by, to name but a few, M. Cieślak,²⁶ A. Gubiński,²⁷ E. Iserzon,²⁸ L. Peiper,²⁹ E. S. Rappaport,³⁰ M. Bojarski, and W. Radecki.³¹ From the perspective of social harm, the Fiscal Penal Code takes a different view with regard to the essence of a misdemeanour; in the vein of the Penal Code, it assumes that only fiscal crimes incur criminal liability. Fiscal misdemeanours, just as with their common equivalents, only incur liability for a misdemeanour. Article 1 of the Fiscal Penal Code explicitly distinguishes between the two kinds of liability and § 2 further specifies that both fiscal crimes and misdemeanours must be characterized by more than a negligible (*in concreto*) degree of social harm.³² With regard to common misdemeanours, liability for a misdemeanour is incurred by an act that is socially harmful (the minimum degree of social harm is not defined), while criminal liability applies to acts proscribed by the statute whose social harm is greater than negligible.³³

The difference between a crime and a misdemeanour has also been defined based on a criterion that holds that a misdemeanour only poses a threat to legally protected interests, while a crime actively violates

bezpieczeństwa czynu karalnego. *Krakowskie Studia Prawnicze*. 1970, nr 3, pp. 116-117. ISSN 0023-4478.

²⁶ See CIEŚLAK, M. Uwagi na marginesie projektu prawa o orzecznictwie karno-administracyjnym. *Palestra*. 1961, nr 6, p. 34. ISSN 0031-0344.

²⁷ See GUBIŃSKI, A. *Prawo wykroczeń*. 6. zm. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989, pp. 34-35. ISBN 83-01-09167-3.

²⁸ See ISERZON, E. Reforma orzecznictwa karno-administracyjnego. *Państwo i Prawo*. 1959, vol. 14, nr 8-9, p. 225. ISSN 0031-0980.

²⁹ See PEIPER, L. *Komentarz do kodeksu karnego: Prawa o wykroczeniach, przepisów wprowadzających obie te ustawy oraz do rozporządzenia Prezydenta R. P. o niektórych przestępstwach przeciw bezpieczeństwu państwa z dnia 24 października 1934 roku (Dz. U. nr 94, poz. 851): Z uwzględnieniem ustawy karnej skarbowej, ordynacji podatkowej, kodeksu karnego wojskowego, ustaw dodatkowych, orzecznictwa Sądu Najwyższego*. 1. wyd. Kraków: Leon Frommer, 1936. 745 p.

³⁰ See RAPPAPORT, E. S. Zagadnienie kodyfikacji wykroczeń w ustawodawstwie polskim. *Gazeta Sądowa Warszawska*. 1929, vol. 57, nr 6, p. 4 and following.

³¹ See BOJARSKI, M. and W. RADECKI. *Oceny prawne obszarów stycznych wykroczeń i przestępstw*. 1. wyd. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1989, p. 8. *Acta Universitatis Wratislaviensis: Prawo*, nr 182. ISSN 0524-4544; and RADECKI, W. Normatywne ujęcie wykroczenia. *Prokuratura i Prawo*. 2003, nr 2, p. 61 and following. ISSN 1233-2577.

³² See KARDAS, P., G. ŁABUDA and T. RAZOWSKI. *Kodeks karny skarbowy: Komentarz*. 2. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2012. 1255 p. ISBN 978-83-264-0743-7.

³³ Cf. Article 1 of the Penal Code; cf. also KARDAS, P., G. ŁABUDA and T. RAZOWSKI. *Kodeks karny skarbowy: Komentarz*. 2. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2012. 1255 p. ISBN 978-83-264-0743-7.

them. Today, however, this distinction cannot be expected to hold, since the Code of Misdemeanours also includes acts that violate certain interests, e.g. Article 119 or Article 120, while the Penal Code includes crimes that merely pose a threat to legal interests, as in the Article 180 or Article 178a.³⁴

The jurisprudence of the Polish Constitutional Tribunal has determined that the liability for misdemeanours is repressive in nature³⁵ and constitutional guarantees should apply not only in criminal proceedings in the strict sense, but also in other proceedings that involve repressive liability.³⁶ The Supreme Court has opined that the applicability of the Article 42 of the Polish Constitution covers not only criminal liability in the strict sense of the word, i.e. the liability for crimes, but also other forms of legal liability associated with punishing an individual. For this reason, the extent of constitutional guarantees covers various areas of repressive law, including the law of misdemeanours.³⁷

The jurisprudence of Strasbourg also stands by the view that misdemeanours are liable to punishment in the understanding of the Article 6 of the European Convention of Human Rights.³⁸ The European Convention of Human Rights, and specifically Article 6, employ the concept of punishment³⁹ which the European Court of Human Rights defines as in-

³⁴ More on the subject cf. POPLAWSKI, H. Problem granic przestępstwa i wykroczenia. *Nowe Prawo*. 1973, nr 9, pp. 1291-1292. ISSN 0324-816X. H. Popławski distinguishes yet another criterion: that of the harmful consequences; so does GRZEGORCZYK, T. and A. GUBIŃSKI. *Prawo wykroczeń*. 2. zm. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN, 1996. 430 p. ISBN 83-86702-50-8.

³⁵ See *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 48/06* [2008-02-19]. OTK ZU no. 1/A/2008, item 4.

³⁶ Cf. *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 47/05* [2007-03-19]. OTK-A 2007, no. 3, item 27; and *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 39/07* [2007-11-28]. OTK-A 2007, no. 10, item 129.

³⁷ See *Judgement of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. V KK 41/05* [2005-06-09]. OSNKW 2005, no. 9, item 83.

³⁸ Cf. *Case of Öztürk v. Germany* [1984-02-21]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1984, Application No. 8544/79; *Case of Lutz v. Germany* [1987-08-25]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1987, Application No. 9912/82; *Case of Schmautzer v. Austria* [1995-10-23]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1995, Application No. 15523/89; *Case of Malige v. France* [1998-09-23]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1998, Application No. 68/1997/852/1059; and *Case of Lauko v. Slovakia* [1998-09-02]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1998, Application No. 4/1998/907/1119.

³⁹ Cf. *Case of Garyfallou AEBE v. Greece* [1997-09-24]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1997, Application No. 18996/91; *Case of W. S. v. Poland* [1999-06-15]. De-

flicted with the objective of retribution and designed to deter the perpetrator and other potential perpetrators. In accordance with the Article 6 of the European Convention of Human Rights, punishment must be both repressive and preventive. Thus, an instrument may not be considered as “punishment” in the light of criminal law under a given legal system, but will be viewed as such in the understanding of the Convention if it meets the above-mentioned criteria.⁴⁰ The European Court of Human Rights does not prohibit the signatory states from varying the negative consequences and acts and defining the boundaries between them. In jurisprudence thus far, a measure has been considered a penal sanction whenever it had universal applicability, was established for repressive and preventive purposes, and showed a certain degree of onerosness, either by imposing certain duties on an individual or stripping him/her of certain rights.⁴¹

Even though the Polish Constitution only employs the concept of “punishment”, the legal literature has pointed out that the term should be interpreted in a broad sense that encompasses all kinds of sanctions, i.e. not merely penalties in the strict sense laid down in the Penal Code (Article 32), but also, for instance, specific punitive measures provided for in

cision of the European Court of Human Rights, 1999, Application No. 37607/97; *Case of Lutz v. Germany* [1987-08-25]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1987, Application No. 9912/82; *Case of Schouten and Meldrum v. the Netherlands* [1994-12-09]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1994, Application No. 19005/91 and 19006/91; *Case of Göktan v. France* [2002-07-02]. Judgement of the European Court of Human Rights, 2002, Application No. 33402/96; and *Case of Szott-Medyńska and Others v. Poland* [2003-10-09]. Decision of the European Court of Human Rights, 2003, Application No. 47414/99.

⁴⁰ Cf. KŁAK, Cz. P. Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia a ochrona praw człowieka. *Prokuratura i Prawo*. 2008, nr 10, p. 88 and following. ISSN 1233-2577, and the sources quoted therein.

⁴¹ Cf. *Case of Lauko v. Slovakia* [1998-09-02]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1998, Application No. 4/1998/907/1119; *Case of Engel and Others v. the Netherlands* [1976-06-08]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1976, Application No. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, and 5370/72; *Case of Eggs v. Switzerland* [1976-12-11]. Decision of the European Court of Human Rights, 1976, Application No. 7341/76; GRONOWSKA, B. Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z dnia 23 września 1998 r., sygn. 68/1997/858/1059: Sprawa Malige przeciwko Francji [Malige v. France]. *Prokuratura i Prawo*. 1999, nr 10, p. 125. ISSN 1233-2577; *Case of Pierre-Bloch v. France* [1997-10-21]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1997, Application No. 120/1996/732/938; and *Case of Bendenoun v. France* [1994-02-24]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1994, Application No. 12547/86.

the same document (Article 39).⁴² As remarked by M. Grzybowski, however, sanctions applied in the framework of criminal liability do not include so-called administrative penalties whose fundamental function is not merely to impose negative outcomes, such as a restriction of freedom or legally protected property, on an individual, but also to induce the addressee of administrative orders (or other injunctions of public authorities) to perform them. For this reason, M. Grzybowski argues, criminal liability guarantees mentioned in the Article 42.1 of the Constitution do not apply to administrative penalties and to liability⁴³ in an area sometimes referred to as “criminal-administrative law”, understood as a collection of legal regulations that establish and enforce liability for violating the norms of administrative law which incurs sanctions such as monetary fines, sanction charges, increased fees, or similar financial sanctions applied in administrative proceedings before an administrative authority.⁴⁴ The legal character of this liability has not yet been clearly explained in the literature of the subject; some even hold that it involves measures that are typically penal in nature, but were “formally camouflaged” in administrative law.⁴⁵

The Polish Constitutional Tribunal has repeatedly emphasized that the boundary between administrative tort – and associated penalties – and a misdemeanour is fluid and frequently determined by the legislature; no clear, universal, substantive criterion exists to help distinguish between situations in which a given phenomenon or act will (should) be classified as liable to penalization or administrative penalty (fine).⁴⁶ As

⁴² See KUBICKI, L. Nowa kodyfikacja karna a Konstytucja RP. *Państwo i Prawo*. 1998, vol. 53, nr 9-10, pp. 24-39. ISSN 0031-0980.

⁴³ See GRZYBOWSKI, M. Konstytucyjne ujęcie odpowiedzialności karnej (Uwagi na marginesie wykładni art. 42 ust. 1 Konstytucji RP). In: P. KARDAS, T. SROKA and W. WRÓBEL, eds. *Państwo prawa i prawo karne: Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla: Tom II*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2012, p. 139. ISBN 978-83-264-3923-0.

⁴⁴ See SZUMIŁO-KULCZYCKA, D. *Prawo administracyjno-karne*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2004, p. 29. ISBN 83-7333-407-6.

⁴⁵ See SKUPIŃSKI, J. Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych na tle polskiej ustawy z dnia 28 października 2002 roku (próba zarysu problematyki). In: M. PŁACHTA, ed. *Aktualne problemy prawa i procesu karnego: Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu*. 1. wyd. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2003, p. 368. Gdańskie Studia Prawnicze, nr 11. ISSN 1734-5669, and the sources quoted therein; and *Decision of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 52/07* [2008-12-09]. OTK ZU no. 10/A/2008, item 184.

⁴⁶ The Constitutional Tribunal has conducted substantive legal assessments of many regulations to determine whether they are repressive (quasi-penal) in nature and to what extent, if at all, the constitutional guarantees applicable to criminal liability should be ap-

mentioned above, penal sanctions are essentially repressive and preventive; however, in every society, punishments also perform diverse functions that cannot be reduced to the penological dimension.⁴⁷ Administrative penalties, on the other hand, combine the objective of restitution with that of prevention. This is not to say, of course, that specific sanctions cannot perform other functions as well, but it is these objectives that define them as either penal or administrative in essence.⁴⁸

The Polish Constitutional Tribunal also clearly points out that criminal liability is but one form of liability that resorts to repressive measures and the Polish legislation also provides for other forms of repressive proceedings which are not criminal in nature and can be conducted (at least initially) by authorities other than courts.⁴⁹ According to the Tribunal, criminal liability, as defined in the Constitution, covers a much broader ground than that assumed in the Penal Code; at the same time, the constitutional sense of the term cannot be established with reference to binding laws, since in that case the provision under question would lose its role as a guarantee. For this reason, it is assumed that Article 42 of the Constitution covers not only criminal liability in the strict sense of the term, i.e. liability for a crime, but also other forms of liability

plied in their case, cf. *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 41/97* [1998-12-08]. OTK ZU no. 7/1998, item 117; *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 47/05* [2007-03-19]. OTK-A 2007, no. 3, item 27; *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. SK 10/07* [2009-02-17]. OTK ZU no. 2/A/2009, item 8; *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 66/07* [2009-05-12]. OTK ZU no. 5/A/2009, item 65; *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 10/02* [2003-07-08]. OTK ZU no. 6/A/2003, item 62; *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 48/06* [2008-02-19]. OTK ZU no. 1/A/2008, item 4; *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 18/03* [2004-11-03]. OTK ZU no. 10/A/2004, item 103; *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 29/09* [2010-11-18]. OTK ZU no. 9/A/2010, item 104; and *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 6/02* [2002-12-10]. OTK ZU no. 7/A/2002, item 91.

⁴⁷ See GARLAND, D. *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press, 1990, p. 287 and following. ISBN 0-226-28380-1, this interesting publication is mentioned in Poland in KRAJEWSKI, K. *Kara i współczesne społeczeństwo* (wokół książki D. Garlanda). *Państwo i Prawo*. 1992, vol. 47, nr 5, pp. 82-88. ISSN 0031-0980.

⁴⁸ Cf. especially *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 18/03* [2004-11-03]. OTK ZU no. 10/A/2004, item 103; and *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 29/09* [2010-11-18]. OTK ZU no. 9/A/2010, item 104.

⁴⁹ See *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 12/01* [2002-07-04]. OTK-A 2002, no. 4, item 50, p. 731.

related to punishments inflicted on an individual⁵⁰ which, in the definition of the Constitutional Tribunal, include disciplinary liability, liability for misdemeanours, and collective liability; importantly, all these forms of liability require that constitutional guarantees formulated in the Article 42 of the Constitution are applied appropriately and not directly.⁵¹ Furthermore, the Constitutional Tribunal maintains that where Article 42 of the Constitution does not apply, other constitutional provisions, in particular Article 2, should obtain. When drafting provisions not covered by the Article 42, lawmakers must take into account the entirety of constitutional requirements and their leeway is far from synonymous with absolute freedom.⁵² From the point of view of the Constitution, what matters is not so much the label applied to the proceedings at hand as the need to determine whether the legal norms that govern them require the implementation of the constitutional guarantees applicable to criminal liability.⁵³

Penal sanctions versus administrative sanctions

P. Burzyński argues that a penal sanction is that part of a sanctioning norm that lays down the consequences of breaking its hypothesis. At the same time, the very qualification used assumes that there is something particular about this form of legal response. Legal science holds that the essential objective of penal sanctions, as opposed to enforcement sanctions typical of administrative or civil law, is to punish the addressee of a legal norm for illegal actions. Their main function is retributive. Furthermore, penal and enforcement sanctions create distinct effects for the person against whom they are applied: an enforcement sanction does not impose any new duties, but instead enforces those already in place. It is also rightly pointed out that enforcement sanctions can, and even should be lifted once the duty they were meant to enforce has been carried out, while penal sanctions are essentially retrospective in nature and, as such,

⁵⁰ See *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 18/03* [2004-11-03]. OTK ZU no. 10/A/2004, item 103; and *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 39/07* [2007-11-28]. OTK-A 2007, no. 10, item 129.

⁵¹ See *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 12/01* [2002-07-04]. OTK-A 2002, no. 4, item 50, p. 731.

⁵² Cf. *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. SK 3/08* [2009-09-22]. OTK-A 2009, no. 8, item 125.

⁵³ Cf. *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 18/03* [2004-11-03]. OTK ZU no. 10/A/2004, item 103.

generally cannot be lifted.⁵⁴ K. Buchała and A. Zoll hold the view that punishment is a personal burden imposed by a legally appropriate state authority on the perpetrator of a crime or misdemeanour in condemnation of his/her conduct.⁵⁵

Accordingly, one of the basic elements of the penal sanction is punishment which can be defined as a personal burden imposed by a constitutionally authorized body on the perpetrator of a crime in condemnation of his/her conduct.⁵⁶ In essence, it is defined both by the specific burden and the objectives it is designed to accomplish.⁵⁷ In contemporary Europe, the rationale for punishment is no longer located in the sphere of the sacred, but rather in the domain of justice and teleology.⁵⁸ Modern criminal punishment is a teleological institution that is also designed to generate a certain social benefit.⁵⁹ The justification for the very

⁵⁴ Cf. BURZYŃSKI, P. *Ustawowe określenie sankcji karnej*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008, p. 22 and following. ISBN 978-83-7601-011-3, and the sources quoted therein.

⁵⁵ Cf. BUCHAŁA, K. and A. ZOLL. *Polskie prawo karne*. 2. wyd. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN, 1997, p. 7. ISBN 83-86702-08-7.

⁵⁶ See WRÓBEL, W. and A. ZOLL. *Polskie prawo karne: Część ogólna*. 1. wyd. Kraków: Znak, 2010, p. 412. ISBN 978-83-240-1351-7; cf. also JANISZEWSKI, B. Dolegliwość jako element współczesnej kary kryminalnej. In: J. GIEZEK, ed. *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna: Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa: Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2006, p. 302. ISBN 83-7444-283-2; CIEŚLAK, M. *Polskie prawo karne: Zarys systemowego ujęcia*. 2. popr. i uzup. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994, p. 433. ISBN 83-01-11562-9; and PAWLIK, R. Ewolucja instytucji zatarcia skazania w polskim prawie karnym z perspektywy European Criminal Records Information System – zagadnienia wybrane. *Krakowskie Studia Międzynarodowe*. 2014, vol. 11, nr 1, pp. 115-149. ISSN 1733-2680.

⁵⁷ Cf. CIEŚLAK, M. O węzłowych pojęciach związanych z sensem kary. *Nowe Prawo*. 1969, vol. 25, nr 12, p. 204 and following; cf. also MAREK, A. *Prawo karne*. 4. zm. i uaktual. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2003, pp. 239-240. ISBN 83-7247-653-5; KACZMAREK, T. *Ogólne dyrektywy wymiaru kary w teorii i praktyce sądowej*. 1. wyd. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1980. 185 p.; KOCHANOWSKI, J. *Subiektywne granice sprawstwa i odpowiedzialności karnej*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1985, pp. 5-17. ISBN 83-219-0327-4; KRÓLIKOWSKI, M. *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych: Zasada proporcjonalności*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2005, p. 1. ISBN 83-7387-969-2; and WRÓBLEWSKI, B. *Penologia: Socjologia kar: Tom I*. 1. wyd. Wilno: [s.n.], 1926, p. 185 and following.

⁵⁸ Cf. WARYLEWSKI, J. *Prawo karne: Część ogólna*. 1. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2004, p. 344. ISBN 83-7334-375-X; ANDREJEW, I. *Polskie prawo karne w zarysie*. 5. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978, pp. 244-245; ŚWIDA, W. *Prawo karne*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978, p. 256; and MAREK, A. *Prawo karne: Zagadnienia teorii i praktyki*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 1997, pp. 232-233. ISBN 83-7110-801-X.

⁵⁹ Cf. KACZMAREK, T. *Ogólne dyrektywy wymiaru kary w teorii i praktyce sądowej*. 1. wyd. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1980. 185 p., and the sources

existence of punishment must necessarily fall back on a number of arguments that concern the shared interests, values, and objectives of the specific community in which a given institution takes root.⁶⁰ Punishment should be seen as a pluralist social institution; it requires striking a balance between the different principles underlying a society that is internally diverse in terms of culture, worldview, religion, race, and gender. At the same time, as a social institution, punishment must look for its justification in the values shared by the entire democratically constituted community of individuals who are free, reasonable, and mutually recognize each other.⁶¹ As rightly noted by L. Gardocki, it is hard to determine which type of legal sanction is appropriate for a given type of crime, since to do so, one would need to be able to quantify the seriousness of crimes in an objective manner and to establish a relevant conversion index.⁶² At the same time, the issue of the proportionality of penal sanctions must square with the conventions and traditions of penal policy and criminalization as well as the dominant attitudes towards harmful behaviours that are held in a given society.⁶³

As already pointed out by C. Beccaria, among others, the objective of punishment is not to torture and torment a sensitive human being; punishment should be proportional to the crime committed and designed to exert the most effective and long-lasting impact on the human soul, while afflicting the body to the least possible extent.⁶⁴ Furthermore, it should

quoted therein; cf. also KRÓLIKOWSKI, M. *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych: Zasada proporcjonalności*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2005. 172 p. ISBN 83-7387-969-2, and the sources quoted therein.

⁶⁰ See KRÓLIKOWSKI, M. *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych: Zasada proporcjonalności*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2005, p. 75. ISBN 83-7387-969-2.

⁶¹ See WOJCIECHOWSKI, B. *Interkulturowe prawo karne: Filozoficzne podstawy karania w wielokulturowych społeczeństwach demokratycznych*. 1. wyd. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009, p. 291. ISBN 978-83-7611-285-5.

⁶² See GARDOCKI, L. O relacji między typem przestępstwa a zagrożeniem ustawowym. *Państwo i Prawo*. 1979, vol. 34, nr 8-9, pp. 129-134. ISSN 0031-0980.

⁶³ See KRÓLIKOWSKI, M. *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych: Zasada proporcjonalności*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2005, p. 134. ISBN 83-7387-969-2.

⁶⁴ See BECCARIA, C. *O przestępstwach i karach*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1959, p. 88. M. Cieślak has likewise emphasized that the state authorities and social institutions should have the human good in sight and act in a kind and humane manner, recognize the human right to life, respect human dignity and personality, and avoid imposing burdens and restrictions heavier than those necessary to accomplish the goals of law. CIEŚLAK, M. *Zasada humanizmu jako naczelną dyrektywa w sferze prawa karnego*. *Zeszyty Naukowe Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego: Prawo*. 1985, nr 13, p. 90.

be personal, i.e. suffered by the perpetrator of the proscribed act. This, however, does not mean that its effects will not occasionally be felt by third parties as well, especially by those closely related to the person in question. Their suffering is an unintended side effect of criminal liability. Unfortunately, since each human being always exists in a web of social relations, such repercussions cannot be avoided altogether; they can only be minimized as far as possible.⁶⁵ Article 53 of the Penal Code states that the harshness of the penalty should not exceed the degree of guilt; it should take into account the degree of social harm as well as the preventive and educational goal that the punishment is supposed to accomplish with regard to the perpetrator, as well as the broader need to shape the legal awareness of society.⁶⁶ It should be kept in mind, however, that the repercussions of punishment are not confined to the period of conviction alone; rather, they will encompass all the consequences affecting the perpetrator of the crime until his/her conviction is expunged from the records. Until that moment, the individual will be barred, for instance, from certain forms of employment.⁶⁷

⁶⁵ Cf. GIĘTKOWSKI, R. Zasada osobistej odpowiedzialności karnej. *Państwo i Prawo*. 2009, vol. 64, nr 5, p. 73 and following. ISSN 0031-0980, and the sources quoted therein; BECCARIA, C. *O przestępstwach i karach*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1959, p. 88; and CIEŚLAK, M. Zasada humanizmu jako naczelną dyrektywę w sferze prawa karnego. *Zeszyty Naukowe Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego: Prawo*. 1985, nr 13, p. 90.

⁶⁶ Cf. *Resolution of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. I KZP 30/08* [2009-03-03]. OSNKW 2009, no. 4, item 26; with glosses: RAMS, M. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2009 r. (I KZP 30/08). *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 2009, vol. 13, nr 2, pp. 71-86. ISSN 1506-1817; critical: BARWINA, Z. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2009 r. (I KZP 30/08). *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 2009, vol. 13, nr 2, pp. 137-148. ISSN 1506-1817; ZAKRZEWSKI, P. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2009 r. (I KZP 30/08). *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 2009, vol. 13, nr 2, pp. 149-165. ISSN 1506-1817; partly critical: KIERZYŃKA, R. and T. OSTROPOLSKI. Glosa do uchwały SN z dnia 3 marca 2009 r. *Europejski Przegląd Sądowy*. 2010, nr 8, pp. 36-43. ISSN 1895-0396; approving: DĄBROWSKI, D. Glosa do uchwały SN z dnia 3 marca 2009 r. *Europejski Przegląd Sądowy*. 2010, nr 8, pp. 44-51. ISSN 1895-0396.

⁶⁷ Cf. DROZD, A. Ochrona danych osobowych pracownika (kandydata) po nowelizacji kodeksu pracy. *Praca i Zabezpieczenie Społeczne*. 2004, nr 1, pp. 25-31. ISSN 0032-6186; STEFAŃSKA, B. J. *Zatarcie skazania*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014, pp. 47-54. ISBN 978-83-264-4507-1; STEFAŃSKA, B. J. Prawne i społeczne skutki skazania [część pierwsza]. *Wojskowy Przegląd Prawniczy*. 2008, vol. 81, nr 1, pp. 86-100. ISSN 0137-7272; and STEFAŃSKA, B. J. Prawne i społeczne skutki skazania [część druga]. *Wojskowy Przegląd Prawniczy*. 2008, vol. 81, nr 2, pp. 58-72. ISSN 0137-7272.

The doctrine thus holds that because of its legal and social effects conviction must be distinguished from the severity of penalty as such.⁶⁸ Article 53 of the Penal Code decrees that the harshness of punishment should not exceed the degree of guilt.⁶⁹ The phrasing suggests that the degree of guilt does not determine the harshness of appropriate punishment, but rather sets the limit that it should not exceed;⁷⁰ just punishment, therefore, will be proportional to the degree of guilt and the seriousness of the act.⁷¹ Seeing punishment not only in terms of its severity, but also all the repercussions that continue affect the perpetrator until his/her conviction is expunged from the records⁷² adds special importance to the issue of expungement which marks the actual end of punishment for the perpetrator. As already pointed out by B. Wróblewski, the process of education and resocialization in the course of imprisonment reaches a definite “point of saturation”: extending punishment be-

⁶⁸ Cf. MELEZINI, M. ed. *System Prawa Karnego: Kary i środki karne: Poddanie sprawcy próbie: Tom VI*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2010, p. 405 and following. ISBN 978-83-255-1313-9.

⁶⁹ The justification of the Penal Code, published in 1997, emphasizes that the provision prohibiting penalties and punitive measures that exceed the degree of guilt is designed to protect individuals from punishments that are “undeserved” and thus socially perceived as unjust. FREDRICH-MICHALSKA, I. and B. STACHURSKA-MARCIŃCZAK, eds. *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1997, p. 152 and following. ISBN 83-219-0745-8.

⁷⁰ See BUCHAŁA, K. and A. ZOLL, eds. *Kodeks karny: Część ogólna: Komentarz do art. 1 – 116 Kodeksu karnego*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 1998. 657 p. ISBN 83-7211-001-8; and ZOLL, A. ed. *Kodeks karny: Część ogólna: Komentarz do art. 1 – 116 k.k.: Tom I*. 2. wyd. Kraków: Zakamycze, 2004. 1514 p. ISBN 83-7333-401-7.

⁷¹ See ZALEWSKI, W. O pojmowaniu sprawiedliwości w prawie karnym. *Gdańskie Studia Prawnicze*. 2005, nr 14, p. 1103. ISSN 1734-5669.

⁷² Cf. *Resolution of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. I KZP 30/08* [2009-03-03]. OSNKW 2009, no. 4, item 26; with glosses: RAMS, M. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2009 r. (I KZP 30/08). *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 2009, vol. 13, nr 2, pp. 71-86. ISSN 1506-1817; critical: BARWINA, Z. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2009 r. (I KZP 30/08). *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 2009, vol. 13, nr 2, pp. 137-148. ISSN 1506-1817; ZAKRZEWSKI, P. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2009 r. (I KZP 30/08). *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 2009, vol. 13, nr 2, pp. 149-165. ISSN 1506-1817; partly critical: KIERZYŃKA, R. and T. OSTROPOLSKI. Glosa do uchwały SN z dnia 3 marca 2009 r. *Europejski Przegląd Sądowy*. 2010, nr 8, pp. 36-43. ISSN 1895-0396; approving: DĄBROWSKI, D. Glosa do uchwały SN z dnia 3 marca 2009 r. *Europejski Przegląd Sądowy*. 2010, nr 8, pp. 44-51. ISSN 1895-0396.

yond that point is completely unnecessary and, worse yet, downright detrimental, as it reverses the previously achieved positive outcomes.⁷³

Administrative sanctions have different characteristics; their fundamental role is not merely to impose negative outcomes, such as a restriction of freedom or legally protected property, on an individual, but also to induce the addressee of administrative orders (or other injunctions of public authorities) to perform them. For this reason, the guarantees of criminal liability, mentioned in the Article 42.1 of the Constitution, do not apply to administrative penalties and the liability of their addressees.⁷⁴ Substantive administrative law is understood as a set of norms that regulate the legal status of subjects from beyond the public administration system who are nevertheless functionally related to the public administration entities that employ or control compliance with these norms.⁷⁵ The notion of public interest is employed in order to define administrative law; for this reason, most definitions emphasize the public character of the branch.⁷⁶

In 1963, J. Filipek was one of the first scholars to discuss the issue of administrative sanctions. He defined them as a set of legal guarantees that secure the enforcement of the law and argued against restricting the notion to the sum of negative consequences of violating the law.⁷⁷ In later course, the issue was also addressed in legal writing; the need was acknowledged to distinguish criminal sanctions from administrative sanctions. According to J. Zaborowski, there are no objective criteria to

⁷³ Cf. WRÓBLEWSKI, B. *Zarys polityki karnej*. 1. wyd. Wilno: [s.n.], 1928, p. 28. The punishment will also differ depending on the age of the perpetrator; such arguments are cited, for instance, by ZAWŁOCKI, R. *Przeciw karze dożywotniego pozbawienia wolności w polskim prawie karnym*. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. 1996, vol. 58, nr 2, p. 119. ISSN 0035-9629.

⁷⁴ See *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. SK 3/08* [2009-09-22]. OTK-A 2009, no. 8, item 125; *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 12/01* [2002-07-04]. OTK-A 2002, no. 4, item 50; cf. also SZUMIŁO-KULCZYCKA, D. *Prawo administracyjne-karne*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2004, p. 173 and following. ISBN 83-7333-407-6.

⁷⁵ See DAWIDOWICZ, W. *Prawo administracyjne*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987, pp. 11-12. ISBN 83-01-07865-0.

⁷⁶ See DUNIEWSKA, Z. *Prawo administracyjne – wprowadzenie*. In: R. HAUSER, Z. NIEWIADOMSKI and A. WRÓBEL, eds. *System prawa administracyjnego: Instytucje prawa administracyjnego: Tom I*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2010, p. 152 and following. ISBN 978-83-255-1097-8.

⁷⁷ Cf. FILIPEK, J. *Sankcja prawna w prawie administracyjnym*. *Państwo i Prawo*. 1963, vol. 18, nr 12, p. 878. ISSN 0031-0980; and FILIPEK, J. *Jeszcze o sankcji prawnej*. *Państwo i Prawo*. 1965, vol. 20, nr 4, p. 634. ISSN 0031-0980.

help set administrative penalties apart from criminal or civil penalties; what is important is not the name, but the nature, objective, and role of a given sanction. Zaborowski claims that administrative sanctions have a different function and primarily serve to accomplish the goals and tasks set before public administration.⁷⁸ Following W. Radecki, K. Kwaśnicka assumes that administrative liability is a type of legal liability realized within administrative law which also involves the application of administrative sanctions for the violations of legal provisions.⁷⁹ W. Radecki views administrative monetary fines and increased fees as measures of criminal liability.⁸⁰

If a sanction is an element of a norm applied by an appropriate administrative authority, an administrative sanction is the complete set of institutionalized guarantees for the application of administrative law that follow directly from the force of the statute or allow the entities of administrative law to employ legal measures that initiate the liability provided for certain entities under the law or initiate a negative legal and factual situation against them – in retribution for failing to perform the duties required by the statute or for conduct contrary to the statute.⁸¹

The Polish doctrine proposes various approaches to the issue of sanctions in administrative law. J. Jendrośka, for instance, holds that, on principle, it is impossible to establish substantive criteria that would help distinguish administrative torts from criminal torts. There is also no essential substantive difference between a court penalty and an administrative penalty. In an attempt to describe the features of administrative sanction that set it apart from other sanctions, Jendrośka points out that in this case, both authoritative and non-authoritative concretizations of the law coincide in one and the same concretization. Jendrośka under-

⁷⁸ See ZABOROWSKI, J. Uwagi na temat konstytucyjności kar administracyjnych. In: J. DOBKOWSKI, ed. *Problemy współczesnego ustrojoznawstwa: Księga jubileuszowa Profesora Bronisława Jastrzębskiego*. 1. wyd. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2007, p. 414. ISBN 978-83-7299-520-9.

⁷⁹ See KWAŚNICKA, K. Sankcja administracyjna w prawie ochrony środowiska. In: J. DOBKOWSKI, ed. *Problemy współczesnego ustrojoznawstwa: Księga jubileuszowa Profesora Bronisława Jastrzębskiego*. 1. wyd. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2007, p. 476 and following. ISBN 978-83-7299-520-9.

⁸⁰ See RADECKI, W. *Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska*. 1. wyd. Warszawa: Difin, 2002, p. 75. ISBN 83-7251-234-5.

⁸¹ See NIŻNIK-DOBOSZ, I. Aksjologia sankcji w prawie administracyjnym. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, pp. 120-146. ISBN 978-83-264-1485-5.

stands an administrative misdemeanour as a violation of a duty that follows from administrative directives and a criminal-administrative sanction as a repressive punishment inflicted for an administrative misdemeanour on entities not subordinated to the authorities authorized to apply it.⁸²

M. Wincenciak consistently and correctly maintains that an administrative sanction involves the negative (unfavourable) effects imposed on legal entities that fail to abide by the duties following from legal norms or enforcement acts, initiated by public administration authorities through an enforcement act.⁸³ M. Wincenciak rightly remarks that under a single system, one and the same act can, in a physical sense, simultaneously bear the hallmarks of an administrative tort and misdemeanour (occupation of the right-of-way, Article 40 of the Act on Public Roads and Article 99 of the Code of Misdemeanours), administrative tort and crime (geological works without approval, Article 85a and Article 118 of the Geological and Mining Law), administrative tort and an act subject to disciplinary proceedings.⁸⁴

M. Stahl points out that a sanction is the administrative response to disobedience, passivity, or administrative resistance.⁸⁵ On this view, coercion can take the form of coercive enforcement or a penalty and this provides the basis for the distinction between administrative and criminal liability. The differences between the two stem from their function: the role of coercive enforcement is to induce an addressee to perform the orders of an administrative authority, while the role of a penalty is to inflict a certain punishment.

⁸² See JENDROŠKA, J. Karne zabezpečenie wykonania dyrektyw administracji państwowej. In: T. RABSKA and J. ŁĘTOWSKI, eds. *System prawa administracyjnego: Tom III*. 1. wyd. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1978, pp. 297-325; and JENDROŠKA, J. Konceptja sankcji karnej w prawie administracyjnym. In: Z. RYBICKI, M. GROMADZKA-GRZEGORZEWSKA and M. WYRZYKOWSKI, eds. *Zbiór studiów z zakresu nauk administracyjnych*. 1. wyd. Wrocław; Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1978, pp. 123-134.

⁸³ See WINCENCIAK, M. *Sankcje w prawie administracyjnym i procedura ich wymierzania*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008, p. 73 and following. ISBN 978-83-7526-924-6.

⁸⁴ See WINCENCIAK, M. *Sankcje w prawie administracyjnym i procedura ich wymierzania*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008, p. 137 and following. ISBN 978-83-7526-924-6.

⁸⁵ See STAHL, M. Wprowadzenie: Sankcje administracyjne – problemy węzłowe. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 18 and following. ISBN 978-83-264-1485-5.

P. Chmielnicki defines sanctions as the negative consequences of a conduct contrary to a legal norm. On this view, the sanction is associated with coercion, inconvenience, evil, and burden.⁸⁶ P. Chmielnicki makes a distinction between positive and negative sanctions.⁸⁷ By using their instruments of power, the authorities of a given community endeavour to protect the system by imposing certain costs (negative sanctions) on actions that are contrary to its expectations and confer benefits (positive sanctions) on individuals who support the system.⁸⁸ P. Chmielnicki holds that administrative law regulates the interactions between members of the community and the authorities vested with the instruments of power as well as the mutual relations between the state authorities. On this view, negative sanctions can also exist in administrative law, but this criterion does not allow one to draw a clear distinction between the two, since, according to P. Chmielnicki, even though negative sanctions are typical of criminal law, they may also appear in administrative law.⁸⁹

L. Klat-Wertelecka departs from the premise that enforcement sanctions and administrative penalties are forms of direct and indirect administrative coercion.⁹⁰ To support this view, she refers to the judgment of the Constitutional Tribunal which opined that repression typical of criminal law is also present in administrative law and criminal liability is but one of several forms of liability that employ repressive measures. L.

⁸⁶ See CHMIELNICKI, P. Sankcje publicznoprawne jako sposób formalizacji reguł określających wypłaty i koszty działania. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 34 and following. ISBN 978-83-264-1485-5.

⁸⁷ See CHMIELNICKI, P. Sankcje publicznoprawne jako sposób formalizacji reguł określających wypłaty i koszty działania. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 42 and following. ISBN 978-83-264-1485-5. Positive and negative sanctions already appeared in SZCZEPAŃSKI, J. *Elementarne pojęcia socjologii*. 3. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1972, pp. 221-226.

⁸⁸ See CHMIELNICKI, P. Sankcje publicznoprawne jako sposób formalizacji reguł określających wypłaty i koszty działania. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 43. ISBN 978-83-264-1485-5.

⁸⁹ See CHMIELNICKI, P. Sankcje publicznoprawne jako sposób formalizacji reguł określających wypłaty i koszty działania. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 45. ISBN 978-83-264-1485-5.

⁹⁰ See KLAT-WERTELECKA, L. Sankcja egzekucyjna w administracji a kara administracyjna. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 67 and following. ISBN 978-83-264-1485-5.

Klat-Wertelecka enumerates the following features of administrative penalties: – provisions that concern administrative penalties have a different structure and style than those of criminal law and are characteristic of the norms of administrative law; – liability is not based on the criterion of guilt, but the violation of a legal obligation: it is a strict liability (*ex lege*); – monetary penalties are established in a special manner: amounts are not decided on an individual basis, but laid down in relevant provisions, and should be proportional to the threat to protected interests posed by a particular violation; – punishment is inflicted in the course of administrative proceedings as an administrative decision; – entities liable to be punished do not need to be natural persons; – in order to control the conformity of administrative penalties with the law, these are subject to the judicial control of administrative courts. According to L. Klat-Wertelecka, the institution of a monetary fine does not belong either to criminal law or coercive proceedings, but forms a separate category, even though it contains elements of both institutions.⁹¹

I. Niżnik-Dobosz views the sanctions of administrative law as a set of institutionalized guarantees for the application of administrative law that follow directly from the force of the statute or allow the entities of administrative law to employ legal measures that initiate the liability provided for certain entities under the law, or initiate a negative legal and factual situation against them – in retribution for failing to perform the duties required by the statute or for conduct contrary to the statute. Legal science proposes two views on sanctions. One is focused on their protective role with regard to norms. On this view, sanctions are seen as a means to safeguard legal norms and give them causative power. The other is focused on their role in the enforcement/application of norms in particular situations whose content does not directly establish sanctions, but rather certain duties, injunctions, or prohibitions binding on the addressee of the norm. According to I. Niżnik-Dobosz, administrative sanctions safeguard/protect the enforcement of administrative duties. Administrative law regulates those areas of social relations in which there is

⁹¹ See KLAT-WERTELECKA, L. Sankcja egzekucyjna w administracji a kara administracyjna. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 67 and following. ISBN 978-83-264-1485-5.

a need to negotiate between the common good or public interest and the legally protected rights and interests of individuals.⁹²

A. Jaworowicz-Rudolf argues that administrative liability in environmental protection is understood as a liability enforced by administrative authorities, especially by appropriate administrative decisions, against an entity that uses the environment in a destructive manner.⁹³ On this view, administrative sanctions are understood as the negative (unfavourable) effects imposed on legal entities that fail to abide by the duties relevant to environmental protection and following from legal norms or enforcement acts, initiated by public administration authorities through an enforcement act; however, sanctions also include negative administrative effects affecting entities that violate the norms of environmental protection by the virtue of law, with no need to issue an administrative decision.⁹⁴

In her analysis of the General Registry of Drivers and Offenders, M. Szalewska demonstrates that, in accordance with their essence, penal sanctions were designed to inflict a perceptible burden in retribution for violating the legal order: each individual tort is subject to a sanction. Administrative sanctions, on the other hand, are completely different; they are not imposed on any single, concrete proscribed act, but follow as a consequence of a potential situation that public administration authorities define as posing a threat to traffic safety.⁹⁵

W. Kisiel emphasizes that no significant disagreement exists as to the major constitutive differences between administrative and penal sanc-

⁹² See NIŻNIK-DOBOSZ, I. Aksjologia sankcji w prawie administracyjnym. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 121 and following. ISBN 978-83-264-1485-5.

⁹³ See JAWOROWICZ-RUDOLF, A. Funkcje sankcji administracyjnych w ochronie środowiska. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 220 and following. ISBN 978-83-264-1485-5; cf. also JAWOROWICZ-RUDOLF, A. and M. GÓRSKI. Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska. In: M. GÓRSKI, ed. *Prawo ochrony środowiska*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2009, p. 190 and following. ISBN 978-83-7601-799-0.

⁹⁴ See JAWOROWICZ-RUDOLF, A. Funkcje sankcji administracyjnych w ochronie środowiska. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 220 and following. ISBN 978-83-264-1485-5.

⁹⁵ See SZALEWSKA, M. Współzależność sankcji karnych i administracyjnych w przepisach regulujących zasady ruchu drogowego. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 106 and following. ISBN 978-83-264-1485-5.

tions for a misdemeanour.⁹⁶ In substantive terms, he shows that penal sanctions require the demonstration of guilt, while administrative penalties are objective in the sense that there is no need to ask about a party's guilt for the state of affairs that creates relevant liability; in procedural terms, he points to the appropriate authority and procedure.⁹⁷ He also underscores that criminal liability is personal in nature, which, as it seems, could be fully explained by the premise of guilt which in criminal law is understood as personal culpability, but also refers to the interesting decision of the Supreme Administrative Court of September 29th, 2010.⁹⁸

Criminal or administrative liability?

Keeping in mind the words of J. Bentham who held that, based on the principle of utility, punishment is to be admitted only in order to prevent a greater evil⁹⁹ and its broad, primary, and most desirable goal should be to prevent, to the extent possible, all kinds of crime¹⁰⁰ let us now proceed to try and to define the criteria that determine the choice between the two types of liability. It is accepted that the basic premise to invoke criminal liability is the need to safeguard a certain legal interest, understood as a social or individual value, whose protection is necessary in order to ensure peaceful co-existence and social order.¹⁰¹ The doctrine employs

⁹⁶ See KISIEL, W. Kary administracyjne i sankcje karne w ustawach „drogowych”. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 302 and following. ISBN 978-83-264-1485-5; cf. also LEOŃSKI, Z. O istocie tzw. kar administracyjnych. In: J. FILIPEK, ed. *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*. 1. wyd. Bielsko-Biała: Wyższa Szkoła Administracji, 2003, p. 355 and following. ISBN 83-918079-2-4; and SZYDŁO, M. Charakter i struktura prawna administracyjnych kar pieniężnych. *Studia Prawnicze*. 2003, nr 4, p. 130 and following. ISSN 0039-3312.

⁹⁷ See KISIEL, W. Kary administracyjne i sankcje karne w ustawach „drogowych”. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, p. 302 and following. ISBN 978-83-264-1485-5.

⁹⁸ See *Judgement of the Supreme Administrative Court of the Republic of Poland Ref. No. II OSK 1465/09* [2010-09-29].

⁹⁹ See BENTHAM, J. *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958, p. 236.

¹⁰⁰ See BENTHAM, J. *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958, p. 236; and BECCARIA, C. *O przestępstwach i karach*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1959, p. 88.

¹⁰¹ See JAREBORG, N. Criminalization as Last Resort (Ultima Ratio). *Ohio State Journal of Criminal Law*. 2005, vol. 2, no. 2, p. 524. ISSN 1546-7619; GARDOCKI, L. *Zagadnienia teorii kryminalizacji*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990, p. 45. ISBN 83-01-09922-4; MARSHALL, S. E. and R. A. DUFF. *Criminalization and Sharing*

the notion of a legal interest to delimit the boundaries of criminal law.¹⁰² The protection of legal interests, however, is currently also taken as a premise for invoking administrative liability. The criterion for distinguishing between the two often lies in the kind and nature of the legal interest in question and the manner in which it is infringed upon (e.g. the extent of infringement or threat).¹⁰³ By and large, it is the legislator who decides on the importance of a legal interest by criminalizing certain types of conduct that encroach upon it. The list of legal interests is constantly evolving and interests such as life and health are increasingly accompanied, in doctrine and jurisprudence alike, by new legal interests, such as environmental protection and economy.¹⁰⁴ The relative importance of individual interests also evolves as a result of progress and development. As argued by H. J. Hirsch, however, the criterion of importance is not sufficient to decide on the type of liability that should apply in the case of specific infringements and, therefore, to establish the boundary between criminal and administrative liability.¹⁰⁵ Another frequently invoked criterion is the degree of social harm caused by a given

Wrongs. *The Canadian Journal of Law and Jurisprudence*. 1998, vol. 11, no. 1, p. 6. ISSN 0841-8209; WRÓBEL, W. Pojęcie „dobra prawnego” w wykładni przepisów prawa karnego. In: Ł. POHL, ed. *Aktualne problemy prawa karnego: Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*. 1. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2009, p. 623. ISBN 978-83-232-2029-9; MAREK, A. ed. *System prawa karnego: Zagadnienia ogólne: Tom I*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2010. 456 p. ISBN 978-83-255-1308-5; cf. also PAWLIK, R. Ochrona dobra prawnego z perspektywy procesu kontrawencjonalizacji – wybrane zagadnienia. In: S. PIKULSKI and M. ROMAŃCZUK-GRĄCKA, eds. *Granice kryminalizacji i penalizacji*. 1. wyd. Olsztyn: ElSet, 2013. 706 p. ISBN 978-83-62863-76-1.

¹⁰² See HIRSCH, H. J. W kwestii aktualnego stanu dyskusji o pojęciu dobra prawnego. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. 2002, vol. 64, nr 1, pp. 2-6. ISSN 0035-9629; and WRÓBEL, W. Pojęcie „dobra prawnego” w wykładni przepisów prawa karnego. In: Ł. POHL, ed. *Aktualne problemy prawa karnego: Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*. 1. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2009, p. 619. ISBN 978-83-232-2029-9.

¹⁰³ See GARDOCKI, L. *Zagadnienia teorii kryminalizacji*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990, p. 47. ISBN 83-01-09922-4; and BOJARSKI, T. Znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu – problemy kryteriów oceny. In: Ł. POHL, ed. *Aktualne problemy prawa karnego: Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*. 1. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2009, p. 64. ISBN 978-83-232-2029-9.

¹⁰⁴ See HIRSCH, H. J. W kwestii aktualnego stanu dyskusji o pojęciu dobra prawnego. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. 2002, vol. 64, nr 1, pp. 2-12. ISSN 0035-9629.

¹⁰⁵ See HIRSCH, H. J. W kwestii aktualnego stanu dyskusji o pojęciu dobra prawnego. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. 2002, vol. 64, nr 1, pp. 2-12. ISSN 0035-9629.

conduct.¹⁰⁶ Social harm means that the conduct endangers or infringes upon a legally protected good. It is associated with a threat to legal interests.¹⁰⁷

Irrespective of the above-mentioned criteria, Article 31 of the Constitution of the Republic of Poland requires that the decision to apply criminal or administrative liability as well as to choose appropriate sanctions and their intensity should be made in compliance with the constitutional principle of proportionality.¹⁰⁸ The latter consists of three mandatory elements: utility, necessity, and proportionality.¹⁰⁹ The condition of utility

¹⁰⁶ See GARDOCKI, L. *Zagadnienia teorii kryminalizacji*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990, p. 157. ISBN 83-01-09922-4.

¹⁰⁷ See MAREK, A. *Prawo karne: Zagadnienia teorii i praktyki*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 1997. 699 p. ISBN 83-7110-801-X; GARDOCKI, L. *Zagadnienia teorii kryminalizacji*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990, p. 157. ISBN 83-01-09922-4; cf. also PAWLIK, R. Społeczna szkodliwość czynu – wybrane zagadnienia na przykładzie wykroczenia typizowanego w art. 87 KW. *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury*. 2013, nr 4, pp. 38-54. ISSN 2083-7186.

¹⁰⁸ See WYRZYKOWSKI, M. and M. ZIOŁKOWSKI. Sankcje administracyjne w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. In: R. HAUSER, Z. NIEWIADOMSKI and A. WRÓBEL. *System Prawa Administracyjnego: Konstytucyjne podstawy funkcjonowania administracji publicznej: Tom II*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2012, p. 362. ISBN 978-83-255-2031-1; cf. also PAWLIK, R. Konstytucyjne podstawy i zakres prawa karania – zagadnienia wybrane z perspektywy odpowiedzialności za przestępstwo i wykroczenie. In: M. GRZYBOWSKI, ed. *Państwo demokratyczne, prawne i socjalne: Studia prawne: Księga jubileuszowa Profesora Zbigniewa Maciagga: Tom III*. 1. wyd. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, 2014. 907 p. ISBN 978-83-7571-304-6.

¹⁰⁹ See KIJOWSKI, D. Zasada adekwatności w prawie administracyjnym. *Państwo i Prawo*. 1990, vol. 45, nr 4, pp. 61-62. ISSN 0031-0980; KIJOWSKI, D. Zasada proporcjonalności (adekwatności) jako miernik dopuszczalności ingerencji państwa w prawa i wolności obywateli. *Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich: Studia i Materiały*. 1990, nr 6, p. 64. ISSN 0860-7958; WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności. In: B. BANASZAK and A. PREISNER, eds. *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2002, p. 670. ISBN 83-7110-173-2; WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności jako granica prawa karania. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 1999, nr 2, p. 35. ISSN 1506-1817; ZAKOLSKA, J. *Zasada proporcjonalności w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2008, pp. 18-31. ISBN 978-83-7059-867-9; STĘPKOWSKI, A. *Zasada proporcjonalności w europejskiej kulturze prawnej: Sądowa kontrola władzy dyskrecyjnej w nowoczesnej Europie*. 1. wyd. Warszawa: Liber, 2010, pp. 194-200. ISBN 978-83-7206-167-6; ŁABNO, A. Istota zasady proporcjonalności. In: T. DUKIET-NAGÓRSKA, ed. *Zasada proporcjonalności w prawie karnym*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2010, p. 24. ISBN 978-83-264-0303-3; KRÓLIKOWSKI, M. Dwa paradygmaty zasady proporcjonalności w prawie karnym. In: T. DUKIET-NAGÓRSKA, ed. *Zasada proporcjonalności w prawie karnym*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2010, p. 45. ISBN 978-83-264-0303-3; and WALASZEK-PYZIOŁ, A. Zasada proporcjonalności w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*. 1995, nr 1, p. 16. ISSN 0137-5490. See also *Judgement of the*

holds that the negative consequences imposed in retribution for a certain conduct as part of repressive criminal or administrative liability should be designed, first and foremost, as an effective measure to enforce the objectives envisioned by the legislator. The principle of proportionality thus requires a legislator to determine that there is an actual need to interfere with the scope of an individual's right or freedom in order to accomplish the projected goal.¹¹⁰ Specific objectives that warrant imposing constraints on individual rights and freedoms are laid down in the Article 31.3 of the Constitution of Poland which decrees that such limitations are justified by the need to secure public order, to protect the environment, health, and public morals as well as the rights and freedoms of other persons.¹¹¹ As noted above, repressive sanctions should only be used as a last resort.¹¹² The assessment of utility is based on two aspects, i.e. the utility of invoking criminal or administrative liability in general and the utility of applying specific sanctions, their intensity, and type, but also the principles that govern their application and enforcement, which should be defined in a manner that helps accomplish planned objectives.¹¹³ It should be borne in mind, however, that an administrative sanction, such as a monetary fine, might in some cases exceed fines typical of criminal liability. It is also worth remembering that the decision not to invoke criminal liability will involve lowering the standards of protection afforded to the perpetrator (Article 42 of the Constitution).¹¹⁴

Another requirement inherent in the principle of proportionality is the condition of necessity which dictates that the least onerous measure should be selected.¹¹⁵ It is thus necessary to establish whether the objec-

Polish Constitutional Tribunal Ref. No. SK 16/07 [2008-04-23]. OTK-A 2008, no. 3, item 45; and *Decision of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 12/93* [1995-05-16]. OTK 1995, no. 1, item 14.

¹¹⁰ See *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 34/06* [2008-02-05]. OTK-A 2008, no. 1, item 2; and *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. Kp 1/05* [2005-09-22]. OTK-A 2005, no. 8, item 93.

¹¹¹ See WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności jako granica prawa karania. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 1999, nr 2, p. 35. ISSN 1506-1817.

¹¹² See JAREBORG, N. Criminalization as Last Resort (Ultima Ratio). *Ohio State Journal of Criminal Law*. 2005, vol. 2, no. 2, p. 528. ISSN 1546-7619.

¹¹³ See WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności jako granica prawa karania. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 1999, nr 2, p. 37. ISSN 1506-1817.

¹¹⁴ See GARDOCKI, L. Subsydiarność prawa karnego oraz in dubio pro libertate – jako zasady kryminalizacji. *Państwo i Prawo*. 1989, vol. 44, nr 12, p. 64. ISSN 0031-0980.

¹¹⁵ See WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności jako granica prawa karania. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 1999, nr 2, p. 37. ISSN 1506-1817; WALASZEK-PYZIOŁ, A. Zasada proporcjonalności w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. *Przegląd Ust-*

tive of a given regulation can be accomplished with equal effectiveness by other means that are less onerous for the individual, e.g. through the measures of administrative liability.¹¹⁶ The principle of necessity is followed, as a corollary, by the principle of the subsidiarity of criminal law¹¹⁷ which holds that criminal law should only apply when all other responses have proved inadequate (the principle of *ultima ratio*).¹¹⁸

The third element of the principle of proportionality is the condition of proportionality in the strict sense which specifies that the burden and onerosness of selected measures should be proportional to the projected goal.¹¹⁹ Accordingly, there should be a proportion between the interests that the interference violates and the interests that it is meant to protect.¹²⁰ In light of this condition, a measure is disallowed if its harshness and oppressiveness are greater than its benefits. The doctrine also points out that in order to resolve a clash of interests it is necessary to

awodawstwa Gospodarczego. 1995, nr 1, pp. 14-23. ISSN 0137-5490; cf. also PAWLIK, R. Czyny drobne w systemie polskim na tle porównawczym – stabilność rozwiązań czy potrzeba zmian?. In: T. BIERNAT, ed. *Stabilność prawa w kontekście wartości, instytucji i funkcjonowania systemu prawnego*. 1. wyd. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM, 2016, pp. 41-68. ISBN 978-83-65208-27-9.

¹¹⁶ See JAREBORG, N. Criminalization as Last Resort (Ultima Ratio). *Ohio State Journal of Criminal Law*. 2005, vol. 2, no. 2, p. 527. ISSN 1546-7619; HUSAK, D. Applying Ultima Ratio: A Skeptical Assessment. *Ohio State Journal of Criminal Law*. 2005, vol. 2, no. 2, pp. 535-545. ISSN 1546-7619; and WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności jako granica prawa karania. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 1999, nr 2, p. 38. ISSN 1506-1817.

¹¹⁷ See WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności jako granica prawa karania. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 1999, nr 2, p. 38. ISSN 1506-1817; and KRÓLIKOWSKI, M. Dwa paradygmaty zasady proporcjonalności w prawie karnym. In: T. DUKIET-NAGÓRSKA, ed. *Zasada proporcjonalności w prawie karnym*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2010, p. 44. ISBN 978-83-264-0303-3.

¹¹⁸ See GARDOCKI, L. Subsydiarność prawa karnego oraz in dubio pro libertate – jako zasady kryminalizacji. *Państwo i Prawo*. 1989, vol. 44, nr 12, p. 60. ISSN 0031-0980; and GARDOCKI, L. *Zagadnienia teorii kryminalizacji*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990, p. 127. ISBN 83-01-09922-4.

¹¹⁹ See WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności. In: B. BANASZAK and A. PREISNER, eds. *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2002, p. 670. ISBN 83-7110-173-2; and KIJOWSKI, D. Zasada adekwatności w prawie administracyjnym. *Państwo i Prawo*. 1990, vol. 45, nr 4, p. 63. ISSN 0031-0980.

¹²⁰ See WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności jako granica prawa karania. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 1999, nr 2, pp. 40-42. ISSN 1506-1817; and ZAKOLSKA, J. *Zasada proporcjonalności w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2008, p. 28. ISBN 978-83-7059-867-9.

refer to the actual state of affairs.¹²¹ In this case, an assessment needs to be made of a certain class of actual situations in which a given norm is applicable; it is also necessary to take into account the social context of a given regulation.¹²²

On account of the frequently similar onerousness of administrative and criminal liability, it is necessary to introduce legal solutions that will safeguard the rights of individuals subject to administrative liability as well. Inspiration can be drawn from the principles elaborated in the framework of the system of the Council of Europe, pursuant to the Recommendation No. 91 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to the Member States on Administrative Sanctions, adopted on February 13th, 1991.¹²³ The Recommendation is not formally binding, but its principles are employed in the jurisprudence of the European Court of Human Rights.¹²⁴ An Explanatory Memorandum on the Recommendation points out that not all administrative acts that negatively affect civil rights and interests constitute administrative sanctions in its understanding.¹²⁵ The Recommendation establishes eight principles: 1. administrative sanctions and conditions under which they apply should be defined in legal provisions; 2. these provisions shall not apply retroactively; 3. there shall be no double jeopardy; 4. relevant proceedings shall be started within a reasonable period of time; 5. they will be finalized with a resolution (an act closing the proceedings); 6. administrative bodies shall abide by the principles of fair administrative procedure, including the obligation to a) notify the individual of the charges levelled against him/her, b) allow the individual enough time to prepare his/her case,

¹²¹ See WOJTYCZEK, K. *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 1999, p. 160. ISBN 83-88114-09-3; and GIZBERT-STUDNICKI, T. Konflikt dóbr i kolizja norm. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. 1989, vol. 51, nr 1, p. 5. ISSN 0035-9629.

¹²² See WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności jako granica prawa karania. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 1999, nr 2, p. 42. ISSN 1506-1817; WOJTYCZEK, K. *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 1999, p. 160. ISBN 83-88114-09-3; and GIZBERT-STUDNICKI, T. Konflikt dóbr i kolizja norm. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. 1989, vol. 51, nr 1, p. 1. ISSN 0035-9629.

¹²³ Quoted after JASUDOWICZ, T. *Administracja wobec praw człowieka*. 1. wyd. Toruń: TNOiK – Dom Organizatora, 1996, pp. 129-132. ISBN 83-85709-90-8.

¹²⁴ See SZUMIŁO-KULCZYCKA, D. *Prawo administracyjno-karne*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2004, p. 86. ISBN 83-7333-407-6.

¹²⁵ See KMIECIAK, Z. *Ogólne zasady prawa i postępowania administracyjnego*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN, 2000, p. 125. ISBN 83-88296-00-0.

c) inform the individual of the evidence against him/her, d) give the individual the right to a hearing before imposing the sanction, e) justify the administrative act imposing the sanction; 7. the burden of proof shall be with the administrative authorities; 8. the legality of the administrative act shall be controlled by an independent and impartial court.¹²⁶

Conclusion

Any attempt to trace the limits of criminal liability, liability for a misdemeanour, and administrative liability under the Polish system needs to rely on the principle of proportionality which, as demonstrated above, should be applied to determine whether any liability applies and to choose between its types. This is connected to the principle of the subsidiarity of criminal law¹²⁷ which holds that criminal law should only be applied as a last resort when all other responses have proved inadequate.¹²⁸ When selecting the appropriate kind of liability, however, one should keep in mind the legal guarantees afforded to the individual under criminal law, such as the right to a trial, the right to self-defence, and the presumption of innocence (Article 42 of the Constitution); administrative liability involves less robust guarantees afforded to individuals subject to prosecution and punishment.¹²⁹ It should also be noted that, as stated by the Constitutional Tribunal, criminal liability is but one form of liability that employs repressive measures and the Polish legislation also provides for other forms of repressive proceedings that are not criminal in nature and – importantly – can be conducted (at least initially) by entities other than courts.¹³⁰

The principle of subsidiarity and the advantages of administrative sanctions, such as simplified procedure, lower costs, fast application, and

¹²⁶ See JASUDOWICZ, T. *Administracja wobec praw człowieka*. 1. wyd. Toruń: TNOiK – Dom Organizatora, 1996, p. 130. ISBN 83-85709-90-8.

¹²⁷ See WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności jako granica prawa karania. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 1999, nr 2, p. 38. ISSN 1506-1817.

¹²⁸ See GARDOCKI, L. Subsidiarność prawa karnego oraz in dubio pro libertate – jako zasady kryminalizacji. *Państwo i Prawo*. 1989, vol. 44, nr 12, p. 60. ISSN 0031-0980; and ŻÓŁTEK, S. *Prawo karne gospodarcze w aspekcie zasady subsidiarności*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2009, p. 19. ISBN 978-83-7601-504-0.

¹²⁹ See MAREK, A. *Kolokwium AIDP poświęcone prawu karno-administracyjnemu* (Sztokholm, 15 – 17 VI 1987). *Państwo i Prawo*. 1988, vol. 43, nr 4, p. 133. ISSN 0031-0980.

¹³⁰ See *Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 12/01* [2002-07-04]. OTK-A 2002, no. 4, item 50, p. 731.

freedom from the rigours of criminal law,¹³¹ however, should not overshadow other democratic values, such as the need to personalize the sanction and to ensure trial guarantees.¹³² For all these reasons and because of the similarity between criminal liability and administrative liability based on repressive sanctions, it is necessary to introduce legal solutions that would protect the rights of liable subjects before administrative authorities. Helpful guidance for domestic regulation on repressive administrative liability can be found in the principles elaborated in the framework of the Council of Europe and in particular those that follow from the Recommendation No. 91 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on Administrative Sanctions, adopted on February 13th, 1991.¹³³

References

- ANDREJEW, I. *Polskie prawo karne w zarysie*. 5. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978. 497 p.
- BAFIA, J. Kodyfikacja prawa o wykroczeniach. *Państwo i Prawo*. 1971, vol. 26, nr 10, p. 529 and following. ISSN 0031-0980.
- BARWINA, Z. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2009 r. (I KZP 30/08). *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 2009, vol. 13, nr 2, pp. 137-148. ISSN 1506-1817.
- BECCARIA, C. *O przestępstwach i karach*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1959. 296 p.
- BENTHAM, J. *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958. 471 p.
- BOJARSKI, M. and W. RADECKI. *Oceny prawne obszarów stycznych wykroczeń i przestępstw*. 1. wyd. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1989. 134 p. Acta Universitatis Wratislaviensis: Prawo, nr 182. ISSN 0524-4544.
- BOJARSKI, M. W sprawie ostatecznego uregulowania kwestii tzw. czynów przepołowionych. In: P. KARDAS, T. SROKA and W. WRÓBEL, eds.

¹³¹ See ŻÓŁTEK, S. *Prawo karne gospodarcze w aspekcie zasady subsydiarności*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2009, p. 209. ISBN 978-83-7601-504-0.

¹³² See KMIĘCIAK, Z. *Ogólne zasady prawa i postępowania administracyjnego*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN, 2000, p. 122. ISBN 83-88296-00-0.

¹³³ See SZUMIŁO-KULCZYCKA, D. *Prawo administracyjno-karne*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2004, p. 86. ISBN 83-7333-407-6.

Państwo prawa i prawo karne: Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla: Tom II. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2012, pp. 37-44. ISBN 978-83-264-3923-0.

BOJARSKI, T. Znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu – problemy kryteriów oceny. In: Ł. POHL, ed. *Aktualne problemy prawa karnego: Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca.* 1. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2009, pp. 59-68. ISBN 978-83-232-2029-9.

BORUCKA-ARCTOWA, M. and J. WOLEŃSKI. *Wstęp do prawoznawstwa.* 2. wyd. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1997. 119 p. ISBN 83-233-1065-3.

BUCHAŁA, K. and A. ZOLL, eds. *Kodeks karny: Część ogólna: Komentarz do art. 1 – 116 Kodeksu karnego.* 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 1998. 657 p. ISBN 83-7211-001-8.

BUCHAŁA, K. and A. ZOLL. *Polskie prawo karne.* 2. wyd. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN, 1997. 492 p. ISBN 83-86702-08-7.

BURZYŃSKI, P. *Ustawowe określenie sankcji karnej.* 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008. 213 p. ISBN 978-83-7601-011-3.

Case of Bendenoun v. France [1994-02-24]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1994, Application No. 12547/86.

Case of Eggs v. Switzerland [1976-12-11]. Decision of the European Court of Human Rights, 1976, Application No. 7341/76.

Case of Engel and Others v. the Netherlands [1976-06-08]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1976, Application No. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, and 5370/72.

Case of Garyfallou AEBE v. Greece [1997-09-24]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1997, Application No. 18996/91.

Case of Göktan v. France [2002-07-02]. Judgement of the European Court of Human Rights, 2002, Application No. 33402/96.

Case of Lauko v. Slovakia [1998-09-02]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1998, Application No. 4/1998/907/1119.

Case of Lutz v. Germany [1987-08-25]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1987, Application No. 9912/82.

- Case of Malige v. France* [1998-09-23]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1998, Application No. 68/1997/852/1059.
- Case of Öztürk v. Germany* [1984-02-21]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1984, Application No. 8544/79.
- Case of Pierre-Bloch v. France* [1997-10-21]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1997, Application No. 120/1996/732/938.
- Case of Schmutz v. Austria* [1995-10-23]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1995, Application No. 15523/89.
- Case of Schouten and Meldrum v. the Netherlands* [1994-12-09]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1994, Application No. 19005/91 and 19006/91.
- Case of Szott-Medyńska and Others v. Poland* [2003-10-09]. Decision of the European Court of Human Rights, 2003, Application No. 47414/99.
- Case of W. S. v. Poland* [1999-06-15]. Decision of the European Court of Human Rights, 1999, Application No. 37607/97.
- CHMIELNICKI, P. Sankcje publicznoprawne jako sposób formalizacji reguł określających wypłaty i koszty działania. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, pp. 31-53. ISBN 978-83-264-1485-5.
- CIEŚLAK, M. O węzłowych pojęciach związanych z sensem kary. *Nowe Prawo*. 1969, vol. 25, nr 12, pp. 195-213.
- CIEŚLAK, M. *Polskie prawo karne: Zarys systemowego ujęcia*. 2. popr. i uzup. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994. 492 p. ISBN 83-01-11562-9.
- CIEŚLAK, M. Uwagi na marginesie projektu prawa o orzecznictwie karno-administracyjnym. *Palestra*. 1961, nr 6, pp. 33-43. ISSN 0031-0344.
- CIEŚLAK, M. Zasada humanizmu jako naczelna dyrektywa w sferze prawa karnego. *Zeszyty Naukowe Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego: Prawo*. 1985, nr 13, pp. 73-94.
- DAWIDOWICZ, W. *Prawo administracyjne*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987. 563 p. ISBN 83-01-07865-0.
- DĄBROWSKI, D. Glosa do uchwały SN z dnia 3 marca 2009 r. *Europejski Przegląd Sądowy*. 2010, nr 8, pp. 44-51. ISSN 1895-0396.

- Decision of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 12/93* [1995-05-16]. OTK 1995, no. 1, item 14.
- Decision of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 52/07* [2008-12-09]. OTK ZU no. 10/A/2008, item 184.
- DROZD, A. Ochrona danych osobowych pracownika (kandydata) po nowelizacji kodeksu pracy. *Praca i Zabezpieczenie Społeczne*. 2004, nr 1, pp. 25-31. ISSN 0032-6186.
- DUNIEWSKA, Z. Prawo administracyjne – wprowadzenie. In: R. HAUSER, Z. NIEWIADOMSKI and A. WRÓBEL, eds. *System prawa administracyjnego: Instytucje prawa administracyjnego: Tom I*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2010, pp. 61-192. ISBN 978-83-255-1097-8.
- DZIEWIĘCKA-BOKUN, L. Sankcja prawna w prawie administracyjnym. *Acta Universitatis Wratislaviensis: Prawo*. 1972, nr 36, p. 37 and following. ISSN 0524-4544.
- FILIPEK, J. Jeszcze o sankcji prawnej. *Państwo i Prawo*. 1965, vol. 20, nr 4, p. 632 and following. ISSN 0031-0980.
- FILIPEK, J. Sankcja prawna w prawie administracyjnym. *Państwo i Prawo*. 1963, vol. 18, nr 12, pp. 873-878. ISSN 0031-0980.
- FREDRICH-MICHALSKA, I. and B. STACHURSKA-MARCIŃCZAK, eds. *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1997. 607 p. ISBN 83-219-0745-8.
- GARDOCKI, L. O relacji między typem przestępstwa a zagrożeniem ustawowym. *Państwo i Prawo*. 1979, vol. 34, nr 8-9, pp. 129-134. ISSN 0031-0980.
- GARDOCKI, L. Subsydiarność prawa karnego oraz in dubio pro libertate – jako zasady kryminalizacji. *Państwo i Prawo*. 1989, vol. 44, nr 12, pp. 59-70. ISSN 0031-0980.
- GARDOCKI, L. *Zagadnienia teorii kryminalizacji*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990. 213 p. ISBN 83-01-09922-4.
- GARLAND, D. *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press, 1990. 312 p. ISBN 0-226-28380-1.
- GIĘTKOWSKI, R. Zasada osobistej odpowiedzialności karnej. *Państwo i Prawo*. 2009, vol. 64, nr 5, pp. 73-82. ISSN 0031-0980.

- GIZBERT-STUDNICKI, T. Konflikt dóbr i kolizja norm. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. 1989, vol. 51, nr 1, pp. 1-15. ISSN 0035-9629.
- GLASER, S. *Kara odwetowa a kara celowa: Zalety i braki teorii pragmatycznej*. 1. wyd. Lublin: Uniwersytet Lubelski, 1924. 54 p.
- GRONOWSKA, B. Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z dnia 23 września 1998 r., sygn. 68/1997/858/1059: Sprawa Malige przeciwko Francji [Malige v. France]. *Prokuratura i Prawo*. 1999, nr 10, pp. 125-130. ISSN 1233-2577.
- GROSZYK, H. Refleksje o przyszłości sankcji prawnej (przyczynek do ewolucji sankcji prawnej w społeczeństwach przyszłości). In: H. GROSZYK, J. MALARCZYK, A. PIENIAŻEK, W. SKRZYDŁO and W. ŚLADKOWSKI, eds. *Problemy teorii i filozofii prawa*. 1. wyd. Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 1985, pp. 93-108. ISBN 83-227-0017-2.
- GRZEGORCZYK, T. and A. GUBIŃSKI. *Prawo wykroczeń*. 2. zm. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN, 1996. 430 p. ISBN 83-86702-50-8.
- GRZEGORCZYK, T., W. JANKOWSKI and M. ZBROJEWSKA, eds. *Kodeks wykroczeń: Komentarz*. 2. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2013. 744 p. ISBN 978-83-264-4055-7.
- GRZYBOWSKI, M. Konstytucyjne ujęcie odpowiedzialności karnej (Uwagi na marginesie wykładni art. 42 ust. 1 Konstytucji RP). In: P. KARDAS, T. SROKA and W. WRÓBEL, eds. *Państwo prawa i prawo karne: Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla: Tom II*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2012, pp. 129-146. ISBN 978-83-264-3923-0.
- GUBIŃSKI, A. *Prawo wykroczeń*. 6. zm. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989. 463 p. ISBN 83-01-09167-3.
- HIRSCH, H. J. W kwestii aktualnego stanu dyskusji o pojęciu dobra prawnego. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. 2002, vol. 64, nr 1, pp. 1-19. ISSN 0035-9629.
- HUSAK, D. Applying Ultima Ratio: A Skeptical Assessment. *Ohio State Journal of Criminal Law*. 2005, vol. 2, no. 2, pp. 535-545. ISSN 1546-7619.

- ISERZON, E. Reforma orzecznictwa karno-administracyjnego. *Państwo i Prawo*. 1959, vol. 14, nr 8-9, p. 225 and following. ISSN 0031-0980.
- JANISZEWSKI, B. Dolegliwość jako element współczesnej kary kryminalnej. In: J. GIEZEK, ed. *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna: Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa: Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2006. 742 p. ISBN 83-7444-283-2.
- JAREBORG, N. Criminalization as Last Resort (Ultima Ratio). *Ohio State Journal of Criminal Law*. 2005, vol. 2, no. 2, pp. 521-534. ISSN 1546-7619.
- JAROSZYŃSKI, M. Przedmiot, zakres i ogólna charakterystyka administracji i prawa administracyjnego w PRL. In: M. JAROSZYŃSKI, M. ZIMMERMANN and W. BRZEZIŃSKI. *Polskie prawo administracyjne: Część ogólna*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1956, p. 28 and following.
- JASUDOWICZ, T. *Administracja wobec praw człowieka*. 1. wyd. Toruń: TNOiK – Dom Organizatora, 1996. 159 p. ISBN 83-85709-90-8.
- JAWOROWICZ-RUDOLF, A. and M. GÓRSKI. Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska. In: M. GÓRSKI, ed. *Prawo ochrony środowiska*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2009, pp. 173-204. ISBN 978-83-7601-799-0.
- JAWOROWICZ-RUDOLF, A. Funkcje sankcji administracyjnych w ochronie środowiska. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, pp. 218-241. ISBN 978-83-264-1485-5.
- JENDROŚKA, J. Karne zabezpieczenie wykonania dyrektyw administracji państwowej. In: T. RABSKA and J. ŁĘTOWSKI, eds. *System prawa administracyjnego: Tom III*. 1. wyd. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1978, pp. 296-335.
- JENDROŚKA, J. Koncepcja sankcji karnej w prawie administracyjnym. In: Z. RYBICKI, M. GROMADZKA-GRZEGORZEWSKA and M. WYRZYKOWSKI, eds. *Zbiór studiów z zakresu nauk administracyjnych*. 1. wyd. Wrocław; Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1978, pp. 123-134.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 18/03 [2004-11-03]*. OTK ZU no. 10/A/2004, item 103.

- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 34/06* [2008-02-05]. OTK-A 2008, no. 1, item 2.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 39/07* [2007-11-28]. OTK-A 2007, no. 10, item 129.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 41/97* [1998-12-08]. OTK ZU no. 7/1998, item 117.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. K 47/05* [2007-03-19]. OTK-A 2007, no. 3, item 27.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. Kp 1/05* [2005-09-22]. OTK-A 2005, no. 8, item 93.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 6/02* [2002-12-10]. OTK ZU no. 7/A/2002, item 91.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 10/02* [2003-07-08]. OTK ZU no. 6/A/2003, item 62.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 12/01* [2002-07-04]. OTK-A 2002, no. 4, item 50.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 29/09* [2010-11-18]. OTK ZU no. 9/A/2010, item 104.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 48/06* [2008-02-19]. OTK ZU no. 1/A/2008, item 4.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. P 66/07* [2009-05-12]. OTK ZU no. 5/A/2009, item 65.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. SK 3/08* [2009-09-22]. OTK-A 2009, no. 8, item 125.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. SK 10/07* [2009-02-17]. OTK ZU no. 2/A/2009, item 8.
- Judgement of the Polish Constitutional Tribunal Ref. No. SK 16/07* [2008-04-23]. OTK-A 2008, no. 3, item 45.
- Judgement of the Supreme Administrative Court of the Republic of Poland Ref. No. II OSK 1465/09* [2010-09-29].
- Judgement of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. V KK 41/05* [2005-06-09]. OSNKW 2005, no. 9, item 83.

- KACZMAREK, T. *Ogólne dyrektywy wymiaru kary w teorii i praktyce sądowej*. 1. wyd. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1980. 185 p.
- KARDAS, P., G. ŁABUDA and T. RAZOWSKI. *Kodeks karny skarbowy: Komentarz*. 2. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2012. 1255 p. ISBN 978-83-264-0743-7.
- KIERZYŃKA, R. and T. OSTROPOLSKI. Glosa do uchwały SN z dnia 3 marca 2009 r. *Europejski Przegląd Sądowy*. 2010, nr 8, pp. 36-43. ISSN 1895-0396.
- KIJOWSKI, D. Zasada adekwatności w prawie administracyjnym. *Państwo i Prawo*. 1990, vol. 45, nr 4, pp. 59-68. ISSN 0031-0980.
- KIJOWSKI, D. Zasada proporcjonalności (adekwatności) jako miernik dopuszczalności ingerencji państwa w prawa i wolności obywateli. *Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich: Studia i Materiały*. 1990, nr 6, p. 64 and following. ISSN 0860-7958.
- KISIEL, W. Kary administracyjne i sankcje karne w ustawach „drogowych”. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, pp. 296-312. ISBN 978-83-264-1485-5.
- KŁAK, Cz. P. Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia a ochrona praw człowieka. *Prokuratura i Prawo*. 2008, nr 10, pp. 80-99. ISSN 1233-2577.
- KLAT-WERTELECKA, L. Sankcja egzekucyjna w administracji a kara administracyjna. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, pp. 65-78. ISBN 978-83-264-1485-5.
- KMIECIAK, Z. *Ogólne zasady prawa i postępowania administracyjnego*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN, 2000. 209 p. ISBN 83-88296-00-0.
- KOCHANOWSKI, J. *Subiektywne granice sprawstwa i odpowiedzialności karnej*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1985. 108 p. ISBN 83-219-0327-4.
- KRAJEWSKI, K. Kara i współczesne społeczeństwo (wokół książki. D. Garlanda). *Państwo i Prawo*. 1992, vol. 47, nr 5, pp. 82-88. ISSN 0031-0980.

- KRÓL-BOGOMILSKA, M. *Kary pieniężne w prawie antymonopolowym: Wustawie o ochronie konkurencji i konsumentów, w europejskim prawie wspólnotowym*. 1. wyd. Warszawa: Konieczny i Kruszewski, 2001. 415 p. ISBN 83-88715-04-6.
- KRÓLIKOWSKI, M. Dwa paradygmaty zasady proporcjonalności w prawie karnym. In: T. DUKIET-NAGÓRSKA, ed. *Zasada proporcjonalności w prawie karnym*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2010, pp. 37-78. ISBN 978-83-264-0303-3.
- KRÓLIKOWSKI, M. *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych: Zasada proporcjonalności*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2005. 172 p. ISBN 83-7387-969-2.
- KUBICKI, L. Nowa kodyfikacja karna a Konstytucja RP. *Państwo i Prawo*. 1998, vol. 53, nr 9-10, pp. 24-39. ISSN 0031-0980.
- KWAŚNICKA, K. Sankcja administracyjna w prawie ochrony środowiska. In: J. DOBKOWSKI, ed. *Problemy współczesnego ustrojoznawstwa: Księga jubileuszowa Profesora Bronisława Jastrzębskiego*. 1. wyd. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2007, p. 476 and following. ISBN 978-83-7299-520-9.
- LEOŃSKI, Z. O istocie tzw. kar administracyjnych. In: J. FILIPEK, ed. *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*. 1. wyd. Bielsko-Biała: Wyższa Szkoła Administracji, 2003, pp. 354-362. ISBN 83-918079-2-4.
- LERNELL, L. Określenie wykroczenia w projekcie prawa o wykroczeniach. *Zagadnienia Karno-Administracyjne*. 1961, vol. 6, nr 2, p. 20 and following.
- LERNELL, L. *Wykład prawa karnego: Część ogólna*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1961. 390 p.
- LEWICKI, M. Pojęcie sankcji prawnej w prawie administracyjnym. *Państwo i Prawo*. 2002, vol. 57, nr 8, pp. 63-75. ISSN 0031-0980.
- ŁABNO, A. Istota zasady proporcjonalności. In: T. DUKIET-NAGÓRSKA, ed. *Zasada proporcjonalności w prawie karnym*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2010, pp. 17-36. ISBN 978-83-264-0303-3.
- MAKAREWICZ, J. *Wstęp do filozofii prawa karnego w oparciu o podstawy historyczno-rozwojowe*. 1. wyd. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2009. 480 p. ISBN 978-83-7363-984-3.

- MAREK, A. ed. *System prawa karnego: Zagadnienia ogólne: Tom I*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2010. 456 p. ISBN 978-83-255-1308-5.
- MAREK, A. Kolokwium AIDP poświęcone prawu karno-administracyjnemu (Sztokholm, 15 – 17 VI 1987). *Państwo i Prawo*. 1988, vol. 43, nr 4, pp. 133-134. ISSN 0031-0980.
- MAREK, A. Materialna definicja wykroczenia. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu: Prawo*. 1971, nr 10, pp. 95-108.
- MAREK, A. *Prawo karne*. 4. zm. i uaktual. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2003. 691 p. ISBN 83-7247-653-5.
- MAREK, A. *Prawo karne: Zagadnienia teorii i praktyki*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 1997. 699 p. ISBN 83-7110-801-X.
- MAREK, A. *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*. 6. uaktual. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2008. 257 p. ISBN 978-83-7483-807-8.
- MARSHALL, S. E. and R. A. DUFF. Criminalization and Sharing Wrongs. *The Canadian Journal of Law and Jurisprudence*. 1998, vol. 11, no. 1, pp. 7-22. ISSN 0841-8209.
- MELEZINI, M. ed. *System Prawa Karnego: Kary i środki karne: Poddanie sprawcy próbie: Tom VI*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2010. 1152 p. ISBN 978-83-255-1313-9.
- NIŻNIK-DOBOSZ, I. Aksjologia sankcji w prawie administracyjnym. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, pp. 120-146. ISBN 978-83-264-1485-5.
- NOWACKI, J. and Z. TOBOR. *Wstęp do prawoznawstwa*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2000. 296 p. ISBN 83-88551-31-0.
- PAWLIK, R. Czyny drobne w systemie polskim na tle porównawczym – stabilność rozwiązań czy potrzeba zmian?. In: T. BIERNAT, ed. *Stabilność prawa w kontekście wartości, instytucji i funkcjonowania systemu prawnego*. 1. wyd. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM, 2016, pp. 41-68. ISBN 978-83-65208-27-9.
- PAWLIK, R. Ewolucja instytucji zatarcia skazania w polskim prawie karnym z perspektywy European Criminal Records Information System – zagadnienia wybrane. *Krakowskie Studia Międzynarodowe*. 2014, vol. 11, nr 1, pp. 115-149. ISSN 1733-2680.

- PAWLIK, R. Konstytucyjne podstawy i zakres prawa karania – zagadnienia wybrane z perspektywy odpowiedzialności za przestępstwo i wykroczenie. In: M. GRZYBOWSKI, ed. *Państwo demokratyczne, prawne i socjalne: Studia prawne: Księga jubileuszowa Profesora Zbigniewa Maciąga: Tom III*. 1. wyd. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, 2014. 907 p. ISBN 978-83-7571-304-6.
- PAWLIK, R. Ochrona dobra prawnego z perspektywy procesu kontrawencjonalizacji – wybrane zagadnienia. In: S. PIKULSKI and M. ROMAŃCZUK-GRĄCKA, eds. *Granice kryminalizacji i penalizacji*. 1. wyd. Olsztyn: ElSet, 2013. 706 p. ISBN 978-83-62863-76-1.
- PAWLIK, R. Społeczna szkodliwość czynu – wybrane zagadnienia na przykładzie wykroczenia typizowanego w art. 87 KW. *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury*. 2013, nr 4, pp. 38-54. ISSN 2083-7186.
- PEIPER, L. *Komentarz do kodeksu karnego: Prawa o wykroczeniach, przepisów wprowadzających obie te ustawy oraz do rozporządzenia Prezydenta R. P. o niektórych przestępstwach przeciw bezpieczeństwu państwa z dnia 24 października 1934 roku (Dz. U. nr 94, poz. 851): Z uwzględnieniem ustawy karnej skarbowej, ordynacji podatkowej, kodeksu karnego wojskowego, ustaw dodatkowych, orzecznictwa Sądu Najwyższego*. 1. wyd. Kraków: Leon Frommer, 1936. 745 p.
- POPEŁAWSKI, H. Problem granic przestępstwa i wykroczenia. *Nowe Prawo*. 1973, nr 9, p. 1291 and following. ISSN 0324-816X.
- POTULSKI, J. Ocena stopnia społecznej szkodliwości czynu jako sposób realizacji zasady subsydiarności prawa karnego – glosa do postanowienia SN z dnia 17 grudnia 2003 r., V KK 222/03. *Gdańskie Studia Prawnicze*. 2005, nr 3, pp. 115-124. ISSN 1734-5669.
- Prawo o wykroczeniach (projekt)*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1970. 123 p.
- RADECKI, W. Kilka uwag o zastępowaniu odpowiedzialności karnej odpowiedzialnością administracyjną. In: M. BOJARSKI, ed. *Współczesne problemy nauk penalnych: Zagadnienia wybrane*. 1. wyd. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1994, pp. 13-22. Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 1663. ISBN 83-229-1163-7.

- RADECKI, W. Normatywne ujęcie wykroczenia. *Prokuratura i Prawo*. 2003, nr 2, pp. 61-74. ISSN 1233-2577.
- RADECKI, W. *Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska*. 1. wyd. Warszawa: Difin, 2002. 302 p. ISBN 83-7251-234-5.
- RADECKI, W. *Odpowiedzialność w ochronie środowiska – tytuł VI ustawy Prawo ochrony środowiska: Komentarze do ustawy Prawo ochrony środowiska*. 1. wyd. Wrocław: Prawo Ochrony Środowiska, 2002. 146 p. ISBN 83-915555-1-8.
- RADECKI, W. Pojęcie i rodzaje odpowiedzialności prawnej. *Służba MO*. 1982, vol. 26, nr 3, pp. 361-383.
- RAJKOWSKI, R. *Prawo karno-administracyjne Polski Ludowej: Zarys części ogólnej i postępowania*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1955. 271 p.
- RAMS, M. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2009 r. (I KZP 30/08). *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 2009, vol. 13, nr 2, pp. 71-86. ISSN 1506-1817.
- RAPPAPORT, E. S. Zagadnienie kodyfikacji wykroczeń w ustawodawstwie polskim. *Gazeta Sądowa Warszawska*. 1929, vol. 57, nr 6, p. 4 and following.
- Resolution of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. I KZP 30/08 [2009-03-03]*. OSNKW 2009, no. 4, item 26.
- SKUPIŃSKI, J. and J. SZUMSKI. Problemy kodyfikacji prawa wykroczeń. *Państwo i Prawo*. 1998, vol. 53, nr 9-10, pp. 184-200. ISSN 0031-0980.
- SKUPIŃSKI, J. Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych na tle polskiej ustawy z dnia 28 października 2002 roku (próba zarysu problematyki). In: M. PŁACHTA, ed. *Aktualne problemy prawa i procesu karnego: Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu*. 1. wyd. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2003, pp. 365-375. Gdańskie Studia Prawnicze, nr 11. ISSN 1734-5669.
- STAHL, M. Wprowadzenie: Sankcje administracyjne – problemy węzłowe. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, pp. 17-30. ISBN 978-83-264-1485-5.

- STEFANAŃSKA, B. J. Prawne i społeczne skutki skazania [część druga]. *Wojskowy Przegląd Prawniczy*. 2008, vol. 81, nr 2, pp. 58-72. ISSN 0137-7272.
- STEFANAŃSKA, B. J. Prawne i społeczne skutki skazania [część pierwsza]. *Wojskowy Przegląd Prawniczy*. 2008, vol. 81, nr 1, pp. 86-100. ISSN 0137-7272.
- STEFANAŃSKA, B. J. *Zatarcie skazania*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. 421 p. ISBN 978-83-264-4507-1.
- STĘPKOWSKI, A. *Zasada proporcjonalności w europejskiej kulturze prawnej: Sądowa kontrola władzy dyskrecyjnej w nowoczesnej Europie*. 1. wyd. Warszawa: Liber, 2010. 458 p. ISBN 978-83-7206-167-6.
- SZALEWSKA, M. Współzależność sankcji karnych i administracyjnych w przepisach regulujących zasady ruchu drogowego. In: M. STAHL, R. LEWICKA and M. LEWICKI, eds. *Sankcje administracyjne: Blaski i cienie*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011, pp. 86-108. ISBN 978-83-264-1485-5.
- SZCZEPAŃSKI, J. *Elementarne pojęcia socjologii*. 3. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1972. 553 p.
- SZUMIŁO-KULCZYCKA, D. *Prawo administracyjno-karne*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2004. 347 p. ISBN 83-7333-407-6.
- SZYDŁO, M. Charakter i struktura prawna administracyjnych kar pieniężnych. *Studia Prawnicze*. 2003, nr 4, pp. 123-150. ISSN 0039-3312.
- ŚMIAŁOWSKI, J. Pojęcie i analiza sankcji prawnej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego: Prace Prawnicze*. 1962, nr 9, pp. 263-283. ISSN 1689-7080.
- ŚMIAŁOWSKI, J. Zagadnienie przymusu w prawie a struktura normy prawnej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego: Prace Prawnicze*. 1961, nr 8, pp. 77-123. ISSN 1689-7080.
- ŚWIDA, W. *Prawo karne*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978. 729 p.
- UTRAT-MILECKI, J. *Podstawy penologii: Teoria kary*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2006. 368 p. ISBN 83-235-0256-0.

- WALASZEK-PYZIOŁ, A. Zasada proporcjonalności w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*. 1995, nr 1, pp. 14-23. ISSN 0137-5490.
- WARYLEWSKI, J. *Prawo karne: Część ogólna*. 1. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2004. 448 p. ISBN 83-7334-375-X.
- WINCENCIAK, M. *Sankcje w prawie administracyjnym i procedura ich wymierzania*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008. 285 p. ISBN 978-83-7526-924-6.
- WOJCIECHOWSKI, B. *Interkulturowe prawo karne: Filozoficzne podstawy karania w wielokulturowych społeczeństwach demokratycznych*. 1. wyd. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009. 448 p. ISBN 978-83-7611-285-5.
- WOJTYCZEK, K. *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 1999. 295 p. ISBN 83-88114-09-3.
- WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności jako granica prawa karania. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 1999, nr 2, pp. 33-52. ISSN 1506-1817.
- WOJTYCZEK, K. Zasada proporcjonalności. In: B. BANASZAK and A. PREISNER, eds. *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2002, pp. 667-692. ISBN 83-7110-173-2.
- WOLTER, W. O stopniowaniu społecznego niebezpieczeństwa czynu karalnego. *Krakowskie Studia Prawnicze*. 1970, nr 3, pp. 109-141. ISSN 0023-4478.
- WOLTER, W. *Zarys systemu prawa karnego: Część ogólna: Tom I*. 1. wyd. Kraków: Leon Frommer, 1933. 274 p.
- WRÓBEL, W. and A. ZOLL. *Polskie prawo karne: Część ogólna*. 1. wyd. Kraków: Znak, 2010. 606 p. ISBN 978-83-240-1351-7.
- WRÓBEL, W. Pojęcie „dobra prawnego” w wykładni przepisów prawa karnego. In: Ł. POHL, ed. *Aktualne problemy prawa karnego: Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarcza*. 1. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2009, pp. 619-631. ISBN 978-83-232-2029-9.
- WRÓBLEWSKI, B. *Penologia: Socjologia kar: Tom I*. 1. wyd. Wilno: [s.n.], 1926. 272 p.

- WRÓBLEWSKI, B. *Zarys polityki karnej*. 1. wyd. Wilno: [s.n.], 1928. 110 p.
- WYRZYKOWSKI, M. and M. ZIÓŁKOWSKI. Sankcje administracyjne w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. In: R. HAUSER, Z. NIEWIADOMSKI and A. WRÓBEL. *System Prawa Administracyjnego: Konstytucyjne podstawy funkcjonowania administracji publicznej: Tom II*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2012, pp. 361-378. ISBN 978-83-255-2031-1.
- ZABOROWSKI, J. Uwagi na temat konstytucyjności kar administracyjnych. In: J. DOBKOWSKI, ed. *Problemy współczesnego ustrojoznawstwa: Księga jubileuszowa Profesora Bronisława Jastrzębskiego*. 1. wyd. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2007, p. 414 and following. ISBN 978-83-7299-520-9.
- ZAKOLSKA, J. *Zasada proporcjonalności w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2008. 275 p. ISBN 978-83-7059-867-9.
- ZAKRZEWSKI, P. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2009 r. (I KZP 30/08). *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*. 2009, vol. 13, nr 2, pp. 149-165. ISSN 1506-1817.
- ZAŁEWSKI, W. O pojmowaniu sprawiedliwości w prawie karnym. *Gdańskie Studia Prawnicze*. 2005, nr 14, pp. 1103-1116. ISSN 1734-5669.
- ZAWŁOCKI, R. Przeciw karze dożywotniego pozbawienia wolności w polskim prawie karnym. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. 1996, vol. 58, nr 2, pp. 105-121. ISSN 0035-9629.
- ZOLL, A. ed. *Kodeks karny: Część ogólna: Komentarz do art. 1 – 116 k.k.: Tom I*. 2. wyd. Kraków: Zakamycze, 2004. 1514 p. ISBN 83-7333-401-7.
- ZOLL, A. O normie prawnej z punktu widzenia prawa karnego. *Krakowskie Studia Prawnicze*. 1990, nr 23, pp. 69-95. ISSN 0023-4478.
- ZOLL, A. Zasady prawa karnego w projekcie konstytucji. *Państwo i Prawo*. 1997, vol. 52, nr 3, pp. 72-78. ISSN 0031-0980.
- ŻÓŁTEK, S. *Prawo karne gospodarcze w aspekcie zasady subsydiarności*. 1. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2009. 386 p. ISBN 978-83-7601-504-0.

Renata Pawlik, Ph.D.

Faculty of Law, Administration and International Relations
Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University
Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1
30-705 Kraków
Poland
rpawlik@afm.edu.pl

Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov a environmentálne hrozby

The United Nations Security Council and Environmental Threats

Kristián Blaškovič

Abstract: *The end of the Cold War caused the appearance or upsurge of many non-traditional threats to international peace and security. Among these so-called soft threats are spread of diseases, organized crime, and environmental degradation. All of them have affected the concept of human security – that is the security of human beings. Especially the climate change is considered as a threat which may have huge impact on international peace and security, as it acts as a threat multiplier and, therefore, it begins to be debated at the United Nations Security Council. However, States are split and, therefore, these debates are so far fruitless. The aim of this study is to analyse security impacts of climate change and to offer some options on how the Security Council can deal with them. The paper is future-oriented and shows which threats are able to be solved by this organ and, at the same time, it points at the shortcomings of other publications which tried to deal with the link between environment and the United Nations Security Council.*

Key Words: *United Nations Security Council; Environment; Climate Changes; Environmental Threats; Security; Sanctions; Human Security.*

Abstrakt: *Koniec studenej vojny so sebou priniesol vznik alebo rozmach mnohých netradičných hrozieb pre medzinárodný mier a bezpečnosť. Patria medzi tzv. soft threats – šírenie chorôb, organizovaného zločinu či zhoršovanie životného prostredia. Všetky z nich sa dotýkajú konceptu tzv. human security, teda bezpečnosti človeka. Predovšetkým zmena klímy sa považuje za hrozbu, ktorá môže mať veľký dopad na medzinárodný mier a bezpečnosť, keďže pôsobí ako násobiteľ hrozieb, a preto sa o nej začína debatovať aj v Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov. Uvedené debaty však v dôsledku rozpoltenosti štátov doteraz nikam neviedli. Cieľom predloženej štúdie je analyzovať bezpečnostné dopady klimatických zmien a ponúknuť niekoľko možností, ako by k nim Bezpečnostná rada mohla pristupovať. Príspevok je orientovaný do budúcnosti a ukazuje, kto-*

ré hrozby sú vhodné na riešenie pred uvedeným orgánom, a zároveň poukazujú aj na nedostatky doterajších publikácií, ktoré sa venovali otázke vzťahu životného prostredia a Bezpečnostnej rady.

KLúčové slová: Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov; životné prostredie; klimatické zmeny; environmentálne hrozby; bezpečnosť; sankcie; human security.

Úvod

Zmeny životného prostredia, ktorých sme v posledných dekádach svedkami, citeľne ovplyvňujú kvalitu nášho života v mnohovrstvových podobách. Pravdepodobne najviac vnímané sa stali zmeny klímy, ktoré v našom geografickom regióne spôsobujú zvyšovanie teploty ovzdušia, dlhšie suchá či ničivejšie búrky a teplejšie zimy. Znečisťovanie životného prostredia má zároveň aj výrazný vplyv na naše zdravie. Pokiaľ sa pozrieme mimo geografický región Európy, môžeme vidieť, že zmeny životného prostredia majú aj výrazne väčšie dopady, než aké pociťujeme my, a niekedy so sebou prinášajú aj bezpečnostné následky. O mnohých z nich je možné predpokladať, že sa skôr či neskôr dostanú aj na rokovania Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov (ďalej len „Bezpečnostná rada“). A hoci to nie sú klasické hrozby pre medzinárodnú bezpečnosť, na aké sme zvyknutí, predsa len môžu mať citeľné účinky na bezpečnosť štátov a ich obyvateľov.

Pre Bezpečnostnú radu uvedená téma nepredstavuje úplnú novinku, nakoľko pri bližšom pohľade na jej súčasnú agendu môžeme vidieť, že sa začala zaoberať aj netradičnými hrozbami, ktoré sa dotýkajú oblasti *human security* (šírenie vírusu HIV, hladu, a podobne). Do tejto oblasti nepochybne patria aj zmeny životného prostredia, ktoré závažným spôsobom ovplyvňujú životy jednotlivcov i celých skupín v rôznych kútoch Zeme. Preto je nepochybné, že vedecké preskúmanie dopadov zmien životného prostredia na bezpečnosť má svoj význam. Z uvedeného dôvodu je cieľom predloženej štúdie charakterizovať tie zmeny životného prostredia, na ktoré Bezpečnostná rada pravdepodobne bude musieť reagovať, a zároveň tiež identifikovať prostriedky, ktoré pravdepodobne aplikuje pri riešení takýchto otázok. Výskumná otázka je stanovená nasledovne: ktoré zmeny životného prostredia sú z pohľadu medzinárodnej bezpečnosti natoľko vážne, aby sa nimi zaoberala Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov? V procese dekomponovania vymedzenej výskumnej otázky je možné stanoviť aj nasledovné podotázky: Ako dote-

raz pristupovala Bezpečnostná rada k environmentálnym hrozbám? Akými prostriedkami bude Bezpečnostná rada pristupovať k riešeniu environmentálnych hrozieb v budúcnosti?

Predkladaný príspevok je prípadovou štúdiou, ktorá sa snaží identifikovať také zmeny životného prostredia, ktoré môžu mať najväčší vplyv na medzinárodný mier a bezpečnosť. Keďže je svojím charakterom orientovaný *pro futuro*, je to štúdia, ktorá sa snaží o prognózovanie na pravdepodobnostnom základe, a to vymedzením tých environmentálnych hrozieb, ktoré podľa všetkého budú mať najväčší dopad na medzinárodný mier a bezpečnosť.¹ Vynecháva hrozby, ktoré majú len malý alebo žiadny bezpečnostný vplyv, nakoľko takým sa Bezpečnostná rada venovať nebude. Zároveň prihliada na jej doterajšiu prax a snaží sa tak predvídať jej budúce postoje a spôsoby riešenia predmetných problémov. Bezpečnostná rada je totiž na jednej strane pružná (začína sa venovať otázkam bezpečnostných hrozieb, ktoré predtým ignorovala), avšak, na druhej strane, má len určité, Chartou stanovené možnosti ich riešenia. Hoci je riešenie environmentálnych problémov zo strany Bezpečnostnej rady stále iba „v plienkach“, mnohé z nich, ktoré sú už dnes viditeľné, budú mať v budúcnosti ešte väčšie dopady. Z násobenie ich účinku preto môže vyvolať také závažné dôsledky pre medzinárodnú bezpečnosť, že sa im Bezpečnostná rada bude musieť venovať, aj keď možno iba nepriamo.

Uvedený príspevok je venovaný ako pocta človeku mimoriadnych kvalít, pedagógovi a výnimočnému kolegovi docentovi JUDr. Jurajovi Jankuvovi, PhD., pri príležitosti jeho životného jubilea – 50. narodenín.

Súčasná hrozba pre medzinárodný mier a bezpečnosť

Súčasná hrozba pre medzinárodný mier a bezpečnosť môžu mať rôzne podoby, a zároveň je potrebné poznamenať, že nie sú totožné s hrozbami minulých období. Je nespochybniteľným faktom, že v čase koncipovania Charty jej tvorcovia nemali, a ani nemohli mať predstavu o tom, ako bude

¹ Zároveň je však potrebné poznamenať, že, keďže má štúdia prognostický charakter, nie je možné ju považovať za absolútne presnú. Platí o nej to isté, čo o klimatických zmenách: „Akákoľvek analýza klimatických zmien a ich dopadov, vrátane možných bezpečnostných následkov, musí počítat s neistotou.“ Para. 7. *Report on Climate Change and Its Possible Security Implications No. 64/350* [2009-09-11] [online]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, 2009, UN Doc. A/64/350, s. 5 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/509/46/PDF/N0950946.pdf?OpenElement>.

svet vyzerat' o niekoľko desaťročí neskôr. Najväčšou a najvýznamnejšou hrozbou boli medzinárodné ozbrojené konflikty, čo sa jasne odráža aj v znení tohto dokumentu. Svet po roku 1945 sa však zmenil a vnútroštátne ozbrojené konflikty postupne prevýšili počet a intenzitu tých medzinárodných. Okrem toho sa objavili aj nové hrozby, pričom referenčným objektom² sa postupne stali nielen štáty, ale napríklad aj jednotlivci. V súčasnosti môžeme konštatovať, že hrozby pre bezpečnosť získali nové formy, a rovnako sa rozrástla kategória „ohrozených entít“. Svet vo svojom dejinnom vývoji vstúpil do nového obdobia, ktorému dali vedci pomenovanie „anthropocene“, čo značí vývojové štádium Zeme, v ktorom sú atmosférické, geologické, hydrologické, biosférické a iné procesy ovplyvňované činnosťou človeka.³ Uvedená činnosť v mnohom ovplyvnila tiež podobu súčasných bezpečnostných hrozieb. Zároveň s tým je potrebné konštatovať, že sa zmenila nielen ich povaha, ale aj dôležitosť, pričom Generálny tajomník Organizácie Spojených národov (a ním zostavený Panel pre hrozby, výzvy a zmeny) identifikoval tieto najdôležitejšie hrozby pre bezpečnosť:⁴

- chudoba, infekčné choroby a zmeny životného prostredia;
- konflikty medzi štátmi a vnútri nich;
- šírenie zbraní hromadného ničenia;
- terorizmus;
- nadnárodný organizovaný zločin.

Za povšimnutie stojí, že chudoba, infekčné choroby a zmeny životného prostredia sú uvedené na prvom mieste. Môžeme teda vidieť, že klasické vojenské hrozby pre bezpečnosť štátov už nie sú na prvom mieste, a zároveň tiež to, že zmeny životného prostredia majú výrazne väčší priamy dopad na bezpečnosť jednotlivcov, ako na bezpečnosť štátov (v tomto prípade je dopad väčšinou nepriamy).⁵ Venovať pozornosť

² Uvedený pojem je definovaný ako entita, ktorá je existenčne ohrozená a ktorá si môže legitímne nárokovať nárok na prežitie. BUZAN, B., O. WÆVER a J. de WILDE. *Security: A New Framework for Analysis*. 1st ed. Boulder, Colo.; London: Lynne Rienner Publishers, 1998, s. 36. ISBN 1-55587-784-2.

³ Bližšie pozri Welcome. In: *Welcome to the Anthropocene* [online]. 2016 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <http://anthropocene.info/index.php>.

⁴ Bližšie pozri *A More Secure World: Our Shared Responsibility: Report of the Secretary-General's High-level Panel on Threats, Challenges and Change* [online]. 1st ed. New York: United Nations, 2004, s. 21-55 [cit. 2016-08-18]. ISBN 92-1-100958-8. Dostupné na: http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf.

⁵ Výnimku predstavujú len niektoré ostrovné štáty, ktoré sa vplyvom zvyšujúcej sa hladiny oceánov potápajú, a tak sú priamo vystavené bezprostrednej existenčnej hrozbe.

všetkým uvedeným hrozbám by presahovalo rozsah predloženej štúdie, a preto bude v jej stredobode iba problematika zmien životného prostredia.

Zmeny životného prostredia a Bezpečnostná rada

Zmeny životného prostredia, ktorých sme svedkami v posledných dekádach, v rôznej miere ovplyvňujú politické, ekonomické a spoločenské pomery vo všetkých štátoch sveta. Medzi pravdepodobne najviac postihnuté patria štáty afrického kontinentu (v dôsledku sucha), pričom však priamej existenčnej hrozbe čelia niektoré ostrovy (Maldivy, Seychely, Šalamúnove ostrovy, Tuvalu a iné), ktoré v dôsledku zvyšujúcej sa hladiny oceánov môžu stratiť celé svoje územie a z ich obyvateľstva sa tak stanú bezdomovci v právnom zmysle slova. S tým priamo súvisí ďalšia hrozba prejavujúca sa vo forme migračných vln, pričom pre osoby opúšťajúce svoje domovy v dôsledku rôznych zmien životného prostredia sa vžil pojem „environmentálni utečenci“.⁶ Tí môžu pre prijímajúce krajiny v niektorých prípadoch znamenať nielen humanitárnu záťaž, ale aj vážnu sociálnu hrozbu pre identitu domáceho obyvateľstva. Môžeme teda vidieť, že zmeny životného prostredia majú nielen politické, ekonomické či spoločenské následky, ale v niektorých prípadoch predstavujú aj bezpečnostnú hrozbu.

Keďže zmeny životného prostredia nie sú spôsobené jediným štátom, ani riešenie z toho vyvstávajúcich problémov nespočíva len na „pleciach“ jedinej krajiny, a preto sa v tejto sfére výrazne prejavuje fenomén interdependencie, čiže vzájomnej závislosti a previazanosti všetkých krajín pri riešení uvedených problémov. Z toho vyplýva, že riešenie si vyžaduje nadštátne fóra. Zmeny životného prostredia a právny rámec ich riešenia sa väčšinou prerokúvajú v rámci Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov (ďalej len „Valné zhromaždenie“) alebo na jeho podnet zvolaných medzinárodných konferencií. Ako však už bolo vyššie načrtnuté, environmentálne zmeny so sebou niekedy prinášajú tiež také bezpečnostné hrozby, ktoré ani uvedené fóra nie sú schopné riešiť alebo na to nemajú právne možnosti. Tým sa otvára priestor pre pôsobenie Bezpečnostnej rady.

⁶ Bližšie pozri *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future* No. 42/427 [1987-06-16] [online]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, 1987, UN Doc. A/42/427, s. 240 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>.

Hoci o tom existujú pochybnosti,⁷ nazdávame sa, že spojenie degradácie životného prostredia s bezpečnostnými hrozbami priamo zakladá právomoc Bezpečnostnej rady venovať sa uvedeným témam. Právny rámec na to jej poskytuje Charta, ktorá zveruje tomuto orgánu hlavnú zodpovednosť za zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti.⁸ Uvedené ustanovenie vytvára z Bezpečnostnej rady v podstate jediný orgán, ktorý v sebe centralizuje možnosť uplatnenia opatrení s použitím ozbrojenej sily (čl. 42 Charty) a v globálnom rozsahu tiež možnosť nasadenia sankčných prostriedkov hospodárskeho charakteru (čl. 41 Charty). A keďže všetky členské štáty Organizácie Spojených národov vstupom do tejto organizácie na ňu delegovali právomoc rozhodovať o otázkach medzinárodného mieru a bezpečnosti, stali sa zároveň aj povinné vykonať všetky jej opatrenia, pokiaľ boli prijaté na základe Kapitoly VII Charty.⁹ Samotný článok 24 ods. 1 je podľa nášho názoru potrebné vnímať v širších súvislostiach – zakotvuje totiž splnomocnenie na prijatie vhodných opatrení a ešte pred ich aplikáciou aj možnosť rozhodovať o tom, či daná situácia je natoľko závažná, aby sa jej vôbec venovala.

Charta poskytuje Bezpečnostnej rade dostatočný právny základ pre riešenie akejkoľvek (aj environmentálnej) situácie, pokiaľ má bezpečnostné následky, zároveň je však potrebné dodať, že právnu limitáciu tejto jej voľnosti nájdeme v čl. 2 ods. 7 Charty, ktorá zakotvuje zásadu zákazu zasahovania do vnútorných záležitostí iných štátov. Preto, aby mohla konať, účinky degradácie životného prostredia musia presahovať hranice jedného štátu.¹⁰ Možnosť rozhodovať o tom, či je daná situácia dostatočne závažná, v podstate znamená, že rozhodovanie o povahe predmetnej hrozby je výlučne vnútornou politickou záležitosťou tohto orgánu. Impulz na diskusiu o takejto téme môže prísť od Valného zhromaždenia, Generálneho tajomníka, členského, ale aj nečlenského štátu,¹¹ alebo aj od člena Bezpečnostnej rady. Ani v jednom prípade však nie je zaručená vyššia ochota venovať sa takýmto témam; uvedené rozhodovanie totiž

⁷ Bližšie sú predstavené v druhej časti našej štúdie.

⁸ Bližšie pozri čl. 24 ods. 1. *Charta Organizácie Spojených národov*.

⁹ Bližšie pozri čl. 25. *Charta Organizácie Spojených národov*.

¹⁰ Ako Linda A. Malone uvádza: „Environmentálne katastrofy s cezhraničným dopadom, strata kľúčových celosvetových zdrojov alebo konania porušujúce medzinárodné environmentálne právo už viac nie je možné považovať za záležitosť vnútornej jurisdikcie (štátov – pozn. autora tejto štúdie).“ MALONE, L. A. “Green Helmets”: A Conceptual Framework for Security Council Authority in Environmental Emergencies. *Michigan Journal of International Law*. 1996, vol. 17, no. 2, s. 535. ISSN 1052-2867.

¹¹ Bližšie pozri čl. 11 ods. 3, čl. 35 ods. 1 a 2, čl. 99. *Charta Organizácie Spojených národov*.

môže stroskotat' na neochote stáleho člena alebo väčšieho počtu nestálych členov.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že impulz na posudzovanie (nielen) environmentálnych hrozieb má politický, nie právny charakter, čo v praxi znamená, že neexistuje právny nárok (a teda ani povinnosť zo strany Bezpečnostnej rady) na prerokovanie uvedených otázok. Zreteľne to môžeme vidieť na znení rôznych dohovorov týkajúcich sa ochrany životného prostredia (alebo jeho konkrétnej zložky). Tak napríklad Parížsky dohovor z roku 2015 vôbec neobsahuje zmienku o tom, že prípadmi jeho porušenia by sa mala zaoberať Bezpečnostná rada (na druhej strane to ale ani výslovne nezakazuje).¹² Príkladom opačnej situácie je Dohovor o zákaze vojenského alebo akéhokoľvek iného nepriateľského použitia prostriedkov meniacich životné prostredie (tzv. ENMOD), ktorý obsahuje výslovnú zmienku o tom, že podozrenia z porušenia jeho ustanovení sa môžu hlásiť Bezpečnostnej rade.¹³ V porovnaní s ostatnými medzinárodnými zmluvami zameranými na ochranu životného prostredia tu však vystáva jedna dôležitá špecifická črta – Dohovor počíta s prostriedkami meniacimi životné prostredie na vojenské účely; zmena životného prostredia tu teda vystupuje ako cielená vojenská aktivita, nie ako „vedľajší produkt“ ľudskej výrobnnej činnosti. Aj v tomto prípade však platí, že neexistuje právny nárok na prerokovanie danej situácie pred Bezpečnostnou radou ani povinnosť jej sankčného pôsobenia.

Ešte pred pokračovaním v ďalšom výklade je potrebné zamyslieť sa nad tým, čo vlastne znamená pojem *závažná environmentálna hrozba*, ktorej existencia môže založiť právomoc Bezpečnostnej rady. Podľa nášho názoru je to hrozba, ktorá vykazuje nasledujúce znaky:

- ✚ účinky zmien životného prostredia presahujú hranice jedného štátu;
- ✚ rýchla a účinná náprava nie je možná alebo je mimoriadne ťažko a nákladne realizovateľná;
- ✚ má výrazný dopad na bezpečnosť štátov alebo kvalitu života ich obyvateľov;
- ✚ hrozí, že destabilizuje celý región;
- ✚ riešenie na základe konsenzu dotknutých štátov sa nepodarilo nájsť.

¹² Bližšie pozri *Paris Agreement* [2015] [online]. New York: United Nations, 2016. 25 s. [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: https://treaties.un.org/doc/Treaties/2016/02/20160215%2006-03%20PM/Ch_XXVII-7-d.pdf.

¹³ Bližšie pozri čl. V ods. 3. *Dohovor o zákaze vojenského alebo akéhokoľvek iného nepriateľského použitia prostriedkov meniacich životné prostredie* uverejnený pod č. 77/1980 Zb.

Pokiaľ Bezpečnostná rada usúdi, že určitá situácia dosahuje uvedenú hranicu závažnosti (ide o rozhodovanie, ktoré bolo vždy politicky podfarbené), otvára sa jej možnosť na klasifikovanie danej situácie podľa čl. 39 Charty. To znamená, že Bezpečnostná rada môže degradáciu životného prostredia (a z nej vyplývajúce následky pre medzinárodný mier a bezpečnosť) pomenovať ako ohrozenie mieru, porušenie mieru či útočný čin. Z jej doterajšej praxe jasne vyplýva, že sa v posledných desaťročiach zdráha používať pojem útočný čin (navyše, predstava použitia takéhoto pojmu na degradáciu životného prostredia, kde nedochádza k nasadeniu ozbrojenej sily, je pomerne bizarná) a pojmom porušenie mieru označila len štyri situácie medzištátnych ozbrojených konfliktov. Z uvedeného je teda zrejmé, že zostala iba posledná kategória, ktorou je ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti a ktorá v doterajšej praxi Bezpečnostnej rady vykázala najväčšiu pružnosť a stala sa tak kategóriou najširšou.¹⁴ Uvedené konštatovanie nie je v praxi Bezpečnostnej rady až tak nepredstaviteľné, nakoľko sme v poslednom období svedkami toho, ako sa daný pojem postupne rozširuje, pričom zahŕňa rôzne situácie ohrozujúce *human security*. Sú to teda nielen klasické hrozby pre suverenitu štátov a bezpečnosť ich ústavného zriadenia, ale aj situácie ohrozujúce život, dôstojnosť či zdravie jednotlivcov. Demonštrujú to rezolúcie týkajúce sa žien a detí počas ozbrojených konfliktov,¹⁵ šírenie vírusu HIV,¹⁶ Eboly¹⁷ alebo debaty o potravinovej bezpečnosti v Afrike.¹⁸ Keďže degradácia životného prostredia je nepochybne jednou z hrozieb pre *human security*,¹⁹ je možné sa odôvodnene nazdávať, že ju Bezpeč-

¹⁴ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLAŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 257. ISBN 978-80-7380-559-3.

¹⁵ Pozri napríklad *Resolution No. 1261 (1999)* [Children and Armed Conflict] [1999-08-25]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1261 (1999); *Resolution No. 1820 (2008)* [Women and Peace and Security] [2008-06-19]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1820 (2008); a iné.

¹⁶ Bližšie pozri *Resolution No. 1308 (2000)* [HIV/AIDS and International Peacekeeping Operations] [2000-07-17]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1308 (2000).

¹⁷ Bližšie pozri *Resolution No. 2177 (2014)* [Peace and Security in Africa] [2014-09-18]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/2177 (2014).

¹⁸ Bližšie pozri *Meeting No. 5220* [Peace and Security – Africa's Food Crisis] [2005-06-30]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.5220.

¹⁹ Pozri napríklad *Human Security in Theory and Practice: An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security* [online]. New York: United Nations, Human Security Unit, 2009, s. 6 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/human_security_in_

nostná rada začne ponímať ako ďalšie ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Ako z vyššie uvedených skutočností vyplýva, Bezpečnostná rada by mala pri posudzovaní otázok degradácie životného prostredia a odozvy na ne aplikovať zásadu nevyhnutnosti, čo predovšetkým znamená, že by mala reagovať len na hrozby s potenciálom najväčších dopadov na bezpečnosť (či už štátov alebo obyvateľstva) a len vtedy, keď možnosť spolupráce štátov zlyhá. S prihliadnutím na špecifický charakter tohto orgánu je preto potrebné konštatovať, že Bezpečnostná rada by mala vystupovať ako orgán *ultima ratio*.

Tým sa naše úvahy dostávajú k otázke, akými prostriedkami dokáže Bezpečnostná rada regulovať sféru medzinárodného mieru a bezpečnosti a ktoré z nich sú analogicky využiteľné i v prípade environmentálnych hrozieb. V zásade má k dispozícii niekoľko možných nástrojov:

- a) rozmiestnenie mierových misií;
- b) prijatie predbežných opatrení podľa čl. 40 Charty;
- c) aplikovanie sankcií bez použitia ozbrojenej sily podľa čl. 41 Charty;
- d) schválenie opatrení s použitím ozbrojenej sily podľa čl. 42 Charty.

V hypotetickej rovine je žiaduce preskúmať, ktoré z uvedených prostriedkov by boli vhodné na nasadenie v prípadoch degradácie životného prostredia a s tým spojených bezpečnostných hrozieb. Je nepochybné, že Bezpečnostná rada by pri posudzovaní takýchto opatrení mala, podobne ako v prípade klasických hrozieb pre medzinárodný mier a bezpečnosť, postupovať na základe zásady proporcionality. Uvedená otázka bude bližšie preskúmaná v inej časti tejto štúdie.

Najväznejšie environmentálne hrozby pre medzinárodnú bezpečnosť

Zmeny životného prostredia môžu mať rôznu podobu, a tak môžu aj v rôznej miere vplývať na medzinárodnú bezpečnosť. Pokiaľ budeme kritériá závažnosti uvedené v časti 1.1 považovať za filter, dokážeme pomocou neho vybrať hypoteticky najdôležitejšie hrozby a oddeliť ich tak od (z pohľadu tejto štúdie) menej dôležitých hrozieb, v prípade ktorých nie je potrebné, aby sa nimi zaoberala Bezpečnostná rada. Tak napríklad vyhubenie určitého konkrétneho druhu živočícha alebo zmiznutie zákonom chránenej rastliny nie je situáciou, ktorá by reálne ohrozovala medzinárodný mier a bezpečnosť (aj keď nepochybne má vplyv na potravinový

theory_and_practice_english.pdf; ako aj HAMPSON, F. O. Human Security. In: P. D. WILLIAMS, ed. *Security Studies: An Introduction*. 2nd ed. Abingdon; New York: Routledge, 2013, s. 281. ISBN 978-0-415-78281-4.

reťazec a biodiverzitu). To isté môžeme konštatovať tiež napríklad o znečisťovaní morí, či dokonca aj o nehodách jadrových zariadení (Černobyl', Fukušima). Hoci všetky z nich majú aspoň miestny alebo regionálny význam, väčšinou je možné ich následky odstrániť na základe medzinárodnej spolupráce a žiadna z nich neohrozuje medzinárodný mier a bezpečnosť. Z daného dôvodu im v nasledujúcom texte nebudeme venovať pozornosť; namiesto toho sa zameriame na *zmeny klímy*, a predovšetkým na jej následky, ktoré sa profilujú ako najvážnejšia environmentálna hrozba. Klimatické zmeny totiž spĺňajú podmienku globálneho rozsahu, závažných, a niekedy možno nezvratných následkov, potreby širokej medzinárodnej kooperácie (ktorá naráža na neochotu niektorých štátov) a majú značný vplyv na medzinárodný mier a bezpečnosť. Pre lepšie pochopenie toho, prečo sú klimatické zmeny tak významnou bezpečnostnou hrozbou, je potrebné zamyslieť sa práve nad ich následkami:

- ✚ nárast hladiny oceánov spôsobujúci, že nízko položené ostrovy zmiznú pod hladinou;
- ✚ roztápanie arktických ľadovcov umožňujúce prístup k nerastným surovinám, čo môže viesť k sporom o hranice pevninských plýtcín a výlučných ekonomických zón;
- ✚ vysychanie zdrojov pitnej vody a dezertifikácia spôsobujúca degradáciu ornej pôdy, čo môže mať za následok konflikty o uvedené zdroje, nárast počtu hladujúcich, chorých a masovú migráciu obyvateľstva z najviac postihnutých krajín;
- ✚ prívalové dažde s ničivými dôsledkami na materiálne statky, čo môže rovnako viesť k masovej migrácii; vyhľadované obyvateľstvo je zraniteľnejšie z pohľadu niektorých infekčných ochorení;
- ✚ nárast teploty v jednotlivých klimatických pásmach spôsobujúci výskyt tropických chorôb a ich prenášačov aj na takých miestach, kde sa predtým nevyskytovali (malária, horúčka dengue).

Uvedený výpočet obsahuje iba niektoré bezpečnostné hrozby, z ktorých nie všetky sú vhodné na to, aby ich riešila Bezpečnostná rada.²⁰ Význam tohto výpočtu sa prejavuje v tom, že umožňuje prvotné pochopenie problematiky – demonštruje, ako klimatické zmeny pôsobia na bezpečnosť, pričom môžu mať rôzne formy. Najhoršia nie je zvyšujúca sa teplota, ale z toho vyplývajúce dôsledky, a preto sú klimatické zmeny

²⁰ Zistenie, ktoré sú na to „vhodné“, sa nachádza v poslednej časti štúdie.

označované za *násobiteľ'a hrozieb* (angl. *threat multiplier*).²¹ Umocňujú následky už existujúcich problémov, a popritom spôsobujú tiež vznik nových hrozieb (spoločenského, hospodárskeho, iného charakteru).²² Nesmieme však zabúdať ani na to, že následky uvedených klimatických zmien sa vždy viacej dotýkajú chudobných rozvojových krajín na juhu, ako bohatších rozvinutých štátov na severe. Južné štáty majú totiž v dôsledku svojich obmedzených zdrojov menšiu schopnosť prispôbiť sa zmeneným podmienkam, čo sa jasne ukázalo na príklade dopadu klimatických zmien na dostupnosť potravín v Afrike. Nakoľko sucho spôsobuje nedostatok pitnej vody a znižuje množstvo vyprodukovaných potravín, dochádza k hladovaniu miestneho obyvateľ'stva. To, keďže je chudobné, nemá prostriedky na nákup potravín, preto má v snahe o prežitie len dve možnosti – spoľahnúť sa na humanitárnu pomoc (ktorá navyše v niektorých nestabilných štátoch môže byť predmetom lúpenia zo strany miestnych warlordov) alebo emigrovať. Ak sa migrujúce obyvateľ'stvo usadí v susedných krajinách, vytvára to na ne značný tlak, aby sa o týchto utečencov postarali a predišli tak humanitárnej katastrofe. Tým sú ale samotné hostiteľ'ské štáty ochudobňované – svoje zdroje musia prerozdeľovať medzi viac ľudí, čím sa vytvára sociálne napätie. Bez adekvátnej vonkajšej pomoci tak po istom čase môžu podmienky v host'ujúcich krajinách pripomínať tie, ktoré panovali v domovskom štáte utečencov.

²¹ Uvedený pojem používa nielen spoločenská veda a politika, ale aj experti na oblasť klimatických zmien (bližšie pozri vystúpenie Achima Steinera, niekdajšieho výkonného riaditeľa UNEP, pred Bezpečnostnou radou: *Meeting No. 6587* [Maintenance of International Peace and Security] [2011-07-20]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.6587). Trina Ng použila pojem „kaskádový efekt“, ktorý rovnako dobre vystihuje podstatu klimatických zmien. NG, T. *Safeguarding Peace and Security in Our Warming World: A Role for the Security Council*. *Journal of Conflict & Security Law*. 2010, vol. 15, no. 2, s. 283. ISSN 1467-7954.

²² Lapidárne to vyjadril António Guterres, keď povedal: „Klimatické zmeny nie sú nezávislou premennou, fenoménom skúmateľ'ným v izolácii od mnohých iných hospodárskych, sociálnych, politických a ekologických procesov, ktoré určujú úroveň ľudskej bezpečnosti v rozdielnych častiach sveta. [...] mali by sme komplexnejšie pristupovať k spôsobu, ako globálne otepľovanie, stúpajúce hladiny mora, zmeny počasia a iné prejavy klimatických zmien vzájomne pôsobia a posilňujú ostatné globálne nerovnosti, čím vyvolávajú vznik veľmi významných príčin nestability, konfliktu a vysídlenia.“ Bližšie pozri *Meeting No. 6668* [Maintenance of International Peace and Security] [2011-11-23]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.6668.

Konceptualizácia environmentálnych hrozieb zo strany Bezpečnostnej rady

Zmeny životného prostredia alebo jeho poškodzovanie nie sú pre Bezpečnostnú radu novými témami, hoci je žiaduce poznamenať, že nepredstavujú stredobod jej záujmu. Účelom nasledujúcej časti je ukázať, akým spôsobom Bezpečnostná rada v nedávnej minulosti konceptualizovala predmetnú problematiku.

Prístupy po skončení Studenej vojny

Prvý impulz k zmienke o životnom prostredí nastal v dôsledku irackej invázie do Kuvajtu. Keď v roku 1991 iracké jednotky pod tlakom koalíčných vojsk ustupovali z krajiny, aplikujúc taktiku „spálenej zeme“, zapálili väčšinu kuvajtských ropných polí. V rezolúcii S/RES/686 (1991), ktorá bola prijatá po operácii Púštna búrka, požadovala Bezpečnostná rada od Iraku, aby prijal svoju zodpovednosť podľa medzinárodného práva za akúkoľvek stratu, škodu alebo zranenie spôsobené Kuvajtu alebo tretím štátom na ich občanoch alebo spoločnostiach, ktoré boli výsledkom irackej invázie a následnej nelegálnej okupácie tohto štátu.²³ Ako je vidno, Bezpečnostná rada sa v tomto období vyjadrovala skôr iba všeobecne.

Rezolúcia S/RES/687 (1991) je v mnohých ohľadoch kľúčová, pretože, okrem iného, obsahuje podmienky prímeria, ktoré musel Irak akceptovať, ako aj zmienku o škodách na životnom prostredí Kuvajtu. Opätovne sa v nej potvrdila iracká „zodpovednosť podľa medzinárodného práva za všetku priamu stratu alebo škodu – vrátane škôd na životnom prostredí a vyčerpania prírodných zdrojov...“. Následne Bezpečnostná rada rozhodla o vytvorení špeciálneho fondu, z ktorého sa mali uvedené škody nahrádzať a príjmom ktorého bola časť ziskov plynúcich z predaja irackej ropy.²⁴

Keď sa bližšie pozrieme na uvedené rezolúcie (a osobitne na druhú z nich), môžeme si všimnúť jednu špecifickú črtu: škody na životnom prostredí nie sú totiž stredobodom týchto rezolúcií *per se*, ale iba vedľajšou, druhoradou záležitosťou, a to aj napriek tomu, že zapálenie ropných polí nebolo náhodné (pravdepodobne preto rezolúcia nespomína pojem *collateral damage*, ktorý sa vzťahuje na nezamýšľané škody a straty).

²³ Bližšie pozri ods. 2 písm. b). *Resolution No. 686 (1991)* [Iraq – Kuwait] [1991-03-02]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/686 (1991).

²⁴ Bližšie pozri ods. 16 a 18. *Resolution No. 687 (1991)* [Iraq – Kuwait] [1991-04-03]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/687 (1991).

Z toho vyplýva, že problematiku poškodzovania životného prostredia „rámuje“ politický a bezpečnostný problém okupácie Kuvajtu. Zároveň je potrebné poznamenať, že celá uvedená protiprávna situácia bola zo strany Bezpečnostnej rady označená za porušenie medzinárodného mieru a bezpečnosti,²⁵ čo sa však vzťahovalo nie na zapálenie ropných polí, ale na porušenie kuvajtskej suverenity.²⁶ Zmienka o škodách na kuvajtskom životnom prostredí bola preto iba nepriama (keďže bola spôsobená prebiehajúcim ozbrojeným konfliktom, ktorý bol primárnym predmetom záujmu Bezpečnostnej rady) a bez irackej okupácie by sa Bezpečnostná rada k požiariu ropných polí ani nevyjadrovala.²⁷ Navyše, uvedená rezolúcia rieši otázku odškodňovania, ale neobsahuje žiadnu zmienku o prevencii podobných prípadov.

Súčasná debata o environmentálnych hrozbách v Bezpečnostnej rade

Od poškodzovania životného prostredia v dôsledku ozbrojeného konfliktu je potrebné obrátiť pozornosť k problematike klimatických zmien a ich vplyvu na bezpečnosť, ktorá sa iba postupne dostáva na rokovanie Bezpečnostnej rady, pričom je tento proces iba pozvoľný a sporadický. Preto je nutné konštatovať, že otázka bezpečnostných dopadov klimatických zmien je zo strany Bezpečnostnej rady doteraz iba pomerne slabo rozpracovaná. Cestu k tomuto politickému procesu otvorila rezolúcia z roku 2005, ktorá sa týkala prevencie konfliktov, predovšetkým v Afrike. A hoci sa v nej klimatické zmeny výslovne nespomínajú, predsa len sa v nej Bezpečnostná rada vyslovila v prospech prijatia širokej stratégie prevencie konfliktov, ktorá by riešila hlavné príčiny ozbrojených konfliktov a politických a spoločenských kríz, vrátane presadzovania udržateľného rozvoja, zmiernenia chudoby, národného uzmierenia, a podobne.²⁸ Z pohľadu predloženej štúdie je kľúčová práve zmienka o udržateľnom rozvoji, pretože boj proti klimatickým zmenám a trvalo udržateľný rozvoj

²⁵ Bližšie pozri *Resolution No. 660 (1990)* [The Situation between Iraq and Kuwait] [1990-08-02]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/660 (1990).

²⁶ Z uvedeného dôvodu bolo vyššie v štúdii spomenuté, že najpravdepodobnejšie by Bezpečnostná rada označila environmentálne hrozby za ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti.

²⁷ Samozrejme, je potrebné mať na zreteli, že bez irackej invázie by k požiariu kuvajtských ropných polí ani nedošlo.

²⁸ Bližšie pozri *Resolution No. 1625 (2005)* [Threats to International Peace and Security (Security Council Summit 2005)] [2005-09-14]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1625 (2005).

predstavujú spojené nádoby.²⁹ Môžeme vidieť, že zmeny životného prostredia sa tu opäť objavujú iba nepriamo a Bezpečnostná rada predvída skôr ich následky (ktoré označuje za príčiny konfliktov).

V roku 2007 sa konala prvá otvorená debata v rámci Bezpečnostnej rady o vzťahu medzi zdrojmi, bezpečnosťou a klímou. Bola iniciovaná zo strany Veľkej Británie, ktorá ako prvá poukázala na možné bezpečnostné hrozby spôsobené klimatickými zmenami.³⁰ Tieto hrozby sú bližšie analyzované v časti 3 predloženej štúdie. Čo sa týka samotnej diskusie, nepriniesla žiadny prelomový výsledok. Bol na nej prítomný rekordný počet účastníkov (popri 15 členoch Bezpečnostnej rady ďalších 40, ktorí požiadali o možnosť zúčastniť sa bez hlasovacieho práva), čo poukazuje na skutočnosť, že si štáty uvedomili dopady klimatických zmien na vlastnú bezpečnosť a s tým súvisiacu potrebu riešenia predmetného problému. Samotná diskusia však odhalila viac rozporov, ako spoločných postojov. Hoci nikto nespochybnil následky klimatických zmien, najviac nezhôd sa týkalo dvoch otázok: spôsobilosti Bezpečnostnej rady riešiť environmentálne problémy a dopadu klimatických zmien.

V rámci prvého problému sa štáty rozdelili na dva tábory. Prvý tábor tvorili štáty, ktoré argumentovali, že Bezpečnostná rada má právomoc venovať sa uvedenej otázke, s poukázaním na skutočnosť, že následky klimatických zmien môžu mať v prípade niektorých štátov až existenčné dôsledky.³¹ Preto ani neprekvapuje, že medzi najväčších zástancov patrili hlavne nízko položené ostrovné štáty. Do druhého tábora sa zaradili štáty, ktoré síce nespochybňovali dopady klimatických zmien, ale namietali, že Bezpečnostná rada nie je vhodným fórom pre riešenie takéhoto druhu otázok a že týmto samovoľným rozšírením svojej agendy zasahuje do právomoci Valného zhromaždenia a Hospodárskej a sociálnej rady.³²

²⁹ Rozsah tejto štúdie neumožňuje detailnejší rozbor danej témy, preto iba odkážeme na publikáciu BANURI, T. a H. OPSCHOOR. *Climate Change and Sustainable Development* [online]. New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2007. 24 s. [cit. 2016-08-18]. DESA Working Paper, no. 56. Dostupné na: <http://www.un.org/esa/desa/papers/2007/wp56.2007.pdf>.

³⁰ Bližšie pozri *Letter Dated 5 April 2007 from the Permanent Representative of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the United Nations Addressed to the President of the Security Council No. 2007/186* [2007-04-05]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2007/186.

³¹ Do uvedenej skupiny patrili napríklad Maldivy, Papua Nová Guinea, Veľká Británia, Japonsko, Austrália, Mexiko, Tuvalu, Šalamúnove ostrovy, Kapverdske ostrovy, Palau.

³² Do skupiny odporcov okrem iných napríklad Čína, Kuba, Pakistan, Bangladéš, Indonézia, Filipíny, Venezuela, Sudán a viaceré africké štáty, Rusko.

Druhá otázka, vyvolávajúca nezhody, sa týkala dopadov klimatických zmien. Už spomenuté nízko položené ostrovné štáty prezentovali zvyšujúcu sa hladinu oceánov a intenzitu tropických cyklónov a búrok ako existenčnú hrozbu, kým India mala najväčšie obavy o udržanie ekonomického rozvoja a Island napríklad o topenie sa ľadovcov. Keďže „trecích plôch“ bolo medzi štátmi viac ako otázok, na ktorých sa dokázali zhodnúť, nie je veľkým prekvapením, že z uvedeného zasadnutia Bezpečnostnej rady nevzišla žiadna rezolúcia ani predsednícke vyhlásenie. Tento nejednoznačný postoj štátov je pravdepodobne hlavnou príčinou, prečo sa iné orgány Organizácie Spojených národov zaoberajú environmentálnymi zmenami viac a s väčším úspechom.

Rokom 2007 debaty v Bezpečnostnej rade o následkoch klimatických zmien neskončili, len sa na istý čas prerušili. Diskusia na túto tému bola opätovne otvorená v roku 2011; ešte pred jej bližšou charakteristikou je však žiaduce poukázať na udalosti, ktoré predchádzali novým debatám, nie však v Bezpečnostnej rade, ale vo Valnom zhromaždení. To totiž v roku 2009 prijalo rezolúciu, v ktorej uznalo *príslušnú zodpovednosť každého dotknutého orgánu* za riešenie otázok klimatických zmien. Konkrétne, hlavnú zodpovednosť Bezpečnostnej rady za zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti a zodpovednosť Valného zhromaždenia a Hospodárskej a sociálnej rady za otázky trvalo udržateľného rozvoja, vrátane klimatických zmien. Jednoducho povedané, každý orgán Organizácie Spojených národov má čo povedať k otázkam klimatických zmien, ale len v rámci svojej právomoci. Popritom vyslovila svoje hlboké znepokojenie nad škodlivými dopadmi klimatických zmien, vrátane zvyšujúcej sa hladiny oceánov, a ich možnými bezpečnostnými následkami. Osobitne dôležitý vo výslednom dokumente je fakt, že ním Valné zhromaždenie *vyzvalo relevantné orgány Organizácie Spojených národov, aby na základe svojich príslušných mandátov intenzívnejšie posudzovali a pristupovali k riešeniu klimatických zmien, vrátane ich možných bezpečnostných následkov*.³³

Keďže rezolúcia obsahuje tiež zmienku o už spomenutých debatách v Bezpečnostnej rade, odkaz uvedeného dokumentu je mimoriadne jasný: klimatické zmeny predstavujú komplexný problém, ktorý má aj svoje

³³ Bližšie pozri *Resolution No. 63/281* [Climate Change and Its Possible Security Implications] [2009-06-03]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/63/281. Okrem toho vyzvalo aj Generálneho tajomníka, aby predložil správu o možných bezpečnostných dopadoch klimatických zmien, ktorá bola citovaná už v úvode našej štúdie.

bezpečnostné dimenzie. Preto by k nemu mali pristupovať všetky orgány Organizácie Spojených národov, a to v rámci svojich kompetencií, ktoré im ustanovila Charta. Bezpečnostná rada je teda zodpovedná za bezpečnostné následky klimatických zmien, ktoré nedokáže, a ani nemôže riešiť iný orgán, pritom však nesmie zasahovať do sféry pôsobnosti iných orgánov. Valné zhromaždenie uvedeným dokumentom jednoznačne zmietlo zo stola akékoľvek námietky štátov ohľadom toho, či je Bezpečnostná rada vhodným fórom na riešenie otázok spojených s klimatickými zmenami, a otvorilo tak cestu ďalším diskusiám o ich bezpečnostných dopadoch.

Je nepochybné, že aj na základe vyššie uvedenej rezolúcie Valného zhromaždenia, ako i ochoty štátov predsedajúcich Bezpečnostnej rade, debaty o klimatických zmenách a ich následkoch pokračovali. Ďalšia diskusia bola zvolaná na podnet Nemecka ako predsedajúcej krajiny, ktoré argumentovalo, že niektoré dôsledky klimatických zmien idú nad rámec Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmenách klímy (UNFCCC),³⁴ a preto je potrebné, aby sa nimi zaoberali aj iné orgány Organizácie Spojených národov. Osobitne upozornilo na nasledujúce témy:³⁵

- ✚ zvyšujúca sa hladina oceánov a z toho vyplývajúce dôsledky v podobe utečencov a vymiznutia niektorých ostrovov;
- ✚ potravinová bezpečnosť a jej vzťah ku prebiehajúcim konfliktom (nedostatok potravín ako príčina konfliktov alebo ako ich následok, nedostatok potravín ako spúšťač sociálneho napätia).

Rovnako ako predchádzajúca, aj táto debata vyvolala široký záujem štátov. Popri nich sa do diskusie zapojil aj Achim Steiner, vtedajší výkonný riaditeľ Programu Spojených národov pre životné prostredie (UNEP), ktorý v nadväznosti na prvú diskusiu (a rozpory štátov) argumentoval, že klimatické zmeny sú reálnou hrozbou pre medzinárodný mier a bezpečnosť, a preto by sa k danej téme mala vyjadriť tiež Bezpečnostná rada. Aj napriek uvedenému vyhláseniu a predchádzajúcej rezolúcii Valného

³⁴ Bližšie pozri *Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmenách klímy*.

³⁵ Bližšie pozri *Letter Dated 1 July 2011 from the Permanent Representative of Germany to the United Nations Addressed to the Secretary-General No. 2011/408* [2011-07-01]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2011/408.

zhromaždenia však niektoré štáty naďalej zotrvali na svojom stanovisku a spochybnilí príslušnosť Bezpečnostnej rady riešiť uvedené otázky.³⁶

Nazdávame sa, že nemá veľký význam venovať sa vyhláseniam jednotlivých štátov; žiada sa však poukázať na skutočnosť, že počas zasadnutia bolo vydané predsednícke vyhlásenie týkajúce sa uvedenej témy. Bezpečnostná rada tu prevzala časť znenia rezolúcie Valného zhromaždenia 63/281, v ktorej sa konštatuje, že každý orgán Organizácie Spojených národov by v rámci svojej kompetencie mal zvažovať rôzne otázky týkajúce sa klimatických zmien, vrátane ich bezpečnostných následkov. Vyjadrila svoje znepokojenie, že možné škodlivé účinky klimatických zmien môžu z dlhodobého pohľadu zhoršiť niektoré hrozby pre medzinárodný mier a bezpečnosť, a následne vyslovila obavu z možných bezpečnostných následkov v podobe straty územia niektorých štátov, spôsobenej nárastom hladiny oceánov. V závere predmetného vyhlásenia požiadala Generálneho tajomníka, aby do svojich správ analyzujúcich kontext konfliktov zahrnul tiež informáciu, či sú klimatické zmeny ich príčinou.³⁷ V porovnaní s predchádzajúcou diskusiou z roku 2007 je úspechom, že z tohto stretnutia vzišlo predsednícke vyhlásenie; pokiaľ sa však bližšie pozrieme na jeho obsah, musíme kriticky konštatovať, že jeho význam je viac-menej iba formálny. Neobsahuje totiž žiadny záväzok zo strany Bezpečnostnej rady aktívne riešiť otázky dopadu klimatických zmien na medzinárodný mier a bezpečnosť alebo prijať akékoľvek opatrenia. Bezpečnostná rada odcitovala časť rezolúcie prijatej Valným zhromaždením a vyjadrila svoje znepokojenie nad rastom hladiny oceánov, čo by mohlo viesť k zániku niektorých ostrovných štátov, ale nepodarilo sa jej sformulovať ani len návrh odporúčania, ako by sa uvedená

³⁶ Pozri napríklad stanovisko Číny, Ruska, Indie, Kuby a iných krajín. *Meeting No. 6587* [Maintenance of International Peace and Security] [2011-07-20]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.6587.

³⁷ Bližšie pozri *Statement by the President of the Security Council No. 2011/15* [Maintenance of International Peace and Security] [2011-07-20]. Vyhlásenie predsedu Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PRST/2011/15. O dopadoch environmentálnych zmien na bezpečnosť sa zmienil Generálny tajomník napríklad vo svojich správach *Report on Implementation of the Recommendations Contained in the Report of the Secretary-General on the Causes of Conflict and the Promotion of Durable Peace and Sustainable Development in Africa No. 66/214 – 2011/476* [2011-08-01]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/66/214 – S/2011/476; ako aj v *Report on Causes of Conflict and the Promotion of Durable Peace and Sustainable Development in Africa No. 67/205 – 2012/715* [2012-07-27]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/67/205 – S/2012/715.

téma mala riešiť. V porovnaní s rokom 2007 teda k veľkému posunu nedošlo.

V novembri toho istého roku sa Portugalsko rozhodlo pokračovať v predmetných rozhovoroch a avizovalo, že počas svojho predsedníctva v Bezpečnostnej rade by sa rado venovalo otázkam organizovaného zločinu, šírenia infekčných chorôb, klimatickým zmenám a ich dopadom na medzinárodný mier a bezpečnosť.³⁸ Najvýznamnejším príspevkom bolo, že sa rozhovorov zúčastnili riaditelia špecializovaných programov a agentúr Organizácie Spojených národov (UNHCR, WHO, UNODC) a vyslovili svoje názory na dané otázky. Debata ani v tomto prípade nevyústila do prijatia záväzkov zo strany Bezpečnostnej rady.

V roku 2013 sa konalo neformálne a neverejné stretnutie členov Bezpečnostnej rady (tzv. *Arria Formula Meeting*), na ktorom sa zúčastnil predstaviteľ Maršalových ostrovov. Nakoľko sa z takýchto stretnutí nevyhotovuje záznam, informácie môžeme čerpať len z tlačového vyhlásenia príslušného ministra, ktorý kritizoval Bezpečnostnú radu, že sa odmieta zaoberať jeho žiadosťou, v ktorej tvrdil, že nárast hladiny oceánov predstavuje pre jeho krajinu a ďalšie ostrovné štáty existenčnú hrozbu. Dôvodom tohto odmietnutia (zo strany tých istých štátov, ktoré uvedenej téme odporovali aj v predošlých rokoch) bolo opäť poukázanie na to, že Bezpečnostná rada nepredstavuje vhodné fórum pre riešenie uvedeného typu otázok.³⁹

Ďalšie stretnutie sa konalo z iniciatívy Španielska a Malajzie až v roku 2015 (rovnako išlo o stretnutie *Arria Formula Meeting*, pričom prekvapuje, že vyhlásenia jeho účastníkov boli zverejnené) a jeho ústredným bodom sa stala téma klimatických zmien ako násobiteľ'a hrozieb.⁴⁰ Nie je prekvapujúce, že štáty stavajúce sa proti tomu, aby dopady klimatických zmien riešila Bezpečnostná rada, neurobili na stretnutí žiadne vyhlásenia.

³⁸ Bližšie pozri *Letter Dated 8 November 2011 from the Permanent Representative of Portugal to the United Nations Addressed to the Secretary-General No. 2011/698* [2011-11-08]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2011/698.

³⁹ Bližšie pozri *Press Conference on Impact of Climate Change on Marshall Islands*. In: *United Nations* [online]. 2013-02-15 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: http://www.un.org/press/en/2013/130215_MI.doc.htm.

⁴⁰ Bližšie pozri *Open Arria-formula Meeting on the Role of Climate Change as a Threat Multiplier for Global Security: Concept Note*. In: *Misión Permanente de España ante las Naciones Unidas – Oficina de Prensa* [online]. 2015-06-30 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: http://www.spainun.org/wp-content/uploads/2015/06/Concept-Note_ClimateChange_20150630.pdf.

nie.⁴¹ Je to ďalší znak toho, ako rozpoltenosť vo vnútri Bezpečnostnej rady aj po niekoľkých rokoch naďalej pretrváva. Detaily o ďalšom pokračovaní diskusie z uvedeného stretnutia nie sú známe.

Doteraz posledné stretnutie Bezpečnostnej rady na tému environmentálnych hrozieb sa konalo v roku 2015 z iniciatívy Nového Zélandu ako predsedajúcej krajiny. Témou stretnutia sa stali dopady klimatických zmien na bezpečnosť ostrovných štátov, pričom uvedený problém sa netýkal len nárastu hladín oceánov. Ako Nový Zéland avizoval, táto debata mala dať rozvojovým ostrovným štátom možnosť vysloviť svoje názory na kľúčové bezpečnostné hrozby, ktorým čelia, a ostatným štátom mala poskytnúť priestor na výmenu názorov, ako k takýmto otázkam pristupovať.⁴² Uvedená otázka teda ani napriek neúspechu neformálneho stretnutia Bezpečnostnej rady v roku 2013 neupadla do zabudnutia. Tentokrát bol nárast hladín oceánov spojený s inými bezpečnostnými hrozbami páchanými na mori, a to konkrétne s nadnárodným organizovaným zločinom (pašovanie zbraní, narkotík, obchodovanie s ľuďmi), pirátstvom a ilegálnym rybolovom vo výlučnej ekonomickej zóne ostrovných štátov. K nárastu vodných hladín sa tak pridružili tiež iné bezpečnostné hrozby, následkom čoho bol predložený celý „balík“ problémov ovplyvňujúcich *human security*. Prekvapujúce je, že tradiční odporcovia rozširovania agendy Bezpečnostnej rady smerom k environmentálnym hrozbám sa v tomto prípade nevyjadrili (predstaviteľ Ruska ignoroval tému stúpania hladiny oceánov a čínsky predstaviteľ sa vyjadril, že všetky orgány Organizácie Spojených národov majú svoje vlastné právomoci a pri riešení problémov, ktorým čelia malé ostrovné rozvojové štáty (SIDS),⁴³ by malo dôjsť k del'be práce).⁴⁴ Bezpečnostná rada ani v tomto prípade nevydala žiadny dokument.⁴⁵

⁴¹ Bližšie pozri Security Council Open Arrria-formula Meeting on the Role of Climate Change as a Threat Multiplier for Global Security: Statements. In: *Misión Permanente de España ante las Naciones Unidas – Oficina de Prensa* [online]. 2016 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <http://www.spainun.org/climatechange/>.

⁴² Bližšie pozri *Letter Dated 15 July 2015 from the Permanent Representative of New Zealand to the United Nations Addressed to the Secretary-General No. 2015/543* [2015-07-15]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2015/543.

⁴³ Skratka pre Small Island Developing States.

⁴⁴ Bližšie pozri *Meeting No. 7499* [Maintenance of International Peace and Security] [2015-07-30]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV. 7499.

⁴⁵ V čase písania tejto štúdie (t.j. do 2.8. 2016) na rokovaní Bezpečnostnej rady téma environmentálnych hrozieb nefigurovala.

Popri štátoch sa k možnosti riešenia environmentálnych hrozieb pred Bezpečnostnou radou skepticky stavajú aj niektorí predstavitelia vedy.⁴⁶ Pokiaľ by sme o tomto orgáne predpokladali, že rieši len otázky medzinárodných konfliktov, občianskych vojen a terorizmu (teda klasických *hard threats*), mohli by sme považovať takéto názory za správne. V konečnom dôsledku by to ale znamenalo popretie možnosti riešenia uvedených otázok pred orgánom „s autoritou“, ktorý si ju môže vynucovať prostriedkami sankčného riešenia. Zároveň by sa tak negovala i schopnosť Bezpečnostnej rady prispôbiť sa zmeneným podmienkam v globálnom bezpečnostnom prostredí (čo sa rovná tvrdeniu, že nedokáže reagovať na nové bezpečnostné výzvy). Prax uvedeného orgánu však preukázala, že to tiež nie je pravda. A na záver zostáva ešte jedna provokatívna otázka – ak by štáty nedôverovali skutočnosti, že Bezpečnostná rada má schopnosť a možnosti riešiť dané otázky, prečo sa na ňu obrátili s takouto témou a prečo súvisiace debaty priťahovali takú veľkú pozornosť? Preto sa nazdávame, že Bezpečnostná rada je vhodným orgánom pre riešenie bezpečnostných následkov klimatických zmien.

Ako táto časť štúdie ukázala, Bezpečnostná rada je síce ochotná o otázkach environmentálnych hrozieb diskutovať, ale je príliš rozpoltená na to, aby mohla prijať razantnejšie opatrenia. Napriek tomu štáty naďalej prejavujú záujem a podnecujú vždy novú iniciatívu, aby sa uvedené otázky dostali na jej „stôl“. Preto je nepochybné, že táto tendencia bude pokračovať, a je pravdepodobné, že sa s odstupom času environmentálne hrozby dočkajú aj svojej vlastnej rezolúcie. Zároveň je však potrebné konštatovať, že špecifický problém si vyžaduje špecifické riešenie a pravdepodobne ani niektorí členovia Bezpečnostnej rady momentálne netušia, ako by mali pristupovať k uvedenej problematike. Možné nástroje na riešenie environmentálnych hrozieb sú témou nasledujúcej časti štúdie.

Prostriedky riešenia a možné scenáre bezpečnostných hrozieb

Pri úvahách spojených s bezpečnostnými následkami zmien životného prostredia je žiaduce vychádzať zo skutočnosti, že sa Bezpečnostná rada nemôže zaoberať úplne všetkými takýmito následkami. Mala by totiž pô-

⁴⁶ Ako sa v jednom príspevku písalo: „Boli vyslovené názory, že záležitosti týkajúce sa *human security*, ako napríklad HIV/AIDS či klimatické zmeny, nemôžu byť riešené alebo napravené na základe tradičnej úlohy Bezpečnostnej rady podľa čl. 39 Charty Organizácie Spojených národov.“ NASU, H. The Place of Human Security in Collective Security. *Journal of Conflict & Security Law*. 2013, vol. 18, no. 1, s. 127. ISSN 1467-7954.

sobiť ako orgán *ultima ratio*, a preto by sa mala venovať predovšetkým následkom klimatických zmien, ktoré zo všetkých foriem degradácie životného prostredia vyvolávajú najvážnejšie následky. Pozornosť je potrebné obrátiť smerom k prostriedkom riešenia uvedených otázok, ktoré by sme mohli, podobne ako v prípade klasických bezpečnostných hrozieb, rozdeliť do dvoch kategórií:

- a) *preventívne pôsobenie*;
- b) *sankčné pôsobenie*.

Preventívne pôsobenie Bezpečnostnej rady

Prevencia je vždy lepšia ako následné riešenie problému a odstraňovanie jeho následkov. To môže byť v prípade klimatických zmien dvojnásobná pravda, keďže ich následky sú nezvratné alebo si ich riešenia vyžadujú veľmi dlhý čas a obrovskú sumu finančných prostriedkov. Aké sú teda možnosti preventívneho pôsobenia, ktoré môže Bezpečnostná rada využiť?

Predovšetkým môže Bezpečnostná rada pôsobiť ako *fórum*, ktoré štáty upozorňuje (cestou predsedníckych vyhlásení alebo rezolúcií) na skutočnosť, že klimatické zmeny môžu mať vážne dôsledky pre medzinárodný mier a bezpečnosť, a vyzýva ich, aby pristúpili k relevantným medzinárodným dohovorom o ochrane životného prostredia alebo aby proti týmto hrozbám vystúpili iným adekvátnym spôsobom. Príkladmi takýchto výziev môžu byť rezolúcia a predsednícke vyhlásenie týkajúce sa Ebo-ly⁴⁷ alebo HIV/AIDS.⁴⁸ Okrem toho by mohla pozornosť štátov upriamiť napríklad aj na otázku tzv. hydro-diplomacie, ktorá pomáha predchádzať vzniku konfliktov o zdroje pitnej vody.⁴⁹

⁴⁷ Bližšie pozri *Resolution No. 2177 (2014)* [Peace and Security in Africa] [2014-09-18]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/2177 (2014); *a Statement by the President of the Security Council No. 2014/24* [Peace and Security in Africa] [2014-11-21]. Vyhlásenie predsedu Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PRST/2014/24.

⁴⁸ Bližšie pozri *Resolution No. 1308 (2000)* [HIV/AIDS and International Peacekeeping Operations] [2000-07-17]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1308 (2000).

⁴⁹ Uvedený pojem použil napríklad zástupca Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov Jan Eliasson a je jedným z nástrojov preventívnej diplomacie, ktorej účelom je predchádzať vzniku konfliktov o zdroje pitnej vody, napríklad jej delením, spoločnou správou či efektívnym manažmentom vodných zdrojov. Jej filozofiou teda nie je boj o vodu, ale spoločné využívanie založené na kooperácii. Bližšie pozri napríklad Deputy UN Chief Calls for "Hydro-diplomacy" as World Faces Growing Water Shortages. In: *United*

Druhou možnosťou je, že v prípade vzniku medzištátneho sporu vyvolaného zmenami životného prostredia využije svoju právomoc danú Kapitoulou VI Charty a *odkáže sporiace sa strany na konanie pred Medzinárodným súdnym dvorom*. Príkladom takejto možnosti riešenia bola situácia v roku 1946, keď Veľkú Britániu a Albánsko odkázala Bezpečnostná rada na súdne konanie ohľadne ich sporu o zamínovaný Korfský kanál a následných škôd spôsobených na britských lodiach, ktoré sa tadiaľ plavili.⁵⁰ Uvedený príklad sa síce netýkal sporu vyvolaného klimatickými zmenami, ale vhodným spôsobom demonštruje jednu z možností mierového riešenia sporov.

Ďalšou alternatívou je prijatie tzv. *právotvornej rezolúcie*⁵¹ podľa vzoru rezolúcií S/RES/1373 (2001) a S/RES/1540 (2004). Bezpečnostná rada by v nej mohla jednostranne zakotviť povinnosť štátov pristúpiť k relevantným medzinárodným dohovorom o ochrane životného prostredia (napríklad v prípade klímy), zákaz porušovania ustanovení týchto dohovorov, a nakoniec i možnosť sankcie v prípade nerešpektovania predmetnej rezolúcie. S vytvorením takéhoto nového právneho režimu by vznikla aj potreba vytvoriť nový sankčný výbor, ktorý by daný režim spravoval a udeľoval by výnimky zo sankcií.

Nakoniec sa ponúka možnosť nasadenia *mierových misí* (*peacekeeping*), ktoré sú prostriedkom medzinárodného krízového manažmentu. Tieto misie sa skladajú z vojenského, policajného a civilného personálu a ich úlohy sa rôznia – od jednoduchého dohľadu nad prímerím, cez organizáciu volieb a prestavbu vojnou zničenej spoločnosti, až po dočasnú administráciu určitého územia. Nevykonávajú donucovacie operácie (s výnimkou *peaceenforcement*), a preto nemajú sankčnú povahu. Ich

Nations [online]. 2016 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50458#.V_wBFPmLTIV.

⁵⁰ Bližšie pozri *Resolution No. 22 (1947)* [The Corfu Channel Incidents] [1947-04-09]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/22 (1947).

⁵¹ Právotvorná rezolúcia je výsledkom kvázi-legislatívnej funkcie Bezpečnostnej rady. Je to rezolúcia, ktorá musí spĺňať nasledujúce podmienky: 1. vo svojom znení sa odvoláva na Kapitulu VII Charty (a teda je pre všetky štáty právne záväzná), 2. ustanovuje pre všetky štáty sveta určitú povinnosť (najčastejšie zdržať sa určitého konania), ktorá obvykle býva spojená s potrebou prijatia potrebných vnútroštátnych právnych predpisov, 3. nesmeruje proti konkrétnemu štátu, ale proti určitému konaniu alebo javu, ktoré je ohrozením medzinárodného mieru a bezpečnosti, 4. obsahuje (výslovnú alebo implicitnú) možnosť sankčného postihu v prípade nerešpektovania jej ustanovení. Ako právotvorná je označená preto, lebo nastoľuje nový právny režim alebo právny stav, a to jednostranne (teda bez konsenzu štátov, ako sme na to zvyknutí v prípade medzinárodných zmlúv). *Charta Organizácie Spojených národov*.

charakter najlepšie vystihuje už samotný názov – udržanie mieru. Mierové misie pôsobia na týchto základoch:⁵²

- súhlas strán;
- neustrannosť;
- použitie sily výlučne iba v prípade sebaobrany alebo obrany mandátu.

Linda A. Malone vo svojom príspevku navrhla rozmiestniť tzv. zelené prilby, teda jednotky rýchleho nasadenia skladajúce sa z environmentálnych expertov, ktorí by na výzvu Bezpečnostnej rady dočasne pomáhali štátom po prírodných katastrofách s odstraňovaním ich následkov dovedy, kým by sa zorganizovala širšia medzinárodná pomoc.⁵³ Samotná myšlienka takýchto modifikovaných misií je veľmi zaujímavá, len je škoda, že ju autorka ďalej nerozvinula, a tak ich charakter zostáva zahmlený. S ohľadom na štátnu suverenitu je totiž pravdepodobné, že by aj takéto misie pôsobili podľa zásady súhlasu štátu, kde by mali byť rozmiestnené. Limity uvedenej zásady však jasne odhalili dopady cyklónu Nargis z roku 2008, keď Mjanmarsko odmietlo do krajiny vpustiť humanitárnu pomoc. Generálny tajomník Organizácie Spojených národov Pan Ki Mun prišiel v roku 2011 so „životaschopnejšou“ myšlienkou nasadiť do mierových misií aj expertov na manažment prírodných zdrojov.⁵⁴ Účelom takéhoto riešenia je redukovat' záťaž, ktoré mierové misie a ich príslušníci vytvárajú pre životné prostredie v mieste ich rozmiestnenia (zvýšená spotreba vody, emisie, odpady). Každá mierová misia by mala mať svoju vlastnú environmentálnu politiku, ciele a mechanizmy kontroly jej plnenia počas celého trvania misie. Zároveň by misie mali mať i dôstojníka zodpovedného len za environmentálne otázky. Napríklad v roku 2009 bolo 13 mierových misií zapojených do projektu výsadby stromov v krajinách ich rozmiestnenia.⁵⁵

⁵² Bližšie pozri Principles of UN Peacekeeping. In: *United Nations* [online]. 2016 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/principles.shtml>.

⁵³ Bližšie pozri MALONE, L. A. "Green Helmets": A Conceptual Framework for Security Council Authority in Environmental Emergencies. *Michigan Journal of International Law*. 1996, vol. 17, no. 2, s. 534. ISSN 1052-2867.

⁵⁴ Bližšie pozri para. 86. *Report on Implementation of the Recommendations Contained in the Report of the Secretary-General on the Causes of Conflict and the Promotion of Durable Peace and Sustainable Development in Africa No. 66/214 – 2011/476* [2011-08-01]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/66/214 – S/2011/476.

⁵⁵ Bližšie pozri *United Nations Peace Operations: Year in Review 2009* [online]. 1st ed. New York: United Nations, Peace and Security Section, 2009, s. 20-22 [cit. 2016-08-18]. ISBN

Sankčné pôsobenie Bezpečnostnej rady – ideálny model

Sankčné pôsobenie Bezpečnostnej rady v oblasti environmentálnych hrozieb je pomerne problematická záležitosť; vo väčšine prípadov totiž nie je možné jednoznačne určiť, kto má byť sankcionovaným subjektom, a to osobitne v situáciách, keď takmer všetky štáty sveta znečisťujú životné prostredie. Uvedená alternatíva však nie je nepredstaviteľná (hoci je pomerne často odmietaná a spochybňovaná), pričom ponúka možnosť efektívnej ochrany životného prostredia, keďže hrozí sankciou. Preto sa aj napriek zjavnej absurdite danej možnosti oplatí nad ňou pouvažovať.

Pri rozvíjaní tejto myšlienky je potrebné nadviazať na predchádzajúcu časť, kde boli spomenuté právotvorné rezolúcie. Uvedená možnosť sa javí ako najvhodnejšia, keďže najprv počíta s preventívnym pôsobením, a až následne so sankciou, čím je splnená podmienka, aby Bezpečnostná rada konala *ultima ratio* a v súlade so zásadou nevyhnutnosti. Modelová situácia je veľmi jednoduchá a ráta s *priamym prístupom k environmentálnym hrozbám* (tzv. *ideálny model*): Bezpečnostná rada by prijala právotvornú rezolúciu, v ktorej ustanoví, že následky napríklad klimatických zmien sú situáciou ohrozujúcou medzinárodný mier a bezpečnosť, a preto majú všetky štáty sveta povinnosť pristúpiť k relevantným medzinárodným dohovorom (v súčasnosti napríklad k Parížskemu dohovoru) a dodržiavať ich ustanovenia. Pokiaľ niektoré signatárske štáty dané ustanovenia nedodržia, porušia rezolúciu. Možnosti ďalšieho postupu sú nasledovné:

1. Bezpečnostná rada konštatuje, že konkrétne štáty porušujú medzinárodné právo, čo môže klasifikovať ako ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti na základe čl. 39 Charty. Následne na základe čl. 40 Charty zavedie voči týmito štátom *predbežné opatrenia*. Ich prvotné ustanovenie je dôležité v tom smere (ale nie nevyhnutné, je to výlučne na posúdení Bezpečnostnej rady), aby bola naplnená podmienka proporcionality (ešte pred prijatím určitej formy sankcie). V tejto situácii by opatrenie podľa čl. 40 Charty mohlo mať formu výzvy dotknutým štátom, aby s porušovaním medzinárodného práva skončili a odstránili jeho následky (pokiaľ je to možné). Na splnenie uvedenej povinnosti by bola daná primeraná lehota, keďže nie všetky štáty sveta (osobitne rozvojové) majú dostatočné finančné, a z toho vyplývajúce technické možnosti napríklad na okamžité zavedenie technológií šetriacich životné prostredie alebo na

okamžité odstránenie následkov znečistenia. Ponechanie dostatočného časového rámca je veľmi dôležité, v opačnom prípade by totiž došlo zo strany Bezpečnostnej rady k porušeniu zásady *spoločnej, ale rozdielnej zodpovednosti* za ochranu životného prostredia.⁵⁶ Rozvojové krajiny totiž nemajú také možnosti zavedenia šetrných technológií ako rozvinuté, a preto im musí byť poskytnutý dlhší (ale primeraný) čas na zabránenie ďalšiemu poškodzovaniu, ako aj na odstránenie jeho následkov. Veľkú výhodu v tomto prípade môže znamenať zahraničná finančná pomoc určená na zavedenie takýchto technológií (napríklad na inštalovanie solárnych zdrojov energie namiesto fosílnych).

2. V prípade nerešpektovania predbežného opatrenia v primeranej lehote by prichádzala do úvahy možnosť *sankčného postihu podľa čl. 41 Charty*, čiže sankcií *bez použitia ozbrojenej sily*. Použitie takéhoto typu sankcií je pomerne chýlostivou záležitosťou, nakoľko je pri ich aplikovaní potrebné zvažovať potenciálne dopady, a to predovšetkým na civilné obyvateľstvo. Ak sa totiž v určitej rozvojovej krajine používajú na výrobu elektrickej energie fosílna palivá, je neprijateľné zaviesť embargo na ich vývoz do tejto krajiny, keďže školy, úrady a nemocnice by sa ocitli bez elektrickej energie. Na druhej strane by však bolo možné zaviesť embargo na dovoz vzácneho dreva z danej krajiny, pokiaľ sa ťaží formou masívneho odlesňovania, bez vysádzania ďalších stromov. Sankcia na takéto suroviny nie je v praxi Bezpečnostnej rady neobvyklá,⁵⁷ doteraz však bola aplikovaná skôr v záujme toho, aby ozbrojený konflikt ďalej neeskaloval, osobitne v situáciách, keď nelegálne obchodovanie s takýmito komoditami bolo súčasťou tzv. vojnovéj ekonomiky a slúžilo len na financovanie niektorej z bojujúcich strán. Sankcia v takejto forme a v záujme ochrany životného prostredia by bola v praxi Bezpečnostnej rady novinkou, pričom je žiaduce vyjadriť i určitý rezervovaný postoj k takejto možnosti – ochrana biodiverzity a ochrana lesov nie je záležitosťou, ktorá by ohrozovala medzinárodný mier a bezpečnosť, a preto sa ňou Bezpečnostná rada pravdepodobne nebude zaoberať.

⁵⁶ Jednoducho povedané, podľa uvedenej zásady majú všetky štáty sveta zodpovednosť za ochranu životného prostredia, keďže takmer všetky štáty ho tiež znečisťovali/znečisťujú, ale v rozdielnej miere. Práve táto rozdielna miera je príčinou diferencovania – rozvinuté krajiny znečisťujú viac ako rozvojové, a preto by mali aj viacej prispievať na odstraňovanie následkov a zavádzanie technológií, ktoré sú k životnému prostrediu šetrné.

⁵⁷ Bezpečnostná rada zaviedla napríklad zákaz dovozu stavebného dreva z Libérie. Bližšie pozri *Resolution No. 1521 (2003)* [Liberia] [2003-12-22]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1521 (2003).

V každom prípade sa ako najvhodnejšie riešenie ukazuje zotrvanie pri terajšom trende aplikovania tzv. *smart sanctions*, ktoré nemajú plošný dopad, ale pôsobia na vybrané osoby (najčastejšie na politických reprezentantov alebo predstaviteľov nadnárodných spoločností), ktoré sú zodpovedné za poškodzovanie životného prostredia. V praxi Bezpečnostnej rady nie je neobvyklé, ak sa sankcie zavádzajú nielen proti štátom alebo ich predstaviteľom, ale aj proti neštátnym aktérom. Analogicky by sa takéto sankcie mohli zaviesť napríklad proti rôznym ťažobným, výrobným a priemyselným spoločnostiam, ktoré používajú mimoriadne znečisťujúce technológie a prispievajú tak ku klimatickým zmenám. Pri aplikovaní zmrazenia zahraničných účtov či zákazu vycestovania je však potrebné mať na pamäti, že uvedené sankcie väčšinou nemajú okamžitý účinok, ale účinky vyvolávajú až po dlhšej dobe. Za zamyslenie stojí aj „vyjednávací efekt“ uvedených sankcií, pokiaľ sú používané ako nástroj politiky „cukru a biča“. Odstránenie škôd na životnom prostredí a záväzok zaviesť šetrné technológie môžu byť vyvážené príslubom zmiernenia či úplného zrušenia sankcií.

3. Pri základnom výklade o sankciách Bezpečnostnej rady nie je možné opomenúť aplikovanie čl. 42 Charty, teda *sankcií s použitím ozbrojenej sily*, ktoré však majú ešte chúlостivejšiu povahu, ako sankcie podľa čl. 41 Charty. Z uvedeného dôvodu je postoj vedy k otázke tzv. *environmentálnej intervencie* nejednoznačný,⁵⁸ a na tomto mieste je preto potrebné ju analyzovať. Keď Bezpečnostná rada zvažuje možnosť vykonania ozbrojenej intervencie, mala by z právneho uhla pohľadu brať do úvahy zásady nevyhnutnosti a primeranosti, ktoré sa aj pre účely našej štúdie stanú právnym rámcom pre zhodnotenie legality takéhoto opatrenia.

Nevyhnutnosť predovšetkým znamená, že všetky menej závažné prostriedky nápravy boli neúspešné alebo je hrozba natoľko bezprostredná, že neexistuje možnosť na zváženie iných prostriedkov. Pokiaľ by medzinárodné spoločenstvo odpovedalo použitím ozbrojenej sily na predchádzajúce poškodenie životného prostredia, jeho stav pred znečistením už aj tak nie je možné obnoviť alebo ak áno, tak len s vynaložením väčších nákladov a v dlhšom časovom horizonte. Zvažovanie takejto možnosti sa preto podľa nášho názoru javí ako zbytočné. Navyše tu vyvstáva prob-

⁵⁸ Možnosť použitia ozbrojenej sily v takýchto prípadoch pripustila napríklad Linda A. Malone. Bližšie pozri MALONE, L. A. "Green Helmets": A Conceptual Framework for Security Council Authority in Environmental Emergencies. *Michigan Journal of International Law*. 1996, vol. 17, no. 2, s. 532-533. ISSN 1052-2867.

lém, proti komu by mala byť ozbrojená sila nasadená. Jeden štát iba ťažko dokáže natoľko poškodiť životné prostredie, aby to vyvolalo hrozbu globálnych rozmerov, a teda takáto forma reakcie nevykazuje znaky nevyhnutnosti, ba práve naopak – je extrémne prehnaná. To isté platí tiež o klimatických zmenách – nemá ich na svedomí len jediný štát, a navyše sa ich efekty nedostavia okamžite, preto je prisúdenie konkrétnej zodpovednosti veľmi zložitá – môžeme dokonca konštatovať, že nemožné.

Pozornosť je potrebné venovať aj zásade *proportionality*, na základe ktorej odpoveď vo forme nasadenia ozbrojenej sily musí byť primeraná hrozbe a nesmie spôsobiť viacej škody, než ak by k zásahu neprišlo. Z tohto uhla pohľadu sa nasadenie ozbrojenej sily javí ako disproportné – škody spôsobené *in situ* môžu mať ešte väčšie dopady na miestne životné prostredie, pričom je nutné brať ohľad nielen na mieru okamžitého vojenského ničenia, ale aj na možnosť uvoľnenia škodlivín kontaminujúcich okolie. Okrem toho, nie je možné podceňiť ani riziko náhodných strát na civilnom obyvateľstve, tzv. *collateral damage*, čo by v konečnom dôsledku viedlo k paradoxnej situácii – ochrana životného prostredia by mala väčšiu hodnotu ako ľudský život.

Kedže tzv. environmentálna intervencia nespĺňa podmienky nevyhnutnosti ani primeranosti, je potrebné uvedenú možnosť odmietnuť, a rovnako tak i paralely s humanitárnymi intervenciami. Účelom humanitárnej intervencie je totiž (v ideálnom prípade) zabrániť bezprostrednej a okamžitej hrozbe vo forme genocídy, zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov a etnických čistiek. V prípade environmentálnych intervencií je táto bezprostrednosť hrozby iba ťažko predstaviteľná.

Odmietnutie chimérickej predstavy environmentálnych intervencií ešte neznamená, že musíme zavrhnúť úplne všetky možnosti nasadenia ozbrojenej sily, ktoré môžu súvisieť so zmenami životného prostredia. Musíme však stále mať na pamäti, že sú to len možnosti, ktoré sa nemusia uskutočniť. Do úvahy prichádza možnosť nasadenia ozbrojenej sily v prípadoch, ak určitý štát vyvíja bojové prostriedky meniace životné prostredie. V takomto prípade by vojenský zásah so schválením Bezpečnostnej rady mal preventívny účinok; aj toto má však svoje reálne úskalia. Problematickosť vojenského riešenia v prípade takéhoto druhu hrozby pre životné prostredie sa totiž prejavuje v tom, že je iba ťažko dokázateľné, že určitý štát takéto technológie skutočne vyvíja. Vyžaduje sa teda mimoriadna kvalita a dôveryhodnosť informácií získaných tajnými službami. Na druhej strane je žiaduce zamyslieť sa nad tým, či takáto forma

zamedzenia cesty ku „svetovláde“ je tou najvhodnejšou. Ako príklad sa nám analogicky ponúka iránsky jadrový program, ktorý, ako sa zdá, sa nakoniec podarilo vyriešiť aj bez potreby vojenského zásahu. V zásade je teda potrebné vyvarovať sa dvoch extrémov – unáhleného riešenia, ktoré by nebolo proporčné, a zbytočnej pasivity, ktorá môže mať d'alekosiahle následky.

Sankčné pôsobenie Bezpečnostnej rady – reálny model

Je nepochybné, že vyššie opísanému, tzv. ideálnemu modelu, ktorý počíta s priamou reakciou na hrozby pre životné prostredie, by ochrancovia životného prostredia zatlieskali. Relevancia takéhoto prístupu je ale diskutabilná, a preto je potrebné brať do úvahy aj druhý, tzv. *reálny model*, pomocou ktorého Bezpečnostná rada reaguje na environmentálne hrozby iba *sprostredkovane*, t.j. vo vzťahu s inou hrozbou. Pomenovanie tohto sprostredkovaného riešenia ako reálneho modelu nie je náhodné – v praxi Bezpečnostnej rady je jeho uplatnenie výrazne pravdepodobnejšie, ako v prípade ideálneho modelu, ktorý je len potenciálny. V nasledujúcej časti bližšie opíšeme práve tento reálny model, aj s najpravdepodobnejšími situáciami kríz vyvolaných klimatickými zmenami, na ktoré by Bezpečnostná rada mohla reagovať.

Ešte predtým je však potrebné bližšie vysvetliť, čo vlastne uvedený reálny model a sprostredkovaný prístup znamenajú. Klúčovým sa v tomto smere stáva vzťah s inou hrozbou, čo vlastne znamená previazanosť environmentálnej hrozby (najčastejšie klimatickej zmeny a jej následkov) s inou hrozbou pre politickú, vojenskú alebo societálnu bezpečnosť. Inak povedané, reálny model počíta s určitou „konfliktnou množinou“, ktorá sa skladá z dvoch prvkov a kde jeden prvok podmieňuje druhý. Môže to byť napríklad ozbrojený konflikt vyvolaný nejakým následkom klimatických zmien (napríklad vojna o zdroje pitnej vody) alebo poškodenie životného prostredia, ktoré je dôsledkom ozbrojeného konfliktu (ten už ale nemusel byť zapríčinený zmenami životného prostredia; vhodným príkladom je vyššie spomenuté zapálenie kuvajtských ropných polí). Je závažajúce, že tento tzv. reálny model vypadol zo „zorného uhla“ autorov píšucich o zmenách životného prostredia a postojoch Bezpečnostnej rady k nim, a namiesto toho píšu o vlastných predstavách, ako by tento orgán mal reagovať – predkladajú teda obrazy ideálneho modelu. V skutočnosti je pravdepodobnosť reálneho modelu a sprostredkovaného prístupu výrazne vyššia, ba čo viac, Bezpečnostná rada už takúto prax aplikovala v roku 1991.

Po vysvetlení, čo znamená reálny model, je potrebné pristúpiť k načrtnutiu možných scenárov hrozieb pre bezpečnosť. Tie sú vytvorené na základe vzťahu, kde nezávislú premennú predstavuje zmena životného prostredia a závislú premennú jej následok v podobe bezpečnostnej hrozby.⁵⁹ Zároveň je nutné poznamenať, že uvedené scenáre sa môžu podmieňovať a vzájomne súvisieť.

a) Ozbrojené konflikty

Ozbrojené konflikty predstavujú najextrémnejší scenár, k akému môžu klimatické zmeny viesť. Sú príkladom toho, ako sa degradácia životného prostredia môže transformovať na klasickú *hard threat* pre medzinárodnú bezpečnosť, ktorou sa Bezpečnostná rada obvykle zaoberá. Možnosť vypuknutia ozbrojených konfliktov motivovaných prístupom k nedostatkovým zdrojom alebo surovinám nie je nepredstaviteľná,⁶⁰ i keď sa možno stretnúť aj s názorom, že nie je veľmi pravdepodobná. Simon Dalby sa odvoláva na výskum z 90. rokov minulého storočia, ktorý nepotvrdil tézu, že existuje príčinná súvislosť medzi nedostatkom zdrojov a ozbrojenými konfliktami.⁶¹ Odvolávať sa na výsledky tohto výskumu je ale problematické, nakoľko sú staré približne štvrtstoročie a stav životného prostredia sa medzičasom výrazne zmenil. Z uvedeného dôvodu extrapolácia nie je možná; výsledky zistení z daného obdobia nie sú konštantné – reflektujú vtedajší aktuálny stav, a nie budúcnosť.⁶² Na druhej strane však

⁵⁹ Opačný vzťah, kde nezávislú premennú predstavuje bezpečnostná hrozba (napríklad prebiehajúci ozbrojený konflikt) a závislú premennú poškodenie životného prostredia (ako následok takéhoto konfliktu), nebudeme ďalej opisovať, nakoľko situáciu horiacich kувajtských ropných polí považujeme za dostačujúci príklad.

⁶⁰ Ozbrojeným konfliktom o suroviny a nerastné bohatstvo, ktorých je dostatok a sú motivované chamtivosťou (nie klimatickými zmenami, ktoré by spôsobili ich úbytok), sa predložená štúdia nebude zaoberať. Na druhej strane by ale bolo chybou ignorovať možnosť vypuknutia konfliktov o zdroje a nerastné bohatstvo, ktoré sú motivované chamtivosťou a spúšťačom sú klimatické zmeny, vďaka ktorým sa stanú ľahšie prístupnými. Môže to byť spôsobené napríklad roztápaním zamrznutej pôdy. Na druhej strane však nie je vhodné zabúdať na možnosť konfliktov, ktoré vzniknú o suroviny.

⁶¹ Bližšie pozri DALBY, S. *Climate Change and Environmental Security*. In: P. D. WILLIAMS, ed. *Security Studies: An Introduction*. 2nd ed. Abingdon; New York: Routledge, 2013, s. 313. ISBN 978-0-415-78281-4.

⁶² Rovnako kriticky sa k uvedenému tvrdeniu stavia aj Organizácia Spojených národov: „... samotný fakt, že kvantitatívne štúdie štatisticky dostatočne nepodporujú vzťah medzi environmentálnymi faktormi a konfliktom neznamená, že tento vzťah neexistuje. Práve naopak, environmentálne faktory môžu urýchliť dynamiku konfliktov a rizík mnohopočetnými a nepriamymi cestami, komplexným spolupôsobením so spoločenskými, politickými a ekonomickými faktormi, ktoré sú priamymi a bezprostrednými príčinami konfliktov.“ Para. 67. *Report on Climate Change and Its Possible Security Implications No. 64/350*

možno súhlasiť s tvrdením, že k takýmto konfliktom nemusí dôjsť, pokiaľ sa na základe dôkladného plánovania a spolupráce medzi politickými elitami spoločnosti pripravujú a adaptujú na prichádzajúce zmeny.⁶³ V Organizácii Spojených národov sa pravidelne pertraktuje takáto hrozba, či už zo strany štátov alebo Generálneho tajomníka, a preto by nebolo vhodné ignorovať ju s poukázaním na skutočnosť, že v minulosti sa nič také nestalo.

Ozbrojené konflikty vyvolané degradáciou životného prostredia, respektíve jeho následkami, je z pohľadu ďalšej analýzy vhodné rozdeliť na základe dvoch kritérií:

- a) formy;
- b) príčiny.

Ad a) Pokiaľ ide o formy ozbrojených konfliktov, môžu byť dve: medzinárodné a vnútroštátne. V prípade *medzinárodných ozbrojených konfliktov* bojujú o zdroje alebo suroviny dva a viac štátov. Uvedený scenár si možno predstaviť v prípade eskalácie sporov o pohraničné rieky alebo veľké vodné toky (ktoré sú zdrojom pitnej vody alebo slúžia na zavlažovanie vo viacerých krajinách), ak štát nachádzajúci sa na hornom toku začne odčerpávať viac vody, v dôsledku čoho klesne hladina pre štáty na dolnom toku.⁶⁴ Ďalším scenárom je vojna o nerastné suroviny, čo súvisí s energetickou bezpečnosťou. Posledným scenárom je boj o pevninskú plytčinu alebo delimitáciu výlučných ekonomických zón po roztopení arktických ľadovcov. V súvislosti s uvedenými scenármi je však potrebné poznamenať, že pravdepodobnosť takejto formy konfliktu je relatívne

[2009-09-11] [online]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, 2009, UN Doc. A/64/350, s. 18 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/509/46/PDF/N0950946.pdf?OpenElement>.

⁶³ Bližšie pozri DALBY, S. Climate Change and Environmental Security. In: P. D. WILLIAMS, ed. *Security Studies: An Introduction*. 2nd ed. Abingdon; New York: Routledge, 2013, s. 317. ISBN 978-0-415-78281-4.

⁶⁴ Určitý konfliktný potenciál majú spory o vodné zdroje Eufratu (Irak a Sýria v 70. rokoch, Turecko a Sýria v 90. rokoch) a Tigrisu. Bližšie pozri WINTEROVÁ, B. Konflikt o vodní zdroje Eufratu a Tigrisu. In: T. ŠMÍD, et al. *Vybrané konflikty o zdroje a suroviny*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010, s. 184-188. ISBN 978-80-210-5351-9. To isté sa dá uviesť aj o vodách Nílu a to konkrétne medzi Egyptom a jeho susedmi. Bližšie pozri KAMERI-MBOTE, P. Water, Conflict, and Cooperation: Lessons from the Nile River Basin. In: *Navigating Peace* [online]. 2007, no. 4, s. 1-5 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/NavigatingPeaceIssuePKM.pdf>.

malá.⁶⁵ Pre štáty je výhodnejšie a lacnejšie dohodnúť sa na spoločnom využívaní zdrojov, ako o ne bojovať. Pokiaľ však medzi štátmi sporiacimi sa o časť územia s nerastným bohatstvom existuje mocenský nepomer, a navyše nie vo všetkých z nich sú demokratické režimy, pravdepodobnosť konfliktu o zdroje rastie.

Výrazne pravdepodobnejší je *vnútroštátny ozbrojený konflikt*, v rámci ktorého bojujú neštátni aktéri o nedostatkové zdroje alebo suroviny a, samozrejme, o moc, na základe ktorej sa predmetné statky prerozdeľujú. Faktor nedostatkových zdrojov môže prispieť k zostreniu etnických alebo náboženských či iných rozdielov medzi skupinami v rámci štátu, čo je osobitne veľký problém multietnických krajín Afriky. Následky klimatických zmien preto za určitých okolností môžu prispieť k destabilizácii, a dokonca až k rozpadu štátov.⁶⁶ Pre ilustráciu postupnej eskalácie konfliktu od spoločenského napätia po otvorený ozbrojený konflikt môžeme uviesť dva príklady. Veľvyslanec Ghany pri Organizácii Spojených národov upozornil na situáciu vo svojej krajine, kde sa pastieri z kmeňa Fulani ozbrojili, aby mohli čeliť miestnym farmárskym komunitám, ktoré sa bránia spásaniu svojej úrody. V dôsledku dezertifikácie sa totiž znižuje rozloha úrodnej pôdy vhodnej pre pestovanie i pre pastierstvo.⁶⁷ Tragickejším príkladom je občianska vojna v sudánskom Darfúre, ktorá bola zo strany Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov Pan Ki Muna označená za prvý ozbrojený konflikt vyvolaný klimatickými zmenami.⁶⁸

Ad b) Z pohľadu príčin môžu byť ozbrojené konflikty vedené napríklad o zdroje pitnej vody, úrodnú pôdu a nedostatkové suroviny. Ozbro-

⁶⁵ Potvrďuje to aj spomenutá správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, v ktorej sa explicitne spomína len hrozba vnútroštátnych konfliktov. Pozri para. 64 – 70. *Report on Climate Change and Its Possible Security Implications No. 64/350* [2009-09-11] [online]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, 2009, UN Doc. A/64/350, s. 17-20 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/509/46/PDF/N0950946.pdf?OpenElement>.

⁶⁶ Bližšie pozri para. 51. *Report on Climate Change and Its Possible Security Implications No. 64/350* [2009-09-11] [online]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, 2009, UN Doc. A/64/350, s. 14-15 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/509/46/PDF/N0950946.pdf?OpenElement>.

⁶⁷ Bližšie pozri *Meeting No. 5663* [Climate Change] [2007-04-17]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.5663.

⁶⁸ Bližšie pozri NOTARAS, M. Does Climate Change Cause Conflict?. In: *Our World* [online]. 2009-11-27 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <https://ourworld.unu.edu/en/does-climate-change-cause-conflict>.

jené konflikty o pitnú vodu a úrodnú pôdu sú veľmi úzko previazané. Pitná voda je dôležitá pre civilné obyvateľstvo nielen z pohľadu prežitia a hygieny, ale aj pre produkciu potravín, či už ohľadom chovu domácich zvierat alebo pestovania rôznych plodín. Dôležitú úlohu zohráva aj v procese zavlažovania a zúrodňovania pôdy. Samotné vlastníctvo či držba pôdy alebo pasienkov preto nemá žiadny význam bez prístupu k zdrojom vody. A pokiaľ napríklad dezertifikácia spôsobuje ubúdanie pasienkov a obrábateľnej pôdy, konflikty môžu vznikať práve o kontrolu zostávajúcich úrodných plôch, ako v prípade Ghany. Práve na uvedenom príklade možno jasne vidieť, ako klimatické zmeny (v podobe sucha) vplývajú na dostupnosť zdrojov pitnej vody či úrodnej pôdy, ktorých nedostatok má potenciál vyvolať spoločenské konflikty.

Čo sa týka konfliktov o suroviny, nemusia vznikať len v dôsledku ich slabej dostupnosti, ale aj v dôsledku nových nálezísk, ktoré sa môžu stať prístupné vďaka globálnemu otepľovaniu. Dobrým príkladom je rozširovanie arktických ťadovcov, ktoré viedlo nielen k otvoreniu nových obchodných ciest, ale i k zvyšujúcej sa dostupnosti nerastných surovín. To môže vyvolať spory medzi susednými štátmi o novú delimitáciu pevninskej plytčiny a výlučnej ekonomickej zóny. Ich eskalácia do ozbrojenej formy je však vysoko nepravdepodobná.

b) Migračné vlny

Objavenie sa migračných vln smerujúcich z postihnutých rozvojových krajín do iných častí sveta môže byť spôsobené nielen vojnami, ale aj inými nepriaznivými životnými podmienkami. Najviac postihnuté je obyvateľstvo chudobných rozvojových krajín, ktoré trpí niekoľkonásobne – nielen v dôsledku sucha (kvôli ktorému si nevedia dopestovať potraviny), ale aj chudoby (pre ktorú si potraviny nemôžu kúpiť).⁶⁹ Destabilizačný potenciál migračných vln je známy: obrovské množstvo utečencov predstavuje enormnú záťaž pre hospodárstvo prijímajúcej krajiny, ktorá, pokiaľ nemá dostatočné zdroje a možnosti, sama sa môže ocitnúť na pokraji zrútenia. Potreba delenia limitovaných zdrojov medzi domáce obyvateľstvo a utečencov môže viesť k napätiu v spoločnosti a sociálnym konfliktom a z dlhodobého hľadiska dokonca až k zmene etnickej štruktúry.

⁶⁹ Bližšie pozri para. 31 a 32. *Report on Climate Change and Its Possible Security Implications No. 64/350* [2009-09-11] [online]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, 2009, UN Doc. A/64/350, s. 11 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/509/46/PDF/N0950946.pdf?OpenElement>.

túry prijímajúcej krajiny. Na uvedenú hrozbu upozornil Bezpečnostnú radu aj António Guterres, keď povedal: „Pokiaľ klimatické zmeny budú nekontrolovateľne pokračovať ďalej, a ak zlyháme pri nachádzaní udržateľného riešenia pre vystáňované obyvateľstvo, vytvoríme podmienky, pod ktorými sa udejú ďalšie porušenia medzinárodného mieru a bezpečnosti.“⁷⁰

Spolu s tým je nutné poukázať tiež na skutočnosť, že presuny migračných vln napomáhajú nielen obohacovaniu prevádzachov, ale i obchodovaniu s ľuďmi, pričom páchatelia môžu konať v nadnárodných organizovaných skupinách. Na uvedenom príklade tak môžeme vidieť aj nepriamy vplyv klimatických zmien na medzinárodný organizovaný zločin. Zároveň, ako ukázali najnovšie udalosti v Európe, masové pohyby migrantov sú lákadlom pre teroristov, ktorí sa tak môžu nepozorovane dostať k cieľom svojich útokov.

c) Šírenie infekčných chorôb

V prípade šírenia infekčných chorôb sa najčastejšie spomínajú tropické choroby prenášané hmyzom, ktoré sa môžu vyskytnúť tiež vo vyšších klimatických pásmach. Samozrejme, aj takáto situácia má svoje dôsledky pre *human security*, ale hovoriť len o tomto jedinom scenári je znakom nepochopenia problematiky v celej jej komplexnosti. K takejto situácii by sa síce mohla vyjadrovať i Bezpečnostná rada, ale primárne by sa jej venovala Svetová zdravotnícka organizácia (WHO). Preto je žiaduce predmetnú problematiku bližšie ozrejmiť – vzniká totiž niekoľko možných scenárov.

Prvý scenár počíta s možnosťou, že v dôsledku obmedzeného prístupu k zdrojom pitnej vody dôjde k zvýšeniu mortality a šíreniu infekčných chorôb. Tie sa ľahko šíria medzi hladom zoslabnutým obyvateľstvom alebo v preplnených utečeneckých táboroch, čo otvára cestu k vzniku epidémií. V prípade uvedeného scenára je však nepravdepodobné, že by ho musela riešiť až Bezpečnostná rada, no i napriek tomu je vhodným príkladom, ako klimatické zmeny môžu spustiť reťazec udalostí s bezpečnostnými následkami.

Z pozície Bezpečnostnej rady sú omnoho dôležitejšie choroby šíriace sa v dôsledku vojen. Na tomto mieste je veľmi dôležité uvedomiť si prí-

⁷⁰ Bližšie pozri *Meeting No. 6668* [Maintenance of International Peace and Security] [2011-11-23]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PRV.6668.

činnú súvislosť medzi vznikom ozbrojeného konfliktu ako príčinou a šírením infekčných chorôb ako následkom. Tento vzťah ale nefunguje naopak,⁷¹ a pravdepodobne ani nevznikol konflikt, ktorý bol vyvolaný nejakou epidémiou. Uvedomenie si daného vzťahu je kľúčové a túto myšlienku je potrebné ďalej rozvíjať: konflikt ako príčina šírenia chorôb vznikol v dôsledku klimatických zmien (napríklad boj o vodné zdroje a úrodnú pôdu). Ak je v priebehu takéhoto konfliktu sexuálne násilie použité ako zbraň, môže to viesť k nekontrolovateľnému šíreniu vírusu HIV. K nakaženiu ďalších môže dôjsť pri pokuse o riešenie konfliktu, ak je do oblasti vyslaná mierová misia Organizácie Spojených národov, ktorej príslušníci udržiavajú s miestnym obyvateľstvom (ktoré o svojej nákaze ani nemusí vedieť) sexuálne styky, či už dobrovoľné alebo využívajúc ich núdzu. S uvedenou situáciou sa mierové misie stretávajú aj dnes v rôznych častiach Afriky, pričom šírenie choroby AIDS je významnou prekážkou v procese povojnovej obnovy. Samozrejme, namiesto AIDS je možné do rovnice dosadiť aj niekoľko iných chorôb s rovnakým dopadom. Na vyššie opísaný príčinný vzťah konflikty – infekčné choroby upozornila Bezpečnostnú radu Margaret Chan,⁷² pričom úplne spochybnila a zvrátila predpoklad, že klimatické zmeny vyvolávajú infekčné choroby a tie zase vojny.

Práve opísanej situácii sa Bezpečnostná rada už venovala vo svojich rezolúciách týkajúcich sa AIDS, ktoré už boli citované na inom mieste. Z jej praxe možno vyabstrahovať určité podmienky, ktoré musia choroby spĺňať na to, aby sa dostali na jej agendu (aby sa týkali jej právomoci zachovať medzinárodný mier a bezpečnosť):

- a) ich rozšírenie musí mať veľký geografický rozsah (zahŕňajúce napríklad región alebo kontinent);

⁷¹ Slovom Margaret Chan, generálnej riaditeľky Svetovej zdravotníckej organizácie WHO: „Mnohé zdravotné problémy, ktorým sa WHO venuje, spôsobujú hlboké ľudské utrpenie, podaktoré jasne prehlbujú chudobu. Ale väčšina z nich priamo neohrozuje medzinárodný mier a bezpečnosť a zriedkakedy prispieva k vzniku konfliktov.“ Bližšie pozri *Meeting No. 6668* [Maintenance of International Peace and Security] [2011-11-23]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.6668.

⁷² Na zasadnutí Bezpečnostnej rady povedala: „Znepokojujú ma konflikty, ktoré vytvárajú ideálne podmienky pre prepuknutie chorôb a podvýživu a dokonalý priestor pre porušovanie ľudských práv, predovšetkým v prípadoch, ak je sexuálne násilie použité ako zbraň.“ Bližšie pozri *Meeting No. 6668* [Maintenance of International Peace and Security] [2011-11-23]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.6668.

- b) musí ísť o epidémie, alebo dokonca pandémie, ktoré sa vyskytujú nielen v širokom geografickom rámci, ale postihujú tiež obrovský počet obyvateľov;
- c) musia mať závažné následky na populáciu (napríklad sú neliečiteľné alebo iba s vynaložením veľkých nákladov a vedú k zvýšenej úmrtnosti alebo vážnemu zdravotnému postihnutiu) a vlastný štát si s nimi nedokáže sám poradiť;
- d) majú dopad na medzinárodný mier a bezpečnosť, napríklad prostredníctvom nákazy príslušníkov mierových misií.

d) Nedostatok potravín

Nedostatku potravín a z neho vyplývajúcim následkom sú najviac vystavené chudobné rozvojové krajiny, kde je prevažujúcim výrobným odvetvím poľnohospodárstvo. Pokiaľ v dôsledku klimatických zmien nastane sucho, množstvo dopestovaných plodín klesá, čo je osobitne nebezpečné v prípadoch, ak je daná spoločnosť chudobná, a tak si nákup potravín môže dovoliť iba v obmedzenom množstve. Zároveň je nutné poukázať aj na skutočnosť, že nedostatok potravín nemusí byť spojený len so suchom alebo, napríklad, s vojnami vedenými taktikou „spálenej zeme“. K vyčerpaniu zásob potravín môže (dokonca i v relatívne úrodných rokoch) dôjsť aj v prípade spoločností s veľkým populačným rastom, keď existujúce zdroje nestíhajú pokryť rastúci dopyt. Pokiaľ je daná spoločnosť chudobná a nemôže si nákup potravín dovoliť (humanitárna pomoc tiež nemusí byť vo všetkých prípadoch dostatočná), rastie riziko, že o cenné zdroje sa začne bojovať. O tom, že hlad je reálnou bezpečnostnou hrozbou minimálne v regionálnom rozsahu, svedčí tiež fakt, že sa uvedenej otázke venovala aj Bezpečnostná rada v roku 2005 (vo vzťahu k Afrike), pričom na tomto stretnutí James Morris upozornil na ďalší s tým súvisiaci nebezpečný fenomén: „Hladné deti sa dajú výrazne ľahšie verbovať ako detskí vojaci na takých miestach, ako severná Uganda.“ Vidíme teda, že nedostatok potravín môže byť rovnako príčinou, ako aj následkom ozbrojených konfliktov. Zároveň nemožno zabúdať ani na to, že množstvo vyprodukovaných potravín môže klesať aj so šírením infekčných ochorení. Ak im totiž padne za obeť veľké množstvo ľudí, čo je osobitne závažným problémom Afriky, alebo ak si ich liečba vyžaduje hospitalizáciu, nemôžu postihnúť pracovať na poliach a plodiny si dopestovať.⁷³ Aj

⁷³ Na uvedené hrozby upozornil Bezpečnostnú radu James Morris, riaditeľ World Food Programme (Svetový potravinový program). Bližšie pozri *Meeting No. 5220* [Peace and

na tomto príklade môžeme dobre vidieť previazanosť, podmienenosť a komplexnosť hrozieb vyvolaných klimatickými zmenami. Na bezpečnostné dimenzie hladu opätovne upozornilo Nemecko v roku 2011, keď organizovalo vyššie uvedené rokovanie o klimatických zmenách a ich dopadoch na bezpečnosť.⁷⁴

Klimatické zmeny a súvisiaci nedostatok potravín môžu najviac ohroziť chudobné časti Afriky a južnej Ázie, kým bohatšie rozvinuté krajiny sa s výkyvmi cien potravín dokážu ľahšie vyrovnávať. Na druhej strane však budú musieť čeliť migračným vlnám, tak, ako sa to v súčasnosti deje v Európe.

Vyššie uvedené scenáre patria len medzi niektoré z možných scenárov. Výpočet určite nie je konečný a obsahuje len najpravdepodobnejšie hrozby. Nesmieme však za žiadnych okolností zabúdať, že tieto scenáre budú spolupôbiť, a tak sa opäť potvrdzuje, že klimatické zmeny sú násobiteľom hrozieb. Na ilustráciu takéhoto spolupôsobenia nám vhodne poslúži nasledujúca modelová situácia, v ktorej spojenie všetkých vyššie uvedených scenárov do jedného celku vytvára možno apokalyptický, no predsa len reálny obraz: v dôsledku klimatických zmien dôjde napríklad v regióne Afriky k suchu, čo spôsobí pokles v množstve vyprodukovaných potravín. Časť obyvateľstva, ktorá si to môže dovoliť, sa rozhodne v masových migračných vlnách opustiť krajinu. Zostávajúci obyvatelia, patriaci k rozdielnym etnickým skupinám, začnú medzi sebou bojovať o zostatkové zdroje pitnej vody, obrábatel'nú pôdu a pasienky, pričom budú niektoré skupiny podporované inými štátmi snažiacimi sa ozvrhnutie miestnej vlády. Silnejšia etnická skupina začne perzekvovať slabšiu, pričom sa v dôsledku sociálnych nepokojov a otvorených bojov daný štát rozpadne. Popri genocíde je sexuálne násilie používané ako zbraň na „prekreslenie“ etnickej mapy alebo ako znak úplného poníženia nepriateľa. Keď konflikt dosiahne mŕtvoty bod, Organizácia Spojených národov sa pokúsi o jeho riešenie a do krajiny vyšle mierovú misiu. Jej príslušníci z rôznych príčin nadviažu sexuálne styky s miestnym obyvateľstvom, pričom ženy v dôsledku poníženia, ale tiež v záujme získania vyšších prídelov potravín o svojich traumách alebo chorobe nehovoria (alebo dokonca o nej ani netušia), a pri pravidelnej rotácii jednotiek sa počas skrí-

Security – Africa's Food Crisis] [2005-06-30]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.5220.

⁷⁴ Bližšie pozri *Letter Dated 1 July 2011 from the Permanent Representative of Germany to the United Nations Addressed to the Secretary-General No. 2011/408* [2011-07-01]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2011/408.

ningu zistí, že väčšina mužstva je nakazená vírusom HIV. Takto vykreslený obraz znie síce desivo (pre niekoho možno až fantazmagoricky), ale je reálny, čo môžeme vidieť v prípadoch mnohých konfliktov Afriky, aj keď tie zatiaľ nemuseli byť vyvolané bojom o zdroje pitnej vody.

Limity pôsobenia Bezpečnostnej rady

Vo väčšine literatúry venujúcej sa problematike environmentálnych hrozieb a spôsobom ich riešenia zo strany Bezpečnostnej rady úplne absentuje kritické zhodnotenie možnosti, že by takéto snahy mohli byť neúspešné. Vynechaním tejto chúlостivej časti ale spravidla utrpí komplexnosť daného textu, nakoľko selektívne pôsobenie tohto orgánu je absolútne kľúčovým faktorom, ktorý je nutné zhodnotiť. To si však vyžaduje znalosť reálií o Bezpečnostnej rade i spôsobu, ako k nej pristupujú predovšetkým jej stáli členovia. A keďže environmentálne hrozby sú veľmi špecifickou témou, špecifický bude aj prístup Bezpečnostnej rady i samotných štátov k nej. Limity jej pôsobenia vo vzťahu k uvedeným hrozbám by sa dali rozdeliť do nasledujúcich skupín:

- a) právne limity dané Chartou;
- b) spôsobilosť samotnej hrozby;
- c) selektívny prístup Bezpečnostnej rady;
- d) obavy niektorých štátov sveta.

Ad a) Charta stanovuje jasné hranice, v rámci ktorých sa Bezpečnostná rada môže „pohybovať“. Ako sme už v prvej časti našej štúdie uviedli, základné vymedzenie jej právomocí nájdeme v čl. 24 ods. 1 Charty, ktorý jej zveruje *zodpovednosť za zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti*. Druhý limitujúci faktor sa nachádza v čl. 2 ods. 7 Charty – *zákaz zasahovania do vnútorných záležitostí štátov*. Ako sme mohli v druhej časti štúdie vidieť, práve právomoc predstavovala príčinu sporu v rokovaniach medzi štátmi, a až Valné zhromaždenie vyjasnilo, že aj Bezpečnostná rada môže v rámci svojej špecifickej právomoci riešiť otázky zmien životného prostredia. Tým vlastne pripustilo skutočnosť, že uvedené zmeny môžu mať následky pre medzinárodný mier a bezpečnosť, pre riešenie ktorých je Bezpečnostná rada povolaná. Nie je nutné opakovať informácie, ktoré už boli uvedené v iných častiach našej štúdie, len je na tomto mieste potrebné ešte zdôrazniť, že sa Bezpečnostná rada môže venovať iba tým zmenám životného prostredia, ktoré sú hrozbou pre medzinárodný mier a bezpečnosť, a len v prípade, že si s daným problémom nedokážu štáty poradiť inak (čiže Bezpečnostná rada musí byť orgánom

ultima ratio). Pokiaľ by uvedené podmienky neboli splnené, Bezpečnostná rada by prekračovala rozsah svojich právomocí.

Ad b) Nestačí, aby následky zmien životného prostredia boli ohrozením medzinárodného mieru a bezpečnosti, zároveň je potrebné, aby bol daný problém *riešiteľný* zo strany Bezpečnostnej rady. Existujú totiž zmeny životného prostredia, ktoré majú pre štáty negatívne bezpečnostné následky, avšak Bezpečnostná rada ich nemá ako riešiť. Podľa nášho názoru je takouto otázkou stúpajúca hladina oceánov spôsobená klimatickými zmenami, v dôsledku ktorých miznú niektoré ostrovné štáty. Pre takéto štáty to predstavuje priame existenčné ohrozenie, ale Bezpečnostná rada v tomto prípade nemá ako zakročiť – nie je totiž koho sankcionovať. Pre bližšiu analýzu uvedenej chýlostivej otázky je vhodné pozrieť sa na vyhlásenie, ktoré odznelo na zasadnutí Bezpečnostnej rady zo strany ostrovného štátu Tuvalu, ktorý navrhoval vykonať nasledujúce kroky:

1. prijať rezolúciu, v ktorej by Bezpečnostná rada vyzvala Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov na urýchlené zvolanie summitu hláv štátov o klimatických zmenách;
2. uvedený summit by bol zárodkom nového ekonomického fóra, ktoré by rozšírilo možnosti prístupu k šetrným energetickým zdrojom pre všetky národy;⁷⁵
3. vytvoriť nové inštitucionálne usporiadanie, ktoré by chránilo a obnovilo zraniteľné krajiny pred dopadmi klimatických zmien;
4. prehodnotiť svoje povinnosti podľa Charty (zo strany Bezpečnostnej rady) a úplne začleniť koncept environmentálnej bezpečnosti do svojho mandátu.⁷⁶

Ako je z uvedených bodov vidno, nenavrhuje sa v nich nič, čo by bolo len vo výlučnej právomoci Bezpečnostnej rady (a preto nie je splnená podmienka *ultima ratio*). Summit hláv štátov totiž môže byť zvolaný aj z iných dôvodov a zo strany iného subjektu (napríklad i Tuvalu, ak má na to možnosti), a v konečnom dôsledku sú to práve hlavy štátov, a nie Bezpečnostná rada, ktoré rozhodujú o výsledku takéhoto stretnutia (teda o založení ekonomického fóra). Bod 3 vôbec nepatrí do právomoci Bezpečnostnej rady, a čo sa bodu 4 týka – aj ak by k navrhovanému rozšíreniu agendy došlo, Tuvalu stále nedalo odpoveď na to, ako by to Bezpeč-

⁷⁵ S myšlienkou vytvorenia medzinárodného fondu, z ktorého by sa financovali obnoviteľné zdroje energie, prišiel na tom istom zasadnutí aj predstaviteľ Šalamúnových ostrovov.

⁷⁶ Bližšie pozri *Meeting No. 5663 (Resumption 1)* [Climate Change] [2007-04-17]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.5663 (Resumption 1).

nostná rada mohla využiť a ako by s prostriedkami, ktoré má k dispozícii, mohla potápajúcim sa ostrovným štátom reálne pomôcť. Hoci sú návrhy Tuvalu správne, neboli podľa nášho názoru adresované správne mu orgánu, a tak pôsobia ako „klopanie na nesprávne dvere“.

Ad c) Selektívny prístup Bezpečnostnej rady patrí medzi najčastejšie príčiny kritiky tohto orgánu. A keďže sa prejavuje v mnohých prípadoch, ktoré predstavujú ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti formou použitia ozbrojenej sily, je viac ako pravdepodobné, že sa bude prejavovať i v prípade bezpečnostných hrozieb vyvolaných klimatickými zmenami. Svedčí o tom aj fakt, že niektorí stáli členovia (Čína a Rusko) spochybňovali vhodnosť riešenia takýchto problémov pred Bezpečnostnou radou, a tak sa dá predpokladať, že by vetovali tiež prípadný návrh rezolúcie. Druhým indikátorom budúceho selektívneho prístupu je skutočnosť, že hoci sa Bezpečnostná rada zaoberala týmito otázkami už niekoľkokrát (ich zaradeniu na rokovanie Bezpečnostnej rady totiž *de lege* nie je schopný zabrániť žiadny stály člen, nakoľko daná otázka nepodlieha právu veta), iba v jednom prípade bola schopná prijať aspoň predsednícke vyhlásenie (ale nie rezolúciu!), navyše, i to s vážnym obsahom. Aj to nateraz svedčí o neochote zaoberať sa týmito otázkami a aktívne ich riešiť.

Selektívne pôsobenie sa môže prejavovať v dvoch oblastiach – tak v prípade ideálneho, ako aj reálneho modelu.⁷⁷ V oboch prípadoch by bolo možné očakávať uplatnenie práva veta. Pokiaľ by totiž medzi najväčších znečisťovateľov patrili niektorý zo stálych členov, nepochybne by zabránil použitiu sankčného mechanizmu proti sebe samému.⁷⁸ A pokiaľ by sa porušenia svojich environmentálnych záväzkov dopustil štát, ktorý predstavuje „klientelu“ niektorého zo stálych členov, opäť by došlo k vetovaniu, s pravdepodobným poukázaním na skutočnosť, že sankcie nie sú vhodným prostriedkom na riešenie uvedenej situácie. Aj toto je charakterová črta Bezpečnostnej rady, ktorú je potrebné rešpektovať a ktorú nie je možné zmeniť. Trina Ng sa nazdáva, že Valné zhromaždenie má možnosť zmeniť „tvár“ Bezpečnostnej rady, a to tak, že za nestálych členov bude voliť štáty, ktoré rešpektujú demokratické zásady, ľudské práva

⁷⁷ Pozri vyššie v texte.

⁷⁸ USA napríklad podpísali Kjótsky protokol, ale ani v čase písania tejto štúdie nebol z ich strany ratifikovaný.

a ktoré sú „oddané“ myšlienke zmierňovať dopady klimatických zmien.⁷⁹ Uvedená predstava je však úplne mylná, nakoľko nerešpektuje moc stálych členov (nielen vo forme práva veta, ale aj rôznych techník presviedčania nestálych členov), a ani skutočnosť, že nestáli členovia sú volení na základe regionálneho kľúča a mnohé, najmä africké rozvojové krajiny nemusia (alebo objektívne nemôžu) byť „oddané“ environmentálnym myšlienkam. Vhodne to ukázal rozkol ohľadne otázky, či má Bezpečnostná rada vôbec právomoc venovať sa otázkam zmien životného prostredia.

Ad d) Hoci sú rozvojové štáty sveta najviac postihnuté následkami klimatických zmien, predsa len z ich strany prichádza najčastejšia kritika voči tomu, aby sa Bezpečnostná rada vôbec zaoberala týmito otázkami alebo ich bezpečnostnými následkami, a spochybňujú tak jej legitimitu.⁸⁰ Medzi najčastejšie akcentované argumenty patrí, že Bezpečnostná rada nie je vhodným fórom pre ich riešenie, nakoľko členstvo v nej nie je univerzálne, ako aj to, že klimatické zmeny sú rozvojovou témou, a tak by sa im mala venovať pozornosť v rámci Rámcového dohovoru o zmenách klímy. Oba argumenty teda smerujú k tomu, aby bola otázka klimatických zmien presmerovaná na iné orgány Organizácie Spojených národov, napríklad na Valné zhromaždenie alebo Hospodársku a sociálnu radu. V uvedených orgánoch (osobitne vo Valnom zhromaždení s univerzálnym členstvom) sa totiž lepšie uplatní „váha“ štátov z Hnutia nezúčastnených, kde tieto štáty v zásade nemôžu byť prehlasované, na rozdiel od Bezpečnostnej rady, kde nemajú toľko možností ovplyvniť jej rozhodovanie.⁸¹ Vidíme teda, že kľúčovým sa tu stáva koncept suverenity, ktorý v rokovaníach pred Bezpečnostnou radou zdôraznila napríklad Venezuela.⁸² Suverenita je tým inštitútom, ktorý chráni štáty proti nedovoleným

⁷⁹ Bližšie pozri NG, T. Safeguarding Peace and Security in Our Warming World: A Role for the Security Council. *Journal of Conflict & Security Law*. 2010, vol. 15, no. 2, s. 299. ISSN 1467-7954.

⁸⁰ Výnimku predstavujú rozvojové ostrovné štáty, ktoré sú existenčne ohrozené stúpajúcou hladinou oceánov, a preto sa na túto hrozbu snažia upozorniť nielen Valné zhromaždenie, ale aj Bezpečnostnú radu.

⁸¹ Na druhej strane je ale z rôznych diskusií v Bezpečnostnej rade vidno, ako sa v tomto orgáne Čína „pasovala“ za hovorcu a ochranca práv štátov združených v Hnutí nezúčastnených.

⁸² „Venezuela opätovne zdôrazňuje, že všetky štáty, na základe ich suverenity, majú právomoc rozhodnúť sa o použití svojich prírodných zdrojov a ustanoviť si svoju vlastnú environmentálnu a energetickú politiku.“ Bližšie pozri *Meeting No. 5663 (Resumption 1)* [Climate Change] [2007-04-17]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.5663 (Resumption 1).

zásahom iných štátov a s najväčšou pravdepodobnosťou je strach z vonkajšieho zasahovania to, čo vedie krajiny k tomu, aby sa bránili rokovaniam o bezpečnostných následkoch klimatických zmien pred Bezpečnostnou radou. Môžeme tu vidieť tú istú formu strachu, aká sa prejavovala napríklad v prípade konceptu zodpovednosti chrániť, kde panovali obavy, že sa ochrana ľudských práv stane zámienkou pre intervencie a zvrhávajúce nepohodlných vlád. Ak do tejto rovnice dosadíme namiesto ľudských práv klimatické zmeny, je celkom pochopiteľné, prečo sa rozvojové krajiny tak veľmi bránia uvedeným rokovaniam. Samozrejme, predmetné tvrdenie je potrebné vnímať len ako teóriu.

Záver

V období po skončení studenej vojny sa objavili nové a netradičné hrozby pre medzinárodný mier a bezpečnosť. Patria k nim nielen terorizmus a zbrane hromadného ničenia, ale aj nadnárodný organizovaný zločin, hlad, epidémie a zmeny životného prostredia. Práve posledná kategória sa ukazuje ako jedna z najväčších hrozieb „bez tváre“, proti ktorej sa zároveň najťažšie bojuje. Tak, ako znečisťovanie životného prostredia nie je dôsledkom činnosti len jediného štátu, aj riešenie ich následkov si vyžaduje medzinárodnú spoluprácu. Klimatické zmeny môžu mať rôzne dopady; z nich najväčšie sú tie, ktoré majú bezpečnostné následky. Tie sú vo väčšine prípadov nepriame, a preto sa klimatické zmeny označujú za násobiteľ'a hrozieb – vytvárajú bezpečnostnú hrozbu tam, kde predtým nebola, a znásobujú dopad už existujúcich hrozieb. Klimatické zmeny tak spôsobujú nárast teploty ovzdušia a s tým súvisiace sucho. To negatívne pôsobí na dostupnosť zdrojov pitnej vody, pasienkov a obrábateľnej pôdy. Zmenšenie rozlohy obrábateľnej pôdy má za následok hlad, ktorý ústí do vojen o zdroje (napríklad o vodu) a tie majú za následok šírenie infekčných chorôb či masové migračné vlny. Pre iné štáty sa následok klimatických zmien prejavuje v inej oblasti – v náraste hladín oceánov, ktorý spôsobuje ich postupné potápanie, teda priamu existenčnú hrozbu. Paradoxne však pre niektoré štáty klimatické zmeny nie sú negatívne – môžu uvoľniť cestu k predtým nedostupným zdrojom, čo hrozí minimálne vznikom sporov o nevymedzené územie.

Pri pohľade na vyššie uvedený scenár je vítané, že sa klimatické zmeny postupne, i keď veľmi ťažko, dostávajú na rokovania Bezpečnostnej rady. Je úplne evidentné, že sa pozornosť tohto orgánu začína rozširovať smerom od „klasických hrozieb“ pre medzinárodný mier a bezpečnosť (vnútroštátne ozbrojené konflikty, terorizmus) k novým témam sú-

visiacim s *human security*, kam nepochybne patrí tiež téma klimatických zmien. Diskusia o uvedených problémoch a nájdenie ich riešenia sú veľmi dôležité, stávajú sa totiž aktívnym prvkom prevencie konfliktov.

V procese výskumu sa nám podarilo identifikovať dva modely prístupu Bezpečnostnej rady ku klimatickým zmenám:

- a) ideálny model predvída priamy prístup a počíta so sankcionovaním štátu i neštátnych aktérov porušujúcich záväzky v oblasti ochrany životného prostredia; dôraz kladie na prevenciu a na priame potrestanie štátu/neštátneho aktéra za znečisťovanie životného prostredia;
- b) reálny model počíta s nepriamym prístupom, v rámci ktorého sa Bezpečnostná rada venuje krízam a konfliktom vyvolaným klimatickými zmenami a dôraz kladie skôr na reakciu.

Z doterajšej praxe Bezpečnostnej rady je pravdepodobnejšie, že v blízkej budúcnosti bude prevažovať reálny model. Ďalším dôvodom jeho uplatnenia je tiež skutočnosť, že uplatnenie sankčného režimu podľa ideálneho modelu nemusí byť vždy možné – kto má byť sankcionovaný za klimatické zmeny, pokiaľ sa o ne pričinili všetci? Keď však stáli členovia začnú bezprostrednejšie pociťovať následky klimatických zmien a ich ignorovanie prinesie vážnejšie dopady, je možné, že sa prístup Bezpečnostnej rady zmení na aktívny a bude sa aplikovať aj ideálny model. Ako štúdia ukázala, v riešení bezpečnostných následkov môžu svoju úlohu zohrať i sankcie Bezpečnostnej rady, ale nasadenie ozbrojenej sily podľa čl. 42 Charty (v podobe tzv. environmentálnej intervencie) je možné vyhlásiť ako neprimerané a nevhodné.

Debaty o klimatických zmenách a ich bezpečnostných dopadoch sú v súčasnosti v Bezpečnostnej rade poddimenzované, pričom môžeme vidieť rozdelenie štátov do dvoch táborov – vo väčšine prípadov rozvinuté krajiny sa snažia o zaradenie klimatických zmien na rokovania tohto orgánu, kým prevažujúco rozvojové krajiny sa uvedenému trendu bránia s poukazovaním na nevhodnosť takejto témy pre riešenie pred Bezpečnostnou radou a na jej nereprezentatívny charakter. To je hlavnou príčinou, prečo sa Bezpečnostná rada doteraz tak málo venovala uvedenej téme a prečo vo vzťahu k nej bola schopná prijať len jedno predsednícke vyhlásenie (kým iné hrozby pre *human security* našli svoje vyjadrenie v rezolúciách), navyše, aj to iba veľmi vágneho znenia.

Riešenie problému načrtnutého rozvojovými štátmi môže spočívať v dodržiavaní niekoľkých zásad: predovšetkým ide o to, aby Bezpečnostná rada riešila bezpečnostné následky klimatických zmien len ako orgán

ultima ratio. Zároveň by mala riešiť iba také následky, ktoré sú ohrozením medzinárodného mieru a bezpečnosti, v duchu svojej právomoci, tak, aby nezasahovala do vnútorných záležitostí iných štátov. Zodpovednosť za prevenciu a odstránenie následkov je teda na strane štátov, a až v prípade zlyhania uvedenej možnosti by mala na „scénu“ nastúpiť Bezpečnostná rada.

Hoci je v súčasnosti téma bezpečnostných dopadov klimatických zmien v Bezpečnostnej rade zaznávaná, naša štúdia predostrela niekoľko možných scenárov, ako môžu klimatické zmeny negatívne vplyvať na zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Odôvodnene môžeme o nich predpokladať, že sa v budúcnosti objavia, a preto je nepochybné, že v blízkej alebo ďalej budúcnosti k nim bude musieť Bezpečnostná rada zaujať aktívnejší postoj.

Zoznam bibliografických odkazov

A More Secure World: Our Shared Responsibility: Report of the Secretary-General's High-level Panel on Threats, Challenges and Change [online]. 1st ed. New York: United Nations, 2004. 141 s. [cit. 2016-08-18]. ISBN 92-1-100958-8. Dostupné na: http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf.

BANURI, T. a H. OPSCHOOR. *Climate Change and Sustainable Development* [online]. New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2007. 24 s. [cit. 2016-08-18]. DESA Working Paper, no. 56. Dostupné na: http://www.un.org/esa/desa/papers/2007/wp56_2007.pdf.

BUZAN, B., O. WÆVER a J. de WILDE. *Security: A New Framework for Analysis*. 1st ed. Boulder, Colo.; London: Lynne Rienner Publishers, 1998. 239 s. ISBN 1-55587-784-2.

DALBY, S. Climate Change and Environmental Security. In: P. D. WILLIAMS, ed. *Security Studies: An Introduction*. 2nd ed. Abingdon; New York: Routledge, 2013, s. 311-323. ISBN 978-0-415-78281-4.

Deputy UN Chief Calls for “Hydro-diplomacy” as World Faces Growing Water Shortages. In: *United Nations* [online]. 2016 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50458#.V_wBFPmLTIV.

Dohovor o zákaze vojenského alebo akéhokoľvek iného nepriateľského použitia prostriedkov meniacich životné prostredie uverejnený pod č. 77/1980 Zb.

HAMPSON, F. O. Human Security. In: P. D. WILLIAMS, ed. *Security Studies: An Introduction*. 2nd ed. Abingdon; New York: Routledge, 2013, s. 279-294. ISBN 978-0-415-78281-4.

Human Security in Theory and Practice: An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security [online]. New York: United Nations, Human Security Unit, 2009. 45 s. [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org/humansecurity/files/human_security_in_theory_and_practice_english.pdf.

Charta Organizácie Spojených národov.

JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLÁŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 319 s. ISBN 978-80-7380-559-3.

KAMERI-MBOTE, P. Water, Conflict, and Cooperation: Lessons from the Nile River Basin. In: *Navigating Peace* [online]. 2007, no. 4, s. 1-5 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/NavigatingPeaceIssuePKM.pdf>.

Letter Dated 1 July 2011 from the Permanent Representative of Germany to the United Nations Addressed to the Secretary-General No. 2011/408 [2011-07-01]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2011/408.

Letter Dated 5 April 2007 from the Permanent Representative of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the United Nations Addressed to the President of the Security Council No. 2007/186 [2007-04-05]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2007/186.

Letter Dated 8 November 2011 from the Permanent Representative of Portugal to the United Nations Addressed to the Secretary-General No. 2011/698 [2011-11-08]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2011/698.

Letter Dated 15 July 2015 from the Permanent Representative of New Zealand to the United Nations Addressed to the Secretary-General

- No. 2015/543 [2015-07-15]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2015/543.
- MALONE, L. A. "Green Helmets": A Conceptual Framework for Security Council Authority in Environmental Emergencies. *Michigan Journal of International Law*. 1996, vol. 17, no. 2, s. 515-536. ISSN 1052-2867.
- Meeting No. 5220 [Peace and Security – Africa's Food Crisis] [2005-06-30]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.5220.
- Meeting No. 5663 (Resumption 1) [Climate Change] [2007-04-17]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.5663 (Resumption 1).
- Meeting No. 5663 [Climate Change] [2007-04-17]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.5663.
- Meeting No. 6587 [Maintenance of International Peace and Security] [2011-07-20]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.6587.
- Meeting No. 6668 [Maintenance of International Peace and Security] [2011-11-23]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.6668.
- Meeting No. 7499 [Maintenance of International Peace and Security] [2015-07-30]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7499.
- NASU, H. The Place of Human Security in Collective Security. *Journal of Conflict & Security Law*. 2013, vol. 18, no. 1, s. 95-129. ISSN 1467-7954.
- NG, T. Safeguarding Peace and Security in Our Warming World: A Role for the Security Council. *Journal of Conflict & Security Law*. 2010, vol. 15, no. 2, s. 275-300. ISSN 1467-7954.
- NOTARAS, M. Does Climate Change Cause Conflict?. In: *Our World* [online]. 2009-11-27 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <https://ourworld.unu.edu/en/does-climate-change-cause-conflict>.
- Open Arria-formula Meeting on the Role of Climate Change as a Threat Multiplier for Global Security: Concept Note. In: *Misión Permanente de España ante las Naciones Unidas – Oficina de Prensa* [online]. 2015-06-30 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <http://www.spainun.org>.

org/wp-content/uploads/2015/06/Concept-Note_ClimateChange_20150630.pdf.

Paris Agreement [2015] [online]. New York: United Nations, 2016. 25 s. [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: https://treaties.un.org/doc/Treaties/2016/02/20160215%2006-03%20PM/Ch_XXVII-7-d.pdf.

Press Conference on Impact of Climate Change on Marshall Islands. In: *United Nations* [online]. 2013-02-15 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: http://www.un.org/press/en/2013/130215_MI.doc.htm.

Principles of UN Peacekeeping. In: *United Nations* [online]. 2016 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/principles.shtml>.

Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmenách klímy.

Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future No. 42/427 [1987-06-16] [online]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, 1987, UN Doc. A/42/427, 300 s. [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>.

Report on Causes of Conflict and the Promotion of Durable Peace and Sustainable Development in Africa No. 67/205 – 2012/715 [2012-07-27]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/67/205 – S/2012/715.

Report on Climate Change and Its Possible Security Implications No. 64/350 [2009-09-11] [online]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, 2009, UN Doc. A/64/350, 29 s. [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/509/46/PDF/N0950946.pdf?OpenElement>.

Report on Implementation of the Recommendations Contained in the Report of the Secretary-General on the Causes of Conflict and the Promotion of Durable Peace and Sustainable Development in Africa No. 66/214 – 2011/476 [2011-08-01]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/66/214 – S/2011/476.

Resolution No. 22 (1947) [The Corfu Channel Incidents] [1947-04-09]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/22 (1947).

Resolution No. 63/281 [Climate Change and Its Possible Security Implications] [2009-06-03]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/63/281.

Resolution No. 660 (1990) [The Situation between Iraq and Kuwait] [1990-08-02]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/660 (1990).

Resolution No. 686 (1991) [Iraq – Kuwait] [1991-03-02]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/686 (1991).

Resolution No. 687 (1991) [Iraq – Kuwait] [1991-04-03]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/687 (1991).

Resolution No. 1261 (1999) [Children and Armed Conflict] [1999-08-25]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1261 (1999).

Resolution No. 1308 (2000) [HIV/AIDS and International Peacekeeping Operations] [2000-07-17]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1308 (2000).

Resolution No. 1521 (2003) [Liberia] [2003-12-22]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1521 (2003).

Resolution No. 1625 (2005) [Threats to International Peace and Security (Security Council Summit 2005)] [2005-09-14]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1625 (2005).

Resolution No. 1820 (2008) [Women and Peace and Security] [2008-06-19]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1820 (2008).

Resolution No. 2177 (2014) [Peace and Security in Africa] [2014-09-18]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/2177 (2014).

Security Council Open Arrria-formula Meeting on the Role of Climate Change as a Threat Multiplier for Global Security: Statements. In: *Misión Permanente de España ante las Naciones Unidas – Oficina de Pre-*

nsa [online]. 2016 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <http://www.spainun.org/climatechange/>.

Statement by the President of the Security Council No. 2011/15 [Maintenance of International Peace and Security] [2011-07-20]. Vyhlásenie predsedu Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PRST/2011/15.

Statement by the President of the Security Council No. 2014/24 [Peace and Security in Africa] [2014-11-21]. Vyhlásenie predsedu Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PRST/2014/24.

United Nations Peace Operations: Year in Review 2009 [online]. 1st ed. New York: United Nations, Peace and Security Section, 2009. 72 s. [cit. 2016-08-18]. ISBN 978-92-1-101215-6. Dostupné na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/publications/yir/yir2009.pdf>.

Welcome. In: *Welcome to the Anthropocene* [online]. 2016 [cit. 2016-08-18]. Dostupné na: <http://anthropocene.info/index.php>.

WINTEROVÁ, B. Konflikt o vodní zdroje Eufratu a Tigrisu. In: T. ŠMÍD, et al. *Vybrané konflikty o zdroje a suroviny*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010, s. 175-195. ISBN 978-80-210-5351-9.

JUDr. Mgr. Kristián Blaškovič, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
kristian.blaskovic@truni.sk

Percepce korupce mezi úředníky územních samosprávných celků

Perception of Corruption among Officials of Local Government

Marie Sciskalová
Soňa Harasimová

Abstract: *The paper is focused on perception of bribery, corruption, and corrupt behaviour of local government officials. The intention is to highlight the knowledge or ignorance of legislation related to the performance of corruption or corrupt actions. The aim of the empirical research was to found out whether officials of municipalities and regions are able to define or to recognize the basic terms of this field (theoretical part) and whether they can transfer them into practice. In the practical part of the paper selected model situations and their possible solutions are described. The partial aim of the practical part of the paper is to determine whether an individual can correctly verbally communicate with a party to the administrative proceedings, for example by committing a traffic offense and specifying his/her possible corrupt behaviour.*

Key Words: *Public Administration; Official; Governance; Bribe; Abuse of Official's Authority; Bribery; Corruption; Corrupt Behaviour; Ethics Code; the Czech Republic.*

Abstrakt: *Příspěvek je věnován vnímání úplatkářství, korupce a korupčního jednání úředníky územních samosprávných celků. Záměrem je poukázat na znalost, případně neznalost právních předpisů souvisejících s projevy korupce nebo korupčního jednání. Cílem empirického výzkumu bylo zjistit, zda úředníci obcí a krajů dovedou vymezit nebo rozpoznat pojmy z této oblasti (teoretická část) a umí je přenést do praxe. V praktické části příspěvku jsou uvedené vybrané modelové situace a jejich možná řešení. Dílčím cílem praktické části příspěvku pak bylo zjistit, zda jedinec je schopen správné verbální komunikace s účastníkem správního řízení, například při spáchání dopravního přestupku a vymezení možného korupčního jednání z jeho strany.*

Klíčová slova: Veřejná správa; úředník; správa věcí veřejných; úplatek; zneužití pravomoci úřední osoby; podplácení; korupce; korupční jednání; etický kodex; Česká republika.

Úvod

Příspěvek se zaměřuje na vnímání korupce, korupčního jednání úředníky územních samosprávných celků při výkonu státní správy. V tomto ohledu bude poukázáno na jejich postavení ve veřejné správě. Cílem příspěvku je představit některé z dotčených právních předpisů, obecně charakterizovat výkon státní správy a postavení úředníků územních samosprávných celků z teoretického hlediska. V praktické části budou prezentovány výsledky provedeného výzkumu na vybraném vzorku těchto subjektů, realizovaného v průběhu školení k obecné části vzdělávání úředníků pro získání osvědčení o zvláštní odborné způsobilosti.

Postavení územních samosprávných celků ve veřejné správě

Výkon veřejné správy je v moderním demokratickém státě stále pojímán jako služba veřejnosti (public service).¹ Službu veřejnosti poskytují ve veřejné správě orgány výkonné moci, tj. státní orgány, a orgány pověřené státem, kterými jsou územní samosprávné celky. Ty mj. tvoří obce, kraje, hlavní město Praha.² Podle ustanovení § 35 zákona č. 128/2000 Sb. o obcích (o obecním zřízení) jde mj. i o přenesenou působnost orgánů obce, je-li takto stanoveno zvláštním zákonem a tato působnost je svěřena správním úřadům jako výkon státní správy.³

Přenesená působnost ve věcech, které stanoví zvláštní zákony, je podle ustanovení § 61 zákona o obcích:⁴

- v základním rozsahu svěřeném obci vykonávána orgány obce;
- v rozsahu pověřeného obecního úřadu vykonávána tímto úřadem;
- v rozsahu obecního úřadu obce s rozšířenou působností vykonávána tímto úřadem.

¹ HRABÁK, J. a T. NAHODIL. *Správní řád s výkladovými poznámkami a vybranou judikaturou*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 35. ISBN 978-80-7357-959-3.

² Příloha č. 1 a 2. Zákon č. 314/2002 Sb. o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností ve znění pozdějších předpisů.

³ Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích (obecní zřízení) ve znění pozdějších předpisů.

⁴ PELLEŠOVÁ, P. Korupce jako ekonomický jev a její vliv v ČR a SR. In: *Scientific Papers of the University of Pardubice: Series D: Special Edition*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, 2009, s. 105-112. ISBN 978-80-7395-209-9.

Veřejnou mocí je taková moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo nebo zprostředkovaně. Orgány veřejné moci jsou kromě Parlamentu České republiky i územní odborné správní úřady, další úřední orgány státní správy, a také orgány samosprávy.⁵

Činnost správního orgánu

Činnost správního orgánu – úředníka při výkonu státní správy je službou realizovanou pro veřejnost podle zásad správního práva. Služba veřejnosti představuje jednu ze zásad uplatňovaných ve správním řízení vůči účastníkům, které úředník zná a dodržuje.⁶ Dodržování zásad při výkonu státní správy je povinností úředníka (oprávněné úřední osoby, jak stanoví zákon č. 500/2004 Sb. Správní řád ve znění pozdějších předpisů) při vystupování vůči účastníkovi v každodenním úředním styku.

Správa věcí veřejných

„Veřejná správa je službou veřejnosti. Každý, kdo plní úkoly vyplývající z působnosti správního orgánu, má povinnost se k dotčeným osobám chovat zdvořile a podle možnosti jim vycházet vstříc.“⁷ Veřejnou správou se ve společnosti zorganizované ve stát obecně rozumí správa veřejných záležitostí, tj. zejména:

- správa státu jako celku;
- správa jeho jednotlivých územních jednotek jako složek územní organizace státu.

Veřejnou správu nevykonává stát pouze prostřednictvím svých orgánů, pověřuje i jiné subjekty – těmi jsou veřejnoprávní korporace. V tomto ohledu je to stát, který disponuje státní mocí, a na základě pověření pak veřejnoprávní korporace nestátního charakteru jsou povolány ke správě veřejných záležitostí, tj. samospráva.

Výkonnou moc v tomto pojetí charakterizujeme jako součást veřejné moci a její výkon představuje právě veřejná správa. Obsah pojmu moc veřejná je tak širší než pojmu moc státní, když tato moc je součástí moci veřejné. Z toho vyplývá, že moc veřejná je vykonávána jak orgány státní

⁵ VANTUCH, P. *Trestní zákoník s komentářem*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2011, s. 623. ISBN 978-80-7263-677-8.

⁶ VEDRAL, J. *Správní řád: Komentář*. 2. aktualiz. a rozšíř. vyd. Praha: BOVA POLYGON, 2012, s. 186. ISBN 978-80-7273-166-4.

⁷ Blíže viz § 4, odst. 1. *Zákon č. 500/2004 Sb. Správní řád ve znění pozdějších předpisů*.

moci, tj. orgány mocí zákonodárné, výkonné a soudní, tak i dalšími subjekty, zejména již zmíněnými orgány samosprávy (územními, zájmovými).⁸

Správní orgán v souvislosti s výkonem státní správy poskytne účastníkovi správního řízení přiměřené poučení o jeho právech a povinnostech a umožní mu uplatnit práva a oprávněné zájmy.⁹ Z uvedeného jednoznačně vyplývá vážnost a důležitost postavení úřední osoby při výkonu státní správy, tj. při výkonu oprávnění rozhodovat o právech nebo povinnostech účastníka správního řízení, například při rozhodování o povolení stavby, vydání občanského průkazu nebo rozhodování o spáchaném přestupku.

Postavení úředníků územních samosprávných celků

Vzdělávání a pracovní poměr úředníků územních samosprávných celků upravuje zákon č. 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o úřednících územních samosprávných celků“). Citovaný zákon vymezuje územní samosprávné celky, stanoví, že to jsou obce a kraje a hlavní město Praha, město, statutární město a městská část hlavního města Prahy. Úředníkem je zaměstnanec územního samosprávného celku, který se podílí na výkonu státní správy, vykonává správní činnost a splnil podmínky pro výkon takové funkce (v zákoně o úřednících územních samosprávných celků stanoveném termínu, vykonal zkoušku o odborné způsobilosti a získal osvědčení).¹⁰

Základní povinnosti úředníka vymezuje § 16 – mezi tyto patří dodržovat ústavní pořádek České republiky, jakož i ostatní právní předpisy, a zejména i ty, které se vztahují k jeho odbornosti, dále pak:

- hájit při výkonu správních činností veřejný zájem, pracovat svědomitě a řádně podle svých sil, znalostí a schopností;
- jednat a rozhodovat nestranně bez ohledu na své přesvědčení a zdravotet se při výkonu práce všeho, co by mohlo ohrozit důvěru v nestrannost rozhodování nebo by mohlo vést ke střetu veřejného zá-

⁸ SCISKALOVÁ, M. *Veřejná správa*. 2. přeprac. a dopln. vyd. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2014, s. 9. ISBN 978-80-7248-917-6.

⁹ Blíže viz § 4, odst. 2. *Zákon č. 500/2004 Sb. Správní řád ve znění pozdějších předpisů*.

¹⁰ *Zákon č. 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů*.

jmu se zájmy osobními, nezneužívat informací nabytých v souvislosti s výkonem zaměstnání ve prospěch vlastní nebo někoho jiného;

- ✚ v souvislosti s výkonem státní správy nepřijímat dary nebo jiné výhody, s výjimkou darů nebo výhod poskytovaných územnímu samosprávnému celku, u něhož je zaměstnán.

Z hlediska výkladu pojmů je důležité uvést chápání pojmu úřad. Zákon o úřednících územních samosprávných celků stanoví, že úřadem je obecní úřad, městský úřad, magistrát statutárního města, magistrát územně členěného statutárního města, úřad městského obvodu nebo úřad městské části územně členěného statutárního města, krajský úřad, Magistrát hlavního města Prahy a úřad městské části hlavního města Prahy.

Trestní zákoník

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů v oddíle 3 s názvem Úplatkářství v ustanovení § 331 a násl. vymezuje:¹¹

- ✚ *Přijetí úplatku a sazbu trestu* takto: „Kdo sám nebo prostřednictvím jiného v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek, nebo kdo sám nebo prostřednictvím jiného v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek, bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta nebo zákazem činnosti.“ Kdo úplatek žádá, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let. Příslušný soud může rozhodnout o odnětí svobody na tři léta až deset let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li takový čin jako úřední osoba. Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li takový čin jako úřední osoba v úmyslu opatřit sobě nebo jinému značný prospěch.
- ✚ *Podplácení a sazbu trestu* takto: „Kdo jinému nebo pro jiného v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek, nebo kdo jinému nebo pro jiného v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.“ Příslušný soud může rozhodnout o odnětí svobody na jeden rok až šest let, propadnutím majetku nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li takový čin vůči úřední osobě.

¹¹ Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

- ✚ *Nepřímé úplatkářství a sazbu trestu* takto: „Kdo žádá nebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem nebo prostřednictvím jiného působit na výkon pravomoci úřední osoby, nebo za to, že tak již učinil, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta. Kdo jinému poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“
- ✚ *Úplatek* takto: „Úplatkem se rozumí neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není nárok.“
- ✚ *Úřední osobou* osobu mj. zastávající funkci v zákonodárném orgánu, soudním orgánu nebo v jiném orgánu veřejné moci cizího státu, pokud je s výkonem takové funkce, zaměstnání nebo práce spojena pravomoc při obstarávání věcí obecného zájmu a trestný čin byl spáchán v souvislosti s touto pravomocí.

Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy

Vláda České republiky dne 9. května 2012 schválila usnesením Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy (dále jen „Etický kodex“).¹² Záměrem tohoto dokumentu bylo stanovit zásady, kterými se budou zaměstnanci veřejné správy při jednání řídit, dodržovat je a respektovat. Je nasnadě, že se u zaměstnanců ve veřejné správě očekává čestné, poctivé jednání, nepochybně i odbornost a etické hodnoty. V případě, že se úředník územního samosprávného celku nebo zaměstnanec dostane do střetu zájmů sám, nebo nežádoucí jednání zjistí u spoluzaměstnanců, podřízených či nadřízených, měl by se řídit postupem stanoveným Etickým kodexem.

Vymahatelnost takových zásad by ovšem měla být zakotvena v pracovní smlouvě úředníka. Jak autorky příspěvku při přednáškách pro úředníky územních samosprávných celků zjišťují, v kodexech vydaných obcemi jsou takové aspekty zahrnuty. Vymahatelnost porušení stanovených povinností ze strany úředníků je tedy zaručena.

¹² Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy. In: *Úřad vlády České republiky* [online]. 2016. 6 s. [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Etický_kodex_uredniku_a_zamestnancu_veverejne_spravy.pdf.

Výsledky empirického šetření

Dotazníkové šetření bylo provedeno v prosinci 2015, zúčastnilo se ho 102 respondentů, 9 dotazníků bylo vyřazeno z důvodu nedostatečných dat, zpracováno bylo 93 dotazníků. V úvodu byly položeny obecné otázky: kde pracujete, na jaké pozici a jak dlouho.

Devět respondentů pracovalo v hlavním městě Praze, 43 respondentů pocházelo z (okresního) města, 35 respondentů bylo z obce s rozšířenou pravomocí a 6 respondentů pocházelo z obce (obecní úřad).

Profesní zastoupení respondentů bylo různorodého charakteru – 33 úředníků bylo zaměstnancem územního samosprávného celku v oblasti poskytování sociálních služeb (odbor sociálních věcí, terénní pracovník, referent sociální právní ochrany a další), dále to byl referent stavebního odboru (6 respondentů), pracovník odboru zemědělství a životního prostředí (5 respondentů), referent silničního hospodaření (4 respondenti), pracovník správy lesů a myslivosti (2 respondenti), 35 respondentů nespecifikovalo odbor, kde pracuje, a vedoucí pozici zastávalo 8 dotazovaných.

Co se týče odpracované doby, tak nejvíce (45 dotazovaných) uvedlo 6 až 12 měsíců. Dále to bylo 33 respondentů, kteří v rámci územních samosprávných celků vykonávali státní správu 1 až 5 let, 12 úředníků uvedlo do půl roku a nejméně – 3 respondenti pracovali v dané oblasti více než 6 let.

Samotný dotazník byl rozdělen na čtyři části.

První část (A. TEORIE) se týkala přesné definice vybraných pojmů z oblasti korupce. Respondent měl zatrhnout, zda definice je správná nebo ne (Tabulka 1).

Nejpřesněji respondenti chápali pojem „Úplatek“ – zde bylo 100 % správných odpovědí, dále si byli poměrně jisti vymezením pojmů „Zneužití pravomoci úřední osoby“ a „Podplácení“, kde bylo 97 % správných odpovědí. Shodně 87 respondentů umělo charakterizovat pojem „Obstávání věci obecného zájmu“ a pojem „Přijetí úplatku“ a 84 respondentů znalo správné vymezení pojmu „Nepřímé úplatkářství“. S definicí pojmu „Úřední osoba“ souhlasilo 84 % dotázaných. Dále už bylo zastoupeno více nesprávných odpovědí. Více než polovina respondentů správně odpověděla na vymezení pojmu „Maření úkolu úřední osoby z nedbalosti“ a jen necelá třetina, přesně 29 % dotázaných, správně odpověděla na vymezení pojmu „Dar“.

Tabulka 1 Vyhodnocení vybraných definic dle zákona*

Vyhodnocení vybraných definic dle zákona			
Definice pojmu \ Odpovědi	Ano	Ne	Správná odpověď
1. Úřední osoba	78	15	78
2. Obstarání věci obecného zájmu	6	87	87
3. Dar	27	66	27
4. Úplatek	93	0	93
5. Zneužití pravomoci úřední osoby	90	3	90
6. Maření úkolu úřední osoby z nedbalosti	39	54	54
7. Přijetí úplatku	87	6	87
8. Podplácení	90	3	90
9. Nepřímé úplatkářství	84	9	84

Pramen: Vlastní primární šetření mezi účastníky školení. Poznámka: * Vybrané paragrafy. Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

Druhá část (B. PRAXE – modelové situace) obsahovala popis tří teoretických situací, ve kterých se vyskytuje jednání zúčastněných osob, jenž je/není možné charakterizovat jako korupční jednání (Tabulka 2).

Tabulka 2 Vyhodnocení korupčního jednání

Vyhodnocení korupčního jednání			
Modelová situace \ Odpovědi	Ano	Ne	Správná odpověď
1. Obálka	63	30	63
2. Lovec a jeho oběť	93	0	93
3. Dobrý kamarád	84	9	84

Pramen: Vlastní primární šetření mezi účastníky školení.

Případ „Obálka“ krátce popisuje přijetí finančního daru v obálce v souvislosti s prodejem soukromých pozemků třetí osobě a možným ovlivněním prodejní ceny ostatních prodejců, která se nakonec projeví jako trestný čin přijetí úplatku.

Modelová situace „Lovec a jeho oběť“ se týká jednání řidiče a policisty po spáchání dopravního přestupku a následně snahy vyhnout se placení pokuty ze strany řidiče. Ten se snaží situaci vyřešit předáním většího obnosu peněz a bez příjmového dokladu, což je naplnění znaku přechůdu podplácení.

Poslední situace popisuje jednání řidiče (řízení pod vlivem alkoholu) a snahy jeho spolujezdce přesvědčit policisty, aby neprováděli dechovou zkoušku. Tato činnost pak naplňuje skutkovou podstatu trestného činu podplácení úřední osoby dle § 332 Trestního zákoníku a porušení služební povinnosti, tím, že uvedená osoba nekonala, a dále trestného činu podplácení.

Všechny výše uvedené případy modelového chování jsou zcela přesně charakterizovány jako korupční jednání. Jednoznačně pozitivním výstupem z druhé modelové situace byl fakt, že všichni respondenti si byli vědomi toho, že nabízení peněz policistům je naplnění znaku přečinu podplácení.

Třetí část (C. PRAXE – verbální komunikace s policistou) obsahovala popis čtyř odpovědí v modelové situaci, ve kterých se vyskytují tři možnosti jednání zúčastněných osob a které je/není možné charakterizovat jako korupční jednání (Tabulka 3).

Tabulka 3 Vyhodnocení verbální komunikace s policistou

Vyhodnocení verbální komunikace s policistou				
Odpovědi Korupční otázka	A)	B)	C)	Správná odpověď
1. Chtěl byste to vyřešit jinak?	6	72	15	B) 72
2. Nemohli bychom se nějak domluvit?	72	9	12	A) 72
3. Nedomluvíme se jinak?	21	63	9	B) 63
4. Co kdybyste mi dal tisíčovku?	12	6	75	C) 75

Pramen: Vlastní primární šetření mezi účastníky školení.

Respondenti měli za úkol ze tří navrhovaných odpovědí zaškrtnout protiprávní odpověď policisty; další dvě varianty byly špatné a nabízel se zde prostor k možnému korupčnímu jednání. Zde už tak jednoznačné odpovědi nebyly a u třetí situace, která nabízela dvě možnosti „domluvit se jinak“, chybovala jedna třetina respondentů. Ve zbylých třech modelových situacích chybovala jedna čtvrtina respondentů.

V poslední části (D. PRAXE – osobní zkušenost) měli respondenti uvést, zda se setkali s korupcí v osobním nebo pracovním životě (Tabulka 4).

Dotázaní uvedli, že se s korupcí setkali více v osobním než profesním životě. Čtyři z respondentů, kteří se s korupcí setkali na pracovišti, uvedli, že to bylo na místě bývalého zaměstnání.

Tabulka 4 Vyhodnocení osobní zkušenosti s korupčním jednáním

Vyhodnocení osobní zkušenosti s korupčním jednáním		
Modelová situace	Odpovědi	
	Ano	Ne
1. Setkali jste se někdy s korupcí v osobním životě?	33	60
2. Setkali jste se někdy s korupcí v pracovním procesu?	6	87

Pramen: Vlastní primární šetření mezi účastníky školení.

Při analýze dat A. teoretické části (přesné definice vybraných pojmů z oblasti korupce) z pohledu profesního zaměření nebyly shledány velké rozdíly mezi jednotlivými skupinami respondentů. V každé skupině se vyskytli jedinci, kteří měli v této části dotazníku 3 chyby a více. V souhrnu se dá říci, že pracovníci například v sociálních službách nejsou méně obeznámeni se základními pojmy a definicemi z oblasti korupce než například referenti pracující na odboru zemědělství nebo životního prostředí. Nepříjemné zjištění je ovšem to, že se více než třetina dotazovaných setkala s korupcí ve svém osobním životě; bohužel, zde nebylo uvedeno na jakém místě a při jaké situaci. Šest respondentů uvedlo, že se s korupcí setkali v profesním životě, z nichž pět připomnělo, že to bylo v předchozím zaměstnání.

Shrnutí

Synonymum pro úplatkářství, podplácení je korupce. Lze konstatovat, že za „korupční jednání“ se považuje přímé či nepřímé nabízení, poskytování, přijímání věcí určité hodnoty za účelem nečestného financování konání nebo nekonání jiné osoby. Ze společenského hlediska korupce prohlubuje sociální nerovnosti a deformuje rovné příležitosti. Boj s korupcí je jedním z hlavních témat a i Evropská unie si uvědomuje, že prostředky vložené do takového úsilí se vrátí v rovině materiální i morální.

Výstupem z empirického šetření je zjištění, že úředníci ve veřejné správě a sociální pracovníci téměř všichni a naprosto přesně chápou vymezení pojmů úplatek, zneužití pravomoci úřední osoby, podplácení a přijetí úplatku. Na druhé straně jich však téměř polovina přesně neví, co je maření úkolu úřední osoby z nedbalosti a dvě třetiny nebyly schopny správě definovat pojem dar.

Jak vyplývá z poslední části dotazníkového šetření, korupce v osobním životě není jev neznámý, protože jedna třetina respondentů se s ní již setkala. Pět osob ze šesti, které uvedly, že se s korupcí setkaly v pra-

covním procesu, zároveň uvedlo, že to bylo na bývalém pracovišti. Bohužel, není zde uvedeno, zda tato skutečnost byla právě tou příčinou, proč změnili zaměstnání.

V uvedené souvislosti se zde jeví prostor pro další školení a vzdělávání zaměstnanců a sociálních pracovníků tak, aby byli přesně obeznámeni se zněním a výkladem zákona 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů a s vybranými paragrafy zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

Seznam bibliografických odkazů

Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy. In: *Úřad vlády České republiky* [online]. 2016. 6 s. [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Etický_kodex_uredniku_a_zamestnancu_verejne_spravy.pdf.

HRABÁK, J. a T. NAHODIL. *Správní řád s výkladovými poznámkami a vybranou judikaturou*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 452 s. ISBN 978-80-7357-959-3.

PELLEŠOVÁ, P. Korupce jako ekonomický jev a její vliv v ČR a SR. In: *Scientific Papers of the University of Pardubice: Series D: Special Edition*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, 2009, s. 105-112. ISBN 978-80-7395-209-9.

SCISKALOVÁ, M. *Veřejná správa*. 2. přeprac. a dopln. vyd. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2014, s. 9 a násl. ISBN 978-80-7248-917-6.

VANTUCH, P. *Trestní zákoník s komentářem*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2011. 1367 s. ISBN 978-80-7263-677-8.

VEDRAL, J. *Správní řád: Komentář*. 2. aktualiz. a rozšíř. vyd. Praha: BOVA POLYGON, 2012. 1446 s. ISBN 978-80-7273-166-4.

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích (obecní zřízení) ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů.

*Zákon č. 314/2002 Sb. o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem
a stanovení obcí s rozšířenou působností ve znění pozdějších předpisů.*

Zákon č. 500/2004 Sb. Správní řád ve znění pozdějších předpisů.

JUDr. Marie Sciskalová, Ph.D.

Fakulta veřejných politik
Slezská univerzita v Opavě
Bezručovo náměstí 885/14
746 01 Opava
Česká republika
marie.sciskalova@fvp.slu.cz

Ing. Soňa Harasimová

Fakulta veřejných politik
Slezská univerzita v Opavě
Bezručovo náměstí 885/14
746 01 Opava
Česká republika
sona.harasimova@fvp.slu.cz

Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central Public Administration Bodies in the Košice Region¹

Jana Koprlová

Abstract: *The study focuses in its main aim on seeking yet undetected or undefined deficits in relation to applying the skip navigation mechanism on the websites of the central public administration bodies in the Košice Region in the context of improving the websites accessibility and it consists of two separate parts. The first part presents a basic introduction to the questions of skip navigation links, with the key attention paid to the following three main areas: applying of skip navigation links, visual hiding of skip navigation links, and web browsers' bug related to skip navigation links. The second part of the study concentrates on the basis of analysis of applying the skip navigation links on the websites of the central public administration bodies in the Košice Region on the processes focused on detection of potential deficits and gaps in the websites' accessibility or related possible non-compliance with the legislation in force.*

Key Words: *Websites; Websites' Accessibility; Skip Navigation Links; Public Administration; Central Public Administration Bodies; Compliance with Legislation in Force; the Košice Region; Analysis.*

Introduction

The on-line form of presentation and communication of the public administration authorities via Internet belongs not only to the most effective forms of communications – in relation to the territorial impact of the communicated information, but also to the most problematic – in the context of technical realization due to a number of specific standards required by handicapped web users with various forms of disabilities. In the following study the author focuses on the questions of applying the skip navigation links as key elements by building the websites.

¹ This study was created within the institutional project of the Faculty of Law of Trnava University in Trnava No. 10/2013 "Websites' Accessibility in Public Administration", in the Slovak original "Prístupnosť webových stránok vo verejnej správe".

While sighted web users use their eyes as a built-in skip navigation mechanism which enables them to bypass several links with only one click or to move directly to the link they want to reach with the mouse, for users with some forms of visual or motor disabilities means bypassing the navigation links or direct browsing the website a very serious technical problem. Importance and wide-social interest in solving this problem is reflected also in the adopted related legislation which is in the Slovak Republic represented by the latest Ministerial Decree of the Ministry of Finance of the Slovak Republic No. 55/2014 Coll. of Standards for Information Systems of Public Administration issued on March 4th, 2014, and effective from March 15th, 2014.²

The aim of the study is to analyze applying the skip navigation links on the websites of the central public administration bodies in the Košice Region. In the context of the research questions we define the main hypothesis as follows: *Homepages of the central public administration bodies in the Košice Region apply technically correctly the skip navigation links mechanism.*

Skip navigation links

The following part of the study familiarizes the readers with the main questions of applying of skip navigation links, visual hiding of skip navigation links, and web browsers' bug related to skip navigation links.

Applying of skip navigation links

The idea of applying the skip navigation links is simple: they serve to provide a link at the top of the webpage which jumps the user down to an anchor or target at the beginning of the main content. For the most part it seems to be easy, though there is more than one way to accomplish the goal. From the technical view the process of creating the skip navigation link could be explained through a HTML code as it is shown in the following example:³

² See Výnos Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 55/2014 Z.z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy zo 4. marca 2014 [Ministerial Decree of the Ministry of Finance of the Slovak Republic No. 55/2014 Coll. of Standards for Information Systems of Public Administration issued on March 4th, 2014].

³ "Skip Navigation" Links. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2013-10-25 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://webaim.org/techniques/skipnav/>; and KOPRLOVÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudentia* [online].

✚ HTML code:
<body>
Skip to Main Content
...
<main id="main-content">
<h1>Heading</h1>
<p>This is the first paragraph.</p>.

Visual hiding of skip navigation links

By building the website the most required form of applying the skip navigation mechanism is to make it invisible. For hiding the skip links there are several techniques to be applied. Two parallel conditions should be necessarily taken into account in this process: the first one means the requirement of visual hiding of the skip links content, and the second one represents the requirement of accessibility of the skip links content for screen readers. Nowadays, the best known and most often used CSS code "*visibility: hidden;/display: none;*" satisfies the only first one from the two above-mentioned conditions and so it cannot be recommended in relation to its non-visibility and inaccessibility for screen readers. An effective solution of this problem, satisfying the both conditions, offer the following HTML and CSS codes:⁴

✚ HTML code:
<div class="hidden">This text is hidden.</div>;
✚ CSS code:
.hidden {
position: absolute;
left: -10000px;
top: auto;
width: 1px;
height: 1px;

2014, roč. 2, č. 2, pp. 134-135 [cit. 2016-09-01]. ISSN 1339-5467. Available at: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf>.

⁴ CSS in Action: Invisible Content Just for Screen Reader Users. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2014-12-11 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://webaim.org/techniques/css/invisiblecontent/>; and KOPRLOVÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudencia* [online]. 2014, roč. 2, č. 2, p. 135 [cit. 2016-09-01]. ISSN 1339-5467. Available at: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf>.

```
overflow: hidden;  
}.
```

By generally recommended requirement to make the skip navigation links invisible until they receive keyboard focus, the following HTML and CSS codes should be applied:⁵

✚ HTML code:
`<div id="hidden">Skip to Main Content
</div>;`

✚ CSS code:
`#hidden a {
 position: absolute;
 left: -10000px;
 top: auto;
 width: 1px;
 height: 1px;
 overflow: hidden;
}
#hidden a:focus {
 position: static;
 width: auto;
 height: auto;
}
}.`

This means a very useful solution which could be preferred above all for sighted keyboard users those cannot use a mouse.

Web browsers' bug related to skip navigation links

The recommended above-mentioned skip navigation links related solutions are working effective in most web browsers, but nowadays there still exists one bug which lowers the efficiency of their applying through disrupting the logical order by browsing or reading the webpage links. This makes the webpage browsing with keyboard distortable or even non-effective. An appropriate solution for healing this bug offers the HTML code as follows:⁶

⁵ CSS in Action: Invisible Content Just for Screen Reader Users. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2014-12-11 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://webaim.org/techniques/css/invisiblecontent/>.

⁶ Skip Navigation Links (Updated 6/19/2009). In: *JimThatcher.com* [online]. 2014-09-16 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.jimthatcher.com/skipnav.htm>; and KOPRLO-

✚ HTML code:
<body>
Skip to Main Content
...
<main id="main-content" tabindex="-1">
<h1>Heading</h1>
<p>This is the first paragraph.</p>

Analysis of applying the skip navigation links on the websites of the central public administration bodies in the Košice Region

Our analysis of applying the skip navigation links on the websites of the central public administration bodies in the Košice Region has been legislatively based on the Ministerial Decree of the Ministry of Finance of the Slovak Republic No. 55/2014 Coll. of Standards for Information Systems of Public Administration issued on March 4th, 2014, and effective from March 15th, 2014, with the main attention laid on the § 14 Websites' Accessibility (in the Slovak original "§ 14 Prístupnosť webových stránok"), including related appendix Guideline 13. Providing Clear Navigation Mechanisms (in the Slovak original "Pravidlo 13. Poskytovanie prehľadného mechanizmu navigácie").⁷

Our analysis was realized in the early September 2016 by applying web browser Internet Explorer 11 (with style sheets and active elements turned off). Complete sample was represented by all websites of all the central public administration bodies in the Košice Region, while research

VÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudencia* [online]. 2014, roč. 2, č. 2, pp. 136-137 [cit. 2016-09-01]. ISSN 1339-5467. Available at: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf>.

⁷ Compare with KOPRLA, M. and J. KOPRLOVÁ. Analýza prístupnosti webových stránok vybraných webových sídiel verejnej správy z pohľadu administratívno-správneho členenia Slovenskej republiky. *Societas et res publica* [online]. 2013, roč. 2, č. 1, pp. 93-160 [cit. 2015-09-01]. ISSN 1338-6530. Available at: <http://serp.fsv.ucm.sk/archive/2013/01/SOCIETAS-ET-RES-PUBLICA-2013-01.pdf>; and with KOPRLA, M. Prístupnosť webových stránok ako významný faktor zvyšovania konkurencieschopnosti. In: K. ĎURKOVÁ, A. BOBOVNICKÝ and A. ZAUŠKOVÁ, eds. *Inovácie a vedomostná spoločnosť/digitálny marketing – udržateľný rast a návrat investícií* [CD-ROM]. 1. vyd. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie, 2012, pp. 49-63. ISBN 978-80-8105-454-9.

sample was defined by all homepages of all the central public administration bodies in the Košice Region, namely of:⁸

- Central public administration body of Spišská Nová Ves (<http://www.spisskanovaves.eu/>);
- Central public administration body of Trebišov (<http://www.trebišov.sk/>);
- Central public administration body of Gelnica (<http://www.gelnica.sk/>);
- Central public administration body of Košice I (<http://www.tahanovce.net/>);
- Central public administration body of Košice II (<http://www.kosicezapad.sk/>);
- Central public administration body of Košice III (<http://www.kosice-dh.sk/>);
- Central public administration body of Košice IV (<http://www.jazero.kosice.sk/>);
- Central public administration body of Košice – okolie (<http://www.moldava.sk/>);
- Central public administration body of Michalovce (<http://www.michalovce.sk/>);
- Central public administration body of Rožňava (<http://www.roznava.sk/>);
- Central public administration body of Sobrance (<http://www.sobrance.sk/>).

Central public administration body of Spišská Nová Ves

Next figure displays homepage of the central public administration body of Spišská Nová Ves, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

Analyzing the homepage of the central public administration body of Spišská Nová Ves in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:⁹

- Number of links before the main content: 54 links;

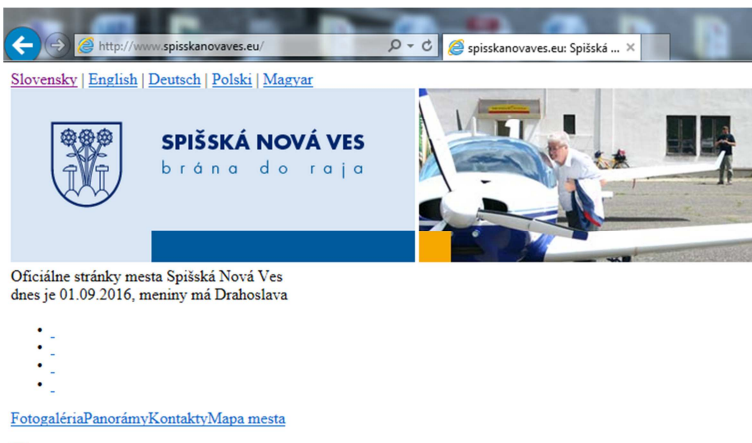
⁸ See *Zákon č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v platnom znení* [Act No. 575/2001 Coll. on Organization of the Activities of the Government and Organization of the Central Public Administration, as amended].

⁹ Source code of the central public administration body website of *Spišská Nová Ves* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.spisskanovaves.eu/>.

Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the central public administration body of Spišská Nová Ves. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named "Skip navigation links".

Figure 1 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Central Public Administration Body of Spišská Nová Ves

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Spišská Nová Ves* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.spisskanovaves.eu/>.

Central public administration body of Trebišov

Next figure displays homepage of the central public administration body of Trebišov, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

Analyzing the homepage of the central public administration body of Trebišov in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹⁰

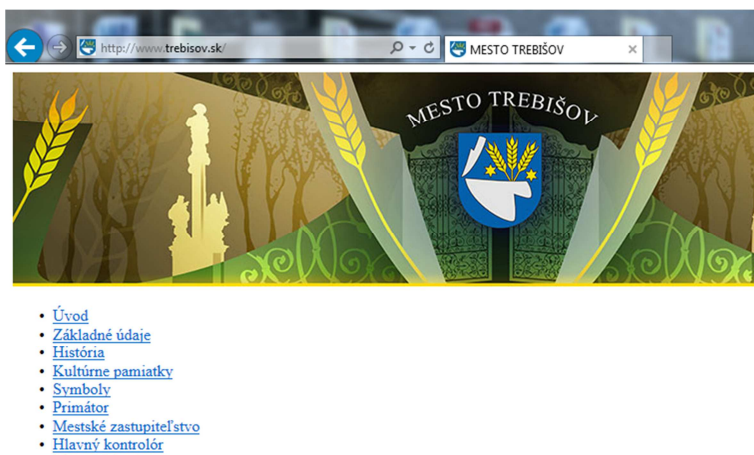
Number of links before the main content: 68 links;

¹⁰ Source code of the central public administration body website of *Trebišov* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.trebisov.sk/>.

✚ Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the central public administration body of Trebišov. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named “Skip navigation links”.

Figure 2 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Central Public Administration Body of Trebišov

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Trebišov* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.trebisov.sk/>.

Central public administration body of Gelnica

Next figure displays homepage of the central public administration body of Gelnica, with style sheets and active elements turned off. The analyzed skip link is marked by red rectangle.

Analyzing the homepage of the central public administration body of Gelnica in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹¹

✚ Number of links before the main content: 32 links;

¹¹ Source code of the central public administration body website of *Gelnica* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.gelnica.sk/>.

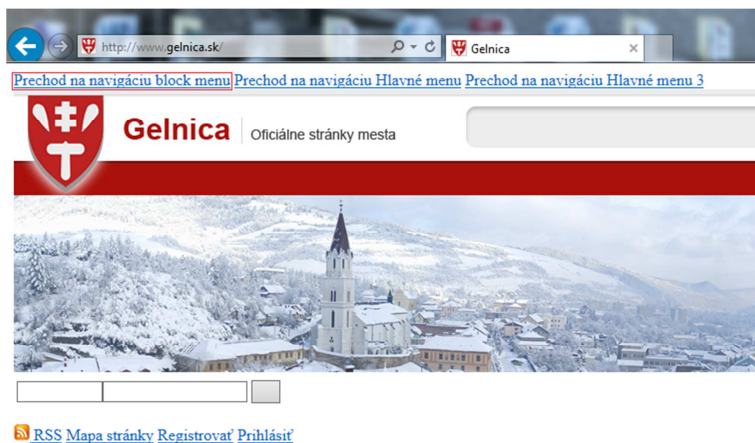
- ✚ Number of skip links: 3 links;
- ✚ Number of links before the first skip link: 0 links;
- ✚ Visual display of skip links: hidden;
- ✚ HTML code of skip links:

```
<div class="hidden-special">
  <a href="#m_00" title="Prechod na navigáciu block
menu">Prechod na navigáciu block menu</a>
  <a href="#m_1424" title="Prechod na navigáciu Hlavné
menu">Prechod na navigáciu Hlavné menu</a>
  <a href="#m_117693" title="Prechod na navigáciu Hlavné menu
3">Prechod na navigáciu Hlavné menu 3</a>
</div>
[Missing selector id="m_00"]
<a id="m_1424"></a>
<a id="m_117693"></a>
```
- ✚ CSS code of skip links:

```
.hidden-special {
  height: 0;
  overflow: hidden;
  margin: 0;
  padding: 0;
  border: 0;
}.
```

According to the presented results we can conclude that there is a skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the central public administration body of Gelnica, but it works technically incorrectly. In relation to our finding we can recommend to replace element "*Prechod na navigáciu block menu*" with element "*Prejst' na obsah stránky*", then to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target elements and to replace CSS code "*height: 0;*" with CSS code in accordance with the model examples shown in the previous parts of the study named "Visual hiding of skip navigation links" and "Web browsers' bug related to skip navigation links", with the aim, firstly, to make the skip navigation links content accessible/visible for screen readers and, secondly, to eliminate the disrupted logical order by browsing or reading the webpage links that occurs by most of web browsers.

Figure 3 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Central Public Administration Body of Gelnica

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Gelnica* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.gelnica.sk/>.

Central public administration body of Košice I

Next figure displays homepage of the central public administration body of Košice I, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

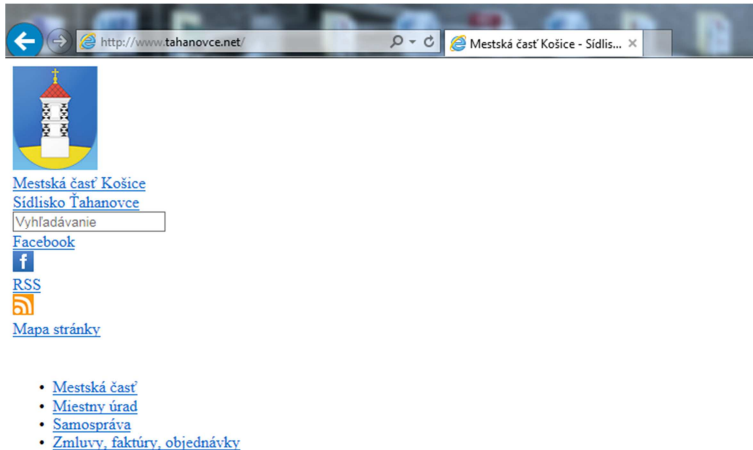
Analyzing the homepage of the central public administration body of Košice I in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹²

- ✚ Number of links before the main content: 15 links;
- ✚ Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the central public administration body of Košice I. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named “Skip navigation links”.

¹² Source code of the central public administration body website of *Košice I* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.tahanovce.net/>.

Figure 4 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Central Public Administration Body of Košice I

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Košice I* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.tahanovce.net/>.

Central public administration body of Košice II

Next figure displays homepage of the central public administration body of Košice II, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

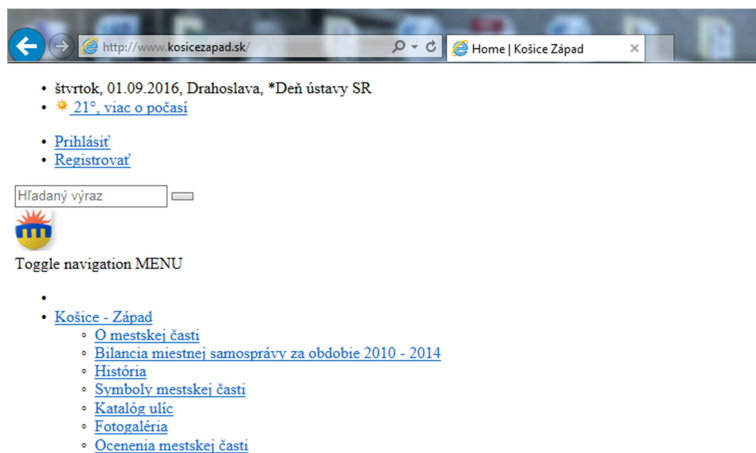
Analyzing the homepage of the central public administration body of Košice II in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹³

- ✚ Number of links before the main content: 80 links;
- ✚ Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the central public administration body of Košice II. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named “Skip navigation links”.

¹³ Source code of the central public administration body website of *Košice II* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.kosicezapad.sk/>.

Figure 5 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Central Public Administration Body of Košice II

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Košice II* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.kosicezapad.sk/>.

Central public administration body of Košice III

Next figure displays homepage of the central public administration body of Košice III, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

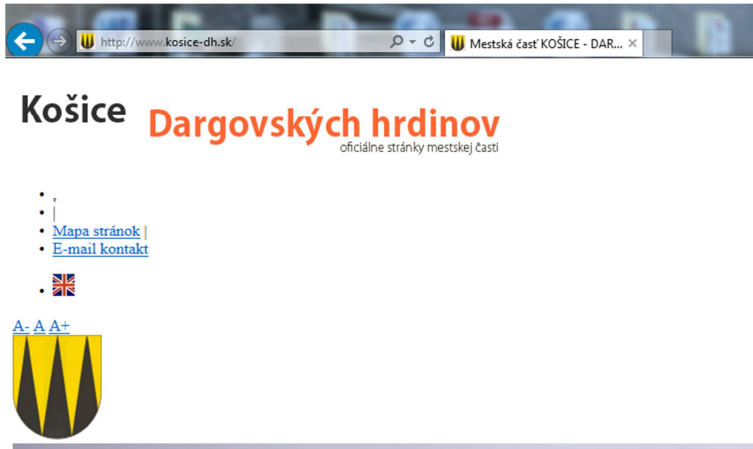
Analyzing the homepage of the central public administration body of Košice III in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹⁴

- Number of links before the main content: 62 links;
- Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the central public administration body of Košice III. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named "Skip navigation links".

¹⁴ Source code of the central public administration body website of *Košice III* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.kosice-dh.sk/>.

Figure 6 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Central Public Administration Body of Košice III

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Košice III* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.kosice-dh.sk/>.

Central public administration body of Košice IV

Next figure displays homepage of the central public administration body of Košice IV, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

Analyzing the homepage of the central public administration body of Košice IV in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹⁵

- Number of links before the main content: 83 links;
- Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the central public administration body of Košice IV. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named “Skip navigation links”.

¹⁵ Source code of the central public administration body website of *Košice IV* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.jazerokosice.sk/>.

Figure 7 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Central Public Administration Body of Košice IV

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Košice IV* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.jazerokosice.sk/>.

Central public administration body of Košice – okolie

Next figure displays homepage of the central public administration body of Košice – okolie, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

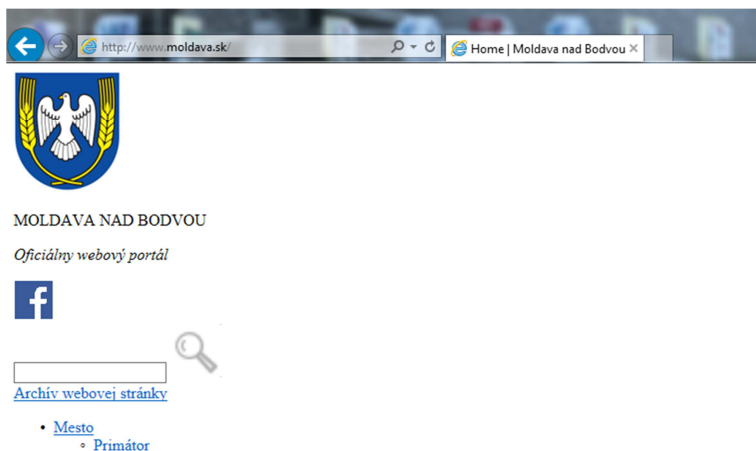
Analyzing the homepage of the central public administration body of Košice – okolie in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹⁶

- ✚ Number of links before the main content: 95 links;
- ✚ Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the central public administration body of Košice – okolie. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named “Skip navigation links”.

¹⁶ Source code of the central public administration body website of *Košice – okolie* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.moldava.sk/>.

Figure 8 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Central Public Administration Body of Košice – okolie

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Košice – okolie* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.moldava.sk/>.

Central public administration body of Michalovce

Next figure displays homepage of the central public administration body of Michalovce, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

Analyzing the homepage of the central public administration body of Michalovce in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹⁷

- ✚ Number of links before the main content: 41 links;
- ✚ Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the central public administration body of Michalovce. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named “Skip navigation links”.

¹⁷ Source code of the central public administration body website of *Michalovce* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.michalovce.sk/>.

Figure 9 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Central Public Administration Body of Michalovce

- [Mesto](#)
- [Samospráva](#)
- [Firmy a podnikatelia](#)
- [Turizmus](#)
- [Kultúra a šport](#)
-

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Michalovce* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.michalovce.sk/>.

Central public administration body of Rožňava

Next figure displays homepage of the central public administration body of Rožňava, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

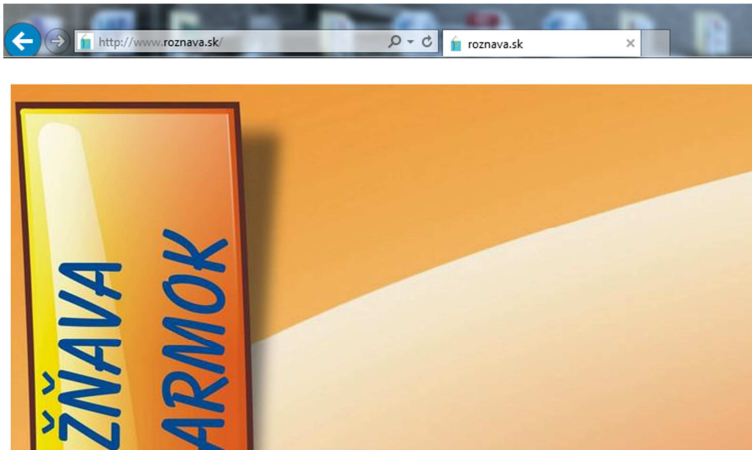
Analyzing the homepage of the central public administration body of Rožňava in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹⁸

- Number of links before the main content: 27 links;
- Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the central public administration body of Rožňava. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named "Skip navigation links".

¹⁸ Source code of the central public administration body website of *Rožňava* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.roznava.sk/>.

Figure 10 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Central Public Administration Body of Rožňava

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of Rožňava [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.roznava.sk/>.

Central public administration body of Sobrance

Next figure displays homepage of the central public administration body of Sobrance, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

Analyzing the homepage of the central public administration body of Sobrance in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹⁹

- ✚ Number of links before the main content: 4 links;
- ✚ Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the central public administration body of Sobrance. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named “Skip navigation links”.

¹⁹ Source code of the central public administration body website of Sobrance [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.sobrance.sk/>.

Figure 11 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Central Public Administration Body of Sobrance

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Sobrance* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.sobrance.sk/>.

Conclusion

In the study “Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites’ Accessibility of Central Public Administration Bodies in the Košice Region” we have paid our attention in accordance with its main aim to seeking yet undetected or undefined deficits in relation to applying the skip navigation mechanism on the websites of the central public administration bodies in the Košice Region in the context of improving the websites accessibility. In the context of our research questions we defined the main hypothesis as follows: *Homepages of the central public administration bodies in the Košice Region apply technically correctly the skip navigation links mechanism.*

According to the results and key findings presented in previous parts of our study we can underline the following final conclusions (valid as of September 1st, 2016), divided in to three separate groups:

Homepages with the technically correctly working skip navigation mechanism – for this group we can recommend to add the attribute *tabindex="-1"* to website’s target elements which relates to none of central public administration bodies analyzed in this study.

Homepages with the technically incorrectly working skip navigation mechanism – for this group we can recommend to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target elements and to replace CSS code *"display: none;"* with CSS code in accordance with the exactly in our study presented model examples. These recommendations relate namely to only one central public administration body:

- ✚ Central public administration body of Gelnica.

Homepages with no skip navigation mechanism applied – for this group we can recommend to add skip navigation links, then to add target elements, to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target elements and to avoid applying CSS code *"display: none;"* in accordance with the exactly in our study presented model examples. These recommendations relate namely to ten central public administration bodies, which means the majority of analyzed central public administration bodies in the Košice Region:

- ✚ Central public administration body of Spišská Nová Ves;
- ✚ Central public administration body of Trebišov;
- ✚ Central public administration body of Košice I;
- ✚ Central public administration body of Košice II;
- ✚ Central public administration body of Košice III;
- ✚ Central public administration body of Košice IV;
- ✚ Central public administration body of Košice – okolie;
- ✚ Central public administration body of Michalovce;
- ✚ Central public administration body of Rožňava;
- ✚ Central public administration body of Sobrance.

Finally, as for verifying the set main hypothesis of the study we can conclude that the hypothesis is not valid, so we have to reject it, because from the 11 analyzed homepages of the central public administration bodies in the Košice Region no homepage was technically correctly working and in compliance with legislation in force²⁰ (state valid as of September 1st, 2016).

²⁰ See *Výnos Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 55/2014 Z.z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy zo 4. marca 2014* [Ministerial Decree of the Ministry of Finance of the Slovak Republic No. 55/2014 Coll. of Standards for Information Systems of Public Administration issued on March 4th, 2014].

References

- "Skip Navigation" Links. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2013-10-25 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://webaim.org/techniques/skipnav/>.
- CSS in Action: Invisible Content Just for Screen Reader Users. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2014-12-11 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://webaim.org/techniques/css/invisiblecontent/>.
- KOPRLA, M. and J. KOPRLOVÁ. Analýza prístupnosti webových stránok vybraných webových sídiel verejnej správy z pohľadu administratívno-správneho členenia Slovenskej republiky. *Societas et res publica* [online]. 2013, roč. 2, č. 1, pp. 93-160 [cit. 2015-09-01]. ISSN 1338-6530. Available at: <http://serp.fsv.ucm.sk/archive/2013/01/SOCIETAS-ET-RES-PUBLICA-2013-01.pdf>.
- KOPRLA, M. Prístupnosť webových stránok ako významný faktor zvyšovania konkurencieschopnosti. In: K. ĎURKOVÁ, A. BOBOVNICKÝ and A. ZAUŠKOVÁ, eds. *Inovácie a vedomostná spoločnosť/digitálny marketing – udržateľný rast a návrat investícií* [CD-ROM]. 1. vyd. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie, 2012, pp. 49-63. ISBN 978-80-8105-454-9.
- KOPRLOVÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2014, roč. 2, č. 2, pp. 133-178 [cit. 2016-09-01]. ISSN 1339-5467. Available at: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf>.
- Skip Navigation Links [Updated 6/19/2009]. In: *JimThatcher.com* [online]. 2014-09-16 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.jimthatcher.com/skipnav.htm>.
- Source code of the central public administration body website of *Spišská Nová Ves* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.spiskanovaves.eu/>.
- Source code of the central public administration body website of *Trebišov* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.trebisov.sk/>.

Source code of the central public administration body website of *Gelnica* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.gelnica.sk/>.

Source code of the central public administration body website of *Košice I* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.tahanovce.net/>.

Source code of the central public administration body website of *Košice II* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.kosicezapad.sk/>.

Source code of the central public administration body website of *Košice III* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.kosice-dh.sk/>.

Source code of the central public administration body website of *Košice IV* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.jazerokosice.sk/>.

Source code of the central public administration body website of *Košice – okolie* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.moldava.sk/>.

Source code of the central public administration body website of *Michalovce* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.michalovce.sk/>.

Source code of the central public administration body website of *Rožňava* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.roznava.sk/>.

Source code of the central public administration body website of *Sobrance* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.sobrance.sk/>.

Výnos Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 55/2014 Z.z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy zo 4. marca 2014.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Spišská Nová Ves* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.spisskanovaves.eu/>.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Trebišov* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.trebisov.sk/>.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Gelnica* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.gelnica.sk/>.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Košice I* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.tahanovce.net/>.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Košice II* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.kosicezapad.sk/>.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Košice III* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.kosice-dh.sk/>.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Košice IV* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.jazerokosice.sk/>.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Košice – okolie* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.moldava.sk/>.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Michalovce* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.michalovce.sk/>.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Rožňava* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.roznava.sk/>.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the central public administration body of *Sobrance* [online]. 2016 [cit. 2016-09-01]. Available at: <http://www.sobrance.sk/>.

Zákon č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v platnom znení.

Ing. Jana Koprlová, PhD.

Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava

Slovak Republic
jana.koprlova@gmail.com

Informácie pre autorov

Základné informácie

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa tematicky zameriava na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, zastúpeného predovšetkým odvetviami:

- dejiny práva;
- teória práva;
- rímske právo;
- cirkevné právo;
- ústavné právo;
- ľudské práva a základné slobody;
- medzinárodné právo;
- európske právo;
- občianske právo;
- hospodárske právo a obchodné právo;
- pracovné právo;
- právo sociálneho zabezpečenia;
- správne právo;
- právo životného prostredia;
- finančné právo;
- právo duševného vlastníctva;
- trestné právo a kriminológia,

prelínajúce sa s ťažiskovými oblasťami spoločensko-vedných disciplín v najširšom zmysle, ku ktorým patria najmä:

- medzinárodné vzťahy;
- verejná politika;
- verejná správa;
- psychológia;
- sociológia;
- demografia;
- manažment a marketing;
- medzinárodné ekonomické vzťahy;
- svetová ekonomika, nadnárodné ekonomiky a národné ekonomiky.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe:

- ✚ samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií *minimálny rozsah tvorí 10 normostrán prislúchajúcich na jednu štúdiu, maximálny rozsah je neobmedzený;*
- ✚ esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témou či dianím *minimálny rozsah tvorí 5 normostrán prislúchajúcich na jednu esej, maximálny rozsah je neobmedzený;*
- ✚ recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu *minimálny rozsah tvoria 3 normostrany prislúchajúce na jednu recenziu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie obrázku prednej obálky recenzovanej publikácie v dostatočnej veľkosti;*
- ✚ informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu *minimálny rozsah tvoria 2 normostrany prislúchajúce na jednu informáciu alebo správu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie fotodokumentačných alebo iných obrázkových podkladov sprievodného charakteru v dostatočnej veľkosti.*

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza v elektronickej online podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch:

- ✚ 31. marec – jarná edícia;
- ✚ 30. jún – letná edícia;
- ✚ 30. september – jesenná edícia;
- ✚ 31. december – zimná edícia.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** predkladajú.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** prijíma a publikuje príspevky v jazykoch:

- ✚ slovenčina;
- ✚ čeština;
- ✚ angličtina;
- ✚ nemčina;
- ✚ ruština;
- ✚ francúzština;
- ✚ španielčina;
- ✚ poľština;
- ✚ srbčina;
- ✚ slovinčina;

- ✚ čínština;
- ✚ japončina;
- ✚ perzština – daríjčina;
- ✚ po vzájomnej dohode podľa aktuálnych možností redakcie aj v iných svetových jazykoch.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** nesú:

- ✚ odborní garanti zodpovedajúci v rámci redakčnej rady časopisu za konkrétne prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov;
- ✚ hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov;
- ✚ výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch;
- ✚ jazykoví garanti v rámci redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávaní jazykoví odborníci vo vzťahu ku gramaticko-štylistickým požiadavkám a jazykovej čistote príspevkov.

Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaisťovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmerením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Publikácia príspevkov

Publikácia príspevkov v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia

časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- ✚ prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- ✚ potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- ✚ potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Uprednostňovanie cudzích jazykov v príspevkoch je vítané.

Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje zásadne v dvojязыčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísiel, ako aj samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na oficiálnej internetovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>.

Štruktúra príspevku

Názov príspevku v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v pôvodnom jazyku;

Title of Contribution in English:

- ✚ prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v anglickom jazyku
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Autor príspevku:

- ✚ prosíme uviesť meno, priezvisko a všetky tituly a hodnosti autora;

Abstract in English:

- ✚ prosíme uviesť abstrakt v anglickom jazyku, cca 10 riadkov
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Key Words in English:

- ✚ prosíme uviesť kľúčové slová v anglickom jazyku, cca 10 výrazov
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Abstrakt v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť abstrakt v pôvodnom jazyku, cca 10 riadkov;

Kľúčové slová v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť kľúčové slová v pôvodnom jazyku, cca 10 výrazov;

Text príspevku:

- ✚ prosíme uviesť v štruktúre úvod, jadro, záver; v členení na kapitoly, prípadne podkapitoly; príspevok môže obsahovať tabuľky, grafy, schémy, obrázky a podobne, je však nevyhnutné uviesť ich prameň so všetkými povinnými bibliografickými údajmi v plnom rozsahu; poznámky a odkazy na literatúru prosíme uvádzať v poznámke pod čiarou podľa platnej bibliografickej normy

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby všetka použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Literatúra:

- ✚ prosíme uviesť zoznam použitej literatúry podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690)

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Kontakt na autora:

- ✚ prosíme dodržať nižšie uvedenú vzorovú štruktúru informácie o kontakte na autora príspevku:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
jana.koprlova@gmail.com

Texty príspevkov je možné prijímať výhradne v elektronickej podobe vo formáte dokumentu textového editora MS Word. V textoch príspevkoch odporúčame použiť štandardizované typy a veľkosti písma, riadkovania, ako aj formátovania textu.

Texty príspevkov zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Vaše otázky v prípade nejasností či potreby poskytnutia dodatočných informácií zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Tešíme sa na Váš príspevok!

S úctou,

redakcia **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Information for Authors

Basic Information

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** thematically focuses on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels, represented first of all by following branches of law:

- legal history;
- theory of law;
- roman law;
- canon law;
- constitutional law;
- human rights & fundamental freedoms;
- international law;
- European law;
- civil law;
- economic law & trade law;
- labour law;
- social security law;
- administrative law;
- environmental law;
- financial law;
- intellectual property law;
- criminal law and criminology,

connected to the key areas of social science disciplines in the broadest understanding, those represent above all:

- international relations;
- public policy;
- public administration;
- psychology;
- sociology;
- demography;
- management and marketing;
- international economic relations;
- world economy, transnational economies and national economies.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a platform for publication of contributions in the form of:

- ✚ separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles
the expected minimum extent related to one study covers 10 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ✚ essays on current social topics or events
the expected minimum extent related to one essay covers 5 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ✚ reviews on publications related to the main orientation of the journal
the expected minimum extent related to one review covers 3 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also the front cover picture of the reviewed publication in the sufficient largeness;
- ✚ information as well as reports connected with the inherent mission of the journal
the expected minimum extent related to one information or report covers 2 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also photo documents or other picture material of accompanying character in the sufficient largeness.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on:

- ✚ March 31st – spring edition;
- ✚ June 30th – summer edition;
- ✚ September 30th – autumn edition;
- ✚ December 31st – winter edition.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** accepts and publishes contributions in languages:

- ✚ Slovak language;
- ✚ Czech language;
- ✚ English language;
- ✚ German language;
- ✚ Russian language;
- ✚ French language;
- ✚ Spanish language;
- ✚ Polish language;

- ✚ Serbian language;
- ✚ Slovenian language;
- ✚ Chinese language;
- ✚ Japanese language;
- ✚ Persian language Dari;
- ✚ by mutual agreement in relation to current possibilities of the editorial office also in other world languages.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** have:

- ✚ special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions;
- ✚ editor in chief in relation to the formal aspects of contributions;
- ✚ executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions;
- ✚ language supervisors within the journal's editorial board and in well-founded cases also recognized language experts in relation to the grammar and stylistic requirements and linguistic purity of contributions.

Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Publication of Contributions

Publication of contributions in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- ✚ express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- ✚ declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;
- ✚ declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Favouring the foreign languages in contributions is welcome.

Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors' contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal's official website: <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>.

Structure of Contribution

Title of Contribution in Original Language:

- ✚ please specify title, eventually subtitle of contribution in original language;

Title of Contribution in English:

- ✚ please specify title, eventually subtitle of contribution in English
not required in the case of English as the language of the original;

Author of Contribution:

- ✚ please specify author's given name, surname and all academic degrees;

Abstract in English:

- ✚ please specify abstract in English, circa 10 rows
not required in the case of English as the language of the original;

Key Words in English:

- ✚ please specify key words in English, circa 10 words
not required in the case of English as the language of the original;

Abstract in Original Language:

- ✚ please specify abstract in original language, circa 10 rows;

Key Words in Original Language:

- ✚ please specify key words in original language, circa 10 words;

Text of Contribution:

- ✚ please specify in following structure: introduction, main text, conclusions; text broken down into chapters, eventually subchapters; the contribution may include sheets, charts, figures, pictures, etc., but it is necessary to indicate their sources with all obligatory bibliographic details in the full extent; notes and references to literature, please, specify in the footnote according to current bibliographic standards
Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Literature:

- ✚ please specify a complete bibliography of all sources according to current bibliographic standards (ISO 690)
Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Author's Contact:

- ✚ please follow the below mentioned model structure of contact information on the author of contribution:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava

Slovak Republic
jana.koprlova@gmail.com

Contribution manuscripts can be accepted only in electronic version in the format of the text editor MS Word document. Applying the standardized types and font sizes, line spacing as well as text formatting in the contribution manuscripts is highly recommended.

Your contribution manuscripts send, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

In the case of any uncertainty or necessity of providing additional information send your questions, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

We are looking forward to your contribution!

Yours faithfully,

Team **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Etický kódex

Článok I. Všeobecné ustanovenia

Medzinárodný internetový vedecký časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (ďalej len „časopis“) vydáva Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, prelínajúcimi sa s ťažiskovými oblasťami spoločensko-vedných disciplín. Redakcia časopisu sídli v priestoroch Právnickej fakulty na Kollárovej ulici č. 10 v Trnave.

Časopis má charakter vedeckého recenzovaného časopisu, ktorý vychádza v on-line elektronickej podobe pravidelne štyrikrát ročne na oficiálnej webovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>. Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje v dvojazyčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísiel, ako i samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na webovej stránke časopisu.

Časopis ponúka podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych právnych otázok problematiky dejín práva, teórie práva, rímskeho práva, cirkevného práva, ústavného práva; ľudských práv a základných slobôd, medzinárodného práva, európskeho práva, občianskeho práva, hospodárskeho práva a obchodného práva, pracovného práva, práva sociálneho zabezpečenia, správneho práva, práva životného prostredia; finančného práva, práva duševného vlastníctva, trestného práva a kriminológie, v kontexte ich najširších interdisciplinárnych interferencií na úrovni spoločensko-vedných oblastí, ku ktorým patria najmä medzinárodné vzťahy, verejná politika, verejná správa, psychológia, sociológia, demografia, manažment a marketing, medzinárodné ekonomické vzťahy, ako aj svetová ekonomika, nadnárodné ekonomiky a národné ekonomiky.

Webová stránka časopisu ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súběžne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre slabozrakých čitateľov paralelne v slovenskom, anglickom a nemeckom jazyku. V uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu.

Článok II. Zodpovednosť a publikácia príspevkov

Časopis prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise predkladajú. Autori príspevkov vedecky či pedagogicky pôsobia v zodpovedajúcich oblastiach zamerania časopisu a majú ukončené zodpovedajúce akademické vzdelanie na úrovni minimálne druhého stupňa vysokoškolského štúdia.

V súlade s vyššie uvedeným ustanovením sa automaticky so zodpovedajúcim odôvodnením zamietajú príspevky už preukázateľne publikované, ako aj príspevky, ktoré naplňajú skutkovú podstatu plagiátu či neoprávneného, respektíve nezákonného zásahu do autorského práva podľa autorského zákona v platnom znení.

Informácie pre autorov zverejnené na webovej stránke časopisu sú záväzné. Uprednostňovanie cudzích jazykov v príspevkoch je vítané.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise nesú odborní garanti z radov členov redakčnej rady a redakčného okruhu časopisu zodpovedajúci za konkrétne prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov, hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov, výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch, jazykí garanti v rámci redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávaní jazykí odborníci vo vzťahu ku gramaticko-štylistickým požiadavkám a jazykovej čistote príspevkov.

Publikácia príspevkov v časopise sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Článok III. Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise sa uskutočňuje nezávisle a nestranne na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaist'ovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmerením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Príspevky sa so zodpovedajúcim písomným odôvodnením automaticky zamietajú v prípadoch, pokiaľ:

- autor príspevku preukázateľne nemá ukončené úplné vysokoškolské vzdelanie, t.j. vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa;
- príspevok preukázateľne nezodpovedá minimálnym štandardom a štandardným kritériám vedeckej etiky, ktoré sa kladú a sú všeobecne vedeckou verejnosťou a vedeckou obcou uznávané vo vzťahu k príspevkom danej kategórie (štúdie, eseje, recenzie publikácií, informácie alebo správy), či už z hľadiska rozsahu, náplne, metodologických východísk, použitej metodológie, a podobne, ako aj z hľadiska správneho, úplného a vedecky korektného uvádzania všetkých použitých bibliografických odkazov.

Článok IV. Vyhlásenie o pristúpení ku kódexom a zásadám publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku

Časopis v plnej miere uplatňuje a dodržiava kódexy a zásady publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku (Committee on Publication Ethics COPE) zverejnené na webovej stránke Komisie pre publikačnú etiku <http://publicationethics.org/>. Uvedené zásady a pravidiel publikačnej etiky sú záväzné pre autorov príspevkov, redakčnú radu časopisu, redaktorov a redakciu časopisu, recenzentov príspevkov, ako aj vydavateľa časopisu.

Článok V. Nezávislosť a nestrannosť

Časopis je nezávislým a nestranným medzinárodným vedeckým internetovým periodikom.

Článok VI. Rozhodný právny poriadok

Časopis a všetky s ním súvisiace právne skutočnosti a právne úkony sa riadia právnym poriadkom Slovenskej republiky.

Trnava 31. december 2013

Code of Ethics

Article I. General Provisions

International scientific online journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (hereinafter only “journal”) is published by the Faculty of Law at Trnava University in Trnava, and it thematically focuses on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels connected to the key areas of social science disciplines. The journal’s editorial office resides in premises of the Faculty of Law in Kollárova Street No. 10 in Trnava, Slovakia.

The journal has the nature of a scientific peer-reviewed journal, which is issued in an electronic on-line version regularly four times a year on the official website of the journal <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>. Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors’ contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal’s official website.

The journal provides a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current legal issues in questions of legal history, theory of law, roman law, canon law, constitutional law, human rights & fundamental freedoms, international law, European law, civil law, economic law & trade law, labour law, social security law, administrative law, environmental law, financial law, intellectual property law, criminal law and criminology, in context of their broadest interdisciplinary interference with areas of social science disciplines, those represent above all international relations, public policy, public administration, psychology, sociology, demography, management and marketing, international economic relations as well as world economy, transnational economies and national economies.

The website of the journal offers the reading public contributions in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface, both parallel in the Slovak, English as well as German languages. In all those languages the journal’s editorial office provides also feedback communication.

Article II. Responsibility and Publication of Contributions

The journal accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal. Contributors are scientifically or pedagogically engaged in areas corresponding with the main orientation of the journal and they have completed adequate academic qualification, at least the second degree of academic education.

In accordance with the foregoing provision shall be automatically with the adequate justification rejected contributions those have been provably already published as well as contributions those constitute the merits of plagiarism or of unauthorized, respectively illegal interference with the copyright under the protection of the Copyright Act in force.

Information for authors published on the journal's website is binding. Favouring the foreign languages in contributions is welcome.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal have special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions, editor in chief in relation to the formal aspects of contributions, executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions, language supervisors within the journal's editorial board and in well-founded cases also recognized language experts in relation to the grammar and stylistic requirements and linguistic purity of contributions.

Publication of contributions in the journal is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;
- declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Article III. Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized independently and impartially by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Contributions will be with adequate written justification automatically rejected in cases, if:

- the contributor hasn't provably completed the entire university education, i.e. the academic qualification of the second degree;
- contribution provably doesn't comply with the minimum standards and standard criteria of scientific ethics, which are imposed and generally respected by the scientific public and scientific community in relation to contributions of the given category (studies, essays, reviews on publications, information or reports), whether in terms of extent, content, methodological assumptions, applied methodology and similarly, or in terms of a proper, complete and scientifically correct indicating all the bibliographic references.

Article IV. Declaration of Accession to Codes and Principles of Publication Ethics of the Committee on Publication Ethics

The journal fully exercises and observes codes and principles of publication ethics of the Committee on Publication Ethics COPE published on the website of the Committee on Publication Ethics <http://publicationethics.org/>. Listed principles and guidelines of publication ethics are binding for contributors, journal's editorial board, journal's editors and editorial office, contribution reviewers as well as journal's publisher.

Article V. Independence and Impartiality

The journal is an independent and impartial international scientific online journal.

Article VI. Determining Law

The journal and all the related legal facts and legal actions are governed by the law of the Slovak Republic.

Trnava, Slovakia, December 31st, 2013

SOCIETAS ET IVRISPRUDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný **International**
internetový vedecký časopis **Scientific Online Journal**
zameraný na právne otázky **for the Study of Legal Issues**
v interdisciplinárnych súvislostiach **in the Interdisciplinary Context**

Vydáva: Issued by:
Právnická fakulta Faculty of Law
Trnavská univerzita v Trnave Trnava University in Trnava
Slovenská republika Slovak Republic

Vychádza štvrťročne Issued Quarterly
2016, ročník IV. 2016, Volume IV.

URL časopisu: Journal's URL:
<http://sei.iuridica.truni.sk> <http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie: Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10 Kollárova 10
917 01 Trnava 917 01 Trnava
Slovenská republika Slovak Republic

E-mailová adresa redakcie: Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor: Editor in Chief:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD. Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Výkonný redaktor: Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD. Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta © Faculty of Law
Trnavská univerzita v Trnave Trnava University in Trnava
Slovenská republika Slovak Republic

ISSN 1339-5467